

391)

IOANNIS TRIF-
TEMII ABBATIS SPANHE-
mensis Epistolarum familiarium libri duo ad diuer-
sos Germaniæ Principes, Episcopos, ac eru-
ditiōne præstantes uiros, quorum
Catalogus subiectus est.

CAVTVM EST PVBLICO EDICTO
Cæsareæ Maiestatis, ne quis alius impune intra
quatuor annos imprimat.

HAGANOAE EX OFFICINA
Petri Brubachij, 1596.

CAROLVS QVINTVS

Diuina fauente clementia Romanorum Imperator Augustus, ac Germanie, His-
 paniarum, Vtriusq; Siciliae, Hierusalem, &c. Rex. Archidux Austriae, Dux
 Burgundiae, Brabantiae, &c. Comes Habsburgi, Flandriae, Tyrolis, &c. Notum
 facimus tenore presentium. Quum Honorabilis Doctus nosler, & Imperij Sa-
 cri fidelis dilectus Iacobus Spiegel Selestadiensis, Iu. Vi. Doctor, Dni Caf.
 Maximilianis Aui & Praedecessoris nostri praeclarissima memoria, ac nosler &
 Serenissimi Principis Domini Ferdinandi Romanorum Hungariae & Bohem-
 niae Regis, &c. Fratris nostri charissimi, Consiliarius & Secretarius, à prom-
 ptis annis usq; ad ingrauescentem aetatem suam, eidem Diuo Maximiliano Augustis,
 nobis & praefato Serenissimo fratri nostro, diuersis arduis & grauib; atque
 ad. o. ijs in rebus, quib; & taciturnitate, & fidem longe maximam requirent,
 fideliter & accurate inservierit, operamq; suam in nostrum, Sacri Imperij Sa-
 cri clariss. Domus nostrae Austriae commodum & utilitatē, summa cum laude im-
 penderit, demum uero quum & aetate & uelut aetate minus firma esse capere
 set, impetrata honesta missione ad uitam tranquillores sese conferre decreuerit,
 ubi & sibi & literis, quod reliquum esset uitae, liberius transigere possit. Atq;
 ut hanc quoq; partem temporis, Reipublicae impenderet, omne curam atq;
 studium suum, bonis Autoribus, tum à situ & mendis uindicandis & repurgan-
 dis, tum doctis Scholijs illustrandis, in communem studiosorum utilitatem con-
 uertere non desistat. Nos itaq; honestissimum hoc illius institutum pro utilita-
 tuare & promouere cupientes, eidem Consiliario & Secretario nostro Iacobo
 Spiegelio hoc Priuilegium clementer indulgimus & concedimus, tenoreq;
 presentium concedimus & indulgemus, ac publico edito cautam esse uolun-
 tatis artes fuerint, quae ille, aut ab se correctae, aut Scholijs illustratae, & uel
 nus nusquam editae, seu impressae: uel antea editae, uel alibi excusis emendatione
 publicam studiosorum utilitatem alicui Typographo sibi grato, intra proximi
 decennium à datis presentium continue numerandum, excudenda dederit, ne
 quis alius praeter eundem Typographum (quisquis ille fuerit) huiusmodi uolu-
 mina seu exemplaria, intra quatuor annos ab eorūdem editione imitari, seu
 aut aliter generis Characteribus procurare, aut alibi excusa intra
 Roma

Rom. Imperij ad portare, uel aliunde importata uendere, distrabere, aut ut ista
ab alijs fiant, autor esse operamue, consiliūmue suum, palam uel occulte adhi-
bere, aut prestare ausit, sub multa decem Marcharum auri puri Fisco nostro im-
periali fraudis uindicti, & prefato Spiegellio Consiliario nostro ex quo pen-
dendarum necnō anustionis exemplarium, quæ Typographus ille qui prædicta
uoluntate Spiegellij imprisserit, ubicunq; locorum nactos, per se suos
ue, uel adiuuante Magistratu loci, uel non iuuante arripere, ac in potestatem
suam redigere possit. Mandamus proinde omnibus & singulis Typogra-
phis, Bibliopolis, & alijs quibuscunq; nostris & Imperij subditis, cuiuscunq;
status, ordinis & conditionis, ut hoc nostrum Priuilegium & edictum inuio-
lenter obseruent & adimpleant, & seruandum curent, neq; quicquam in cōtra-
rium facere seu attentare præsumant. Quin potius præfatum nostrum Consi-
liarium Iacobum Spiegellium, uel Impressorem ab ipso deputatum, aut ab illis
uel altero eorum mandatum habentes, pro præsentis edicti nostri consequendo
effectu, omni fauore & auxilio prosequantur, quatenus poenas antedictas ma-
nent euntare. Harum testimonio literarum manu nostra subscriptarū & appen-
so Sigillo nostro munitarum. Datum in Ciuitate nostra Panormo, die decima
quarta mensis Septembris. Anno Domini millesimo quingentesimo trigesimo
quinto, Imperij nostri decimo quinto, & Regnorum nostrorum uigesimo.

Ad mandatum Cæsareæ & Catholicæ
Majestatis proprium.

Obernburger-

A 2

CLARISSIMO

VIRO DOMINO MATHIAE HELD

Cæsareo Consiliario & Procancellario Germaniæ,
Iacobus Spiegel Selestadiensis. S. D.

VM PRO TVA PRV
dentia non vulgari, minime
ignores, uir clarissime, q̄ sum-
mis semper uiris doctissimorū
hominum scripta sint dedica-
ta, minus importunū aut etiā
ineptum à me fieri statues, q̄
sub tui nominis auspicio hos
Epistolarum familiarium libros
Ioannis Titemii Abbatis Spā

hemensis in publicum emittam. Nam cum in animo mecum
reputo, quā præclare de bonis literis ac studiosis omnibus
sis meritis (ut quæ priuatim in me contuleris beneficia iam
non attingam) non satis candide facturum me arbitrabar, si
hos alteri potius quā tibi offerrem. Et cum apud Cæsaream
Maieſtatem in hoc sacrorum ſcriniorum genere uerſeris, ut in
ſcribendis epistolis ad ſummos excellentiſſimōſq; tum prin-
cipes, tum uiros ſemper ſis occupatiſſimus, non dedignaberis,
opinor.

EPIST. NVNCVPATORIA

opinor, & has per ocium legere, quas Tritemius ad præstantif-
 simos Germaniæ principes, tum etiã doctissimos quosq; suæ
 ætatis scripsit, & quas ipsi uicissim ad illum. Neq; iniucundum
 tibi fore existimo, si harum lectioni paululum temporis conce-
 das, ut superioris ætatis ueluti imaginem quandam in animo
 concipias, qua me sub incomparabili heroe ac laudatissimo
 Cæsare Maximiliano primum in aulam contigit recipi. Egofa-
 nè fateor, me non mediocri affici uoluptate, quoties in his epi-
 stolis optimorum uirorum recodatione fruor, quos iam par-
 tim uita defunctos, partim adhuc superesse non ignoramus.
 Et quanquam temporis longinquitas plurimum possit in re-
 bus humanis, ut multa per illam oblitterentur, aut etiam im-
 mutantur, huius tamen lectionis beneficio, non iam defunctos,
 si qui ex his obdormierūt, nec qui supersunt absentes amplius
 existimo. Neq; te latere potest in quanta existimatione ubiq;
 habitus sit Tritemius, ob incredibilem ingenii acrimoniam,
 & acerrimum in omni genere literarum studium: prudentiam
 uero tantam, ut à regibus & principibus, & ab ipso Maximilia-
 no omnifariam sua ætate maximo Imp. in summo honore ha-
 bitus sit, ac læpius ut se in ordinem consiliariorum adscriberet,
 rogatus. Atq; hanc singularem humanitatem ac beneuolen-
 tiam Illustrissimorum principum superioris sæculi erga præ-
 stantes eruditione uiros, nostræ ætatis principes conuenit imi-
 tari, & summo studio fouere eos, quorum beneficio tantum
 ad immortalitatem perueniunt. Quòd si Philippus Palatinus
 Rheni, Bauariæq; Dux, Fridericus Saxonix Dux, Joachim
 Marchio Brandenburgensis, Hermannus archiepiscopus Co-
 loniensis, principes Electores, tanto fauore doctos suæ ætatis
 profecuti sunt, æquum est ut nostro etiam tempore doctissimi
 quiq; liberaliter foueantur. Cæterum in his epistolis uidere licet:

EPIST. NVNCVPATORIA.

quàm religiose de christiana religione sēserit Tritemius, & quanto studio propugnauerit eandem contra id aetatis conuersionatores, qui crebrius Aristotelem aut Porphyrium, quàm Christum, aut Apostolos è suggestu allegabant, indignissimū esse existimans, non sufficere dogmata Christianæ fidei ad instituendam Ecclesiam Dei, immo etiam præferri his uanissima Aristotelicorum figmenta. Iucundum admodum est ac consolatione plenum, quod præter Christi & Apostolorum, a deo que omnium sanctorum, etiam suo exemplo toties ad patientiam hortatur, ac retrahendum esse animum uindictæ cupidum, quæ uirtus omnium maxima est, non tam in magnis & potētissimis uiris, quàm in ministris Verbi Dei, quos par est pro Christi gloria illustranda omnia patienti animo sufferre. Sed quàm rara sit hoc tempore in plarisque hæc uirtus quotidiana experientia edocet. Apostoli Pauli quoties mentionem facit, aptissimo epitheto Christophilum eum nominat. Quid enim non beneficiorum Deus in hunc Apostolum contulit: aut ex quibus non periculis eum liberauit, ut ueritas promissionum suarum constaret: Quæ omnia eò respiciunt, ut pulcherrimam hanc uirtutem omnes ubique præstemus, maxime quibus in Ecclesiis ad docendi munus rite manus impositæ sunt. Ad hæc cum uitæ fuerit inculpatisimæ (fuit enim mihi multis annis familiariter notus) ac summo studio scripturis diuinis semper intentus, ut nemini dubium esse possit, quin pium admodum & fidelem abbatem ordinis sui præstiterit, mirum est quod tam nihil aut parum suæ sanctimoniam adscripserit coram Deo, cum nostra hac ætate hoc nomine etiam ii soleant gloriari, qui ab omni conuersatione pia & honesta, quæ non nisi ex uiua fide proficiscitur, sunt alienissimi. Sed ne prolixitate literarum tibi molestus sim, exhibeo iam tibi Tritemium, ipsum abbatem Spanhemensem

EPIST. NVNCVPATORIA.

hemensem, quem uel ideo doctis ac optimis quibusq; gratiore fore confido, q; non solum sub tuo patrocínio exeat in lucem, quod plurimi apud omnes fit, uerum etiam q; te intercessore Cæsareo donatus priuilegio, hoc liberius ac commendatius in manus hominum sit peruenturus. Nec retrahet quenq; opinor à lectione tanti uiri, q; sui ætatis familiari sermone usus sit, nonnullaq; noue dixerit, quæ huius sæculi eruditiores non recipiunt, cum non tam uerba quàm rem ipsam necesse sit spectare. Quare cum propter multa humanitatis tuæ beneficia me tibi obligaueris, ac post nuper Palatii Comitè me dictum, iam denuo misso hoc priuilegio ita deuinxeris, ut uix unq; queam esse soluendo, æquisimum etiam fore statui, ut ad te quoque in primis laborum tuorum fructus redirent. Bene uale uir clarissime, ac boni consulas precor hoc meum studium erga te, maiora gratitudinis officia relaturus, quodocunq; Deus occasionem obtulerit, cui te quàm commendatissimum esse precor & opto. Ex Selestadio die tertia Martii: Anno à nato Seruatore. M. D. XXXVI.

SVO AMANTISSIMO PETRO
Brubacchio Typographo Haganoensi Iacobus Spiegel
Doctor, Sacriq; Lateranensis Palatii
Comes S. D.

Nisi mihi animus tuus perspectus esset, amantissime Petre, non sic admitterem excusationem, qua in proximis tuis literis usus es. Scribis enim te præ tenuitate hoc præsertim tempore non posse mihi gratificari, ut epistolas familiares Ioannis Tritemii ad proximas nundinas adas, nisi te ac rem tuam familiarem quantum lamecūq; (sic enim scribis) in damnum conicere uolueris. Itaque ne quid detrimenti rebus tuis meo nomine accersas, mitto tibi exemplum priu legii, quod ante paucos dies à Casarea Maiestate accepi, ne tibi improbitas quorundam uestri ordinis hominum noceat, qui uos nec primitias laborum uestrorum patiuntur degustare. Quare rogo, ut quanta fieri possit diligentia in imprimendo adsis, ut quàm emédatisime publicentur. Quòd si hac in re studium sensero tuum, sæpius post hac in aliis quoq; autoribus adendis me amico sis usus. Gebuilerum, per quem has accipies, & simul Stemlerum nostrum salutabis nomine meo. Et tu cum eis bene uale. R aptim.

Ex Selestadio Nonis Ianuariis. M. D. XXXVI.

ZV D O N A T A D

CATALOGVS ILLV STRIVM VIRORVM AD QVOS

Tritemius scribit, & qui ad illum uicissim, in quo
prior numerus epistolam, alter
paginam designat

IN PRIMO LIBRO SVNT.

- M.** Iacobo Tritemio fratri dulcissimo, epistola nauacu-
patoria in primum librum 1. 1.
- Ad Priorem & Conuentum monasterii sui Spanhemensis,
in principio temeritatis Cy nonotorum 2. 2.
- Ad M. Iacobum Tritemium fratrem dulcissimum in Span-
heim consistentem, ut libros custodiat 3. 4.
- Priori suo Nicolao Remitio, significans infirmitatem
suam, & pro quibusdam græcis uoluminibus scribens 4. 5.
- M. Iacobo Trit. fratri, ut ueniat Spirā cū libris ibi māsūr⁹. 5. 6.
- Rogero Sycambro Canonico sancti Augustini Dumeten-
si, non proculā Vuormatia 6. 8.
- Ioachim Dei gratia Marchio Brandenburgensis princeps
Electōr, &c. Ioan. Trit. abbati Spāhemēsi præceptoris suo. 7. 9.
- Responsorio Ioan. Tritemii. ad illustrissimum principem
Ioachim Marchionem, &c. 8. 10.
- Ad fratrem Nicolaum Remitium Priorē & uicarium suum
in Spanheim, quando Coloniam descensurus erat 9. 11.
- Ad fratrem Ioannem Nutium seniorē, monachum Spanhe-
mensē, olim præpositum monialium in Bibelis 10. 12.
- Dominæ Richimodi de Hoerst monasterii Sebacēsis abba-
tissæ uirgini Deo dicatæ, &c. 11. 19.
- Rogero Sycambro Dumetensi uiro studioso 12. 27.
- Iodoco Beiselio Iuriconsulto, poetæ oratoriq; clarissimo,

C A T A L O G V S

Aquensium Patricio, &c.	13. 29
Ad M. Matthæum Herbenum, uirum certe doctissimum	14. 32.
S. Seruatii Traiecti super Mosam capellanum	15. 35.
Ioan. Capellerio mathematico peritissimo in Regia uilla uicecomiti	16. 36.
Iacobo Kymolano Carmelitani ordinis, &c.	17. 36.
Ad Gerlacum abbatem monasterii S. Hereberti in Tuitio iuxta Rhenum, in opposito ciuitatis Coloniensis	18. 37.
Iacobo de Maseck medicinæ doctore, sacre diuæ crucis in Colonia ædis curatori	19. 42.
Ad Ioã. Capelleriũ mathe. Græcæ liguæ studiosum.	20. 44.
Ad Rogerium Sycambrium canonicum sancti petri Dumetis regulæ diui Augustini	21. 46.
Richmodi de Hoerst abbatissæ Sebacensi, &c.	22. 47
Ioanni Gryposio ciui Stauropolitano	23. 49.
Ioanni Capellerio mathematico, &c.	24. 57.
Ad Ioã. Steinemoel presb. i Mechilinia cõmoratẽ.	25. 58.
Ad Ioan. Brachtũ Priorẽ S. Math. prope Treuirim.	26. 60.
Iacobo Kymolano Theologo ordinis Carmelitani Beatæ Virginis, de uera sapientia.	27. 63.
Ioan. Cantherio Frisio ex Groningen, medico, &c.	28. 71.
Epistola Richmodis de Hoerst abbatissæ in Sebach, ordinis sancti Benedicti, ad Ioan. Trit.	29. 72.
Epistola Ioannis Tritemii ad Rogeriũ Sycambrium sancti Petri Dumetis regulæ diui Augustini	30. 73.
Ioanni Capellerio mathematico doctissimo	31. 82.
Ad Rogerium Sycambrium canonicum, &c.	32. 84.
Epistola excusatoria, quare uadat in Marchiã ad Ioannem Nutium senioremonachum in Spanheim	33. 88.
Epistola Germani de Ganay Parisiensis, uiri potentis atq; doctissimi ad Ioan. Tritemium, &c.	Ad Germa.

C A T A L O G V S

- Ad Germanum de Ganay, uirum illustrem atq; doctiss. Regis Francorum consiliarium apud Parisios 34. 89.
- Epistola Vuolfgangi Hopilii ciuis Parisiensis moribus & scientia decorati 35. 94.
- Ad Vuolfgangum Hopilium respōsoria Ioan. Trit. 36. 95.
- Epistola Libanii Galli uiri omnium suis temporibus doctissimi ad Ioannem Tritemium 37. 97.
- Responsoaria Ioan. Trit. ad Libanium Gallum, &c. 38. 99.
- Ad Carolum Bouillum de sancto Quintino, in schola Parisiensi Theologorum principi 39. 101.
- Ad Richmodem de Hoerist abbatissam Sebacensem uirginem Deo dicatam 40. 103.
- Ad Priorem & Conuentū in Spanheim per fratrem Theodoricum ex Marchia Brandenburgensi 41. 107.
- Ad illustrissimum principē Philippum Palatinum, Rheni Bauriæq; Ducem, &c. Ioan. Trit. 42. 109.
- Epistola Ioan. Trit. ad M. Iacobum Trit. fratrem dulciss. ut sacris studiis insudet contemptis curiosis. 43. 109.
- Rogero Sycambro Canonico Dumetensi 44. 113.
- Ad Ioannem Vigilium de Sunshheim iuris V. Doctorē, Palatini principis consiliarium 45. 114.
- Ad Ioannem Damium Curtensem præpositum monialiū in Nouocastro iuxta Budorim 46. 115.
- Ioanni Brachtio Priori sancti Mathiæ apud Treuiros ex Marchia Brandenburgensi 47. 116.
- Epistola Theodorici episcopi Ecclesiæ Lubucensis in Marchia, Theologi & Jurisconsul. ad Tritemium 48. 117.
- Tritemii epistola responsoria ad Theodoricum episcopum Lubucensem 49. 118.
- Ad Ioannem Euriponum Theologum ordinis fratrum uirginis matris Damensem 50. 119.

C A T A L O G V S

Epistola M. Eucharii Heimerii Neomctensis presbyteri ad Ioannem Tritemium	51. 119.
Responsoria Tritemii abbatis Spanhem.	52. 121.
Epistola fratris Nicolai Remitii Prioris in Spanheim ad Ioannem Tritemium abbatem	53. 123.
Responsoria Tritemii ad eundem Nicolaum Remitium ex Marchia Brandenburgem.	54. 124.
Epistola Iacobi Tritemii fratris ad Ioannem Tritemium in Marchia existentem.	55. 126.
Responsoria Ioannis Tritemii ad priorē epistolam.	56. 127.
Epistola Theodorici episcopi Lubucensis in Marchia uiri integerrimi ad Ioannem Tritemium.	57. 127.
Responsoria Ioannis Tritemii abbatis Spanhem.	58. 128.
Ad Hermannum Buschium poëtam laureatū in Gymna sio Lypseni, literas humanitatis docentem.	59. 129.
Ad Conradum abbatem cœnobii sanctorum Vdalrici & Afra in Augusta ordinis sancti Benedicti.	60. 131.
Georgio Sybuto poëte laureato literas humanitatis in Gy mnasio Vuittenbergensi docenti.	61. 132.
Ad illustrissimum principem Ioachim Marchionem Bran denburgensem, ex Budori.	62. 136.
Ad priorem & Conuentum in Spanheim, ut Heidelbergā mittant aliquem pro informatione.	63. 137.
Ad Iulium papam secundum pro canonizatione diui Ben nonis episcopi Misnensis ac petitionē Ducis Georgii.	64. 138.
Ad conuentum monasterii in Spanheim, q̄ usq̄ ad annale capitulum proximum uideatur deliberandum.	65. 142.
Ad Iacobum Vuimpfelingum Selestadiensem.	66. 143.
Ioanni Nutio seniori manacho in Spanheim.	67. 145.
Ad presidentes, diffinitores, & abbates capituli annalis ob seruantie Bursfeldensis, ordinis S. Benedicti.	68. 149.
	Conra-

C A T A L O G V S

- Conrado abbati monasterii sancti Stephani in Herbipoli,
 eotempore in Moguntia existenti 69. 153.
 Ad Henricum abbatem Bursfeldensem 70. 154.
 Rogerio Sycambro Canonico Dumetensi 71. 156.
 Epist. Cōradi abbatis S. Stephani Herb. ad Ioā. Tri. 72. 157.
 Responsoria Ioannis Tritemii epistola 73. 158.
 Epistola Ioannis Trit. ad Rogerium Sycambrū. 74. 159.
 Ad Richmodem de Hoerst abbatissam &c. 75. 160.
 Epistola Richmodis de Hoerst abbatissæ, & conuētus mo-
 nialium in Sebach ad Ioannem Tritemium 76. 167.
 Rāforia Ioā. Tri. ad Richmodé de Hoerst abb. &c. 77. 169.
 Ad Ioannem Francfordianum monachum, confelsionis
 auditorem in Sebach epistola. 78. 171.
 M. Iacobo Tri. fratri dulcifs. epist. cōclusiua hui⁹ lib. 79. 172.

I N S E C V N D O L I B R O S V N T.

- A**D M. Iacobum Tritemium epistola nūcupatoria 1. 173.
 Ad Priorem & conuentū monasterii sancti Martini
 in Spanheim epistola resignationis eiusdem abbatia 2. 180.
 Epistola Ioannis Tritemii ad Ioan. Brachtium Priorē mo-
 nasterii Apostoli Mathia prope Treuirim. 3. 193.
 Ad Ioannem Godfridi pastorem Ecclesie in ualle uirorū,
 uulgariter Mandal 4. 197.
 Ioanni Damio Curtenfi præposito monialium in Nouo-
 castro prope Heidelbergam 5. 207.
 Ad Illustrissimum principē Fridericum Ducem Saxonie,
 Principem Electorem epistola 6. 208.
 Epistola illustrissimi principis Ioachim Marchionis Bran-
 denburgensis principis Electoris, &c. 7. 210.
 Responsoria epistola Ioannis Tritemii 8. 211.
 Ad Helizetham de Longouico matrem dulcissimam
 epistola consolatoria Ioannis Tritemii 9. 215.

C A T A L O G V S

- Ad Rogeriū Sicamb. canonicū D. Petri in Hegen. 10. 217.
 Epistola responſoria Rogerii Sycambri canonici. 11. 220.
 Ad eundem Rogerium canonicum clauſtralem in cœno-
 bio Dumetenſi Ioan. Trit. 12. 223.
 Ad Ioannem Damium Curtenſium monachum Spanhe-
 menſem, confeſſorem monialium in Noue caſtro 13. 226.
 Epistola Illuſtris. principis Ioachim Marchionis Branden-
 burgenſis principis Electoris, &c. 14. 228.
 Ad Nicolaum Baſellium ex Durckheim, monachū Hirſ-
 augienſem ſuum quondam diſcipulum 15. 230.
 Epistola M. Ioannis de Cluſardia paſtoris Eccleſiæ in Trit-
 tenheim ad Ioannem Tritemium 16. 232.
 Epistola Ioā. Godfridi paſtoris Eccleſiæ in Mandal pro-
 pe Spanheim ad Ioan. Trit. 17. 236.
 Ad inuiſtiſſimum ſapientiſſimūq; principem Ioachim
 Marchionem Brandenburgienſem 18. 241.
 Reſpoſoria Illuſtris. principis Ioachim Marchionis. 19. 243.
 Ad Georgium Antiftitis Priorem conuentus prædicato-
 rum in Colonia Marchiæ Branden. iuxta Spreuum. 20. 245.
 Ad Ioannem de Segen abbatem monaſterii ſancti Petri in
 Erfurdia, ordinis ſancti Benediſti 21. 247.
 Ad Theodoricum Epiſcopum Lubucenſem in Marchia
 Brandenburgienſi. de uita Apollonii Tyanei 22. 249.
 Epistola Illuſtris. principis Ioachim Marchionis Bran-
 denburgienſis, ad Ioan. Trit. 23. 254.
 Ad reuerendiſſimum patrem D. Hermannum archiepi-
 ſcopum Coloniaſem, &c. Ioan. Trit. 24. 255.
 Ad Rogerium Sycambrum canonicum in Eccleſia diui
 Petri Dumetenſis, aliās Hegen 25. 256.
 Epistola D. Hermanni archiepiſcopi Coloniaſis, ad Io-
 annem Tritemium abbatem Herbipolenſem 26. 258.

Reſponſoria

C A T A L O G V S

- Respōtoria Ioan. Trit. ad Hermānū archiep. Colo. 27. 259.
 Ad Fridericum de Redeuuitz canonicum & cantorem Ec-
 clesie Bambergensis, præpositum in Oringeu 28. 260.
 Epistola M. Ioannis de Vuoefbruck, monetarii regis Ca-
 silie, ac magistri magni Telonei Brugensis 29. 269.
 Respōtoria Ioan. Tri. ad Ioan. de Vuoefbruck, &c. 30. 271.
 Epistola Nicolai Gerbelii Phorcensis, uiri doctissimi in
 Academia Coloniensi ad Ioan. Trit. 31. 272.
 Responsorio Ioan. Trit. ad priorem epistolam 32. 274.
 Ad Conradum Celtem Protutium, poetam laureatum in
 Gymnasio Viennensi, &c. 33. 276.
 Epistola Bilibaldi Pirckéheimer Vt. Iuris interpretis Nu-
 renbergensis patricii & Senatoris 34. 279.
 Responsorio Ioanis Tritemii ad Bilibaldum Pirckenhei-
 mer senatorem & patritium Norin. 35. 281.
 Ad Georgium de Rotenburgio medicinæ doctorem ciuiū
 Esurdianorum, &c. 36. 284.
 Ad Ioannem Godfridi pastorem Ecclesie Mandalensis,
 uirum integrum Ioannes Tritemius 37. 297.
 Ad Iacobum Vuimpfelingum Selestadiensem, theologū,
 oratorem, atq; poetam insignem 38. 289.
 Epistola Ioannis Trit. ad Simonem abbatē monasterii La-
 censis non procul ab Andernaco in diocesi Treuirēsi. 39. 290.
 Ad Rogerium Sycambrum Ecclesie sancti Petri Dume-
 tensis Canonicum, epistola Tritemii 40. 292.
 Ad Guilielmum Veldicum quondam priorem canonico-
 rum S. Augustini in Franckendal conphilosophum 41. 295.
 Epistola Ioannis Trit. ad Matthæum Herbenum philoso-
 phum oratoremq; facundiss. &c. 42. 298.
 Ad Ioannem Capellerium uicecomitem in uilla regia phi-
 losopho & mathematico insigni. 43. 301.

C A T A L O G V S

- Ad Iacobum Kymolanum Theologum & mathematicum
ordinis Carmelitarum in conuentu Gandauī 44. 304.
- Ad Christianum Mafseu presbyterum ordinis diui Hiero-
nymi Gandauī commorantem 45. 307
- Epistola Ioannis Tritemii ad Ioannem Damium Curten-
sium præpositum monialium in Nouocastro 46. 310.
- Ad M. Ioannem Virdungi de Hassurdia mathematicum
Illustrissimi principis Philippi Palatini 47. 312.
- Ad Hermannū archiepi. Colonieñ. principē elect. 48. 314.
- Ad Iodocū Beiselim V. iuris doctorē, poetam, &c. 49. 315.
- Rogério Sycab. Dumetēsi sub regula S. Aug. Cano. 50. 318.
- Epistola Bartholomæi Lescanii presbyteri & capellani Al-
berti Marchionis Brandenbur. 51. 327.
- Responsorialia Ioan. Trit. ad epistolam Lescanii 52. 328.
- Epistola fratris Theodorici de Eltz Mosellani, monachi
cœnobii Fuldensis quondam Vuissemburgensis 53. 329.
- Responsorialia epist. Ioan. Trit. ad superiorem 54. 333.
- Ad Matthæum Lang Ecclesiarum Gurcensis episcopum
& Augustēsis præpositū, regie maiestatis secretarium 55. 336.
- Ad Eberhardum Senff, capellanum ecclesie sancti Iacobi
Bambergensis decanum epistola Ioannis Trit. 56. 337.
- Ad Conradū Beutingerum, V. Iuris doctorem, Senatūsq;
Augustanæ ciuitatis Secretarium uirum doctiss. 57. 338.
- Epistola Ioan. Trit. ad Libanium Gallum, philosophum,
mathematicum, & theologum doctiss. 58. 340.
- Ad Illustriss. principem D. Ioachim Marchionē Branden-
burgensem principem Electorem 59. 342.
- Ad Iacobum Tritemium fratrem presbyterum Treuiren-
sem epistola conclusiua 60. 343.

F I N I S.

IOANNIS TRITE

MII ABBATIS SPANHEMEN,
sis Epistolarum Familiarium Liber Vlti-
mus, ad Iacobum Tritemium dul-
cissimum Fratrem.

IOANNES TRITEMIUS AB-
bas monasterii S. Iacobi Apostoli Herbipo-
lensis, Iacobo Tritemio fratri dul-
cissimo Salutem.

Portune fatis admonuisti, sua-
uissime frater, ut epistolas no-
strarum testes calamitatum,
quas à die nostri de Spanhem
exit⁹ familiariter emisisse nos
constat, usq; in illū diem, quo
hanc D. Iacobi Abbatiam sus-
cepimus gubernandam, in u-
num reuocemus uolumen, ti-

biq; unde memoriā nostri semper ad manū habeas transmit-
tamus. Quid te ut ista peteres à nobis impulerit, rationabili-
ter addisti: q; impossibile nemo disturus est, senescentem pro-
perare in occasum: mundum prior exiturus, qui prior intra-
uit. Cū ergo nobis fraternitatis necessitudine sis cōiunctus, ni-
hil tibi possumus denegare, cum id maxime petas, quod ra-
tione minime caret honestatis. Accipe nunc igitur testem in
te nostri amoris, ultimum hunc Spanhemensium nostrarum
librum epistolārū, quo causam habeas penes te nostri sedulo

EPISTOLAE FAMILIARES .

memorandi, & tua, si quid nostra ualent, consolationis. Te gaudemus habere superstitem, nostrorumq; studiorum hære dem, ut quibus dissolui corpore quidem necessarium, tecum uiuere post fata saltè memoria cõtingat. Quamuis exiguae ad modũ æstimatiõis apud nos sit, memoriã posteritati cõmendare, cuius neq; laudis neq; uituperii ratio pertingere põt ad mortuam. Vnum hoc fatum ingressi petimus abs te, ut quoties Deo ministras in altari, supplex nostri memoriã interponas. Iuuabit mentem à consummatione purgationis dilatam non dubitamus, si tu purificatus hostiam pro ea salutarem obtuleris. Vale nostri memor ad Deum. Ex monasterio nostro D. Iacobi maioris in suburbio Herbipolensi, quarta die mensis Nouembris. Anno Christianorum M. D. VI

IOAN. TRITE. ABBAS SPANHE-
mensis, suis charissimis in Christo filiis Priori &
Conuentui in Spanhem salutem & synce-
ram in Domino charitatem.

Nona die mensis Aprilis uenit ad nos Budeimi frater Theodericus monachus, nuncium perferens non satis iucundũ, cuius facti haud medio-
criter fuimus turbati, propterea uel maxime, q̃ nullus uestri se temeritati satellitum malignorum opposuit, nullus cõtra dixit. Quis mihi succenseat, fratres mei, si quos uestrum tanta patratã in nos temeritatis & cõsciõs & consentaneos esse suspicemur? Ad suspiciõis conspirat argumentum, q̃ non solum nullus uestrum uices interposuit, sed ne factum quidem nimis temerarium denunciare nobis quisquam uestrum cogitauit. Scimus etiã quosdam è uobis interfuisse præludio, quũ primum temeritatis ministri cõfractis foribus in domesticos irruerunt.

irruerunt, iustosq; abire nostrorū risisse contumeliam. Oper-
 niciosa imperitorum semper ignauia: quantam tenui ex ortu
 calamitatem defolationemq; Reip. neglectu inducere cōsue-
 uisti. Et reuera, fratres, grauiter in hoc læsi, uehementer time-
 mus hanc præsumptionem, non minus uobis & monasterio
 pauperi, quàm nobis breui nocituram. Causas enim latentes
 in me odii Cynonotōn certe non ignoro: nec potero illius
 amare imperium, qui mihi sine causa contra iusticiam aduer-
 satur. Quanquam nec dum mihi satis constare possit, cuius
 mandato urgente talia in nostros fuerint attentata. Non em̄
 facile possum induci ut credam Principem Vltrasylianum
 talia in nos fulminasse decreta. Qui etsi forsitan battologo-
 rum aduersum nos fidem adhibuit iniquis delationibus, nun-
 quid propterea nostrum philosophandi sanctum propositū
 deseremus; aut propter unius odium hominis sacrarum inter-
 mittemus studia literarum? Qui nascitur ad auariciam, diui-
 tias anxius cogitet: nos ad literas nati sumus, sacra librorum
 oblectamenta sequemur. Nobis in hac mortalitate constitu-
 tis nihil aliud est uiuere, quàm ueræ sapientiæ studio insudare.
 Propterea si alterum oporteat, Abbatia potius, quàm litera-
 rum studio ualedicemus. Interea, fratres charissimi, ne prop-
 ter absentiam nostri status monasterii grauius perturbetur, u-
 nusquisq; uestrum ordinem suum & officium diligenter intue-
 atur commissum, quousq; deliberemus melius, quid nobis in
 hac turbatione utiliter sit agendum. Abbati speciosi montis,
 non satis pulchre Saturni motū sequenti, gratias agimus, nō
 habemus. Ipse enim principalis omnium in nos malorum est
 causa, ministros sceleris in nostros prouocans, à quibus nec
 læsus est unquam, nec etiam lædi potuisset. Quid ad innoxio-
 sos familiares nostros, q̄ minas ipse timuit exterorum? quasi

defint nobis auxilia principum, quos non minus lingua pro-
 cax, & intemperata senis proteruia offendit. Moramur autē
 serenissimum principem Philippum, iam quidem absentem,
 & necessario expectamus, in cuius arbitrio conferemus omne
 quod nobis molestum occurrit. Non enim agemus quicquā
 in hac turbatione nostra sine mitissimi principis consilio, cu-
 ius fauor & clemētia *μισάνθρωπων* in nos odium prouocauit.
 Valete ex Budori oppido principis Palatini, decima die mē-
 sis Aprilis. Anno Christianorum M. D. V.

IOANNES TRITE. ABBAS SPAN-
 hem. Iacobo Tritemio, artium & philosophia
 doctori. dulcifs. fratri. S.

Væ in nos temeritas æmulorum præsumpsit, rela-
 tione fratris Theoderici cognouimus. Tu uideas cu-
 ra, ut libros nostros & res tibi commissas, *τῶν κρυφί-
 ων μάλιστα*, custodias, *καὶ τῶν μυστικῶν τῆς παιδείας ἡμετέρας*.
 Non enim cogitamus redire ad Spanheim, nisi hanc contumeliam nobis & nostris illatam sine demerito, ad noticiam
 deduxerimus plurimorum. Clauēs rerum nostrarum, *τῶν μυσ-
 τικῶν μάλιστα*, quas fidei tuæ in exitu nostro, cum nihil suspica-
 remur aduersi, commisimus, nulli sine nostra tradas commis-
 sione. Tenemur enim suspicione uehementi quorundā in nos
 fratrum cōspirationis, Prioris maxime & alterius, cui semper
 fuit infensus. Tu autem, frater dulcifs. nihil moueare his ma-
 lis, si tamen mala dicenda sunt, per quæ nobis iter in Deum
 paratur: experimento cognoscent se ludum inchoasse nō pu-
 erilem, cū ipsi tandem in laqueum ceciderint quem nobis pa-
 rauerunt. Frater Theodericus, qui nostras ad te perfert lite-
 ras, quædā à nobis accepit in mandatis, cui & fidē credulita-
 tis adhi-

tis adhibeas, & auxiliū impendas. Eum namq; inter nostros
alienigenam nobis inuenimus fidelem, qui & uicem nostram
doleat, & quicquid iusserimus libēs exequatur. Vale. Ex Bu
ri decima die mensis Aprilis, Anno Christianorū M. D. V.

AD PRIOREM SVVM IN SPAN.

heim fratrem Nicolaum

Remitium. &c.

Etus in me prouerbium diuina permittente pro
uidentia impletum est: nulla calamitas sola. Po
restas aduersario data est in nos fauendi, nec pe
percit, exemplo nos innocentis primum spolians, rebus ami
cis, & filiis quos parturiuimus in Domino, ac deinde corpus
nunc uariis dilacerans plagis, mentem solam, nobis Dei mi
seratione assistente, nullatenus penetrabit. Iacemus hic fe
bribus grauiter afflicti, turgentibusq; ulceribus pleni, à no
stris desolati, & quod est grauius, in opprobrium & fabulam
aduersariis literarum sine causa expositi. Nemo nos ex charis
nostris omnibus consolatur, nemo ueterū amicorum nostro
rum longe absentium nos uisitat, nemo dolentibus nobis cō
patitur. Sed tu Domine Deus miserator & misericors resusci
tame, & retribuam eis, non malum pro malo, hoc enim per
uerbum tuum nobis interdictum est, sed in bono te iuante
uincam malum, ut faciam quod discipulis suis uerbum tuum
inimicis persequentibus faciendum quam rectissime indixit.
Erit enim mihi te miserante, hæc incommodorum tempora
lium obiectio ad salutem, si foris patiente contumelias & in
firmitates corpusculo, mens circa interiorum studia immo
bilis perseueret. Ad labores natum me scio, & per multas tri
bulationes ad eum sum rediturus, à quo per inobedientiam

recessi. Ego coram Deo forsitan quod merui patior, illi autē qui me persequuntur innoxium, uiderint quo zelo moueant. Aliud est quod æstimatione nostri ore proferunt, atq; aliud quod mente cognouerunt. Sed de his alio tempore ratio est habenda, cum odiorū in nos causas non unam sed plures aperiemus iniustas. Interea nobis patienter ferendum quod necessitas indicit, donec sol, quem caligo aliquantulū interceptus, rursus emittat super nos radios suos, cunctas mæroris tenebras exterminans. Mitte ad nos cū latore præsentium è græca bibliotheca nostrâ subiecta uolumina, ut habeamus ad manum in lecto ægritudinis nostræ, quibus fructuose occupemur per interualla scripturarum studiis. Dictionarium in primis græcum ab Aldo impressum Romano mittas uelim. Ac deinde psalterium ab eodē formis excusum Venetiis. Item epistolas græcas manu nostra descriptas. Zenobium quoq; & ea quæ nos de Homero latina fecimus poemata. Astrolabiū nostrum minus æreum cū reliquis in breuiculo consignatis, ut mittas similiter præcipimus. Vale nostri memor ad deū. Espira ultima die mēsis April. Anno Christianoꝝ M. D. V.

IO. TRITE. AB. SPANH. MAGI-
stro Iacobo Tritemio fratri. S.

Contuli me pridem inciuitatem Spirensē, non uoluptatis causa, sed necessitatis, ne quem Budotis infirmitate mea grauare, malens esse cum notis & amicis, & illis maxime, quibus olim beneficia contuli, quam cum extraneis in Nouocastro, ubi diebus quatuordecim mansi agrotans. Sum autē domo Abbatis Lympurgenfis hospicio receptus, & nec dum satis conualui de cunctis infirmitatibus meis. Nolumus te in Spanheim manere diutius, ne quid

IOANNIS TRITEMII

ne quid in te mali forsitā machinē amulī nostrī, quos ab
 sentiam nostram grauitē ferre intelleximus. Verentur enim,
 ut coniectura assequimur, ne forte praua eorū cōsilia per nos
 innoticiam piissimorum principum deducantur, quod cer-
 te non sine causa metuunt: quippe qui conscientia sua sibi cō-
 testante intelligunt, quā præsumptuose nobis contumeliā
 propter principis erga nos clementiam intulerunt. Quid autē
 dicent ad hoc, q̄ in nullo à nobis lasi unquam, nos propte-
 rea persequuntur odio, quia serenissimo benefauemus princi-
 pi Budarorum, qui nobis pius semper & clementissimus exti-
 tit: O inuidia semper cæca, nemini plus noxia quā sibi: quē
 te persequi arbitraris? Dñi est omnis terra & plenitudo eius,
 pro cuius amore totus mundus nobis patria est, & facilis uni-
 iactura cœnobii. Sed hæc tecum frater silentio tegenda, quia
 nondum uenit tempus, quo arcanum mentis meæ consiliū
 in publicum exponatur. Numen sequor occultum. Acceptis
 tecum libris tuis ac uestimentis, quamprimum ad nos Nea-
 matricum uenire cum fratre Theoderico festina: parauimus
 tibi locum inter familiares Abbatis Lympurgensis non ulti-
 mum, à quo in secretariū assumeris, quousq; nobis lux inter-
 clusa resplendeat. Libris & rebus nostris, τῆς παιδείας κρυφί-
 ων, ἢ ἀλλὰ τὰ πάντα τέχνης ἡ μυσικῆς, iuxta ordinem & mo-
 dū nostræ uoluntatis, quem iste frater tibi dicturus est, rite dis-
 positis, claus domus nostræ Abbatialis oēs ad manus Prio-
 ris configna. Affer tecum libellos deuotionis nostræ grecos,
 quibus diutius carere non possumus. Cætera uero omnia phi-
 losophiæ sacratoris necessaria in locum reconde dispositū,
 donec finem consequant̄ epiclemata nostra. Vale frater uni-
 ceatq; dulcissime. E Spira ultima die Mensis Aprilis. Anno
 Christianorum M. D. V.

EPISTOLAE FAMILIARES

IO. TRITE. ABBAS SPAN.

Rogero Sycambro amicorum
constantissimo Salutem.

Egimus indicem lucubrationum tuarum, quem nobis per Laurentiū tabellarium nostrum pridie quā ad te scriberemus misisti, & satis admirari earum multitudinem nequimus. Planè admiratione dignū est, unum te hominem in obseruantia regularis disciplinae die noctuq; semper occupatissimū, sex & triginta supra centum in decennio, metro simul & prosa non uulgaria absoluisse opuscula, quorum uel sola nomina mirum nos in modum oblectarūt. Da quæsumus operam dulcissime Rogeri, ut quamprimum lectione tot operum tuorum nobis liceat recreari. Non enim tuam latet prudentiam scio quantis nos amuli concusserint iniuriis, qualibusq; premamur aduersis: contra quorum insultus omnium, una nobis consolatio relicta est, unus manet impenetrabilis clypeus, mentis in Deum nostræ confidentia, & sacræ studium lectionis. Hos enim fidos nostræ peregrinationis comites, nulla unquam poterit à nobis remouere impietas, nulla, quo minus iter ubiq; comitentur nostrū, poterit obstare aduersitas. Sautiat quantum uelit in nos comastes ille tyrannus, furia tentet latreum nihil auferet quod uera nobis philosophia contulit, quā charitas dei per fidem in nobis Iesu Christi confirmauit. Quæ mihi conoporum syluestrium cura, qui mente stabilem demouere proposito nequeunt: Omnis terra mihi patria est, & unus undiq; ad superos conscensus. Parum interest ubi uiuam, dū uiuo mortalis. Malo uiuere in exilio mēte sanus rebusq; pauperimus, quam adulari comastis, quos absq; culpa minime quisquā laudauerit. Quales sint aduersarii nostri, quibusq; de diti ludis, uersiculo notabis subiecto.

IOANNIS TRITEMII

οἶνος καὶ τὰ λάεφα, καὶ ἡ πόδι κὺ πρηνέρωι 23
Οξυτέρων πέμπε τὴν ὁδὸν εἰς αἰδν 23

Ad huius sententiae normam turba cum principe uiuit eorum qui me persecuti sunt, quibus suo tempore ad perpetuam eorum confusionem antipodosin scribere curabimus. Vale nostri memor ad Deum. E Spira VI. die mensis Maii. Anno Christianorum M. D. V.

IOACHIM DEI GRATIA MAR-

chio Brandenburgensis, Princeps elector,

Ioanni Tritemio Abbati Spanhemensi praeceptori Salutem.

Reuere[n]de pater praeceptorum celebratissime, sumus de proximo iter arrepturi ad sacram Romanorum Regis maiestatem, affectantes in eodem itinere coram cum P. T. pro ut iam dudum desyderio nobis fuisse nosti, & conuenire & interloqui, & de multis quae nostro insunt animo conferre tecum. Idcirco P. T. obtestamur rogamusq[ue], ut posthabitis quibuslibet aliis occupationibus suis, sese in oppidum Bun cis Renum in persona propria constituat, ad primum diem mensis Iulii proxime futuri, quo & nos ipso eodem termino diuina clementia fauente constituemur. Faciet in ea re nobis P. T. singularem complacentiam erga eandem fauorose & omni gratia remerendam. Valeat P. T. per aeuum. Datae e[st] colonia nostra iuxta Spreu[m], undecimo die mensis Iunii. Anno Domini millesimo D. quinto.

AD SERENISSIMUM PRINCEPEM

Ioachim, Marchionem Brandenburgensem, electorem Imperii Romani, Ioannis Tritemii Abbatis Spanhemensis, epistola responsoria.

EPISTOLAE FAMILIARES. 10

Eniam ad tuam celsitudinē Serenissime princeps
 n die & loco mihi constitutis à te q̄ libentissime,
 tamen si propter uarias corporis mei aegritudines
 uix pedem mouere quoquam posse uidear. Nihil enim gra-
 tius mihi, nihil dulcius hoc tempore contingere potuisset,
 quàm sapientissimum eruditissimumq̄ adire te principem,
 tecū uersari, loqui atq̄ differere, non quidem de paruis rebus
 ac minimis neq̄ uulgaribus, sed de arduis & maximis, & tuo
 ingenio fecundissimo dignis, quæ triplicem nostram non
 abhorreant philosophiam. Quoties enim cunq̄ nostrarum
 inter nos disputationum, quas ante bienniū Francfordiæ in
 multam consueuimus deducere noscē, in mentē recordatio
 uenerit, toties me tuis interesse sermonibus puto, & magni ali-
 qd̄ audire abs te, quo mēs mea pampius i amore cœlestis phi-
 losophiæ nostræ accendat. Vñ mox ut relecta serenitatis tuæ
 ep̄la, ad Reni partes te intellexi uenturū, oīs à me corporis
 molestia recessit, & ppter mētis tripudiū imbecillia corpuseu-
 li mēbra diu amissam uirtutē recuperant, & uenire ad maie sta-
 tē tuā oīa ossa mea quātotius festināt. Interea serenissime prin-
 cepts Tritemiū tuū, ut soles, benigno fauore psequere, qm̄ qui
 semetipsum tibi spontanea uoluntate in seruum tradidit, ni-
 hil eoḡ q̄ potest, nouit, habet & intelligit imperio tuo nō sub-
 misit. Iure igit̄ Tritemio tuo fauorabile te patronū deinceps
 exhibere debebis, à quo ipsum recepisti totū qd̄ erat suum, im-
 mo qd̄ erat ipse sibi. Scio q̄ me supra meritū dignaris, ob qd̄
 excellentiæ serenitatis tuæ pene oblitus amatorum furorem
 cohibere uix potui. Sed parce mihi clarissime princeps, quo-
 niam audentior fui quàm meam decuit paruitatem. Tuam
 bene ualere celsitudinem opto. Ex Neometi uicesima die
 mensis Iunii Anno Christianorum M. D. V.

IOAN

IOANNIS TRITEMII

IOANNES TRITE. ABBAS SPAN.

dilecto fratri Nicolao Priori suo claustrali. S.

& synceram in Dño charitatem.

Ebus nostris prauoꝝ maleuolētia pturbatis, anim⁹
ad aliena rapiē, & ubi tandē cōsistat merito specula
tur. Nō parcūt innocētiā temeritatis autores, & q̄
nos lādere nequeūt, linguā in nostros mēdacē atq̄
male dicā, sicut audiuius, extendūt. Nos autē eoꝝ parui pen
dentes maledicta, deiq̄ misericordiā collaudātes bñdicimus,
de cui⁹ p̄tectione in tpe oportuno certi sumus. Quid em̄ hoim
stulticias cōtinuo furore maris instar seuiētes curaremus, q̄b⁹
de fatuitate totū, de sapientia uero nihil constat; Scimus em̄
per multas tribulatiōes regnū patere cosoloz: nec pati q̄ casus
offert abnuimus, Christi passione p̄æ oculis iugiter habētes.
Nunquā tristitia nobis defuerūt, ex eo die quo ad Abbatia fui
mus electi, sed mentē diuinaꝝ scripturarū fulcimētis instructā
eō locauimus, quō, dei miseratiōe p̄seruante, neq̄ p̄speris neq̄
aduersis a suā trāquillitatis statu poterit eueri. Neq̄ em̄ igno
ramus, q̄ sit hoibus pernicioſa res intēperata tristitia, si mēti
bus inhæserit semel: quanq̄ sine tristitia uitam agere nō sit fa
cile. Sola me innocētia consolā, patientē iniurias, uidebūtq̄
Cynonoti quā sim Christianus philosophus. Nec satis mihi
facit eorū cauillatio, qua dicūt, nō mei factū odio qd̄ temere
p̄sumpserūt, cū nois nostri nō mediocriter cōcernat rarionē.
Sed aliud hæc tpa poscunt. Erit ad caput Iulii mensis princi
pum conuentus in Colonia, quo & nos uocati sum⁹ per fere
nissimum principem Electorem Ioachim Brandenburgensi
um Marchionem. Vnde ne propter diuturnā nostri absentia
status rerum monasterii collabatur, tuæ charitati uices no
stras interea committimus, citra tamen præiudicium nostræ

EPISTOLAE FAMILIARES 12

dignitatis, quousq; uel ad cœnobium reuertendum duxerimus, uel hanc ipsam reuocare commissionem. Nihil egeris magni & insoliti, nihil mobilium uel immobilium uendas, nihil alienaueris aut locaueris, nec dederis in pignus, solum ea facias quæ Priori & cellerario conueniunt. Sic agito ut monachum decet Abbati subiectum. Vale sanus. Ex Neometi 24 die mensis Iunii. Anno Christianorum. M. D. V.

I. O. TRITE. ABBAS SPAN.

Optimo fratri Ioanni Nutio salutem, & ueram in Domino charitatem.

A quæ mihi de Priore meo Nicolao suisq; complibus testimonia perfidiæ & infidelitatis signifiasti, charissime frater, antea non penitus ignorauit. A pluribus enim sciebam annis, cum tu adhuc monialium in Bibelis præpositû ageres, q; Prior, homo alioquin satis promptulus inconsiderate loquendi, quæ nō intelligat quorsum dicta uergant, cuius totus spiritus in naribus eius semper est: simul & frater Heilmannus, pluribus annis cellerarius meus & procurator uniuersalis, scitus quidem & astutus, sed odio in nos agitatus nimium, unâ cum paucis è numero fratrum doctorum, partibus fauentes translyuanis, iniquis contra nos & principem nostrum machinationibus laborarunt. Non egemus alieno testimonio, qui Prioris uerba uiuaci memoria tenere cogitamus. Qui cum nuper hic nobiscum esset, inter cætera ministeriales Ducis talia de nobis uerba dixisse cōfessus est. Si Abbas uester Ducis nostri partibus adhæsisset, quemadmodum fauisse cōuincitur Palatinis, nō incidisset mala hæc omnia. Scio q; uerû est eorum in hac parte testimoniû. Quis uero Ducis animum concitauit in nos, nisi Prior ipse, qui nobis ista

bis ista retulit, prædictusq; frater Heilmannus, & Claudius il-
 le donatus, qui Palatinas partes semper calūniantes, nobis
 transylvanos sine causa reddiderunt infensos. Deus omnipo-
 tens, qui nouit omnia priusquā fiant, scit quia non mentior.
 Quoties cunq; ex ministris ducalibus quispiam intrauit mona-
 sterium, memoratis delatoribus notus, memoria nostri, qua
 finimum faueremus Palatinis rebus, in medio fuit. Hæc una
 & prima Cynonorū amulationis in nos causa fuit, quā etsi
 ante ferme decennium fratrum nobis charitas notam fecerit,
 tate satis tamē auferre nequiuimus. Addamus & alteram, feu-
 dum castelli Spanhemensis, quam tu quoq; non ignoras cō-
 cernentem. Tertia est hominis in nos odii causa, indefessa cir-
 ca bonas literas studiorum nostrorum continuatio, cui (ut suis
 loquamur uerbis) uidere libros horror est maximus. Hanc bo-
 ues illi duo monticulæ Idalimus & Cnopephorus, omnium
 scripturatum bonarū ignari, hostes, aduersarii & contempto-
 res, nō parum auxerant, quippe qui nostris studiis optimis,
 ad quæ sumus nati, semper pro uiribus detraxerunt. Quartā
 amulis causam aduersum nos, bellum atrocissimum dedit,
 quod contra mitissimum principem nostrum Philippum, co-
 mitem Palatinū, anno priore multorum conspiratio gessit.
 Quæ illo durante in nos fuerint præsumpta ab amulis, cum
 tu semper toto illius tempore in oppido uicino monasterio
 Creutzennach mecum fueris cōuersatus duabus & uiginti heb-
 domadibus, non ignoras: Quid si & quintam præscriptis ad-
 diderimus odiorum in nos causam, quam Prioris nostri uer-
 ba confirmant: tametsi certo sciamus certius esse confictā. Re-
 tulit enim nobis pridem à Cynnotis ad nos Neometim re-
 uersus, ducalem archigrammatum quibus nescio uerbis pro-
 uocatum à nobis, ut rebus nostris faueat male, eumq; ob id

omnia in nos principis nomine imperioq; seducti excogitasse, ac satellitibus praefecti latrocinandi comendasse officium. Nihil in eum perperam dixisse nos unquam meminimus, nec hoc ipsum quidem, cuius nos accusare uidetur, quod homo sit indotus & uersipellis, suis comoditatibus nimium inhians, utpote qui ad principem uenit scholaris inops atq; pauperrimus, annisq; paucis euasit seruiendo ditissimus. Si haec aliquando uerba dixissem, uerba utiq; dixissem suis moribus congrua, & propterea uera, neq; aduersus principem suum, sed in eum qui talia fecisset prolata. Mores mihi ducis admodum satis constare uidentur: mitis est, humanus cito, nimium credulus. Nec eius gratiam posse nos recuperare delationibus falsis amissam arbitramur difficile, nisi causa nos prohiberet occulta ne debeamus. Credulus nimium suis iniuste nos persecutus est. Veniam ergo non postulabimus ab eo, quem laesimus nunquam. Experiemur fortunam etiam grauiora minantem, illum constituentes nobis protectorem, cuius nutu subsistunt uniuersa. Puderet nos merito, si tot sudores literarum studio atq; labores per continuos annos triginta & ante & post religionis introitum monasticae gratis impendisse uideremur, ut animo non possemus imperare nostro, triplicis patriae fortis. circumsepto praesidiis: & odia contemnere imperitorum, & quaeq; nobis aduersantia pro regni caelestis desiderio cum mansuetudine & patientia tolerare. Quantumlibet enim sint graua, quae nobis

In afflictionibus aebemus respicere in Christum & sanctos eius. In improba fortunae parauit inuidia, propterea uel maxime contemnenda sunt, quam obnoxia fini perseverare diutius non possunt. Sanctorum Christi martyrum uictoria, quam sint aduersa huius mundi ridenda uiro sapienti, clarissimo nos instituit exemplo. Breuissimo duranti tempore pro redemptionis sui

ris sui amore patienter sustinere tormenta: pro quibus angelorum sine termino aeterna iam fruuntur iactantia. Absisterit ab oculis eorum omnem lachrymam Christus, pro cuius testimonio in hac uita susceperit contraria: & iam non erit inter eos clamor amplius, neque timor, neque luctus, neque dolor, quoniam haec omnia sicut fumus in hoc saeculo transierunt: illi autem sunt in pace, & uiuunt nomina eorum in saecula sempiterna. Sustineamus & nos, amantissime frater, pro Christi amore cum patientia in remissionem peccatorum nostrorum, ea quae nobis aduersa proueniunt, scientes fidelem dixisse Theophilum: quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum caelorum. Adtendamus caput nostrum, conditorem nostrum, praecptorem & Dominum nostrum IESVM CHRISTVM Deum & hominem, quanta mansuetudine, longanimitate & patientia pro nobis tolerauit aduersa huius uitae, famae innocetis dispendium, irrisiones, contemptum, famem, sitim, frigus & aestum, immensosque pro salute nostra labores: ac postremo infinitis plenam amaritudinibus passionem, horrendos cruciatus, & mortem in patibulo crucis latere transfixo cuspide nimis acerbam. Itaque si principem nostrum Dominumque & magistrum oportuit primum talia pati, & sic intrare in gloriam suam, quomodo nos Christiani, nos monachi, nos denique iniqui, & ipsa necessitate naturae mortales atque corruptibiles, gloriam nobis pollicebimur, ut ita dixerim, alienam, sine labore, sine aduersitatum & multimoda tolerantia passionum. Ad principis nostri gloriam nemo pertinet, qui non **FIDE ET OPERE** in eius charitate usque ad mortem Christiane uiuendo, perseverauerit.

Apocal. 12

Actorū .4.

2. TIMO. 3.

Quid autē in Christo sit pie uiuendo perseverare, sanctus non tacuit Christophilus dicens: Omnes qui in Christo uolunt pie uiuere, persecutionem patientur. Non potest sine aduersitate uiuere Christianus, ipso ad nos dicente magistro: Si me persecuti sunt & uos persequentur. Non est seruus maior dño suo, neq; super magistrū discipulus, neq; Christo melior Christianus. Si membra sumus Christi, caput nostrum in aduersitate sequamur, ut in eius consortio numerari mereamur regnantes, in cuius imitatione nunc patientes contristamur. Sufficit enim discipulo Christi, ut sit in passionibus & aduersitatibus præceptoris exemplo quotidie, septusq; munimine dominum regio suam mente sollicitus imitetur. Nunquam desunt in hac uita Christiano certamina passionum, quanquā

Pro Christo
qui patitur.

non omnes qui dicuntur Christiani, his per patientiam ad meritum utantur. Non omnis enim qui patitur in hoc mundo, passionibus Christi in ueritate cōmunicat, sed is tantū Christi fit testimonio gloriosus, qui aut pro Christi & iusticiæ amore patitur, aut pro suis peccatis innocens omni se dignum ad ueritate, ut Christum lucrifaciat, arbitratur. Dixit enim in
 33 sanctis martyr Christi magnus Cyprianus: Poena martyrem
 33 non facit sed causa. Si, quando patimur, Christus est in causa, non tristemur, sed retineamus in nobis metipsis dolorem nostrum ac fortiter feramus, quoniam ipse Christus, pro cuius amore patienter sufferimus, festinum nobis de cœlo mittet auxilium. Scis enim quid sanctus dixerit Christophilus: Tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio uero spem. Et ne spem putaremus inanem, subiunxit: Spes autem non confundit, quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris, per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Nonne & quidam sapiens necessariam hominibus iustis tri-

ROM. 5.

his tribulationem considerans dixit: Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis. Patienter ferenda sunt quæcunq; nobis occurrunt aduersa: quoniam etsi multe sint tribulationes iustorum, de omnibus tamen à Domino post breuissimam horam momentaneaq; liberantur. Stultum est time-
re quod euitare non possis, & propter aduersitatem corporis morbum incidere mentis. Menandri uersiculorum autoritas nos
confundat, si pulsati aduersis fuerimus muliebres: Dicit enim

φέρειν ἀνάγκη θνήσκοντα τὴν τύχην. Et

φρονούντος ἔστι ζημίαν βλάβην φέρειν.

Στερεῶς φέρειν χεὶρ συμφορὰν ἐν θύγην.

Νικᾶ λογισμῶ τὴν παρούσαν συμφορὰν.

Ἀνδρὸς τὰ προσωπίπροντα γενναίως φέρειν.

Nobis igitur mi frater, qui & monachi sumus & Christiani, contra omnia quæ possunt imminere aduersa, semper firmandus est animus, & in Christi amore solidandus, ut nullus presentis uitæ casus unquam nobis possit occurrere, contra cuius impetum mens non satis antea fuerit præmunita. Hoc autem quam facillime quidem poterimus, si omnia cogitata nostra & opera, ipsa quoq; cordis nostri desideria per interni feruorem amoris ad Christi memoriam iugiter referamus. Magna sunt quæ nobis à principe nostro promittuntur in cælis, quorum iugis memoria si mentibus nostris fideliter inhæserit, nulla profecto huius mundi formidabimus aduersa. O frater amantissime, si futuræ felicitatis munera, quæ hic tribulatis pro Christo referuantur in cælis, mente sagaci reuolueres, presentis uitæ aduersitas gaudium tibi afferret, & tristitiã ingentem mundana prosperitas. Maxima sunt sempiternæ amenitatis gaudia, penitusq; incõprehensibilia mortalibus, quia sicuti scriptura pollicetur diuina: oculus non uidit, nec

1. Corinth. 2.

EPISTOLAE FAMILIARES 13

auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, aestimatio boni, quod omnipotens Deus preparauit amatoribus suis. Haec fac pius mente cogitans dilectissime fili, & tuam leuius feres & gemitudinem, & nostram calamitatem non plorabis. Quamquam dubitemus minime grauius te ferre nostram iniuriã, quam omnem corporis tui quam pateris infirmitatem. Ex nostro enim tuum metientes animum, nobis crede, plus tibi compatimur, quam ipsi patiamur. Multis te subactum tribulationibus ab ætate tenera cognouimus, & ob id tibi iam senio & in ualitudine grauato amplius condolemus. Sed patienter sufferas quicquid aduersi tibi acciderit: tempus malorum peregrinationis nostræ breuissimum est, merces autem in tribulatione pro Christo laborantium aeterna. Speramus in breui trifticiam tuam nostra presentia temperandam: quia si inuidia Satanae presentiam corporalem intercluserit, presentes hic amoris spiritu, in futura caelestis patriæ uita, largiente saluatore omnium perpetuo lætabimur cõspectu. Postridie de senfuri sumus ad Coloniam Agrippinam, uocati per literas elegantissimi principis Ioachim Marchionis Brandenburgensium, quæ nosti, & cuius uidisti collata in nos beneficia, unum inter eos principes qui Romanum habent deligere Regem. Vnde reditus nostri diem ignorantes Nicolaum Priorem nostrum sub quadam limitatione cõstituimus uicarium generalem, ut circa rei nostræ statum utriusquæ curã interea gerat sollicitam, ne quid nobis absentibus in monasterii negociis perperam agatur. Quocirca & tuam charitatem, de qua plurimum confidimus, paterne duximus commonendam, ut oculos super eum perspicaces adhibeas, eiq; in omnibus quæ tractanda occurrerint, quantum tua imbecillitas permiserit, assistas, ne quid mali propter eius inexpertam leuitatẽ, qua se omnia posse

posse confidit, pauperis Cœnobii conditio patiatur. Vale
 amantiſſime frater, & Deum ora ut eius uoluntas in nobis ſan-
 ctiſſima compleat. Ex Neometi 24. Iunii menſis die. Anno
 Chriſtianorum milleſimo quingentefimo quinto.

AD DOMINAM RICHMODEM DE
 Horſt, monaſterii Sebacenſis Abbatiffam
 uirginem Deo dicatam &c.

 Ropositū nobis in animo fuerat, amabilis in Chri-
 ſto filia, unā cū Iacobo caſæ Dei uiciniorē iam no-
 bis Abbate, tuum adire cœnobium, & uifitationis
 officium adimplere nobis commiſſum. Hæc autem nobis a-
 nimo cogitantibus, nunciuſ ecce uenit excellentiſſimi princi-
 pis Ioachim Brandenburgēſiū Marchionis, qui ſuis me lite-
 ris ad primum Iulii menſis diem Bunnam euocauit. Cum er-
 go breuitas tēporis me alioſum non ſinat declinare, ſitq; tan-
 to more gerere principi non ſolū honeſtū ſed & neceſſariū,
 proſiſtitum quod pro uifitationis actu cōcepimus, cogimur
 immutare. Poſtridie itaq; nauigio deſcenſuri, quamuis exiſti-
 memus non oportere tuam in Dño charitatē multum nobis
 uenerabilē literis docere noſtris, quēadmodū cōmiſſis tibi u-
 tiliter & fructuoſe debeas præeſſe uirginibus, quæ ab infantia
 Colonia apud S. Machabæos in monaſterio q̄ optime re-
 formato, ad puritatem regulæ diui patris noſtri Benedicti, &
 ſacras ad plenū didiciſti literas, & ſanctis moribus obſeruan-
 tiā perfectē cōſecuta es regulārē: monere tñ & exhortari man-
 ſuetudinē tuam, ut magis in uoluntate bona quod didiciſti
 rectū, opere perficias & ſermone, paterna ſollicitudo nos in-
 ducit. Nemo enim tam doctus, tam ſanctus, tam Deo in-
 ter clauſtrales inuenitur deuotus, qui eo ipſo quo cupit eſſe

bonus non fiat melior, quoties uoluntati propriae charitatis,
 sanctae aliena exhortatio adhibetur. De tua uero dilectione
 dubitare non possumus, quin uerba exhortationis nostrae &
 libenter accipias, & pro uiribus omni tempore custodias. Hor-
 tamur itaque tuam in Domino Iesu Christo deuotionem, ita
 semper uiue, ut causam non habeas timendi mortem. Solus
 enim Dei perfectus amor timendi mortem non habet causam,
 utpote qui se post dissolutionem carceris uitae praesentis, in
 eo perpetue mansurum non dubitat, quem positus in carne
 totis uiribus amat. Seruus autem desidiosus & piger, sciens uo-
 luntatem domini sui & non faciens, ad eius conspectum ueni-
 re metuit, cuius mandata se contempsisse recognoscit. Is ue-
 ro qui dominum suum toto semper corde amauit, eiusque uo-
 luntatem in omnibus exequi studuit, apparere coram eo non
 solum non metuit, sed uenire ad eius conspectum a quo se no-
 uit remunerandum potius concupiscit. Huius rei similitudi-
 nem ipse Dominus noster Iesus Christus in sacro nobis Euan-
 gelio clare proposuit, quando fideles usurarios de apportato
 lucro commendauit. Tu quoque amantissima in Christo filia,
 Domini & saluatoris nostri pecuniam affecuta, donum ab ip-
 so intelligentiae accepisti, quo magnum sacri amoris lucrum
 debeas reportare, cura precamur qua diligentissime, ne hoc
 munus dei preciosum in terram carnalium abscondas passio-
 num, neue carni plus quam oportet indulgeas, ne sacris pre-
 lata uirginibus otio torpescas. Memento quam sint breuior-
 is preciosa nobis indulta beneficia temporis, & quam multa
 nobis liceat diebus quidem huius uitae paucissimis bene recte
 que uiuendo praemittere bona. Esto commissarum tibi puri-
 tatis exemplar sororum, uitae norma sacratoris, sententiae
 memor legislatoris nostri Benedicti dicentis: Omnia quae ab
 batissa

batissima monialibus suis dixerit esse contraria, in suis factis indicet non agenda. Tunc enim o filia uices Christi in monasterio recte gesseris, cum subditas tibi uirgines in omni puritate mentis & corporis, uerbo & conuersatione præcedis. In primis igitur temetipsam diligenter cõsidera, ut cunctis purgata uitiis, bonisq; & sanctis decorata uirtutibus deo placeas, per continuum seruentis desyderium amoris: ac deinde commissas tuo regimini, ut id ipsum sapiant uelintq; in domino Iesu, qua poteris instantia sedulo cohorteris. Omni cura & sollicitudine uigila super crediras tibi animas, ne qua insidiis maligni pereat tentatoris, qui semper circuit rugiens ut leo, ac stridens præ malignitate dentibus, quærensq; aliquam dedicatam uirginẽ quam deuoret. Memor esto filia quã portetis thesaurum uirginitatis preciosum in uasis fictilibus: & uigila semper ne domum cordis uestri hostis ualeat penetrare malignus, ne hunc uestrum sanctis dei angelis uenerabilem subfuretur thesaurum. Claudite corda uestra deo uirgines dicite, quoniam ipsa sunt fictilia uasa, in quibus thesaurum portatis incomparabilem: ipsa sunt sceuaria in quibus ungentũ continetis angelicæ compositionis, quod ne effluat summa uobis sollicitudine uigilandum. Supergreditur enim sancta uirginitas naturæ cõditionem humanæ, per quam homines angelis similes esse perhibentur, premio felicitatis inæstimabilis pares, impares actione. Maior uero est uictoria uirginum quã angelorum, & dispar modo tempore & conditione ceteratio. Angeli enim sine carne uiuentes gratia Dei confirmanter semel uictores euaserunt recte uolendo: Virgines autem in carne præter carnem uiuẽtes, diuina miseratione adiutæ longo certamine pugnant, nunquam secure triumphant. Et ideo beatius est in carne uitam imitari angelorũ quã numerum

ex carne uoluptatis augere mortalium. Mulier enim inupta & uirgo, sicuti facer ille declamauit Christophilus, cogitat quæ dñi sunt, quomodo sit sancta & corpore & spiritu, nec habet quo per inania defluat, sed amore semper purissimo fertur in deum, cui se totā deuouit, tanto illi per desiderium inhaerens felicius, quanto se ab omni uitæ huius cōsolatione fecerit alienam. Nuptiarum uero & multæ sunt & uariæ inutilesq̃ curæ, quibus tanto premuntur infelicius, quanto minus ea quæ do mini sunt assolent cogitare. Oramus te uirgo sponсарū Christi custos uigilantissima, paucis quæ dicturi sumus mentē studiose accommoda. Mandatorum nostrorū quæ tibi in ultima uisitatione nostra matura deliberatione tradidimus, fidelem executricē tescicut oportet exhibeas, circa monasterii clausurā maxime, quæ nulli aperiatur præter causam necessitatis. Ad fenestram quoq; locutoriam nulla sororum permittatur accedere sola, nec sine prouido idoneoq; testimonio loqui cum aliquo homine, siue pater is sit siue frater, siue mater siue soror, siue qualibet occasione à quoquā destinatus. Reddant nos aliena pericula cautos, qui maligni spiritus astuciam nō ignoramus, cuius quosdam nefandissimos imitatores agnouimus, qui cū uirginibus ad fenestrā solitarie loqui permisi, se fratres cognatosq; earundē esse dicebāt, quarū paulo post inuenti sunt sacrilegi corruptores. Decretum tibi & nostrū & ordinarium Neometensis episcopi tradimus, quo ante omnia uetamus, ne quem ex Duroburgio uirorū uel intra septa monasterii patiaris uideri, uel ad fenestrā cum aliqua solitarie loq̃. Scis enim quibus conent studiis opa dæmonū exercere, & q̃ sit perniciosus talium sermo castis ac deo dicatis uirginibus. Hac sunt q̃ tibi hac uice utiliter duxim⁹ intimāda. Si qd habes tuis in Colonia perferendū libēter portitoris munere fungemur.

Vale ex Neometi 24. Iunii Anno Christ. M. D. V.

IOANNIS TRITEMII 23
IOANNES TRITE. ABBAS SPAN.

Rogero Sycambro Dumetensi ui
ro studioso & optimo. S.

Scripsimus dilecte in Christo filiae nostrae dominae
Richmodi, post die nos descensuros ad Colonia
Agrippinam, quod te quoque scire uolumus optime
Rogeri, ut si quod scribere uolueris Beiselio nostro,
sive Herbeno, aut reliquis amicis, per nos quam oportune pos-
sis. Quicquid facturus es, quam totius fiat, quam diutius hic quam
biduo non manebimus. Mitte nobis tuarum lucubrationum
nouum aliquid, quo tamen nauale utili occupatione releuemus.
Quam enim sine lectione nobis molesta nauigatio, quae diu in coe-
nobio nostro Spanhemensi nobiscum es conuersatus nostra
consuetudine non ignoras. Ocium enim Seneca teste sine lite-
ris mors est, & uiui hominis sepultura. Eius me consilio posse
philosophari fortuna dedit non industria. Si uis inquit uacare
aio, aut pauper sis aut pauperi similis. Multis enim ad philoso-
phandum obstiterunt diuitiae. Paupertas autem expedita est & secu-
ra. Studiis itaque literarum & diuitiis pariter nemo uacare potest:
neque illam inhabitare animam dignam sapientiam, quam aut desideris
uiderit infectam, aut curis rebus temporalium inuolutam. Curis quidem
hactenus mihi sapientius inuolui contigit, sed a me paupertas ex eo
tempore quo factus sum monachus nunquam recessit. A deo enim fami-
liaris mihi diuturna consuetudine facta est, ut necessaria quo-
dammodo iam deinceps. Longo studio multa didici, hoc unum
scire nunquam potui, quales in corde diuitis cogitatio effectus o-
perum. Putas ne Rogeri & hoc ipsum me tandem posse apprehen-
dere, ut sciam locupletis hominis cogitationes? Ego quidem non puto me
unquam intellecturum, quod diuitum se habeant cogitationes, sed ipse mi-
hi uirtutem ex necessitate feci, tranquillamque mente sic decanto.

EPISTOLAE FAMILIARES 24

οὐκ ἐθέλω πλουτεῖν, οὐχ εὐχομαι, ἀλλὰ μοι εἶη
ζῆν ἀπὸ τῶν ὀλίγων μηδὲν ἔχοντι κακόν.

Euripidis ego collaudo sententiam optimam dicentis.

πένες ἢ οὐδὲν ἔχοντες ἀνὴρ

Virum generosum nequaquam esse pauperem.

Quod Menander confirmat dicens

πέναν φέρειν οὐ παντός, ἀλλ' ἀνδρὸς σοφοῦ

Non est inquit uiri omnis sed sapienris tantū ferre paupertatem. Habeant diuitias, ab ipsisq; habeantur homines auari, luxuriosi, & ambitiosi, qui se non cogitant esse mortales: nos Christophili mores & uitā sequamur, qui nos uictum & amictū habentes monet esse contentos. Inopia merito grauaremur, si diuites aut essent immortales, aut secum absumerent iam morientes quas amauere diuitias. Nunc autem quoniam & ipsi moriuntur, & nudi cum pauperibus capiunt sepulturam, non ualde me grauat mea paupertas, quippe qui hinc migraturus, tanto minus contristari me posse confidam, quanto in hoc mūdo nihil possedi transitorium quod amarem. Exercitatio uero mentis ad intellectu ueri, quæ per studium scripturarum in hac uita cum delectatione ordinata in ultimum finem à uiris studiosis uanitatūq; contemptoribus agitur, nullam morituris amaritudinē affert, utpote qui optime intelligant mentis suæ perfectionem, quam adsequi studio appetunt, non antea posse consumari, quàm è carnis putredine resoluantur. Est enim intellectus humanus ut lapis preciosus non politus, qui si poliatur luminis fiet capax, erit que pulcher lucidus atq; perspicuus, in quo Dei pulchritudo queat resplendere. In hac tamen uita mortali non potest esse perfecta intellectus humani politio: habet tamen inditos sibi à natura gradus certos & modos, quibus post mortem in purgato

purgatorio animarum necessario adiicitur, quicquid hic minus per negligentiam eius politioni fuerit adhibitum. Lapis itaque noster hic politur imperfecte, perfectius uero in purgatorio, sed perfectissime in caelo. Itaque commune omnium debet esse studium exercendi poliendiq; intellectum, ut pura & recta consurgat intelligentia principii uniuersalis, quod est deus nostri creator, & lumen intellectus nunquam deficiens. Huius autem exercitationis uiam scripturarum nobis lectio continua demonstrat, si & legendo non intermiserimus orationis studium, & orando per amoris desiderium mens erigatur in Deum. Neque labore terrendi sumus, qui si fuerit improbus omnia minuit: & studium literarum diu continuatum paulatim auget intellectum, quod carmine pulchre cecinit Hesiodus:

ἔι γάρ κεν καὶ μικρὸν ἰδῆ μικρὸν κατὰ δέιο,
 ὁ δὲ μὰ τοῦτ' ἐρδῆς, ταχά κεν μέγα ὁ δ' ἐγένετο

Si enim paruum supra paruum addideris, & frequenter hoc ipsum facias, certe nagnum & hoc fiet. Nulla enim sine labore uirtus, nec sine certamine in hostes uictoria. Semper ergo ad sapientiae dulcedinem nobis peruenire cupientibus o Rogeri laborandum est, & nunquam a studio scripturarum cessandum, quia non aliter ad gustum internae peruenitur suauitatis, quam per uehementem applicationem mentis, ad illud quod quaerimus pulcherrimum lumen intellectus. Intueamur ueteres gentilium sapientes, ut de nostris interea sileamus, comparatisq; studiis illorum & nostris, aequa lance utraque metiamur, & luce clarius apparebit, nos ad eorum comparationem ridendos potius quam dicendos studiosos. Demosthenes septem annis aetatis supra centum impletis, cum iam moreretur ingemuit, eam se moriturum aetate, qua sapere primum coepisset. Socrates praceptor Platonis, octauo & nonagesimo aetatis anno stu-

Intellectus
 humanus est
 lapis impositus.

Demosthenes.
 Socrates.

- Plato.** diorum fecit finem pariter & uitæ. Ipse quoque Plato Philosophorum princeps, octogesimo uitæ suæ anno scribendi simul & uiuendi periodum accepit. Cato Romanus omni tempore studiosus octogenarius græcitari cœpit. Nestoris lingua, testante Homero, iam uetuli atque decrepiti, orationem melle dulciorem in concione publica fluxit. Sed ueniamus ad nostros, qui nobis sanctorum normam studiorum, in principio Christianæ philosophiæ tradiderunt, & quam nihil sit nostra de nobis æstimatio uideamus. A dantantius Origenes Leonidis martyris Christi filius, uir in diuinis scripturis omnium studiosissimus, librorum sex milia græco fertur sermone lucubrasset, & usq; in senectutem extremam pauper & humilis pro Christi amore semper in studio perseverasse scripturarum. Augustinus Apher Episcopus Hipponensis, tuæ sanctissimus institutor religionis, homo sane omnium doctorum doctissimus plus quam mille triginta scripsisse libros siue tractatus inuenitur.
- Ambrosius.** Ambrosius Mediolanensis Episcopus, trecentos edidisse fertur tractatus. Hieronymus sanctissimus presbyter Bethlehemitanus, præter noui ac ueteris æditionem Testamenti, libros & tractatus, plus quam sexcentos legitur ædidisse. Reliquos transimus pene innumeros. Dionysium Ariopagitam, Pauli apostoli discipulum & Athenarum Episcopum. Tertullianum Carthaginensem presbyterum. Cyprianum Episcopum & martyrem Dionysium Alexandrinum Episcopum. Lactantium Firmianum. Eusebium Casariæ Palestinæ Pontificem. Iacobum Nysibenæ urbis Persarum Episcopum. Athanasium Episcopum Alexandrinum. Hilarium Pictauiensem præfulem. Nazanzenum Gregorium Episcopum. Basilium Casariæ Capadociæ pontificem. Aurelium Clemenem Prudentium. Clementem Alexandrinum presbyterum. Ioanem Chrysostrum
- Constantin-

**Catalogus
scriptorum
Ecclesiasticorum.**

Constantinopolitanum patriarcham. Fulgentium Ruspensem Episcopum, Boëtium Seuerinum martyrem. Cassiodorum Rauennatensem abbatem. Gregorium papam ex abbate S. Andreae primum in urbe Roma. Fortunatum Pictauiensem. Isidorum Hispalensem. Bedam monachum Anglicanum. Albinum Thuronensem abbatem. Haymonem Hirsfeldensem abbatem. Rabanum Fuldensem abbatem. Strabum Fuldensem monachum. Nogerium abbatem S. Galli. Petrum Damianum Episcopum Cardinale. Anselmum Cantuariensem. Honorium Augustudunensem. Sigebertum Gemblacensem. Bernardum Clareuallensem. Hugonem & Richardum S. Victoris. Rupertum Turyensem. Hugonem Barchinonensem Cardinale. Bonauenturam Cardinale. Albertum magnum. Thomam Aquinatem, Vincetiumque Beluacensem, qui omnes praeter ceteris rerum Ecclesiasticarum scriptoribus & multa & egregia uolumina ediderunt. Quid sunt nostra studia Rogeri lucubrationibus istorum comparata uiro nam? Omne tempus uitae suae literis tradiderunt, semper aliquid legentes uel scribentes, quo & suum intellectum in cognitionem summae ueritatis eleuaret, & posteritati utilia prouiderent. Quid denique sunt nostrae lucubrationes, quibus aliquid esse praeter ceteris putamur, si praescriptorum comparantur opusculis Patrum, nisi paleae relatae ad triticum, & immaturi quidam fructus, quibus nec tempus affuit nec locus, imò nec aeris oportuna reperies donata fuit, ut in cibum coalesceret optatum. Scribimus, ut Flaccus ait, indocti doctique poemata passim, & ianis nimium aestimationis cupidi opuscula nostra puerilia nimis, ut nonnumquam taceam, nec in alterum quidem premimus annum. Quae omnia etsi ita se habeant, nostrorum tamen recte laudamus ingenia, cum unusquisque hoc ipsum quod potest, amore sapientiae facit. Quanto enim magis quisque in sacris scripturis assiduus fuerit, tanto ex eis

EPISTOLAE FAMILIARES. 25

Commenda-
tio sacrae le-
ctionis.

ubertorem intelligentiam capit. Pulchra enim est & fructuosa mentis studiosi hominis in scripturis diuinis occupatio, quae & animi legentis scribentisue intellectum illuminat, & abstractum à mundi uanitatibus hominē ad Dei amorē dulciter inflamat. Hinc diuus nos Ambrosius admonet dicens: Cœlestium scripturarum eloquia diu terere ac polire debemus, toto animo ac corde uersantes, ut succus ille spiritualis cibi in omnes se uenas animæ diffundat. Et sanctissimus ille presbyter Hieronymus. Diuinas, inquit, scripturas sapius lege, immo nunquā de manibus tuis sacra lectio deponatur. Si enim scientiam scripturarum amaues, carnis uicia non amabis. Ignorantia enim scripturarum ignorantia Christi est. Nam si iuxta Christophilū Paulum Christus Dei uirtus est & Dei sapiētia, qui nescit scripturas, nescit Dei uirtutē & sapientiam, quae per illas duntaxat recte à nobis intelligitur. Multa ignoramus, quae nos minime laterent, si ueterum exemplo Patrum continua nobis lectio esset familiaris. Faciamus ergo quod monet

- » Demonicū Isocrates, & erimus cum tēpore doctiores: ἐὰν φησὶ
 » ἦς φιλομάθης, ἐστὶ πολυμάθης. Si fueris, inquit, discendi cupidus, eris profecto & multa discens. Qui memoriam cupiens solidare discipuli pulchre subiunxit. ἂ μὲν ἐπίστασι διαφιλάτω
 » τε ταῖς μελέταις. ἂ δὲ μὴ μεμάνθηκας προσλάμβανε ταῖς ἐπιστημαῖς.
 » μαῖς. Ομοίως ἂν αἰσχρὸν ἀκούσεντα χρῆσιμον λόγῳ μὴ μανθάνειν,
 » καὶ ἀλόμενον τι ἀγαθὸν πρὸς τῶν φίλων μὴ λάβειν. Ea quidē quae didicisti, ait, meditationibus conserua, quae autem necdum didicisti, scientiis apprehende. Nam aequē turpe audienti utilem sermonem non discere, & datum bonum quid ab amicis non acceptare. Vale. Ex Neometi 24. Iunii Anno Christianorum M. D. V.

IOAN. TRITE. ABBAS SPANHE-
mensis Iodoco Beifelio suo iuris Vt. Doctori
Salutem.

Rima mensis Iulii huius die ueni ad oppidū Colo-
niensis Archiepiscopi, quod Bunnam uocant, ubi
post die mihī iuxta conditum occurrit principū
ille sapientissimus doctissimusq; Ioachim Brandenburgensi-
um Marchio, Romani Camerarius & Elector imperii, per
quem illō uocatus à Neometensium ciuitate descenderam.
Sexta dehinc eiusdem mensis luce uenimus ad Coloniam,
ubi magnorum multorumq; Germania principū celebratur
conuentus Regi nostro serenissimo Romanorum Maximi-
liano præsente, atq; in Sycambrias expeditionem maturante.
Quò cum uenissemus, altera mox die ad te scribere oportu-
num duxi, ut fortunarum mearum terramenta non ignora-
res, quia probatum te inter omnes amicum habemus. Nam
si nullius rei sine amico est iucunda possessio, quemodo & cō-
municatio tristiū non afferet releuamen tristatō? Quāuis me-
parum contristet aduersitas, quam sola amulorum inuidia
fuscitauit innoxio, me nullam eis præsente occasionem. Si
mecum luserit fortuna, nihil auferet, quod non dedit, quæ
magis forsitan mihī proderit aduersa, quàm blandiēs & pro-
spera, quandoquidem eius munera insidiæ sunt non dona, &
maleficia potius quàm beneficia neminanda. Ciceroni autē si
credimus, non solū ipsa fortuna caeca est, sed etiā ees plerunq;
caecos efficit, quos complexa est. Propterea interrogatus Chilo
philosophus quid esset fortuna, respondit, ignarus est medi-
cus fortuna, multos enim excæcat. Sed accipe quibus in me cæ-
ca telis molitur sauire fortuna, nostrorum inuida æmulorū
cragitata maleuolentia, quo intelligas te non solum esse inter

Fortuna.

EPISTOLAE FAMILIARES 30

mortales cui domestici graues suscitauerūt iniurias . Non etiā potest mentiri quæ nouit omnia ueritas , in sancto prænunciāns Euangelio , non solum ab exteris , uerum & à propriis domesticis atq; necessariis fideles suos p̄ iusticia & sacratissima religione tribulatiōes & inimicitias esse passuros . Quæ nobis qua ratione cōtigerint tam à nostris quā ab extraneis , breuite narratione faciemus certiozem . Cū anno proxime transactō , quod te minime latere potest , multorū conspiratio principū atrocissimum , & penitus moribus christianæ religionis contrariū ageret bellum aduersus clementissimum principē Philippum comitem Palatinum Rheni Bauariæq; ducem , sub cuius tuitione monasterium meū iure comitatus Spanhemensis firmatum constat , metu hostiam secedere in oppidum cœnobio proximum Stauropolim compulsus sum . Interea Pyrophorus comes ille Hassonū prædas , incendia , & deuastationes sacrarū ædium , uicorum , pulcherrimarumq; in circuitu Staurotensium uillarum patrans sine misericordia , inter alia meliores cœnobia mei cortes deuastans igne concremanit . Mansimus autem cū nostra insigni bibliotheca , quam olim apud nos perlustrasti , in oppido memorato , mēsisibus quinq; donec finem liceret uidere malorum . Reuersi tandem pace reddita prouinciæ ad monasteriū , uarias in nos machinationes quorundam æmulatorum ex nostris consentientibus non nullis interea subortas paulatim intelleximus , quas cum innocentia & rectitudine mentis nostræ freti contemneremus , nō existimantes neq; ponderantes quod latebat in nos odiū Cynonotorum , creuit malignantiū cū tempore furor . Contigit aut̄ ut prima die mensis Aprilis anni præsentis in caussa exusti monasterii Lympurgensis uocatus Budorim , oppidū

setepis

serenissimi principis nostri Philippi Palatini Comitis, de meo cœnobio exirem, nihil minus timens, quàm quod me absente postea contigit malum. Nam quinta dehinc die Budoris me in ordinis mei negociis communibus existente, Cy nonotorum quidam satellites missi ad monasterium meum, quosdam è familia contractis clausuris sublatisque vestimentis rebusque inuentis cœperunt, & publicæ custodiæ memorati oppidi, nescio quæ crimina imponentes falsa in contumeliam & opprobriū nostrū manifestū p̄ dies nō paucos manciparūt. Quæ cum nobis Budorim nunciata fuissent, animum nostrū non mediocriter mouerunt, displicuitque non immerito nos tam insignem ab his accepisse contumeliam, quos ne uerbo quidem offendimus unquam. Quid nobis tamen utiliter esset faciendum cum amicis deliberantes, cōclusimus tandem ad Spanheim non prius redeundum, quàm satisfactione legitima tantam cognoscamus iniuriam emendatam. Mansimus itaque apud Budoras & Neometes ferme tribus mensibus, non dubitantes nostros de producta nostri plus dolere absentia, quàm nos ipsi contristemur. Causas odiorum in nos Cynonotes alias habent alias confingunt. Amor & obseruantia quibus semper fauimus clementissimi principis Philippi rebus, non ultima persecutionum in nos causa fuit. Dabo igitur temeritati locum ad tempus, & ibo cum serenissimo principe meo in Marchiam Brandenburgensem, quæ à multis quidem annis rogatus minime ante hac efficere potui. Neque reuertar breui, nisi quiescat in nos ista commotio. Habes optime Beiseli totam infelicitatis meæ historiam, si tamen infelicitas dicenda sit, per quam fortunæ malignitas euincitur. Nam si recte sapimus, non poterit nobis nocere fortuna, quemadmodum Menander ait.

EPISTOLAE FAMILIARES

33
33
Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Θεοδοῦσι συμμάχου τῆς
κευτομάτου ἡμῶν καὶ Χίω βεβλεύεται.

Quicquid enim fortuna uiris ingesserit bene sapiētibus, pro-
ueniet in bonum, saepeq; contingit casibus ex aduersis fortunā
subsequi meliorem. Quocirca nobis ad omnem euentum for-
titudine & temperatā opus est, ut neq; mente aliquando tem-
pore deiciamur contrariantium nobis, neq; in prosperis ultra
quam exped. tinaniter eleuemur. Auferat fortuna licet omne
quod dedit, diuitias, honorēq; comminuat, & annihilat digni-
tates, si mens diuinum sustinens radium in suo culmine perfe-
ueret, nihil est Dominium rerum, ut Valerius inquit, collabi
solet, bona mens praefertur diuitis: nam bonae mentis usurpa-
tio nullam tristioris fortunae suscipit incursum. Cognoscamus
nos esse mortales, & cōmuni necessaria q; dissolutioni semper
obnoxios, ut omnes fortunae incursum una sententia ridentes,
neq; laudemus secundam, neq; aduersam inculsemus. Nempe,
ut Ciceroni placet, fortunam laudare stulticia, uituperare uero
superbia est. Vale cōstās & sanus. Ex Colonia Agrippina Prin-
cipum durante Concilio 8. die mensis Iulii, Anno Christia-
norum. M. D. V.

IOAN. TRIT. ABBAS SPAN.
Matthæo Herbeno salutem.

Congratulor tibi amice, & multipliciter sum gauisus,
quod te sacris altaribus Domini & saluatoris nostri
Iesu Christi tandem aliquando post uarias mentis tuae
fluctuantes opiniones ministrū & sacerdotem sacrificulū di-
cisti. Hæc est uia tutior ad felicitatem, si mente & operibus of-
ficio conueneris quod subiunxisti. Dicit enim in Leuit. co scriptu-
ra diuina: qui habuerit maculam, panes non offerat Deo suo,
acc 20

Leuit. 22.

nec accedat ad ministerium eius, Si cæcus fuerit, si claudus, si fracto pede uel manu, non accedat offerre hostias Domino, nec panes Deo suo. Maculam habet sacerdos, qui terrenis affectionibus inhians, conscientia puritatem uiciorum turpitudine sordidauit. Cæcus est qui propter ignorantiam diuinam scripturarum lumen intellectus non cõspicit doctrinae celestis, redditurq; ob id indignus sacerdotali officio, quia penitus est ad instituta Dei familiam doctrinis salutaribus inutilis. Cum enim sacerdotis officium sit iuxta prophetae sententiam, interrogatum respondere de lege, ac Domini populo, quia Angelus dicitur eius, annunciare uoluntate, quomodo commissos sibi docebit populos, qui totus ipse in tenebris ignorantia uersatur. Sed facile te credimus in lege Domini fieri posse doctum, si studium secularium literarum, in quibus ad plenum eruditus es, cum amoris desiderio ad sanctarum meditatione conuerteris scripturarum. Nobilissimo enim flores ingenio, cuius acumine subleuatus quicquid uolueris diuinarum institutionum quam facillime amando comprehendes. Cumq; spiritalis uicium cæcitatatis, quod facile quidem potes auxiliante spiritus sancti gratia, euaseris, summopere cauendum tibi est, ne claudicatis opprobrio turpissimo denoteris. Claudus est enim fractoq; pede & manu sacerdos, qui uita & conuersatione ad puritatem Euangelicæ ueritatis non ambulat, nec se bonorum sectatorem operum, coram ouibus sibi commissis exhibere curat. Contra quæ in Exodo legitur: Sacerdotes qui accedunt ad dominum sanctificentur, ne forte percutiam eos. Itumq; scriptura sacerdotibus precipit dicens: Mundamini qui fertis uasa domini. Dupli-
 ceni enim doctrina debent esse ornati sacerdotes Domini, operis uidelicet reformationis, & uerbi sacrae prædicationis, ut bonum quod subditis suis eligendum prædicant, iniquis opera-

*Sacerdotes
 debent doctrina & operibus populo præire.*

Esaiæ. 54.

tionibus non corrumpant. Sanè doctrina ueritatis semper quidē utilis est populo Dei siue bene uiuat is qui docet siue male, in sacerdote tamen sine bonæ cōuersationis exemplo non sufficit, utpote qui bonum quod prædicando commisisse sibi populus utiliter proposuit, male uiuendo infructuosum fecit. Propterea nemo, sicut Augustino placet, amplius in Dei nocet Eecklia, q̄ is qui peruerse agens nomen & ordinem affecutus est sacerdotis. Delinquentem namq; hunc redarguere nullus præsumit subditorū, & in exemplum culpa uehementius trahitur, quando uitiosus pro reuerentia ordinis honoratur. Cum ergo ruina populi sint sacerdotis mali, magna nobis cautela prouidendum est, ne quis nostro scandalizatus exemplo in foueam decidat nostri occasione delinquendi. Non te multitudo similium excusabit peccantem, sed fuge potius exempla multorum, nō

- » pure ad institutionē sacerdotalem cōuersantium: quoniā stultissima cōsolatio est, cum pluribus uelle perire, & nō magis saluari cum paucis. Multi enim sacerdotes, ut Chrysostomus ait, & pauci sacerdotes. Multi quidem in nomine, & pauci ualde in operatiōe. Videte ergo quomodo sedearis super cathedrā, quia cathedra nō facit sacerdotem, sed sacerdos cathedram. Non locus sanctificat hominem, sed homo locum. Qui benesederit super cathedram honorem accipit ab illa, qui male sederit iniuriam facit cathedræ. In iudicio sedes, siquidem bene uixeris & bene docueris, omnium iudex eris. Si autem bene docueris & male uixeris, tu solius iudex te solum condemnabis. Nam bene uiuendo & bene docendo, & populum quomodo recte debeat uiuere instruis, & q̄ minister sis Domini fidelis ab ipso remunerandus ostendis. Si autem bene uiuis & populum tibi commissum non bene doces, peccasti, quia populum non instituendo perdis, quo pereunte culpa tua, quomodo sacer-

dos sine populo saluaberis? Cum uero male uiues bene doces, formi Deo praescribis, quomodo te debeat condemnare? Quo circa te hortor, Herbene frater charissime, cura quae diligenter, quatenus utroque ualeas ornari decore, quo & bene doceas populum, & recte uiuendo non condemnes. Tres in primis mortales sacerdotum aduersarios, quibus hodie pereunt multi, continuo certamine indicto reuictari quae uiriliter cura, quibus deuis omnem in uoluntate turbam impugnantem facile superabis. Sunt autem tria sacerdotum uicia, quibus rapti complures ad inferos prolabitur, auaritia, superbia, atque luxuria, τῶν ἰσθμῶν καὶ κλέψιν. Felix ille sacerdos, qui hoc tempore in uictu se ab his demonibus custodierit, & in uia sacerdotum publica non ambulauerit. Beneficio nostro communi scripsimus amico de his quae circa nos aguntur, quorum ne sis ignarus, exemplar tibi literarum, quas ad eum dedimus his introclusum transmittimus. Rogamus autem ut nobis translationem nostram mysticae theologiae Dionysii cum graeco exemplari, quam tibi ante biennium, cum nobiscum esses in Spanheim commodauimus, remittas. Vale. Ex Colonia octauo die Iulii. 1505.

*Tria uicia
sacerdotum.*

IOAN. TRITE. ABBAS SPAN.

Ioanni Capellerio mathematico S.

SExtra die mensis huius ueni ad Coloniae cum Serenissimo principe Ioachim Marchione Bradenburgensi, quod te latere diutius non uolui, eo quod ueteris amicitiae iura semper inuolat custodieris. Rogamus ergo ut quam primum ad nos uenias mensis comitatibus & Iyra, quam & locus nobis est oportunus, & tempus ad philosophandum nostrumque institutum prosequendum satis admodum copiosum. Non operiaris sextile Saturni melancholizantis, qui eo die quo nos Agrippinam intrauimus

non satis faulste præterit, finiftri pedis nobis tumore inficido. Quam diu fimus hic manfuri, nobis incertum eft: propterea moras deprime, & ueni quæ intotius, quia multus ad te nobis fermo fe ingerit proferendus. Vale. Colonia ex hofpicio noftro quod eft in platea quam potoplateam uocant, quoniam uere potatoribus abüdat. Marchionis ad ualuus infignia cõfyderans minime aberrabis. Oftaua die mennis Iulii Anno Chriftianorum M. D. V.

IO. TRITE. AB. SPANHEMEN-
fis Iacobo Kymolano Carmelitarum or-
dinis amico. S.

CUm ante paucos dies Colonia nauigio ueniffem, audiui te iftic in tui ordinis effe conuentu, de quo fubdubitantem me certiozem hodie reddidit Iacobus nofter de Mafeck medicinæ doctor, à nobis ad prandiu inuitatus. Mox epulis de menfa remotis calanum poftulauit & chartam, tibiq; literas fcripfi quas mitto, non ualens differre ulterius tui defyderium. Voluntus itaq; & precamur obnixius, ut craftino mane ad nos uenias nobifcum pranfurus, joutiq; diem conceffurus difputationibus noftris. Aderit nemo qui nos impediatur: folus fum enim cum familiaribus meis, & unico Marchionis Brandenburgensis neceffario mathematico, homine fane per quam humano. Nihil te moref quin uenias. Hofpitiu huius famuli mei relatione agnofces. Vale. Ex ipfa domo manfionis noftræ in Colonia hodie nona die mennis Iulii. Anno Chriftianorum 1505.

IOAN. TRITE. ABBAS SPAN.
opt. Parri & ami. Gerlaco de Breitbach mona-
fterii Tuitiensis Abbati Salutem.

 Va mihi fortuna, ne dicam hominum peruersa te-
meritas fabricauerit aduersa, te penitus latere non
potest. In omnē quippe terram fama diuulgata est,
Tritemium abbatem extra suum cōuersari cōenobium, quan-
quam non omnibus aequae nota sit causa, sed multi uarios hinc
minime ueros circumferunt in uulgo rumores. Cum ergo non
procul constituti simus ab inuicem, tu quidem in Tuitio san-
ctissimo illo cōenobio tuo, ego uero Coloniae in hospicio mihi
à principe, cuius occasione adueni, disposito, quatenus te faciā
de rebus nostris certio rem, ad me crastino uenias, praesurus no-
bis cum de mensa Serenissimi principis Ioachim Brandebur-
gensium Marchionis, cuius munificētia sumus copiose proui-
si, epulaturus. Ego quidē ad te uenire duplici occasione prohi-
beor: altera ratione memorati principis, cui deesse nō possum;
altera propter sinistri cruris pedisque inflationem, quae mihi om-
nem discurrendi facultatem interdicit. In descēsu meo per
Renum nauigio, quinq; apud Reuerēdissimum archiepiscopum
Coloniensem Hermannū diebus in Bunna quieui, qui suis
nos expensis releuauit de hospicio, & munere gratisimo do-
nauit, tuique mentionem saepius inter loquendum habuimus,
sicuti audies cum ueneris, in optimā de te estimationem. Quo-
sim in hospicio, harum tibi nuncius literarum faciet manife-
stam. Vale pater optime. Ex Colonia 10. die mensis Iulii An-
no Christianorum. M. D. V.

IOAN. TRIT. ABBAS SPAN-
hemensis Iacobo de Maček physico uirōque sa-
pienti & amico salutem.

 Iisti nobis hesternō uesperī munus certe gratisimū,
Kyrani uidelicet libros, antiquo atque pulcherrimo
charactere pergamento inscriptos, quos tota Ger-

*Pecunia est
omniū malo-
rum causa.*

mania penè quæretes, nusquam integros reperire potuimus. Gratias tibi habemus ingentes, agemusq; si unquam nobis licuerit quam maximas, pro hac tua in nos humanitate. Amplius enim tali nos munere honorasti, quam si multam nobis obtulisses pecuniã, propterea q; lectio tanti auctoris ad intellectus nostri perfectionem aliquantulum nobis conducere pôt, pecunia uero nihil. Pecunia facile consumit, sapientia uero in intellectum nostrum illuminans nullũ patitur detrimentum. Quid enim philosopho Christi Iesu religionẽ professõ, & ad paradisi diuitias per inopiam tendenti pecuniæ huius mundi conducant, quæ omnium & malorũ & scelerum hominibus sunt causæ? Cum labore namq; pecunia, & animæ periculo nõ paruo acquiritur, acquisita cum timore seruat, & sæpe cum dolore mentis grauissimo amittitur. Adde q; Satyricus non imprudenter de hominibus auaris cantauit dicens

Interea pleno dum turget sacculus ore,

Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit

Et minus hanc optat qui non habet opem.

Et forsitan cõtemnimus eo facilius, quo minus habemus, haberemus etiam si non contemneremus. Quare autem contemnimus? Quia non possumus esse diuisi. Nostra enim philosophia non partem sed totum hominem requirit. A uaritia uero & immensus amor habendi, adeo sapientiæ contrariane, ut quem semel possidere particulariter cõperint, liberum non sinant amplius, sed totum suæ subdant inquietissimæ tyrannidi. Mens in uno quoq; una, quæ duobus cõtrariis non pôt peruia esse amoribus, Dño & saluatore nostro Iesu Christo in sacro testante Euangelio. οὐδεις δύναται δις κρείσσει δουλεύειν. ἢ τὸ θεὸν ἀγαπήσει, ἢ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει. ἢ ἐνὸς ἀνδρὸς ἐστίν, ἢ τῶν ἑτέρων καταφρονήσει. οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν ἢ μαμωνᾷ. *Erin alio loco.*

*Auaria Sa-
tan quærit
noceat homi-
nibus.
Math. 6.*

loco. Videte, inquit, & caute ab omni avaritia, quia non in a
bundantia cuiusque uita eius est ex his que possidet. Et in Euangelio κα
τὰ Marcū. Filii, qui difficile est confid. ntes in pecunis in reg
nū dei introire. Facilius est camelū p forame acus trāsire, quā *Marci 16.*
diuitē intrate in regnū cœlog. Doctissimus etiā pceptor no
ster Christophilus, cōtra avaritiā nos uolēs esse munitos, dicit.

Radix oīm malog est cupiditas, quā quidā appetentes erra
uerūt à fide, & inseruerūt se doloribus multis. Tu autē o homo *1. Tim. 6.*
dei hæc fuge: Nihil intulimus in hunc mundū, haud dubium
quia nec auferre aliquid hinc possumus. Habentes ergo ali
menta, & quibus tegamur uestimenta, his contenti simus.

Nā qui uolūt diuites fieri, incidunt in tentationē & in laqueū
diaboli, in multa que desyderia inutilia & nociua, que mergūt ho
mines in interitū & perditionē. Qui etiā pecuniæ seruit, & præ
sentiū cōpedibus malog constringit, & futuris malis perpetu
is que parat. Difficile nāque est diuitias habentē nō apponere cor,
nō amplius cupere, nō anxari, non ex opinione inopiæ acqui
tēdi cupidineque semp torqueri, & interdū humanæ societatis *Phocylidæ*
nō uiolare cōstantiā. Phocylidis pcepta phis custodiēda sunt *præcepta de*
quibus & menti trāquillitas, & iuri generis cōseruat cōmunitas. *fugēda aua*
ritia.

πλουτον ἔχων σὴν χεῖρα πεινητέουσι ὄρεξον
ὧν σοὶ ἔδωκεν θεὸς τούτων χεῖρσιν παράχῃ
ἔστω κοινὸς ἅπασιν ὁ εἶος καὶ ὁμόφωνα πάντα

Auaritiam quoque omnium causam malorum & aurū grauter
satis detestans, post pauca sententiam talem subiungit.

ὁ φιλοχρημοσύνη μήτηρ κακότητος ἀπάσης.
χρυσὸς ἀεὶ λόλος ὅστι καὶ ἀεγρὸς ἀνθρώποισι
χρυσὸς κακῶν ἀρχηγέ, εὐφροδρε πάντα χελέπω
εἰδὲ σέ μὴ θνητοῖσι λησθεῖν, ἡμᾶ ποθεινόν.
σοῦ ὄρεξῃ μάχαι τὲ ληλασάτωτε φόνοιτε
ἔχρα δὲ τέκνα γυνεῦσι, ἀλελφειοὶ τὲ βινάμοισι

Λοι, ἀκρατεῖς, ἀνήμεροι, ἀφιλάγαδοι, προδόται, προπετεῖς, πετρωμένοι, φιλήδονοι μάλλον ἢ φιλόθεοι, ἔχοντες μόρφωσιν βίσεβείας, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῶς ἠρημμένοι, καὶ τούτους ἀποτρέπου. καὶ τὰ λείπα. Quemadmodum hodie pars maior Christianorū præscriptis passionibus ubiq; laxauerit habenas, nullus nostrum inter homines uel mediocriter conuersatus ignorat: & maxime uidemus auariciam, quæ idolorum est seruitus, totū penes genus infecisse humanum, eosq; si dicere fas est, qui ex preminentia dignitatis diuitiarū præ cæteris deberent esse cōtemptores. Vnde paucissimi hodie uel propter Dei amorem ad sacerdotium, uel propter sapientiæ desiderium ad studia se conferunt literarum: quin potius quod nimium est dolendum, in utroq; commodum temporale à pluribus quaeritur, honores mundani & diuitiæ, plusquam Dei reuerentia cogitantur, ut ad literam propheta uideatur impleri, qua dictum est: Et erit sicut populus sic sacerdos. Hinc sacerdotii contemptus oritur, & sermo domini tota die blasphematur. Cuius em̄ sacerdotis uita despicitur, quid mirum si doctrina eius ab imperito populo contemnat? Huic sanctus Christophilus malam recte improprians uitam dixisse monstratur: qui alios doces te ipsum non doces? Dominus autem noster Iesus Christus formam nobis præscripsit doctrinæ, de quo sanctus Euangelista Lucas refert in principio Actorum Apostolicorum dicens: quæ cepit Iesus facere & docere, usq; in diem qua præcipiens apostolis per spiritum sanctum quos elegit, assumptus est. Vnde & sanctus Ambrosius dicit: ante uita quàm doctrina querenda est. Vita bona sine doctrina gratiam habet: doctrina uero sine uita integritatem non habet. Docere enim & nō facere, Chrysostomo teste, non solum lacri nihil, sed & damni plurimum confert. Grandis enim condemnatio est, com

Osca. 4

Roma. 2

Sacerdotes debent facere & docere

Mat. 79.

ponenti quidem sermonem suum, uitam uero suam & opera turpiter negligentem. In primis igitur doctrinae uita confirmetur sancta, ne cui dicatur illud in sacro scriptum Euangelio. Hypocrita, eice primum trabem de oculo tuo, & sic poteris uidere festucam in oculo fratris tui haerentem. Sed nos, o Iacobe, dimissa multitudine non recte philosophantium, studia nostra conferamus ad ueram philosophiam, quae in cognitione & amore ueritatis summæ consistit, pro cuius affectione sanctissimum neque auro indigemus neque pecunia, sed mentis duntaxat purioris tranquillitate, cum desiderio diuini amoris, & obseruantia mandatorum Dei, in omni mansuetudine & patientia longanimitatis. Vale nosque saepius inuisere non negligas ne otio consumamur. Coloniae ex nostro hospitio 12. die Iulii. Anno Christianorum 1505.

ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΤΡΙΤΗΜΙΟΣ ΑΒΒΑ

Ἐφ' Ἰωάννι Καπελλεῖφ Φιλοτάτφ

χαίρειν.

Θαυμάζω σὲ ἐραχτεῖ χροῖφ προκόψαι ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς λόγοις. ἀλλ' οἶδα μὲν ὅτι πρὸς εὐμανθάνειν μόνον σου λευέειδαι τὴν σου λησιν ἀποαιτῆτι. Θέλημα ἐέβκιον πάντε λῶσ πανταχοῦ λέγρον ἀναγκῶν. προσήκει μὲν ἤ καὶ χεῖ, Ἐ παντε λῶσ ἀναγκῶν, εἰν σου λόμῃον τι ποιεῖν ἐν ἔφ' μανθάνειν ἐαυτὸν ἀπαντα πάντως δοῦναι ταῖς τῶν λόγρον σου δαῖς ἐγγραμμάτων, καὶ οὐδ' ἀπολείπειν ἐαυτοῦ εὐόπουσ. οὗτ' δὲ δ' ἦλον, καὶ δοκιμῆσ δεῖται μηδὲ μιᾶσ. Οἶδας μὲν ἤ τὰ τῶν ἀυθρώπων θελήματα καθεκῆσ ὄραν ἀλλοια καὶ μεταβολικὰ. ἀληθῆσ εἶν ἡ παροιμία ἐν ἔφ' σου κολικῶ πρὸ ἀεργλίου γραφθεῖσα: μή πάντα δυνάμια πάντου, ἀλλὰ δυνάμιοσ ἡμῶν εἶν εἰσ θεοσ ὁ πατήρ, εἰσ οὐτὰ πάντα, Ἐ εἰσ κύειοσ ἡσούσ χριστοσ ἔφ' οὐτὰ πάντα. ὡσ εἶπεν. ἰδοὺ λέεισκα ἡμῖν εἰσ ἰαμ.

Εὐερεο.

ζήσουσαν το πατεῖν ἐπάνω ὀφείων, Ἐ σκορπίων, Ἐ ὡς πᾶσαν λό
 ναμιν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ οὐ λέει ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσει. ταύτην τὴν δύνα-
 μιν Ἐ τὴν ζήσουσαν λαβὼν ὁ χριστός Πάυλος ἔλεγεν μίμηταί **1 Corin. 10**
 μου γίνεσθε, καθὼς καὶ γὰρ χριστῷ. ἐμοὶ ἤ ὁ κόσμος ἔσαύρωται,
 καὶ γὰρ ἔσθ' ὁ κόσμος. Ἐ ἔσθ' ἡμῖν πνεύματι ποδοπατῶμεν, Ἐ ἐπιθυ-
 μίαν ἄρκος οὐ μὴ τελέσωμεν. Ὁ λέει ἔσθ' ἡμῶν ἰησοῦς χριστός ἐν
 ἔσθ' ἁγίῳ θναγγελίῳ ἔλεγεν. Ὁ Πατρὶν πατέρα ἡ μητέρα ἕως ἐμέ, **Mat. 10**
 οὐκ ἔστι μοῦ ἄξιός. καὶ ὁ Πατρὶν ἰὸν ἡ θυγατέρα ἕως ἐμέ, οὐκ ἔστι μοῦ
 ἄξιός. Ἐ ὅς οὐ λαμβάνει, ἐν σαύρον αὐτοῦ Ἐ ἀκολοθεῖ ὀπίσω μου,
 οὐκ ἔστι μοῦ ἄξιός. Ἐ ὅς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ἕως ἄρχου-
 σιν αὐτοῦ, οὐ δύναται μοῦ εἶν' μαθητὴς. ὁ εἶν' θελων γενέσθαι μα-
 τητὴς καὶ ἄξιός αὐτοῦ θύρεθῆναι, Ἐ δύναμιν πρὸς αὐτοῦ λαβεῖν κα-
 τὰ τῶν πνευμάτων τῶν πονηρίας, χωρίζει ἑαυτὸν πάσης ἄρκι-
 κῆς χέσεως, Ἐ γυμνοῖ ἑαυτὸν πάσης ὑλικῆς προσωαθείας, καὶ οὐ-
 τὸς πρόσου ἀορατῶν ἐχθροῖς ἕως τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ ἀγνίζετα.

Τὸν πόνον μὴ φοβοῦ, ὅτι ἀπὲρ πόνου καὶ καμάτου οὐδ' οὐ ἐρρη-
 ἄκολον Ἐ ὄνομα σὸν καταρδοῦται. γραφθὲν ἔσθ' ἐν τῇ γρα-
 φῇ ἁγίᾳ. Ἐ ἔσθ' ἐν τοῦ προσωποῦ σου ἰδρωτὰ ἀπολαύ-
 σεις τὸ ἄρτου σου ἀνθρώπε. Ἀλλ' ἔχε με ἄξιον
 συγγνώμης, ὅτι μὴ φίλω σέ σφόδρα. ἔρρωσο.

γέγραφα ἐν Κωλονία τῷ μηνὸς πιανε
 τῶν τῆ β. ἡμέρα. ἔτει τῶν
 χριστιανῶν χιλιοσῶ πεντα
 κοποσῶ πέμπτῳ. Ἐ σὸ
 μὴ ἔρρωσο πάλιν ἐ
 μοῦ μνήμων.

EPISTOLAE FAMILIARES. 44

IOAN. TRITE. ABBAS SPANHE.

Rogatio Sycambro fratri chariff. S.

Atisfacturus tuo desyderio, quod prius quam Neometim exirem te rogante promisi, amantissime Sycamber, quam habuerim in nauigando fortunam, & quod hic agatur publice scriptis tibi meis breuiter uolui aperire. Neometim 25. die mensis Iunii cum magistro Narcisso ex Parisio nuper ad me misso, & quibusdam aliis familiaribus nostris extui, eodemque uespere Mogūciacum uesti curribus intrauimus. Post die conscensa naui, prosperoque nauigantes uento Renū sulcantes descendimus, & prima die mensis Iulii Bunnā applicuimus. Erat autem uigilia solemnissima uisitationis beatissime Dei genitricis, semper uirginis Mariae. Ibi aduentum serenissimi principis Ioachim Brandenburgensium Marchionis biduo expectauimus: Interea copiosissime in omnibus prouisi munificentia Reuerendissimi Colonensium Archiepiscopi Hermāni. Tertia uero die mensis Iulii circa solis occasum uenit etiam ipse princeps quem expectabamus, cum sexaginta equitibus, quem archiepiscopus honorifice suscipiens triduo secum detinuit. Sexta die mane ipsius mensis Bunnam exeuntes, circa horam decimam ad Coloniam uenimus. Et nunc sumus hic nullam recessus nostri certitudinem habentes. Fama est non uulgaris, Regem nostrum expeditionem meditari, auxiliūque non defuturū in tuos Sycābros. Continui habentur inter Principes coram Rege tractatus pro reformanda pace & concordia inter principem nostrum Philippum Comitem Palatinū, & reliquos ab eo dissentientes. Macharius abbas desolati monasterii Lympurgensis, non sine incōmodo & iactura sumptuum propter communia reipū. negocia, regiam de die in diē praesolatur audientiam, sed nemo est qui desolationi eius subue-

niat. Feci pro eo uerbū ad principem meum serenissimū Marchionē, per quem ut confidimus in breui obtinebit à regia maiestate quā preestolatur audientiam. Si scire uis ea quæ circa me aguntur accipe paucis. Sum hic in hospicio mihi deputato iuxta principē, de cuius ordinatione omnia nobis copiose ministrantur, quæ necessaria sunt. Ad mensam interdū, imo crebri⁹, uoco amicos nostros uiros eruditos atq; philosophos, quorum alloquio & disputatione nihil poterimus habere iucundius. Inter quos extant præcipui Theodericus Vilsenus medicus, mathematicus, & poëta dulcissimus. Iacobus de Maseck medicus & philosophus singularis eruditionis, cum quo mihi bellum & cōtinua decertatio est contra stulticiā inanēsq; alchimistarum spes, qui magna promittunt cum semper nihil habeant ipsi. Iacobus Kymolanus ordinis Carmelitarum ex Gandauo Theologus, amœni & dulcis ingenii homo, qui generalis magistri suæ religionis de Anglia expectat aduentum, cum quo suauis mihi cōuersatio est. Georgius Sibuthus, poëta nouiter manib⁹ regis hic laureatus, iuuenis quidē sed ingenio sus. Ioānes Capellerius uicecomes Regiæ uillæ, philosophus & mathematicus Parisiensis, eruditus & profundæ speculationis, de cui⁹ ingenii uua citate admiratur multi doctissimi uiri. Tempore breui paucisq; diebus Græcæ noticiam linguæ magna didicit ex parte, legit pfecte, cōpetenter intelligit, elegantemq; scribit characterem. Sex mensium uix spatio Græcus discipulus, & multorum euasit præceptor: nam plures ad me Græcas nō inelegantes scripsit epistolas. Cum his eruditissimis uiris iucunda nobis conuersatio est, & de uariis scripturarum locis inquisitio cōtinua. Utinam te nobis comitem itineris haberelicuisset, quo ingenio tuo amantissimos tui hospites nostros sui cōtingeret. Misimus hunc famulum nostrum pro quibus-

*Theodericum
Vilsenus.
Iacobus de
Maseck.*

Iacobus Kymolanus.

*Georgius
Sibuthus.*

Ioannes Capellerius.

dam negociis ad Neometini & Sebach, cum quo siquid uoles ad nos scribere, quàm certissime poteris. Mox enim ad nos reuersurus est Coloniam. Vale mi frater, & Deum ora pro nobis. E Colonia 12. die mēsis Iulii. Anno Christianog. M.D.V.

IOAN. TRITE. ABBAS SPAN.

dilectissimæ in Christo filæ Richmodi, abbatissæ monasterii in Sebach, synceram in Domino charitatem.

Vam primum mihi loquendi facultas cum Archiepiscopo Coloniensiu data fuit, quod secunda mensis Iulii die in Bunna cōtigit, causam patrimonii tui, quam habes cum Guilhelmo milite de Horst fratre tuo in medium proposui, consilium simul & auxilium postulau. Qui posteaquā bonam ualetudinem ex me tuam audiuit, cōgratulus est, omnēmq; operā adhibiturū suā promisit, ut aliquid paternæ substantiæ quantū fuerit possibile cōsequaris. Verum cum nihil fieri possit, nisi frater tuus fuerit in presentia cōstitutus, rem omnē in Coloniā distulimus, quō uenturum sperabamus. Et quia cōparuit minime, cōsiliū est principis, ut aliqūe in Colonia per literas procuratorē constituas, qui causam oportune coram eo sollicitet, fratre aliquando, quod sæpe fieri cōsuevit, hic in Colonia personaliter cōstituto. Non est mihi dubium, quin archiepiscopus amore tui omnē facturus est in causa diligentia quam pollicetur. Constituas itaq; coram scriba iurato quē uolueris in Colonia procuratorem causæ quem iudicaueris idoneum, nobisq; mittas cum presentium latore procuratorū. Hesterno die in monasterio tuo Machabeorum inuitatus à magistra prandium habui, & causam tuā magistro Helix proposui, qui & ipse cooperaturum se pro uiribus uoluntarie promisit. Is mihi unā cū magistro Gisberto uideretur nō inuitis

inutilis causa patronus eligendus. Salutant te magistra coenobii, & soror Margareta de Dauerkhusen, Priorissa quondam in Sebach, ceteraque sorores tui amatissimae omnes. Literas ad te scribendas differunt usque ad meum de Colonia recessum. Demeo statu & ualetudine famulus iste meus certiore te faciet. Vale Christi deuotissima uirgo, nostri memor in sanctis orationibus tuis. E Colonia 16. die Iulii. Anno. M. D. V.

IOAN. TRITE. ABBAS SPAN-
hemensis Ioanni Gryposio Artopceo ciui
Stauropolitano amico chariff. salutem.

 Voniam uerum te nobis amicum semper exhibuisti Ioannes dulcissime, iuxta illud uiri sapientis: omni tempore diligit qui amicus est: & frater in angustiis comprobatur, in finem perseuerare contendis. Literis enim nos tuis non minus ornatis quam dulcissimis quasi deiectos animo, propter eam quam in nos aemuli suscitauere contumeliam, amicissime consolaris: te quoque nobis corpore & substantia nunquam pro uiribus defuturum promittis. Et quamuis animum nostrum penetrauerit nulla deiectio, utpote qui spes nostras in tutiora locauerimus, omnes fortunae sauiantis impetus patienter ferre pro spe mercedis futurae instituti, tibi tamen gratias ingentes habemus, qui uerae amicitiae iura in uoluptate custodis. Haec est enim perfectae amicitiae integritas, quae non ex comodo lucri rei temporalis capit exordium, sed in Christi amore fundata uirtutis a qualitate constat. Multorum est falsis ornatus sicut & bestialis amicitia, qui felicitatis tempore pleni adulatione circumsirepunt, & in hora necessitatis nullus eorum comparat. Diuitiae nanque, testante rege sapientissimo

Que uera amicitia, & que sicutata.

Prover. 16.

Salomone, addunt amicos plurimos: à paupere autem, & illi quos habuit, separabuntur. Fratres enim hominis pauperis oderunt eum, insuper & amici procul recesserunt ab eo. Sed qui tollit ab amico suo misericordiam, timorem dei derelinquit. Non est vera amicitia quæ deserit amicum in necessitate constitutum. Vera autem iuxta diuum Hieronymum illa necessitudo est, & Christi glutino copulata, quam non utilitas rei familiaris, non præsentia tantum corporum, non subdola & palpanis adulatio, sed Dei timor & diuinarum scripturarum studia conciliant. In amicis enim non res quaeritur sed bona uoluntas, quia & substantia sæpe à non amicis præbetur: uoluntatem uero bonâ sola charitas amicitia tribuit. Eadê namque uelle & eadê nolle inter pares & bonos firma amicitia est, quæ ubi manet nil facile creditur, nil facile recipitur, ut Chrysostrmus ait, quod dissidium possit operari. Si uero semel inimicitia occupauerint animos, omnia quæ sunt, quæ dicuntur, quæ audiuntur, ita recipiuntur, ut ad maiores proficiant inimicitias. Rara est hodie inter mortales amicitia uera, propterea quod priuatum bonum utilitati præfertur communi, nec possunt esse in amicitia fideles, quos munus non gratia copulauit, quæ mox ut amplius non acceperint *ὁμοφύγῃ* homines, omnem deserunt charitatem. Dilectio enim quæ munere glutinatur, eodem suspensio dissoluitur. Vera est igitur amicitia illa quæ nihil quaerit ex rebus amati, nisi solam beneuolentiam, scilicet ut gratis amet amantem. Aequalitas nempe animorum amicitiam conciliat, non ambitio rerum, ut sit amicus in amico per beneuolentiam quasi alter idem seu anima una, sicut Aristoteles dicebat, in duobus corporibus habitans. Cum ergo non possit esse uera inter mortales amicitia, nisi conglutinetur eam inter amantes uera charitas, quæ prohi pudor nostris nimium est

Vera amicitia quæ rara.

rara temporibus, magna in comparandis amicis diligentia opus est, ne incōsulte amemus, quem postea contingit odisse. Quo circa uir quidam sapiens inter mortales ueræ precii amicitiae magnificens dicebat: Amico fideli nulla est cōparatio, quā amicus fidelis protectio fortis: qui talem inuenit, thesaurū certe preciosum inuenit. Et Menander hoc ipsum cōfirmans dicit.

Ἐν τοῖς ᾄδεινοις χρημάτων κρείττω φίλος cc

φίλος ἔχει νόμιζε θεαυροῦς ἔχει cc

In aduersis autem pecuniis est præstantior amicus. cc

Amicos habens existima te thesauros habere. cc

Quam sint rari fideles amici quotidie omnes experimur, qui in prosperitate multos, neminem uero in alea fortunæ mutata reperimus, sicut & ipse Menander dixit.

Ἐύχου δ' ἔχειν τικᾶν ἔχεις ἕξες φίλος cc

Si fueris diues forsan bene habebis amicos. cc

Quod etiam Iascius ille testatur poëta in Tristibus dicens:

Donec eris felix in multos numerabis amicos cc

Tempora si fuerint nubila solus eris. cc

Sed tu uale nostri fidelis amicus: tempus omnia curat. Ex Colonia die mensis Iulii 16. Anno 1505.

IOAN. TRITE. AB. SPANHEMEN.

Ioanni Capellerio mathematico S.

E Am tibi partem steganographiæ nostræ minoris, cui titulum dedimus græcum ἠλωτῆρα φουρία, id est, linguæ fertilitatem, rescribi fecimus quampridē postalasti a nobis, op⁹ ut scis archanū, hastenus nulli uisum, quod ea mittimus lege quo seruetur occultum. A moré tuum & indeficiens erga literas Græcas studium, cæterasq; philosophiæ mûdanæ scientias non uitupero, sed laudare potius magnisq;

EPISTOLAE FAMILIARES. 50

præconiis efferrem, si hæc omnia rite ordinaueris ad at-
 rem diuinum. Vniuersa enim mortalium studia, quæ non
 fuerint ad Dei charitatem ordinata, profus uana & omni
 Christiano contemnenda sunt. Curandum igitur nobis, ut
 mens nostra propriæ memor salutis nunquam studiis inhæ-
 reat mundanis, sed illis utatur potius ad ministerium & ser-
 uitatem non continue, sed cum fuerit necessarium duntax-
 at per uices philosophiæ & sapientiæ spiritualis, per quam
 in Dei cognitionem amando perducitur, & in amoris dul-
 cedinem cognoscendo roboratur. Mortales sumus & ur-
 gentibus naturæ statutis, necessario morimur omnes, hoc
 solum ferentes nobiscum, quod discendo & studendo in
 cognitione & amore summi boni creatoris nostri profeci-
 mus. Cæterorum uero fructus omnes studiorum, sicut ne-
 bula cum labore habito euanescunt. Omnis ars humanitas
 adiuuenta, quæ diuinæ non cohæret scientiæ, licet in hac
 uita nomen sibi usurpet scientiæ quantumlibet celebrioris,
 habitumq; assequatur demonstratiuum, tam diu potest ma-
 nere in homine, quam in corpore cum ratione uita. Ces-
 sat autem penitus cum moritur homo, & cum cæteris uitæ
 actionibus expirat. De hac uana scientia mundi sanctus Chri-
 stophilus dicit in quadam epistola. Siquis existimat se sci-
 re aliquid, nondum cognouit quemadmodum oporteat
 eum scire. At si quis diligit Deum, hic cognitus est ab il-
 lo. Cuius sententiam diuus Bernardus pulchre dilucidans
 in meditationibus dixit. Vides quod non probat mul-
 tum scientes, si modum nesciant sciendi. Vides quomo-
 do fructum & utilitatem scientiæ in modo sciendi consti-
 tuit. Quid ergo dicit, nisi ut scias quo ordine, quo studio,
 quo

*Omnes sciē-
 tie ad fidem
 in Christū re-
 ferri debent.*

1. Cor. 8.

quo fine unumquodque scire oporteat. Quo ordine: ut illud prius quod maturius mouet ad salutem. Quo studio, ut illud ardentius quod mouet uehementius ad amorem. Quo fine, ut non ad inanem gloriam & ostentationem, sed ad tuam aliorumque salutem. Quemadmodum uero non est una omnium ad scientiam properantium intentio, ita nec finis quidem unus. Alii namque multa scire cupiunt eo tantum fine ut sciant, & fructum suæ curiositatis uanum & in nihilo consistentem recipiunt. Alii autem scire uolunt propter commodum temporale, ut uidelicet diuitias honoresque assequantur & dignitates: qui quid aliud quam turpem exercentes quæstum ipso scientiæ sacro nomine penitus censendi sunt indigni. Et quàm multi hodie ad scientiam se in hunc finem conferre reperiuntur. Et sunt non nulli qui scire uolunt ut ipsi ab hominibus sciantur, quorum fructus scientiæ uanitas est. Omnium præscriptorum intentiones ad sciendum reprehensibiles sunt, & finis culpæ ac iudicii rationi obnoxius. Sunt uero alii qui scire cupiunt ut proximos in Christi amore instituant & ædificent ardentius, & horum finis charitas est, & fructus, si uita doctrinæ concordet, aeterna felicitas. Alii autem sunt qui scire uolunt, ut ipsi in lege domini ædificentur, quorum finis prudentia, & merces uitæ debita bonæ sempiternæ beatitudinis retributio. Vides nunc amice quis debeat nostræ finis esse scientiæ, & quemadmodum nos scire oporteat. Cum ergo finis scientiæ speculatiuæ sit ueritas, & practicæ opus, tantum scimus quantum de cognitione Dei omnipotentis apprehendimus, qui solus est ueritas: tantum uero cognoscimus quantum diligimus. Scientia enim uera & salutaris Dei parit cognitionem,

cognitio amorem, amor frequentiam, frequentia familiaritatem, familiaritas fiduciam, fiducia omnium, quae postulatueris à domino Iesu facile impetratione. Scientia quippe uirtutis cultum praecedit, quia nemo potest fideliter appetere quod ignorat. Cognitio ueri & amor recti certissimè ad felicitatè parant introitum. Praecedit autem sicut diximus amorem cognitio, cum nemo possit amare ueraciter quod penitus ignorat. Propterea dixit ad Patrem in Euangelio dominus Iesus Christus.

Vera cognitio Dei, est cognitio Christi.

Hæc est uita æterna, ut cognoscant te solum Deum, & què misisti Iesum Christum. Quid nam aliud est illa supercælestis beatorum spirituum amœnitatis fruitio, quàm diuinæ maiestatis cognitio & amor? Salutaris enim scientiæ cognitio annexum sibi habet amorem; nec potest mens intellectualis sempiternæ fruitionis habere consortiū, si aut cognitio fuerit sine amore,

Demoni cognitio.

aut amor sine cognitione. Dæmones quidè mali cognoscunt, sed quia non habent amorè, ad fruitionè quæ ex utroq; & nõ ex altero nascitur solo minime pertingunt. Amorè unius summæ ueritatis philosophi gentiles quidã, & extra Christianismū

Philosophi uerã cognitio.

positi hodie forsitan multi habere uidentur, sed quia non cognoscunt Patrem uniuersitatis solum uerū Deum, & què misit ille dominum nostrum Iesum Christum, in suis cogitationibus euauerunt, & ad fruitionem summæ bonitatis nequaquã perueniunt. Dicit autem ipse saluator noster Dominus Iesus Christus de illis qui ipsum uenisse in mundum nõ cognoscunt

*Ioannis. 3.
Hebræ. 11.
Fides quàm sit necessaria.*

per fidem in sancto Euangelio. Qui non credit, iam iudicatus est. Et S. Christophilus: Sine fide, inquit, impossibile est placere Deo. Vera enim cognitio ex fide est, & amor ex cognitione. Homo ergo qui nõ habet fidem, non habet cognitionem. Qui autem non habet cognitionem, non habet amorem. Et qui non habet amorem, non potest habere fruitionem. Hoc est enim.

est enim quod ipse Dominus Iesus iam ascensurus in cœlum
 suis discipulis reuelauit dicens. Euntes in mundū uniuersum
 prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & bap-
 tizatus fuerit saluus erit, qui uero non crediderit condemna-
 bitur. Prima itaq; ad Deum uia est scientia siue cognitio per fi-
 dem, sine qua nemo saluabit. Ad hanc ueram scientiam o ma-
 thematicæ omnes aliæ scientiæ & studia tua referant, quod ni-
 si feceris, inani & stulto labore cōsumeris. Hæc est scientia ue-
 ra, quæ scientem compunctione & amore afficit nō extollit,
 nec superbientes quos impleuerit sed gementes facit, iuxta il-
 lud uiri sapientis. Qui addit scientiam, addit & dolorem, eo-
 quod in multa scientia multa sit indignatio. O nunc igitur amice,
 prouideamus nobis in tempore oportuno, ut studia nostra fa-
 ciamus bona quando tempus habemus, quemadmodum san-
 ctus dicit apostolus. ἰδοὺ ἤρ' νῦν ὁ δεκτὸς χρόνος, ἰδοὺ τῆσ' ἡμετέ-
 ρας σωτηρίας ἡμέρα. αὕτη μὲν ἡμέρα ζωὴν ἀλλήν ἐπιφέρει, καὶ ἄλ-
 λουσ' ἔσπουσ' ἐισωράτῃ. νῦν μνηστύτων, Ἐν τῇ μνηστία θλίβειν
 τὸ σῶμα καιρὸς, εἰάν δὲ βουλοίμθα τὸ οὐρανοῖς ἀναβαίνειν, καὶ σὺν
 θεῷ ζῆν τὴν αἰωνίην ζωὴν. ἄλις μέχει τοῦ νῦν ἡμαρτήκαμεν, καὶ τὸ
 γῆσ' καὶ τοῦ οὐρανοῦ ποιητὴν ἐβλάψαμεν. ἕως ποτὲ ἔσομεν μὲν ἐν
 ταῖς ἡμετέροις ἀμαρτίαις. ἀνίσωμεν τελευτᾶν ἀνίσωμεν ἕξ
 ἀνομίας ὡς ἀγαπᾷ ἀλεφεῖ ἰωάννου καπελλέρι, καὶ τοῦ θεοῦ ἱερεῦ
 συνόμολογημὲν τὰ πάντα ἀμαρτήματα ἡμῶν, καὶ ὁ θεὸς συγ-
 γνωμῶν ἡμῖν συγγνώσεται. ἄλλως δ' εἰς ἀθῆν καταβησόμεθα,
 καὶ μηδεμία ποτὲ ἐκεῖ ἐσαὶ λύτρωσις εἰς αἰῶνα. ἀναγίνωσκε τὸν
 προφητὴν ἠσαΐαν λαλῶντα ἡμῖν. λούσθε, καθαροὶ γίνεσθε, ἀφέ-
 λεσθε τὰς πνηθείας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν
 μου. παύσθε ἀπὸ τῶν πονηρῶν ὑμῶν. μάθε τεκαλὸν ποιεῖν, ἐκζη-
 τήσατε κρίσιν, ῥύσθε ἀδικούμενον, κείνατε ὀρφανόν, Ἐκκαίω-
 σθε χῆραν, Ἐδέυτε, καὶ ἔσχελε χθῶν μὲ λέγει κύριος. Ἐάν ὡσπρ

Mar. ultimo

2. Chorin 6.

Esaia 1.

- Ioclis 2.** καὶ ἀμοιρτία ὑμῶν ὡς φοινικῶν, ὡς χιόνα λθκανῶ. ἐὰν δὲ ὦσιν ὡς κόκκινον, ὡς ἔριον λθκανῶ. Ἐὰν θέλετε Ἐἰσθεκούσεται μου, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε. Ἐξέβην Ἰωὴλ ὁ κύριος ἔλεγεν. ἐπίσεά φητε πρὸς με ἕξ ὅλης καρδίας ὑμῶν ἐν νητεία καὶ κλαυθμῶ, Ἐν κοπέθ' ἀφρίξατε τὰς καρδίας ὑμῶν, καὶ μὴ τὰ ἱμάτια ὑμῶν. ἔλεήμων ἦ καὶ οἰκτείρων ὅστιν ὁ κύριος, καὶ μετανάστ' ἰδὲ τὰς κακίας. Ἐὸ χριστόμιλος Παῦλος ἀπόστολος ῥῖς ἐφεσίους γράφον λέγει. οὐκ ὅστιν ἡμῖν ἡ πάλιν πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τὸν κοσμοκράτορα τοῦ σκότους ἡ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. Ἐξέβην μὲν λέγει ὁ μακάριος τῶν ἀποστόλων ἀρχὸς ὁ πέτρος. ἀδελφοὶ νήθετε καὶ γρηγορήσατε, ὅτι ἀντίδικος ὑμῶν διάβολος, ὡς λέων ὠρώμενος περιπατεῖ ζῆτων τίνα καταπίη, ὡ αὐτίσκη ἐν πίσει. ὁ κύριος ἡμῶν ἰησοῦς χριστὸς ἐν τῷ ἀγίῳ θιαγγελίῳ εἶπεν, γρηγορήτε, καὶ προσεύχεσθε ἵνα μὴ εἰσελάθητε εἰς πειρασμόν. Ἐξέβην μὲν ποῖων ὁ χριστόμιλος Παῦλος ἄγιος ἀπόστολος. Ἐὸ δὲ φησὶ ἐγὼ οὐκέτι, Ἐὸ δὲ ἐν ἐμοὶ ὁ χριστὸς. ὁ νῦν ζῶ ἐν σαρκί, τῆ πίσει ζῶ τοῦ ἰοῦ τοῦ θεοῦ τὸ ἀγαπῆσαντός με, Ἐ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ ἰησοῦς χριστὸς θύλογητος εἰς αἰῶνα. Magna uero nobis o amice puritate & sanctitate opus est, si uerae sapientiae fructus cum beatissimis Christi apostolis in aeterna cupimus foelicitate obtinere. Dicit enim rursus in quadam epistola S. Christophil⁹ Pacem sequamini cum omnibus & sanctimoniam, sine qua nemo uidebit Deum. In Leuitico etiam dixit ad Mosen Dñs. Loquere ad omnem coetum filiorum Israel, & dices ad eos. Sancti estote, quia ego sanctus sum dominus Deus uester. Quid autem sanctitas esse putanda sit, Dionysius Ariopagites in 12. de diuinis nominibus capite non tacuit, sanctitas inquit est, ut secundum nos loquamur, omni scelere libera perfectaq, & penitus incoinquinata mundicia, Deus noster sanctus est, nos autem

Sanctitas
quid

atem peccatores & immundi. Cum ergo inter dissimilia nō
 fiat unio, quomodo inter Deum & nos concordia fiet? Au-
 diamus diuinum doctorem sanctum Augustinum. Nullus, in-
 quit, sanctus & iustus caret peccato, nec tamen ex hoc definit
 esse iustus uel sanctus, cum affectu teneat sanctitatē. Dicit em̄
 scriptura. Septies in die cadit iustus & resurget, impii autem
 corruent in malum. Si cadit, inquit Hieronymus, quomodo
 iustus? si iustus quomodo cadit? Sed iusti uocabulum non a-
 mittit, qui per pœnitentiam semper resurgit. Et non solum
 septies, sed etiam septuagies septies delinquenti, si conuertat̄
 ad pœnitentiam, peccata donantur. Et quamuis nemo fiat
 sanctus uiribus suis, cum non sit uolentis neq; currentis sed mi-
 serentis Dei: uoluntas tamen nostra bona ad nostri sanctifica-
 tionē necessario requiritur, ut Dei gratia in nobis sanctitatē
 operetur. Quoniam quidē sicuti neq; sine muliere uir, neq; si-
 ne uiro mulier ex se hominē procreat, ita nec uolūtas homi-
 nis bona sine gratia Dei, nec sine uoluntate ipsius hominis
 bona diuina miseratio quēquam sanctificat. Liberum arbitriū
 donauit homini Deus, quo habeat uoluntatem in sua potesta-
 te, nō ut bonum à se possit quod uult, sed ut uelit quod posse
 donauerit ipse. Vnde & sacer Christophilus dixit. Velle mihi
 adiacet, perficere autem non inuenio. Cur hoc ò diuinorum
 sancte speculator, cum nihil adco bonasufficiat uolūtati sicut
 ipsa sibi? Sed non est inquit uolentis neq; currentis, sed mise-
 rentis Dei. Hanc Pauli sententiam multi carnaliter sapientes
 nō sane intelligūt, propter hoc uel maxime, q̄ subiūxit. Ergo
 cui uult miseretur, & quem uult indurat. Carnalibus nimium
 circumcincti ad faciem cordis uelaminibus turbantur, & ple-
 runq; de miseratione Dei clementissimi desperare uidentur,
 quasi diuina uoluntas nostra sit causa damnationis, & nō po-

*Sancti & in
 si non sunt
 sine peccato*

Rom. 9.

*Liberū arbi-
 triū quate-
 nus homini
 datum sit.*

Romanos. 2.

*Deum nō esse
 causa nostra
 dānationis.*

tius ipsa uoluntas nostra propria, quam illi conformare contempnimus. Quem enim indurat Deus, propriae uoluntatis a uersa demerito indurat: & quem saluat utiq; propriae uoluntatis conuersae bonitate saluat. Tuae uoluntatis est currere, Dei bonitatis est saluare. Non saluabit te gratia, si tua uoluntas fuerit ociosa. Impossibile naq; est bonam non saluari uoluntate. Sed & ipsa donum Dei est, quonia nec uelle bonum nec perficere sine gratia Dei possumus. Deus autem benedictus qui uult omnes homines saluos fieri: misereri nobis, & dare gratia semp quidem paratus est, mens uero nostra carnis nimiu delectata comertio, quoties in peccatu auertens se a summo bono prolabitur, toties nubem reatus interponit, qua gratia miserentis Dei alioquin semper prompta, in ea minime operetur. Enim uero quemadmodum ad solem conuersus lunae globus illius splendore luminosus ac lucidus efficitur, & quanto plus appropinquauerit directae oppositioni, tanto magis illustratur. Quod si terra corpus interuenerit, eclipsim mox luna patitur, & inuolutionibus obfuscatur. Sic mens nostra ad deum per uoluntatem bonam & interni desiderium amoris conuersa pulcherrimis atq; dulcissimis gratiarum illustrationibus perfunditur, & in sancto speculationis acumine mirifice roborat. Mox uero ut peccati nubes intercesserit, se lumen illud inficiens abscondit. Praeoccupatum namq; secularibus siue carnalibus desiderijs animum, Dei gratia nequaquam illuminat. Neq; misceri poterunt uana ueris, aeterna caducis, spiritalia carnalibus, ima summis, impuraq; sanctissimis, caelestia terrenis, ut pariter mens sapiat quae sursum, & quae super terram. Vale Capellerie, scientiisq; insuda salutaribus, quae fructus in caelo promittit, & finis nulli unquam fini obnoxius habet. Iterumq; uale. Ex Colonia 18. die mensis Iulii. Anno 1505.

IOANNIS TRITEMII 57
IOANNES TRITEMIVS IOANNI
Steinemoel presbytero Mechiliniensi S.

 Blata mihi ad te scribendi oportunitas est per hūc uirum tibi & notum & ut asserit singularitate cuiusdam necessitudinis iunctum, qui istinc ad Mechilniam erat transiturus. Scribimus itaq; ut scias, quid nobis de tuo ad nos reditu ordinandum uideatur, ne curras in uanum. In primis ergo notum tibi facimus, q; ratione belli anno circa nos priore sauientis res nostrae collapsae sunt, & excutiente fortuna grauis in nos æmulorum exorta inuidia, cui locum dare ad tempus causa persuasit, ut uel ipsi melius deliberent inimici, uel nos amicorum consilio rebus nostris alibi provideamus. Sumus itaq; ituri in Marchiam Brandenburgensem cum eius serenissimo principe hic iam in conuocatione regia praesente, qui id multis à nobis uicibus pridem literis & nunciis, nunc autem uerbis coràm desyderauit. Ibi mus autem de nostro penitus reditu incerti, propterea quòd graui nostrorum accepta contumelia nihil minus quàm reuerri ad Spanheim cogitemus, nisi aliter diuina ordinauerit uoluntas, cui semper subiecta & consentiens nostra debet esse infirmitas. Tuum ergo ad Spanheim reditum differas oportet, quousq; audieris nos illò tandè reuersos, nisi forsitan uiam sexaginta miliarium frustra uelis peragere. Vincentii tui rebus propter inquietudinem temporū intendere nequiuimus, nec enim cordi nobis amplius possunt, cum tu uane iactabundus nimiū, ea quae suscepisti à nobis philpsophiae secretioris archana, pro turpi lucro, ut facti sumus certi, uenalia circumferas, magnum te esse quempia arbitrans, pro eo q; Tritemii te possis gloriari fuisse discipulum. Non est hæc uera sapientiae uia mi Ioannes, nec tuā decet ætatē spem in uanitate loca

EPISTOLAE FAMILIARES 58

re, & pro uilis a stimulationis precio margaritas proicete por-
 cis. Magna quaedam de nobis praedicas, ut magnus ipse in a-
 stimulatione populi habeatis, & dum uera laudis normam pra-
 tergrederis, graue nobis iniuria facis, uetustissimi oblitus pro
 2, uerbis: Lauda parce, uitupera partius. Displicet nobis tuae lau-
 des uehementissime, quia uituperia sunt potius nostri quam lau-
 dationes. Non enim omnium est hominum archana intelli-
 gere naturae, & in rebus notis praeter commune aliquid latens
 usum eruere. Cum tu uero aliqua de nobis polliceris quae non in-
 telligant ceteri, quid restare credis o senex aliud, nisi quod dictu-
 ri sunt nos aut superstitionibus deditos, aut uanitatibus immer-
 sos. Non ea conditione te a nobis introductum scimus: sed quia tu
 interpositam transgressus es legem aequitatis, quid in maioribus
 faceres nobis fuerit rationabiliter prauidendum. Cessa igitur ab
 his uanitatibus te hortamur, & cogita ministrum te esse Iesu Chri-
 sti ac senio maturum, quem non deceat uanitatibus gloria aucupa-
 ri mortalem. Vale nostri memor ad Deum. Ex Colonia 2a
 die mensis Iulii. Anno Christianorum M. D. V.

IOAN. TRITE. ABBAS SPAN.

Ioanni Brachtio monasterii S. Mathiae S.

CRedo te minime latere, amicorum decus, eam tribula-
 tionem, quam in me suscitauit hostis ille malignus, qui
 inuidiae telo armatus primos de paradiso innocen-
 tia homines eiecit. Me quoque de monasterio meo non quidem in-
 iuratum, sed recordatione iniuriarum uolentem expulit, & menti meae
 nauseam atque horrorem quandam prioris loci, quem tenerrime ama-
 ueram, induxit. Viuo iam hic quadam necessitate curialis, iturus
 propediem cum serenissimo principe Ioachim Brandeburgensi
 Marchione Romani Electore Imperii ad fines Saxonum, & tunc
 de forsitan rediturus: quo interea mota in me aut cesset perse-
 cutio,

cutio, aut si mei absentia sumpserit uires, matura nobis puidem
 tia p̄stet remediū. Dñi em̄ est terra & plenitudo ei⁹, cuius immē
 sa potestas, & penitus inexhaustæ pietatis miseratio, à quo no
 bis ubiq; auxiliū in tpe oportuno affuturū cōfidimus, & de ei⁹
 p̄fectione nullatenus dubitamus. Te aut̄ frater in Christo ama
 re rogamus, ut Deū orare pro nobis in hac maris inquieti cō
 mōtione incessanter digneris, quatenus bonū qđ nostra cōse
 q̄merita nequeunt, tuis p̄cibus per Dei misericordiā nobis cō
 cedat. Scio em̄ qđ oratio humiliātis se nubes penetrat, & uacua
 nō reuertet̄, saluatore nostro in sacro, p̄mittete Euāgelio. Peti
 te, inquit, & dabit̄ uobis, q̄rite & inuenietis, pulsate & aperiet̄
 uobis. Ois em̄ qui petit accipit, qui q̄rit inuenit, & pulsanti ape
 riet̄. Nā sicut ap̄t̄us Christi Iacobus dicit: multū ualet oratio iu
 sti assidua. Nec tua, p̄ nobis oratiōe fusa carebis, dicente Papa
 Gregorio. Quisquis p̄ aliis intercedere nitit̄, sibi potius ex cha
 ritate suffragat̄, & p̄ semetipso citius exaudiri meret̄, quāto de
 uotius pro aliis intercedit. Pro se namq; orare, Chrysofomo
 teste necessitatis est, pro aliis aut̄ fraternæ charitatis. Dulcior
 aut̄ ante Deū est oratio, nō quā necessitas transmittit, sed quā
 charitas fraternitatis cōmendat. Et sanctus p̄sul Ambrosius. Si
 pro te rogas tm̄, pro te solus orabis, si aut̄ roges pro oibus, pro
 te quoq; rogabūt oēs. Oratio uero tunc p̄fecta est & facile impe
 trat optatū, ubi causa clamat, & lingua, & cor, & act⁹, & sermo,
 & uita, & cogitatio tota, sicut & Menāder paucis exprimit di
 cens. ὁ χριστος ἀκούει οὐκ ἀνῆκοντος θεός. Id est. Iustæ orationis exau
 ditor est deus. Magna aut̄ ille uoce clamat ad Dñm, qui etsi
 lingua taceat, bonis tm̄ operibus perseveranter clamat. Talē
 te cū sciamus oratorē puritate mentis insignē, & uita sanctū, te
 ite atq; iterum rogamus ora pro nobis & Vale. Ex Colonia
 22. die mensis Iulii. Anno Christianorum M. D. V.

Math. 7.
 Lucæ. 11.

Oradnū esse
 pro inuicem.

Rnoldus Bostius Concarnelita quondam tuus: in
 Conuentu tuo Gandensi, uir meo iudicio doctus &
 sanctus, cum te nimium astronomiae seculariumque lite-
 rarum studiis deditum cerneret dehortari consuevit, & ut ma-
 gis te ad scientiam conferres diuinarum scripturarum, pia sedu-
 litate admonere. Vnde & me literis suis dulcissimis, quarum be-
 neficio ut nosti semper fuit largissimus aliquoties rogauit, quate-
 nus te per epistolam a nimia & curiositate, & uanitate saecula-
 rium studiorum corrigere, & ad ueram sapientiam, quae in sacris
 literis continetur, omni studio prouocare. Verebatur enim uir
 optimus, ne mens tenera lenociniis musarum semel dulciter
 infecta, in delectatione mundanae sapientiae, quae stultitia est co-
 ram Deo, paulatim rueret, unde in nauseam postea, sicut mul-
 tis contigit, diuinarum scripturarum perueniret. Ego autem qui
 iusta postulanti miro eius deuinctus amore non poteram ne-
 gare consensum, feci pro uiribus quod hortabatur. Scripsi ad
 te, non me poenitet, prolixam satis epistolam, in qua ut nosti &
 saecularis literaturae scientiam deficiente spiritali sapientia uana,
 & sacrae intelligentiae scripturae sine nocitia philosophiae sae-
 cularis, multimoda ratione ostendi nobis esse difficilem. Tandem
 in fine conclusisse me memini, non plus scientiae mundanae uiro
 claustrali necessarium, neque amplius desiderandum, quam di-
 uinarum scripturarum intelligentia requirit: Nam sicut beatus
 Ambrosius ait: philosophia quae est circa elementa mundi, qua-
 lis est astronomia, magis est falsa quam uera sapientia. Scruta-
 tur enim plagas mundi, & spacia rimatur, quae sibi prodesse ni-
 hil possunt. Vnde etiam sanctus abbas Clareuallis Bernardus
 his pene similia dicit in canticis. Philosophorum uetosa loqua-
 citas

citas non bonus est imber, qui sterilitatem magis intulit terris
 q̄ fertilitatē. Vinū quoq; sapiētiae saecularis inebriat quidē sed
 male, quoniā non aedificat mentē sed inflat, & uias celestis sa-
 pientiae pracludit. Pudet me horum tēporum, in quibus pa-
 dicissima uirgo philosophia nostra celestis, quam graeco uo-
 cabulo theologiā uocamus, usq; adeo quarūdā meretriciarū
 societate uolēta corrumpitur, ut pene nusquā exeat pura, sed
 philosophorū inutilibus, ne dicam uanis deturpata plumis
 potius quā ornata uideatur. Quasi nobis ad studium coele-
 stis doctrinae minus sufficiat Euangeliū Christi, desintq; ad fi-
 dei nostrae cōfirmationem diuinarum testimonia scripturarū,
 ut in omni pene sermone ad Christianos de fide, gentilium sit
 necessē opiniones introducere sapientum. Quantum ad fidei
 Christianae institutionem pertinet, Euāgelium Christi salua-
 toris abunde sufficit: quia sicut diuus Bartholomaeus aposto-
 lus ab Ariopagita Dionysio in theologia mystica introductus
 ait, & latum & magnū est, rursusq; concisum. Magnū est Euan-
 gelium Chr. sti, quia omnem cōtinet disciplinā sapientiae coe-
 lestis: latum est, quoniam quicquid ad confirmationem sacro-
 sanctae fidei Christianorum uidetur necessarium abundantis-
 sime docet: rursusq; concisum, quia nihil cōtinet inutile, nihil
 in eo reperitur superfluum. Hanc Euangeliū Christi sufficien-
 tiam legis & prophetarū uaticinio promissam, doctrina quo-
 que & praedicatione apostolica luculentissime explicatam,
 uetustiores sanctae recordationis integerrimi doctores optime
 intellexerunt, qui in declamandis ad populum sermonibus,
 sacrosanctam Christi doctrinam, promissa quoq; prophetarū,
 & apostolorum sanctiones in mediū prodixerunt. Nostri autē
 cōcionatores maiore in numero, purissimos Dei sermōes Ari-
 stotelicis Iulianisq; intermiscēt opinionibus, crebrius philoso-
 cōcionatores.

*In Ecclesia
 uerbum Dei
 et nō philo-
 sophia doce-
 ri debet.*

*Aristotelici
 cōcionatores.*

phos gētilium q̄ Christi Apostolos allegantes. Pròh pudor, tam celebris facta est uerbi Dei præconibus peripateticorū auctoritas, ut in cathedra Christi crebrius Aristoteles citetur in mediū quàm Paulus aut Petrus sacratissimi principes apostolorū. Quid taliū sermones simplici & indocto Dei populo proficiant, in quibus ad ostentationē totum, ad cōpunctionē uero nihil inducitur? Ad scholas Gymnosophistarū ista meretricula gentiliūque traditiones remittendæ sunt, ut in schola Christi nihil aliud q̄ doctrina Christi pura & immaculata prædicetur. Furfures enim purissimæ farinae cōmiscuit, quisquis hunc prædicandi modum primus adinuenit. Reuolue precor omnium sanctorum patrū sermones ueterum, simul & celebratissimas eorundem homilias, & uide si gentiliū philosophorum furfures inuenias farinae cōmistas Christianæ puritatis. Disquire obsecro quàm diligētissime Origenis, Hippoliti, Cypriani, Hilarii, Gregorii Nazāzeni, Ambrosii, Basili, Chrysostomi, Hieronymi, Maximi, Seueriani, Augustini, Fulgentii, Gregorii papæ, Isidori, Bedæ, Rabani, Albini, Haymonis, Petri Damiani, Anselmi, Bernardi, aliorumq̄ ueterū sanctissimorum patrū homilias atq̄ sermones, & nō inuenies aliud in eis quàm Christi doctrinā ueram, solidā, purā, & ab omni fermētō gētilium traditionū alienā. Non ibi allegat peripateticus ille Aristoteles, nō Porphyrius apostata, nō Plato, non Auerrois, nō Cicero, non deniq̄ ex reliqua cohorte gentiliū quisquā, sed ipsa dūtaxat Dei Patris sapiētia Christus Iesus, ipsiusq̄ summæ ueritatis Apostoli, sancti patriarchæ atq̄ propheta. Indignū plane, meo iudicio gen⁹ docēdi, ut ī schola Christi, quasi predictorū spiritus sancti cōfirmatiōe, illorū audiātur nomina recitari, quorū spiritus absq̄ ambiguitate à Christo penitus sunt alieni. Non enim cognouerūt Dei sapiētia ipsius mūdi sapiētes, & pro

1. Corint. 1.

& propterea in suis uanitatibus turpiter cuanuerunt. Sunt inter Christianos alioquin scioli, qui nimia temeritate presumptuosi, ausint confirmare Socratē philosophū, tā in uita q̄ i morte atq; doctrina, Saluatori nostro praestitisse figurā, cōparationē illius ad Christū faciētes nimis absurdā, proteruā, & Christianis auri- bus nullatenus tolerādā, quasi à cultura idolorū fuerit alienus, qui iā moritur⁹, ut Plato in Phædone meminit, ult. mū uerborū suorū tale dixit. O Crito, Aesculapio gallū debem⁹, quē red- dite, neq; negligatis. Sed esto q; nullus mortalū nouerit con- siliū Domini, neq; per hoc tātorū uirorū certa possit à nobis i mediū afferri dānatio, maxime qui Christi saluatoris nostri na- tiuitatē in carne praecesserūt, quæ sermonū Dei concionatorē impellit necessitas, ut in Ecclesia sancta, quæ Christianorū est schola, uerba gētiliū & Christū ignoratiū philosophorū, cū do- ctina itermisceat summx ueritatis, cū sacra nobis scriptura ad Christianā institutionē uitæ abūde sufficiat, nec opus sit aliūde quicquā mutuari. Stultus autē est omnis p̄dicator, si doctrinā Christi gētiliū dictis philosophorū existimat decorādā, de qua sanctus ppheta cecinit dicēs. Lex Domini imaculata cōuertēs aīas testimoniū Domini fidele sapiēs p̄stās paruulis. Et iterū. Eloquia Domini, cloqa casta, argētū igne examinātū, pbatū terra, purgatū septuplū. Ipse quoq; dñs nr̄ Iesus Christ⁹ in Euā- gelio κατὰ Ioānē dicit: Verba q̄ ego locut⁹ sum uobis, spūs & uita sunt. Quæ ergo cōuētio mortis ad uitā, aut quæ cōparatio lucis ad tenebras? Si uerba Christi spūs sunt & uita, pfecto nō sunt eis uerba nō in Dño mortuorū cōmiscēda. Sed audi qd Fir- mianus dicat Lactāti⁹. Diuina, iquit, eruditio dialecticā, in qua omnis loquēdi rō cōtinet, nō desyderat, qa nō in lingua sed in corde sapiētia est: nec itere est quali utare sermōe ubi res quarūf nō uerba. Et nos nō de grāmatico aut oratore, quorū sciētia est

Socrates im-
pie confer-
tur cum Chri-
sto.

Psal. 18.

Psal. 11.

Ioannis 6.

quomodo loqui deceat, sed de sapiēte differimus cuius doctrina est quomodo uiuere oporteat. Quòd si neq; physica illa ratio necessaria est, adhac neq; logica, quia beatū facere nō possunt, restat ut in sola ethica totius philosophiæ uis contineat, ad quam se abiectis omnibus Socrates cōtulisse dicitur, in qua etiā parte quoniā philosophi errauerūt, q. summū bonū cuius cupiēdi gratia generati sunt, nō cōprehēderūt. Apparet ergo falsam esse & inanem omnē philosophiā gentilium, & ob id sacris Christi doctrinis nullatenus cōmiscendam, quia nec instituit ad iusticiæ munera, nec officiū hoīs rationesq; cōfirmat. Concionatoris autem in Dei Ecclesia constituti officium est, legem & doctrinam Domini nostri saluatoris Iesu Christi populo fideliter proponere, compunctionem & deuotionē mentibus auditorum inculcare, eosq; ad iusticiæ obseruantiam, & internum Dei amorem totis uiribus inflammare. Hoc autem fieri aliter quàm doctrina Christi non potest, quia sanctus dei spiritus gratiæ suæ dona nō influit, ubi non Christi uerba, sed gentilium stulticiam offendit. Non legimus quempiam nostrorum ex sermone gentilium philosophorū testimoniis cōfirmato, gratiam recepisse spiritus sancti, aut internæ cōpunctionis unquam sensisse suspitia. Sua enim Dei spiritus fecundare semina consuevit non aliena: suos Dei Filius uirtutis infusione confirmat sermones, non philosophorum gentilium uaniloquia. O priscorum sæcula patrum aurea, quando spiritus sanctus per eos sua uerba loquebatur ad populum, non illi propria uel aliena, quia tunc reuera mentibus auditorum gratiam suā contulit, quando sua in eis semina proiecta non gentilium agnouit. Sancti etenim prædicatores, diuini spiritus inspiratione ardentes, uerba ad populum Dei cū humili sinceritate loquebantur ignita, quorum illi ardore succensi ad omnem

Lex & Euāgelium populo proponi debent.

Sacri patres predicauerunt etiā legem & Euāgelium.

nem mandatorum Christi obseruantiam uoluntarii reddebantur atq; fortissimi. Verba tūc quidem prædicatorū gratia spiritus ignita, mentes & corda populorū parauere flamman tia, egitq; tū miseratio Dei multa inter Christianos miranda, præstans utrisq; prædicantibus uidelicet simul & audientibus uirtutum oīm incrementa. Ad pœnitentiam subito peccatores conuertebantur, incredibilis gratia compunctionis mentes auditorum imbuit: amor quoq; Dei feruens candensq; dulciter corda omniū incendit, & terrenorū inducens contemptum ad quarumcunq; tolerantiam tribulationum pro Christi amore fortiter armauit. Erat enim sermo doctorū tunc omnium Christianus, simplex, purus & integer, non gentilium opinione scœdatus, non confusa quotarumallegatione cicatricosus, neq; fabulis, & risum mouentibus uerbis interruptus, aut curiosis inutilibusq; cauillationibus turgidus, seu ad uanā æstimationem prædicantium excogitatus. Horum te patrum imitorem esse decet ò Kymolane, qui ueræ amatores sapientie, non suam sed Christi gloriam, & auditorum utilitatem in omnibus quæsiuerunt. Caue imitator fias eorū qui non Christum prædicant modo Christiano, qui uel gloriā quærunt ab hominibus, uel commodum rei temporalis. Ad ueram te philosophiam, quæ Christum dei uirtutem & sapientiam profite tur, prædicat, amat, laudat, imitaturq; præcinxisti, in eius oportet fideliter dilectione permanes, ut fructum sempiternæ felicitatis accipere merearis. Venire autem ad ueram sapientiam nequeunt, qui falsam imitantur. Et quæ nam est sapientia falsa, nisi quæ huius mundi amatoribus esse magna uideat? Hæc est sapientia mundi, diuino teste Gregorio, cor machinationibus tegere, sensum uerbis uelare, quæ falsa sunt uera ostendere, quæ uera sunt falsa demonstrare. Hanc qui sciunt, cate-

ros superbiendo despiciunt, hanc qui nesciunt subiecti & timidi ipsam in aliis mirantur. Hæc sibi obsequentibus præcipit bonorum temporalium culmina quærere, adepta temporalis gloriæ uanitate gaudere, malum pro iniuriis reddere, huiusque uitæ commoda uehementius amare. Nostra uero sapientia est, o Kymolane, nil per ostentationem fingere, sensum uerbis aperire, uera ut sunt diligere, falsa deuitare, bona gratis exhibere, mala libentius tolerare quàm facere, nullam iniuriæ ultionem quærere, pro ueritate cõtumeliæ lucrum æstimare. Timor autem Domini, sicut ait scriptura, initium sapientiæ est. Beatus homo qui sapientiam inuenerit ueram, & cui prouidentia affluerit Christiana. Melior est acquisitio eius negociatione auri & argenti. Primi & purissimi fructus eius, quia preciosior est cunctis opibus, & omnia quæ desiderantur ei nequeunt comparari. Vera etenim sapientia est, cuius mens illustrata fulgoribus, & uerum quod amet intelligit, & bonum amat quod cognoscit. Exemplum sapientiæ à sole captiuus, ut inter cognitionem & amorem possimus discernere. Sol non omnes calefacit quibus lucet, & sapientia multos quidem docet quid sit faciendum, non tamen continuo accendit omnes, ut bonum uelint opere adimplere quod nouerunt. Nam sicuti aliud est multas scire diuitias, aliud possidere, neque noticia diuitem facit sed possessio diuitiarum, ita multa scire ac sapienter intelligere non uere sapientem facit, si operum exhibitio non sequatur. Omnis enim sapientia nostra in hoc uno consistit, ut cognoscamus Deum, ipsumque rite colentes super omnia, quia summum est bonum, totis uiribus diligamus. Hæc est philosophia Christianorum, hæc sapientia cetera fidelium, ad quam omnes aliæ scientiæ principaliter sunt referendæ. Hæc est consummata sapientia, quam omnes gentiliū.

gentilium philosophi in tota sua uita quæsiuerunt, nec unquam inuenire, comprehendere, aut tenere potuerunt, quia religionem aut prauam retinuerunt, aut omnem penitus sustulerunt. Quisquis autem huius perfectæ sapientiæ familiaritatem obtinere meruerit, uere sapiens est, eique deinceps quicquid ingenii & laboris poterit libenter impendit: contemptisque omnibus publicis & priuatis actionibus, ad huius se contemplationis studium conuertit. Arbitratur enim nec fallitur certe, multo esse præclarior diuinarum humanarumque rerum inuestigare ac scire rationem, quam perituris struendis opibus, aut uanis accumulandis honoribus inhærere. Quibus rebus, quoniam fragiles terrenæque sunt, & ad solius corporis pertinent cultum, nemo melior effici potest. Neque enim alia sapientia est quam ueritas, in qua tenetur & cernitur summum & incommutabile bonum, quod in nullo est loco, & nusquam deest, quia ubique est totum. Hæc nobis sola philosophandi causa est, beatitudinis desiderium. Est autem mentis nostræ uera beatitudo summi & incommutabilis boni fruitio, quæ ex cognitione & amore ueritatis suboritur. Veram nunc igitur, o Kymolane, quæramus sapientiam, quæ in sola fide Domini nostri IESU CHRISTI formata consistit, sine cuius cognitione & amore nemo beatus euaserit unquam, sicut S. præsul Augustinus in quodam loco dicit: Nam qui sine saluatore salutem uult habere, & sine uera sapientia quæ est Christus, æstimat se prudentem fieri posse, non sanus sed æger, non sapiens sed stultus in ægritudine assidua laborabit, & fatuus in tenebris ignoratiæ permanebit. Ad ueram sapientiam Christus uia est, fides itineris dux, custos intemerata humilitas, decor & indumentum omnium terrenorum contemptus. Ad hanc facer nos Christophilus cohortans ait. Nemo se fratres seducat.

*Sola fides in
Christum iu-
stificat.*

1. Cor. 3.

Si quis uideatur inter uos sapiēs esse in hoc saeculo, stultus fiat, ut sit sapiēs. Sapiētia enim huius mundi stultitia est apud Deum, & Dei sapiētia cōtemnitur ab his qui gloriātur in sapiētia uanitatis. Bonus Christianus, amator Dei, contēptor mundi, hostis uiciorum & cultor uirtutū, uere sapiēs est, etiāsi omnē mundi sapiētiā penitus ignoret, cui nihil est alienum, nisi quod uirtuti incōgruum. Quocunq; accesserit sua secum omnia fert, & totus mūdus ei possessio est, quoniā eo toto sicut suo utitur. Me tu nō frāgitur, nec potestate mutatur, nō extollitur prosperis, nec tristibus deprimitur. Vbi enim uera sapiētia, ibi uirtus animi, ibi constātia, ibi fortitudo. Sapiēs in Christi amore fundatus semper idem est, nō minuitur, ut Ambrosius ait, neq; augetur mutationibus rerū, nec ut paruulus fluctuat, ut circūferatur omni uēto doctrinā, sed manet perfectus in Christo, fundatus charitate, radicans fide. Sapiēs igitur defectus rerum ignorat, & uarios animi nescit affectus, sed fulget sicut sol iusticiā sine macula corā Deo & hominib⁹. Vt uero tales euadamus, o Kymolane, summa laborādū cura, quoniā maior & miserabilior cura nō est, quā rebus intēdere uanis, terrenis atq; caducis, q̄ animā non solum nihil cōfert boni, sed maximo afficit potius malo. Discamus utilia & necessaria, quorum cognitio beatitudinē repromittit: nec imitemur illos qui necessaria nesciūt, qm̄ superflua didicerūt. Vale. Ex Colonia 22. die Iulii. Anno. 1505.

IOAN. TRIT. IOANNI CANTHERIO

Frisio medicināe doctori salutem.

Qvod tibi prospere succedant omnia, ut uero cōgredemur amico, hoc in primis admonentes, quatenus sic trāseas per bona tēporalia, ut nō amittas aeterna. Accepisti uxorem, nō peccasti, sed tamē uēdidisti libertatem. Res enim uxor & philosophādi libertas non se mutuo patiuntur.

untur in homine uno. Scribis enim : uxorem duxi iuueculam,
pulchram, nobile, & optime morigerata. A uis rara mulier pul
chra, nobilis, & bene morigerata. Et iuxta Euripidē in Medea

ὑπερμεγίστη γίγνεται σωτηρία

“

ὅταν γυνὴ πρὸς ἀνδρα μὴ διχοσάσει.

“

Per maxima, inquit, facta est salus

“

Quando mulier contra uirum non dissentit.

“

Pulchritudo enim mulieribus frequenter consuevit afferre
superbiam, ex qua ortum dissensio & temeritas contra uirorū
imperia sumit, sicuti Menander ait:

“

ὑπερήφανοι πρῶτον ὄντων ὡς αἰα γυνή.

“

Superba res est pulchra mulier. Et alius quidam mu
lierum importunam temeritatem pulchre notauit dicens:

πάρε γυνὴ χέλος ὄντων, ἔχει δ' ἀγαθὰς δύο ὥρας

“

τὴν μίαν ἐν θαλάμῳ, τὴν μίαν ἐν θανάτῳ.

“

Omnis mulier ira est, habet autem bonas duas horas

“

Alteram in thalamo, & alteram in morte.

“

Id est, unam quando dormit, & aliam quādo mortua iacet,
quia neminem laedit, neminem offendit, nec utitur conuiciis.

Vnde est & illud Menandri,

γυνῆκα θάπτεν κρεῖσσον ὄντων ἢ γαμῆν

“

Mulierē inquit, sepelire melius est quā ducere in uxorem.

“

Vnde cum difficilimum sit uxore inuenire bonā, tibi uehe
mēter cōgaudemus, talē te reperisse, de qua tibi optima quæq;
persuadere possis. Reliquum est, ut sanctus Christophilus ait,
qui habet uxores, tanquā non habentes sint, quia præterit figu
ra huius mundi, & nihil inter mortales diuturnum. Ea quæ cir
ca nos anno priore gesta sunt in Repub. mala, nostris absq; du
bio peccatis exigētibus, tibi breuiter ut poterimus, in quantū
notos tibi cōcernunt siue amicos, intimare operæ precii asti

Belli Bauarici crudelitatis.

mauimus. Anno Christianorum proxime transacto, uidelicet millesimo quingentesimo quarto, in mēse Maio, multi Germaniae principes iubente Maximiliano Rege nostro cōspirantes aduersum Philippum Comitē Palatinum Bauariaeque ducem, & Romani Electorē imperii, grauisima in rem eius publicam, tam hic in nostro circuitu, quā in Bauaria bella gesserūt. Inter Vuormatiam & Creutzēnach, simul & ab alia parte Reni, quicquid sub ditione fuit Palatini extra ciuitates & castella, Hassonibus in praedam celsit, qui nulli parcētes uillas cum ecclesiis & multis & pulcherrimis pene omnes in circuitu ignibus consumpserunt. Nostri quoque monasterii cortes siue grāgiae meliores, & pene omnes, de quibus omnē substantiā nostrā habere cōsueuimus, aut perierūt, aut Hassonum in cursu penitus desolatae sunt. Maxima ratiōe huius belli sustinuimus incōmoda, quibus in ultimā penē cōpulsī sumus egestatē. Monasterium illud insigne Lymphurg, in quo tu quondā docendi munus peregisti, tricesima die mensis Augusti anni praescripti iniectione ignis per satellites Comitis Duroburgii cōbustum est & penitus desolatū. Per cōtinuos enim dies duodecim durauit incēdium, exeuntibus quotidie ministris Duroburgium, & semper nouū, ne quid remaneret ignē supponētibus. Ecclesia cum omnibus altaribus, cāpanis, tabulis, atque picturis funditus exusta est. Et breui cōplectar ut omnia, domus uniuersae cum omnibus structuris eo incendio in fauillam redactae sunt, & praeter lapides nihil omnino remāsit. Abbas hic in Colonia est, qui regis contra Comitem implorat auxilium, sed necdum obtinuit quicquā. Monachi uero eius hinc inde ad diuersa cōnobia propter inopiam dispersi sunt. Rogerius noster adhuc uiuit sanus suoque philosophatur more, cuius monasterium manet integrum, quāuis incommoda quoque suscepit multa. Mei quoque

cenobii fratres, ex eo tempore quo tu nobiscum fuisti, plures
 uita sunt defuncti, quosdā etiam pellente inopia, quam nobis
 tribulatio memorata induxit, ad alia monasteria misimus, ita
 q̄ in loco iam pauci remanserunt. Sed nec mihi pepercit liuor
 hominum impiorum, quē propterea persequuntur, q̄ Palati-
 ni principis ac defensoris mei partibus necessario adhaeserim.
 Sed Dominus Iesus qui nouit omnia priusq̄ fiāt, ipse mihi erit
 adiutor, & non timebo quid faciat mihi homo. Vale sanus. Ex
 Colonia 24. die mensis Iulii. Anno 1505.

REVERENDO IN CHRISTO PATRI,
 domino & maiori suo Ioanni Tritemio Abbati Span-
 hemēsi, humilis Christi famula Richmodis de
 Hoerft, pauperū sororū Deo famulatiū in
 Sebach ministra inutilis, cū oratio-
 nib⁹ cōtinuis aeternā precā salutē.

AVdio te, pater mihi semper in Christo Reuerende,
 gratiā multorum habere principū, & maxime Do-
 mini Archiepiscopi Coloniensis, quod etiam diu
 antea cognoui, unde cōpulsā necessitate humilima te suppli-
 catione precor unā cum sororibus meis uniuersis, ut nostri me-
 mor esse digneris pauperū filiarum tuarū, quas lacte cœlestis
 doctrina pascere consueuisti. Duro enim & importabili iugo
 Comitum premimur, & seruitute cōtinua cōtra iusticiā in ulti-
 mā deducimur paupertatē. Duodecim ante hac uicibus in an-
 no tantū & uindemiali tēpore solū currū patri eius cum equis
 tribus mittere ad seruiendū cōsueuimus, nunc autē ad eius im-
 periū, bis aut ter in qualibet pene hebdomada currū à nobis
 cū quatuor equis ad seruiendū exigit, & hoc nostris expēsis, imò
 uolēter cōpellit familiā nostrā carcerē minitās & necē. Diem à
 die nō discernit, nec alicuius festi reuerētiā custodit, sed i con-

fituēdo castello suo circa nos Duroburgio, tā festis q̄ aliis die-
bus indifferēter homines fatigātur simul atq; iumēta. Nam in
festo dominicæ Ascensionis, Pentecostes quoq; Trinitatis, Cor-
poris Christi, dominicis, & cæteris quibuscūq; operarios semp
habet in muris. Nouit paternitas tua nostram paupertatē, & ni-
mis exilē fore substantiā temporālē, qua tantā personarū Deo
famulātium multitudinē diutius alienis grauata seruitiis enu-
trire nequaquā sufficimus, nisi de remedio nobis fuerit proui-
sum. Rogamus ergo flexis in terrā genibus omnes, ut situz ui-
deatur paternitati cōsultum, ad Archiepiscopū Coloniensem
pro nobis loquaris uerbum aliquod bonum, & in utilitatē no-
stram cōducibile, quatenus ipse pro nobis ad Comitē interue-
niat, suaq; intercessione tam graue iugum Pharaonis à nostris
ceruicib⁹ soluere, uel mitigare saltē aliquatenus procuret. Mit-
to cum harum baiulo literarum procuratorium in causa mea
cum fratre, sicuti mihi præcepisti. Tu precor cætera sic ordi-
nare uelis, ut paterna mea hæreditare nō priuer penitus. Vale
feliciter. Data ex Sebach, Anno 1505. Iulii mensis die 24.

IOANNES TRIT. ABBAS SPAN.

Rogero Sycambro fratri dulcis. S.

Die mensis Iulii huius 18. mane circa decimam horā
Serenissimus Monarcha noster Maximilianus Ro-
manorum Rex Coloniā armatus exiit cum princi-
pibus multis, in tuos expeditionē acturus Sycambros. Nauigio
per Renum descēderunt armati omnes, aciē uersus Arnhom
Gelrensiū tuorum oppidum in primis dirigentes, quod re-
gius iam dudum exercitus dura obsidione uallauerat. Erant au-
tem qui cum Rege nauibus descēderant isti principes cum mi-
nisterialibus suis. Ioachim Brandēburgensium Marchio prin-
ceps meus Elector, Fridericus Marchio patruus eius qui mo-
ratur

ratur in Anholtzbach. Lodouicus primogenit9 Philippi Comitit Palatini Bauariæq; ducis, Principis nostri electoris. Fredericus Saxonum dux princeps Elector. Ioannes frater eius Saxonie dux. Georgius dux Saxonie. Itē dux Magnopolitanus: Dux Brunsvicēsis. Dux Luneburgensis. Dux Iuliacēsis. Comes Hassoni, & multi alii principes, duces & comites, quorum nō obseruauī nomina. Venientes ad Arnhom statim oppidani se regi tradiderunt, percussiq; metu Sycambri omnes in deditiōem Regi Maximiliano iurauerunt. Sed & dux ipse Gellersum cōditiones regias acceptauit, & reddita est pax in terra hominibus diutius interrupta. Die uero Iulii 28. reuersus ad Coloniam Rex una cum principibus, eodem quo exierat ordine & apparatu intrauit. Postera die omnes per totam Coloniam pulsabantur campanæ in multam horam, pacis & concordie congratulationis causa. Hæc sunt cum tuis acta Sycambri, quorum te nolui latere seriem. Sunt autē complures qui non credant seruatuos Regi promissa Sycabros, propterea quod sit gens facile iuramēta contemnas, & semper ad noua promptula nimis. Inter Archiepiscopum uero & ciues Colonienfes, adhuc non constat aliqua concordia facta, quāuis pluries fuerit tētata. Hæc sunt Rogeri quæ hac uice nobis scribenda uidebantur. Nos etiam propediem literas ipsas Neometim subsequemur. Vale & ora pro nobis. E Colonia 29. die mensis Iulii Anno Christianorum 1505.

IOAN. TRITE. AB. SPANHEMEN.

Ioanni Capellerio mathematico S.

Miles iam instant mei à Colonia recessus, quo circa si uenire ad nos piget, uale. Hodie mane serenissimus princeps meus Ioachim Marchio Brandenburgensium Coloniam exiuit, per Vuestphaliam & Saxoniam reuer-

furus in sua. Quem ego post triduum subsecuturus sum expeditis prius in Cancellaria regia quibusdam literis & negociis personam meam concernentibus. Rogamus itaque si fieri potest, ut priusquam hinc abeamus, ad huc semel nos inuises, quatenus nos mutuo ualedicere in charitate fraterna possimus, maxime cum sciamus minime, an deinceps unquam nos mutuo uidebimus in carnali uisione. Sum enim iturus in Marchiam Brandeburgensium, incertus omnino de reditu, propterea uel maxime, quod contumelias aemulorum grauius nimium offensus redire ad Spanheim non facile me sciam posse persuaderi: quamuis si uelle in promptu essent complures, qui has contumelias insigni uindicta uindicarent. Ego uero mihi dudum persuasi preceptis obediendum dominicis, & iniurias non esse uindicandas: quin illud apostolis dictum a Domino Iesu potius imitabor: si uos in una ciuitate persecuti fuerint, fugite in aliam. Maior enim cura nobis habenda est de anima quam de corpore, secundum quam ad imaginem Dei facti sumus. Dicit namque S. Iohannes Episcopus. Si animam negligamus, nec corpus saluare poterimus. Non enim anima pro corpore, sed corpus pro anima factum est. Qui ergo quod primum est negligit, & quod inferius est tollit, utrumque corrumpit. Qui uero ordinem seruat, & quod primum est colit, etiam si negligat quod secundum est, tamen per primi salutem seruabit & secundum. Curadum ergo nobis ut animam habeamus sanam, pulchram & incolumem potius quam corpus. Pulchritudinis autem in facie speciem relucet, a qua totum iudicare hominem consueuimus. Animae uero facies conscientia est. Sicut ergo in conspectu hominum gratiosa est facies pulchra, sic in oculis Dei speciosa est conscientia munda. Valet enim interdum homini pro salute animae mutatio loci, ut facies quae nescientibus ex familiaritate non placuit, in alio loco ex nouitate pulchrior euadat. Plerumque enim cum mutatur locus, mutatur & metis affectus. Et quamquam propria me culpa non moueat.

Matth. 10.

Anima pluris
facienda est
quam corpus.
Pug.

ueat mutare locū, sed inuidia potius aliena, cedo tamē eo libe-
 rius quo minus alicui sum affixus loco. Scio enim ubiq; terrarū
 regnare unū Dominū, sub cuius iheritabo imperio ubicūq; fue-
 ro. Epistolā nostrā amice collaudas, quam tibi ante dies ferme
 duodecim misim⁹, eamq; miris uolēs ornare p̄contis, oraculo
 delapsam A pollinis affeuerasti. Intelligimus te uerbo quidē gē-
 tili nostrū uoluisse denotare Iesum, qui solus cū Patre & sctō spū
 celo p̄sident alto, cuius tā est inmensa dignitas, & incōprehē-
 sibilis maiestas, ut nihil ei queat ex omnibus comparari. Caue
 deinceps, o Capellerie noster amice precamur, ne huic sum-
 mae & inaccessibili maiestati nomen aliud tribuas, quā dare
 Christiana religio cōsueuit. Valde nāq; putamus indignū, pol-
 lita idolorū noīa, quae dei nō fuerūt, summo attribuere Deo,
 & spurcissimis gētiliū uocabulis diuinā cōpellare substantiā. Nus-
 quā reperies in tota serie scripturarū, uerū Deū quē colimus &
 adoramus falsorū sibi nomina desumpsisse deorū, sēq; Iouē aut
 Apollinē, aut ceterarū quicquā appellauisse uanitatū. Non de-
 sunt nobis honestissimā sanctissimāq; in scripturis sacris uoca-
 bula, quibus innominabilē illā, & superdiuinā cū sobrietate pos-
 simus uocib⁹ denotare maiestatem. Non est opus, neq; licet, neq;
 cōuenit, nominibus dāmonū falsorūmq; deorum uocabulis,
 uerā inter nos creatoris uniuersorū exprimere diuinitatem.
 Si recte scripsimus, si dignā laudibus epistolam misimus, uerus
 Deus contulit non A pollo, Iesus Christus dedit, & nō aliunde
 uenit. Scripsimus à ueritate illuminati uera, quib⁹ auocare mē-
 tem tuam cupimus à terrenis, caducis atq; transitoriis, ut ad
 uerā te philosophiā cōferas, quae maxime decet nos Christia-
 nos, per quī solā peruenire poterimus ad aeternā beatitudinis
 felicitatem, quae est summum bonum & ultimus finis creaturā
 rationalis. Quicquid enim in mundo cernimus corruptibile

Deo nō sumē
 tribuēda im-
 pia deorū gē-
 tiliū appella-
 tiones.

est, quicquid habemus transitoriū est, corpus quoque ipsum quod uiuimus mortale, sola mēs nostra qua uiuimus est immortalis.

» Dixit enim quondā Cenomanensis episcopus. Cuncta sub an-

» cipiti pendēt mortalia casu. Et spōdent propria mobilitate fu-

» gā. Quicquid habes hodie, cras te fortasse relinquet. Aut modo

» dum loqueris desinit esse tuum. Denique omnes morimur, sa-

cra testāte scriptura, & quasi a qua in terrā delabimur, quæ am-

plius non reuertitur. Unus enim introitus est omnibus ad ui-

tam, & similis exitus. Memores ergo nos semper esse cōuenit,

quoniā statutū est hominibus mori semel: & quia mors nō tar-

dat, sed quando putatur minime, tunc in foribus adstat. Pro-

pterea Dominus noster Iesus Christus uolens nos ad mortem

semper esse paratos in sancto Euangelio precipit dicens. Vigi-

late, quia nescitis qua hora Dominus uester uenturus sit. In eo

nobis statu uiuendum est semper, in quo mori optamus: quon-

iam mala mors putanda non est, quam bona uita precessit.

Neque enim facit malam mortem quod sequitur mortem, sed

uita mala quæ mortem precessit ipsam facit malam. Non ita-

que multum nobis curandum est alioquin. necessitate moritu-

ris, quid accidat ut moriamur, sed hoc ante omnia curandum

potius, ut sic uita ordinetur in operibus bonis uirtutum deco-

rata ornatu, quæ mortem non sinat esse malam. Quæuis mors

non possit esse mala, quæ nihil est aliud quā relictio corporis, de-

positio sarcinæ grauis, & de labore ad requiē uia. Male autē mo-

ri nūquā poterit, qui bene uixit in charitate Domini radicat⁹.

Mors est etiāsi ab hominibus aliud de illo fuerit iudicatū. Est autē mors

triplex. triplex. Naturæ uidelicet, de qua dixit sanctus Christophilus.

Hebræ. 9. Statutum est hominibus semel mori. Et hæc mors nō est me-

tuenda fortibus, desyderanda potius in Christi philosophia sa-

piētibus, & miseris expectāda. De qua est illud egregie dictum.

Matthæi 24.

*Mortem non
esse malam.*

*Mors est
triplex.*

Hebræ. 9.

θάνατος μὴ εἶναι τέλος τῆς σκοτεινῆς ἐρεκτῆς ταῖς μάλι
 σε ψυχῆς ἰσχύος. ἄλλοις δὲ λύπῃ, ὧν ἐν περὶ τοῦ πᾶσι ἑαυτῶν φρον
 τῆς. γινόμεθα ἢ ἀθάνατοι. θάνατος μὴ εἶναι ὡς ὅτι πάντες διχ
 εἰροῦσι φιλοσοφούντες, οὐδὲ εἶναι ἄλλο εἶμῃ εἰ τέλος πάντων ἐν
 θάνατοις. Mors inquit, est finis cuiusdam tenebrosi carceris,
 maxime animis excellentibus. Aliis autem tristitia, quorum
 in uoluptate cura eorū nunc omnis. Euademus enim immor
 tales. Nam mors, sicut omnes affirmant philosophantes, ni
 hil est aliud nisi finis omnium hic malorū. Secunda est mors
 culpa, de qua scriptum est. Anima quæ peccauerit, ipsa mo
 rietur. Et iterum. Mors peccatorum pessima, quorum & nati
 uitas mala, & uita peior secuta est. Hanc mortem ὁ φιλόσοφος ti
 meamus, quæ non solum corpus interimit, sed animam eter
 nis doloribus transmittit. Tertia uero mors est gratiæ saluta
 ris, quæ secularium interitum aufert uoluptatum, in qua
 non natura sed delicta moriuntur. Hæc est mors salutaris,
 qua in Christo baptizati renascimur, & cum ipso gratiose
 in domino sepelimur. Mors igitur prima cunctis est sapienti
 tibus contemnenda, secunda omnibus est mortalibus detestan
 da, tertia uniuersis est Christianis maxime exoptanda. Illi er
 go miseri sunt, & merito deplorandi, qui morte moriuntur se
 cunda, quos infernus ex hac uita recipit in æternum crucian
 dos, non illi quos aula cœlestis in perpetuū suscipit lætifican
 dos. Preciosa enim in conspectu Domini mors sanctorū eius.
 Et uere preciosa, per quam & laborum finis optatus aderit, da
 turq; uictoriæ conseruatio, & aperitur ianua uitæ & perfectæ se
 curitatis ingressio conceditur. Mortis autem qualitas ex uitæ
 merito dependet, & sicut ipsa uita bona est si cum uirtute uiua
 tur, mala si cum scelere, sic & mors ex præteritis uitæ actibus
 ponderanda. Ita fit, ut si uita in dei amore & cognitione uerita

Psal. 115.

tis transacta sit, mors mala esse non possit, quia translatio est ad immortalitatem. Si aliter uita extitit, malam esse mortem necesse sit, quoniam ad aeterna supplicia transmittit. Mors timenda cunctis qui in lege domini non sapienter ambulantes, terra caelestibus, & caduca protulerunt aeternis. O miseri nos, o infelices, quid necessario faciemus morituri, qui propterea maxime mortem expauescimus communem, quia malorum nobis consocii timemus iudicis sententiam quam offendimus. Oibus enim uita in terra ducentibus necesse est mori. Sed nunc o tu, uel sero tandem cogitantes nos prope iam morituros, uita emendemus, et mortem timentes, ut prius quam ueniat peccatis moriamur. Non enim timebimus mortem carnis, si mortificatis uiciis in amore dei uixerimus per sanctae opera pietatis. Quis nam mortem metuat temporalem, cui pro iusticiae merito uita aeterna promittitur? Mortis tamen nostrae ad finem urgentis uita nunquam debemus obliuisci, quam qui se quotidie recordatur ex necessitate moriturum, facile continet praesentia, & in futurorum speculationem assurgit. Vana enim sunt omnia quae in mundo cernimus, & nihil eorum nobiscum morituri possumus auferre: nec aliter exibimus mundum istum quam intrauimus, nudi, pauperes, egeni, nihil omnino possidentes, praeter id solum quod in carne gessimus, siue bonum sit siue malum, dicente ad Ioannem *χρῆς ὁμοίωσις* dei nuncio. Scribete uos mortui qui in domino moriuntur, quoniam opera eorum sequuntur illos. A modo iam dicit spiritus ut requiescant a laboribus suis. Caueamus amice ne peiores moriamur quam nati sumus, ne peccatis & sceleribus onusti & deprauati mundum egrediamur, qui sine actuali peccato intrauimus. *διὰ τὸν μὴ λέγει ὁ ἄγιος ἀλλὰ μάξιμος. Ἐπιστέτωμεν εἰς ὄλιγον τῆς καρδίας ἡμῶν. καὶ ἵνα τι ἀποχλύθη αἰετὰ ἀδελφοί, καθαρῶς ὡς χεῖρας οἱ ἄμω τω λει, ἀγνίστωμεν τὰς καρδίας ἡμῶν οἱ εἰσὶν υἱοὶ, ταλαποροσται μὲν*

Apoel. 14.

μεν **Ε**πειθήσωμεν, ἢ κλαύσωμεν δὲ τὰς ἀμνηστίας ἡμῶν. Πανσὺν
 ῥῥα τῶν πονηριῶν ἡμῶν, πισύσωμεν τὰς ἐπαγγελίας **Κ**υρίου. Φέ
 βησωμεν τὰς ἀπειλάς αὐτοῦ. ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους ὅλησ καρ
 λίας. εἴπωμεν ἀδελφοὶ ἡμῶν **Ε** τοῖς μισοῦσιν ἡμᾶς **Ε** βεβηλοσμί
 νος, ἵνα εἴ ὄνομα κυρίου δόξα εἴη, ἢ ὠφθῆ βύφροσὺνη αὐτοῦ, δῶμεν συγ
 γνῶμην ἀλλήλους. δὲ ἀλλήλων περαζόμενοι, ὡσ πάντες ἑσὸ κοινοῦ
 ἐχθροῦ πολεμούμενοι. ἀντισῶμεν τοῖς λογισμοῖς ἡμῶν, εἴν θεὸν εἰς
 σμμάχια ἐπικαλούμενοι. ἢ φυλατεύωμεν ὅλη ἡμῶν τὰ ἀκάθαρτα
 πονηρὰ πνεύματα. ἑσὸτάζωμεν τὴν σάρκα **Ε** πνεύματι, ἑσὸ
 πάζοντες ἢ δουλαζῶντες δὲ πάσης κακοπαθείας. καθαρίσωμεν
 ἡμᾶς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ **Ε**ρκός ἢ πνεύματος, διοχεύωμεν ἀλ
 λήλους εἰς πρῶτον ἀγάπης ἢ καλῶν ἔργων. μὴ φθονήσωμεν ἀλλή
 λους, μηδέ φθονούμενοι ἀγαθῶμεν, συμπαθήσωμεν ἢ μάλλον. ἢ τὰς
 πεποφουσῶν ἀλλήλους ἰασώμεθα. μὴ καταλαῶμεν ἀλλήλους,
 μηδὲ σκόφωμεν ἀλλήλων, ὅτι ἐσμεν ἀλλήλων μέλη. ἀποκαλώμεν
 ἀπὸ ἡμῶν τὴν ἀμέλειαν ἢ τὴν ῥαθυμίαν, καὶ εἰσωμεν ἀνδρείως κατὰ **Τ**
 πιδμάτων τῆς πονηρίας, ἀγανιζόμενοι, ἢ ἑχωμεν παρὰ κληρὸν ἰν
 σὺν χριστῶν δίκαιον πρὸς εἴν πατέρα. ἢ αὐτὸς ἰλασμός εἴν πρὸς **Τ**
 ἡμαρτιῶν ἡμῶν, ὡσ χριστὸφιλος ἔλεγεν ἀποστόλος. ἢ δῆτωμεν αὐ
 τὸν καθαρὰ κρῖνὰ ὅλησ ψυχῆσ ἡμῶν. ἢ ἀφίησιν ἡμῖν τὰς ἀμνη
 στίας ἡμῶν, ὅτι ἐγγὺς κύριος πᾶσι τοῖς ἐπικαλούμενοις αὐτὸν ἐν ἀλη
 θεία. ὅλεμα **Τ** φοβούμενων αὐτὸν παύσει, ἢ τὸ δέσποσ αὐτὸν εἰσκού
 σι, καὶ σώσει αὐτὸν. ἢ ὁ μὲν λέγει. θύσον **Ε** θεῶ θυσίαν ἀνέσπε
 ἢ ἀπόδος **Ε** ἑσὸ τὰς θυχὰς σου. ἢ ἐπικάλεσαι με φησὶν ὁ κύρι
 ος ἐν ἡμέσ θλίψεω σου, ἢ ὄξελοῦμαι σε, καὶ δόξασίς με, καὶ τὰ
 λοιπά. Hanc Maximi patris lucidissimam exhortationem si
 nunquam obliuioni concesserimus, sed tenaciam memoria
 retinentes opere adimplere curauerimus, mortem securi expe
 ctabimus. A biiciamus à nobis, precor, stulticiam perniciosam,
 que spem uitae longioris promittens multos turpiter decepit.

Quotidie senescētes morimur, quotidie una pars uitae nostrae non parua horarum quatuor & uiginti nobis non aduertenti bus minuitur, & uitam nobis diurnā pollicemur. Sicuti ho mines in nauigando siue stent siue sedeant, iaceantue, siue dor miant, siue uigilent, seu aliud quodcunq; faciant, dum nauis pergere non cessat paulatim & quasi non sentientes cum naui ducuntur ad terminum quō fuerat nauigandum: ita & nos ὀ Χαλόςβις, siue uigilantes siue dormientes, siue iacentes siue am bulantes, siue deniq; uolētes, per momenta temporum singu la quotidie ad finem ducimur non cogitantes. Spes nobis pol licemur inanes & deceptione plenas, cū uiuere in annos plu rimos, necessario tamē aliquādo morituri, cogitamus. Quid enim si multo uixerimus tempore, nunquid propterea non moriemur? Inter eum qui triginta uixerit annos, & illum qui centum, postquam idem finis uiuendi aduenit irrefragabilis mortis, dic mihi ὀ Philobie, cuius meliorem credis esse condi tionē? Ambo nati fuerunt ambo uixerūt, licet nō paribus an nis, ambo mortui sunt. An nō legisti senariū Menādri dicētis,

» ὄν ᾧ Χαλεῖ θεός, ἀποθνήσκει νεός.

» Quem enim diligit Deus, moritur iuuenis.

» Mors hoīm foelix (Boetius ait) q̄ se nec dulcibus annis

» Inferit, & mœstis saepe uocata uenit

*Duo sunt
quae mortem
in senibus fa
ciunt acer
bam.*

» Duo sunt quae mortem in senibus frequenter reddunt ex cessu iuuenum infeliciorem. Alterum est q̄ moriens senex gra uiore peccatorū onere proficiscit: iuuenis uero tanto minus peccare potuit, quanto breuiori tempore uixit. Nam, ut Sene ca dicit, inquietam nobis uitam facimus metu mortis, & tan ta est hominum dementia, ut quodam timore mortis cogantur ad mortem. Nihil ergo refert quo tempore moriamur, sed summopere curandū est, ut bene mori cōtingat. Bene autem morie.

moriemur si bene uixerimus, nō secundum carnē ambulātes, sed secundum spiritum. Dicit enim sanctus A postolus. Πνεύματι περιπατώμεν, ἵνα ἴδωμεν τὴν ἐλευθερίαν ἧς οὐκ ἐσθλασόμεν. Spiritu ambulemus, & defyeria carnīs nō perficiemus. Quo circa defyeramus omnia quæ in mundo sunt, nihil plusquā ad sustentationem corporis necessarium est, & hoc ipsum uix extremum quærentes, ut liberi & expediti finē nostrum quotidie imminētē expectare ualeamus. Tacitis enim senescimus annis, & nobis etiam crescentibus uita paulatim decrefcit. Infantiā amissimus, deinde puericiam, deinde perit etia adolefcencia. Iuuentus quoq; uelociter trāsiuit, & quicquid trāsiit uitæ nostræ tēporis, nec ulla certitudo est, nec subsistēdi momentū, quin & hūc ipsum quem agimus diem cū morte diuidimus. Ad quid ergo homines, cum se non ignorent esse mortales, tantopere colligendis perituris diuitiis incumbunt, quas morientes auferre secum non posse sciunt? Natura paucis potest esse contenta, quia medium diligens horret extrema, sicut pulchre prudentē in carmine græcus Pallades dixit:

ἡ μέσότης ἴσθ' ἀείσον, ἐπει τὰ μὲν ἀκρὰ πένεφικε

cc

κινδύνης ἐπάγειν, ἔσχατα δ' ὑβερνεχουσι.

cc

Mediocritas enim optimū quid, quoniā summa quidē apta sunt pericula inducere, extrema uero cōtameliā habent. Etiamus ergo mētes nostras à cunctis mundi cupiditatibus, & defyeramus uia perditionis & fraudis, ut quāto iam annis in senectutem uergentibus appropinquare cernimus illū diē, quo sit necessario ex hac uita migrādum, cogitamus q̄ puri discedamus, q̄ innocētes ad iudicium ueniamus. Nec imitemur illos qui sceleribus affucti, iam deficientibus corporis uiribus, cum se hinc breui transituros recordari debuissent, grauioribus se peccatis

imintergunt, ut qui in iuuentute fuerant lasciuī, senes iam non immerito dicantur furiosi. Excutiat à se omnem colligationē mundi, carnis & diaboli unusquisque, dum sibi licet, dum adest facultas, seque ad Deum tota mente conuertat, ut illum diem securus ualeat expectare, in quo uitam exuet presentem, & aliam assumet. Ante senectutem curet ut bene uiuat: In senectute ut bene moriatur. Vale semper de fine sollicitus. Ex Colonia 31. die Iulii mensis. Anno 1505.

IOANNES TRIT. ABBAS SPAN.

Rogero Sycambro S.

Scias uelini Rogeri charissime, Serenissimum principem Ioachim Brandenburgensium Marchionē precib⁹ obtinuisse à Clarissimo p̄cipe nostro Philippo Comite Palatino, me cōsentiente, ut eum sequar in Marchiam aliquanto ibidem tempore mansurus. Ab annis enim quatuor desyderiū nostri habens, creberrimis me literis & nāciis sollicitauit, cupiens me in suo regno secum aliquādiu habere. Princeps nanque iuuenis est, annum ætatis agens uicissimum secundum, literis competenter institutus, ingenio multum ualens, & qui maximum ad studium literarum habeat affectum. Hactenus autem fieri commode non potuit, ut me tanto absentarem tempore à monasterio meo, sed nunc amulorum inuidia causam dedit, qua me non minus hilariter q̄ libbet absentare quautumlibet possum ire in Marchiam cōsensit, maxime q̄ id ipsum mihi nō solum cōsensit, sed etiam cōsuluit memoratus serenissimus princeps meus Palatinus. Inter ea fratres mei forsitan experientur, quid eis cōferat absentia nostra utilitatis, quorū in patrē charitas nimium tepuit, dum resistere nobis absētib⁹ temeritati amulorū potuisset & cōtempnit. Quarta die mensis Augusti Coloniā exiimus, & in

vigilia sancti Laurentii martyris Neometim post uesperas in-
 trauiimus. Marchio autē princeps, assignatis nobis pro uatico
 sumptibus & seruitotibus tribus ipsa penultima die mensis Iu-
 lii Coloniam cum suis exiuit, iter agens per Vuestphaliam &
 Saxoniam ad regionem suam. Lympurgensem Abbatem in
 Colonia dimisimus, & fratrem nostrum magistrum Iacobum
 Tritemium cum eo, quem uolebamus potius nobiscum duce-
 re in Marchiam, nisi preces abbatis obstitissent. In causis suis
 contra aduersarium suum Comitem de Lyningen, cuius mi-
 nistri cœnobium Lympurgense ut scis ignibus incenderunt,
 commissarium à regia maiestate obtinuit Iacobum Archiepi-
 scopum Moguntinum, qui partium allegationibus auditis, te-
 stibusque si qui fuerint producti examinatis inter eos non iure
 sed amice tentabit concordiam. Et si quidem res concordare
 poterit, bene res acta est, sin uero nequuerit, quod ego magis
 credo, totum ad regem negocium cum actis remittet. Impius
 ille tyrannus Deo & hominibus odibilis Comes, nomine &
 memoria indignus, conscius se incendijs fauissimis negat, sed
 mentitur plane, quoniam apertis conuincetur testimonijs.
 Subterfugia quarit homo diabolo plenus, & ad græcas uide-
 tur suspirare Calendas. O malum caput inter filios diaboli, si-
 mulior patri, empresses sacrilege, putas ne Dei te uindictam
 euadere posse? A ueritate propria monasterium cum insigni
 ecclesia incendi fecisti, ex odio & uindicta, propterea Cano-
 nis incidisti pœnam quæ ponitur xxiii. quæstione viii. cap.
 Pessimam, & membrum es patristi diaboli merito punien-
 dus, ut xii. quæstione ii. Cum deuctissimam, & cap. sequen-
 ti. Non ignorat omnipotens Deus horrendum scelus tuum,
 propterea quia breui tempore disimulat: nec ideo iram iusti-
 tudinis effugies, quod non subito meritas dedisti pœnas. Len-

te quidem uindicat diuina potestas, sed moram atrocitate supplicii cōpensabit Sed abeat in malā horā homo nullius hominis memoria dignus. Tu autem Rogeri Neometim ad nos uenias oramus quā primum, multa nobis tecum sunt necessario conferenda, prius q̄ in Marchiā pergamus. Manebimus autē hic diebus aliquot pro certis negociis nostris, quibus expeditis n̄toxituri sumus. Priori tuo scripsimus, rogantes, ut uenire ad nos tibi concedat, quod, sicuti confidimus, non denegabit. Vale ex Neometi 12. die Augusti anno 1505.

IOAN. TRIT. OPT. DILECTISSIMO fratri Ioanni Nutio salutem.

Condolemus infirmitatibus tuis amantissime frater ex toto corde, & plus q̄ uel dicere possumus, uel literis demandare, cōpatimur, omnipotētis misericordiā humiliter deprecātes, quatenus suæ pietatis uiscera super te clemēter effundere dignetur, præstētq; tibi in omnibus aduersitatibus tuis pro sui amore patientiā, & internæ suæ dulcedinis sempiternam cōsolationem. Hortatis nos ac supplici denotione petis, ut ad monasterium nostrum redeamus, futurum non dubitans q̄ breuissime omnes aduersarios in gratiam nobiscū reuersuros, quippe qui non parum doleant hunc se temeritatis ludum inchoasse, optarēq; omnes reditum nostrum cum desiderio magno. Eadem quæ scribis ab aliis audiuimus, nec uera dubitamus, redire autē ad monasteriū hac uice nō possumus. Ituri sumus in Marchiam Brandenburgensem, & ibidem aliquanto tēpore mansuri, in quam peregrinationē serenissimus princeps Comes Palatinus, postulante Marchione Ioachim, non solum cōsēsum nobis præbuit, sed etiam ut iremus consiliū dedit. Interea uideri dabitur, quid Cynonoti moliantur in nos

in nos, & quantum sacrae faueant religioni, qui inuidia & malignitate armati, me odio principis Palatini absq; causa sunt persecuti. Omnis in me conspirationis a mulorum Prior meus fuit conscius, & quid eum mouerit non ignoramus. Credit enim, si nos contumeliis prouocati monasterio cederemus, se nobis in Abbatia successurum. Et reuera utrunq; fieri potest, ut & nos cedamus in breui, & ipse nobis succedat. Hoc enim sumus certissima reuelatione dudum praemoniti, q; in Abbatia Spanhemensi non manebimus usq; ad mortem, quamuis cedendi tempus adhuc ignoremus. Successorem uero nobis nec dum habemus designatum, licet ingessurum se Priorem uersimiliter possumus suspicari. Sed fiat uoluntas Domini Iesu, quae nunquam potest esse iniusta, etiamsi nostris cogitationibus, qui saepe carnem uiuimus, uideatur esse contraria. Vae autem Priori nostro tali ambitionis uitio turgenti, cuius in Abbatia nunquam bonus erit progressus, ad quam introitus fuerit peruersus. Sentiat cum suis Cynonotis quantum uoluerit, ego clementissimi principis Philippi Comitis Palatini non possum partibus non fauere. Amator est enim omnium doctorum uitorum, in omnes pius, mansuetus, ac semper munificus, cuius uirtute Cynonotorum facile propulsarem iniurias, si illud non timerem qui dixit: Mihi uindictam, & ego retribuam. Locum irae potius dabo ad tempus, quousq; temerarios aut poeniteat iniuriarum, aut nos quid nobis utiliter sit faciendum cum tempore deliberemus. Omnis enim negotio tempus est & oportunitas. Et multa quae fortitudine superari nequeunt, tempore uincuntur. Quemadmodum & Plato dicit

αὐτὸν πάντα φέρει, δὲ λιχὸς χρόνος οἶδεν ἀμείβειν
ὄνομα, Ἔμος φῆν, καὶ φύσιν, ἠδὲ τύχην

Tempus omnia fert, longum tempus nouit mutare:

l. 3.

Philippi pr̄
cipis Palati
ni laus.

Tempus quā
tū ualeat in
rebus huma
nis.

Nomen, & formam, & naturam, & fortunam,

Sed & Sophocles comicus in Aiace ueracissime dixit

Πάνθ' ὀμέγασ χρόνος μαράνη τε φλέγει

ἅπανθ' ὀμακρὸς καὶ ναρείμητος χρόνος

Φύει τ' ἀθήλα, φανέντα κρύπτειται.

ἡμέρα κλίνεται καὶ ἀχί πάλιν, ἅπαντα τ' ἀνθρώπεια.

Omnia longo tempore flaccescunt & cōsummuntur

Omnia longum & innumerabile tempus

Producit in lucem occulta, & manifeste abscondit.

Dies deprimit & extollit rursus omnia humana.

Si omnipotens me uoluit aduersitate pulsari, quis ego ut contradicās aut quātus ego ut ipso iuuante patienter nō ferās Paratus sum ipse, Dominus Iesus nouit, & non sum turbatus, pro gloria eius nominis, pro meis quoq; peccatis, & amore regni cœlestis, non Abbatiam solum, & omnē huius mundi fauorem sponte dimittere, sed etiam extremæ inopię me subiacere, & addicere mendicitati. Iniurias & contumelias non meritas à principe Cynonotorū sustinui, quas cū possem in eius retorquere caput, malui amplecti patientiā, quā contra dei uoluntatē suscitare uindictā. Est Deus in cœlo qui uidet iniurias quas patior sine causa, ipse non dubito uindicabit. Omnia enim in lucem faciet tempus, ut ait Menander

ἰδοῦς δὲ βίασενος ὄσιν ἀνθρώποις χρόνος

ἄγει δὲ πρὸς φῶς τὴν ἀλήθειαν χρόνος

χρόνος τὰ πάντα γίγνεται καὶ κρίνεται.

σύμβουλος οὐδεὶς ὄσι βελτίων χρόνου

Meriti autem index est hominibus tempus

Ducit autem deniq; ad lucem ueritatem tempus

Tempore quoq; omnia fiunt & iudicantur

Propterea consiliarius nullus est utilior tempore

Nihil

IOANNIS TRITEMII

Nihil enim longū est qđ finē habet: & aternitati cōparatū
 omne tēpus breue est. Scio me esse mortalē, & breui necessario
 moriturum, & p̄pterea cū alterū oporteat, malo iniurias ferre
 quā facere. Dicit em̄ sanctus Ioānes Chrysoſtomus. Quicquid
 a quolibet hoīm paſſi fuerim⁹, aut remiſſionē recipiemus om
 niū peccatorū, aut ſi tanta in nobis delicta non fuerint, clario
 ribus honorabimur coronis. Annis triginta in pace & trāquil
 litate, ut ita dixerim, philoſophiæ Chriſtianiæ operam dedi,
 die ac nocte lectionibus ſcripturarū, quod oibūs eſt notū qui
 me nouerūt, continuū penē studiū impendi, ſed quantū profe
 cerim iā primū experiētia dabit. Tēpus omne ſtudēdi mihi pa
 raui nauiculā, iā uenit hora tentatiōis, q̄ neceſſariā indicit na
 uigationē. Experiar oportet q̄ ſcitus nauta eualeſerim, qui tot
 annis diſcēdi laboribus nō peperci. Amplius q̄ duo milia uo
 luminū, nō uulgariū neq; impreſſore tñ ſed rariffimorū, ut ſcis
 & manifeſtū eſt, atq; ſcriptorū calamo, cū maxima diligētia &
 grauiſſimis impēſis i bibliothecā Spanhemēſem cōportauī, q
 bus legēdis & ſtudioſiſſime p annos fermē tres & uiginti reuol
 uēdis, qđ profecerim hoc tēp⁹ expoſtulat declarandū. Doctri
 na eſt uiri, ut quidam ſapiens dicit, per patientiā dignoſcif.
 Si ergo in tantis aduerſitatibus patiens eualeſero, ſatis me didi
 ciſſe arbitror. Et ſpiritus quidem promptus eſt, caro aſit in
 firma. Quocirca te frater amantiſſime qua poſſum charitate
 rogo, quatenus mihi tuis orationibus ſubuenias, omnipoten
 tiſq; miſericordiā pro me ſedulō interpelles, ut tuis mihi pre
 ceptis in aduerſis largiatur conſtantiam, peccatorū quoq; in
 dulgeat ueniam, & ſuam me faciat ſequi in omnibus uolunta
 tem. Ad Priorem literas dedi, quibus eum ad me uocauī Neō
 metim, ſi quid uolueris reſcribere poteſ. Vale ex Neometi 13
 die menſis Auguſti. Anno Chriſtianorum M. D. V.

*Patientia
 magna do
 ctrina eſt.*

EPISTOLAE FAMILIARES. 38
GERMANVS DE GANAY CLARIS

fimo uiro Ioanni Tritemio abbati Spanhemensi
nostræ tempestatís splendori. Salutem.

On potest abscondi, dignissime uir, solare iubar, cum nostrum percurrit hemisphariũ, neq; humanis subtrahi obtutibus, sed fulgidissima suæ lucis spicula, in omnium diffundit oculos, eosque rapit in suæ claritatis admirationem. Ita quoque lucidissimus tuæ doctrinæ fulgor haud quaquam delitescere potest, sed in omnes quantolibet locorum interstitio semotos sui luminis emittit radium. Hinc apud exteros tuũ nomẽ habet celebratissimũ, mirisq; effertur præconiis, qui singularis doctrinæ tuæ fama exciti, nihil ardentius optant, quàm insignis scientiæ tuæ radio illustrari. Et ipse quoq; tuæ humanitatis fiducia fretus, has ad te literas dare non sum ueritus, quibus & tuæ dignitati congratularer, & meum tibi desyderium explicarẽ. Incidit in manus meas epistola à te profecta ad quendam Ioannem Streinmoelen, quẽ in ipso salutationis exordio, post tui nominis expressionẽ, uirum desyderiorum in sacris nuncupas. Ea sane rarã & admirabilem continet philosophiam, tum de numeris, tum de elementis, adeo tamen ænigmatibus obuelatã, & archanis obstrusã uerbis, ut ei⁹ nullo modo mihi per uia sit intelligentia, meiq; longe excedat animi captum. Si itaq; apud te aliqua illius esset interpretatio, quam mihi cõmunicare nõ abnueres, nihil ipse libentius legere uelim. Coniectat enim animus dignam admodum & altã uerbis illis subesse sententiam, & ex tua itidem officina alia produisse opera, quæ cõsuetum excedant philosophandi modũ, & secretã contineant sacratãq; scientiam. Illi si tuo præsidio assequerer, Atracis opibus & diuitis Croesi optabiliora contingerent. Quæ mihi obsecro

obsecro tui nominis cultori obseruantissimo impartiri nō recuses. Carolus noster Bouillus, qui superioribus annis cū per Germaniam iter ageret tuam excellentiam inuisere uenit, frequentem tui apud me fecit mentionem, mēq; totū, ut uerum fatear, adegit tuarum uirtutum obseruatorem admiratorēq; fieri. Demum harum lator tuæ præstatiæ notus & amicus magister Narciscus, maiora animi nostri uota, quæ breuibus literis haud facile complecti possem, latius explanabit. Vale nostri sæculi decus & unicum doctrinæ specimen. Ex Parisio 3. Calend. Augusti. anno M. D. V.

IOAN. TRITE. AB. SPANHEMEN.

Germano de Ganay uiro doctis. salutem.

 Enit ad nos Neometim orator tu⁹ magister Narciscus quintadecima die mēsis Augusti literas perferens tuas, simul & grata munuscula, quæ detinuimus apud nos diebus ferme duodecim, ne frustra tantum iter assumpsisse uideretur. Magna sunt enim quæ per cum nobis significasti, nec erat nostræ facultatis illi sine matura deliberatione dare responsum. Mentem tuam eius relatione ad plenū intelleximus, & quantum nobis iam licuit, operam dedimus, ut tuo te non frustratum desyderio intelligeres. In omnibus autem tibi satisfacere hac uice potuimus minime, propterea q̄ à prima die mēsis Aprilis huius anni in nostro nō fuerimus monasterio, cuius rei causas tibi referendas ipsi Narcisco ad perfectum comissimus. Ad intelligentiam epistolæ nostræ quam Ioanni Steinmœel anno priore scripsimus, Narcisco introitū dedimus aliqualem, à quo rerū intelliges fundamentū archanarū, quarū cognitiōe laboras: Ad unitatē reducēdus omnino est ternarius, si mens harū rerum uelit intellectū cōsequi perfectū. Vnarius enim nō est numerus, & ex ipso numerus omnis *Philosophiæ*

*ea quaedam de
numeris.*

Reiciatur binarius, & ternarius ad unitatē cōuertibilis erit. Verū o Germane, ut Hermes iquit, sine mēdacio certū, & unitatis cognatiōe uerissimū. Non omniū capax Narciscus. Quod est superius est sicut quod est inferius, & quod est inferius, est sicut quod est superius, quia solis unitatibus cōstat omnis numerus, ad perpetrāda miracula unius rei multa. Non nec omnes ab una re fluūt bonitate unius, & quicquid unitati cōiungit, non potest esse diuersum, sed fructificat simplicitate & aptatione uni⁹. Quid ex unitate nascit? Nonne ternarius? Accipe. Unarius est simplex, binarius cōpositus, ternarius uero ad unitatis reducit simplicitatē. Non sum Tritemius mētis triplicis, sed in una mēte numero gaudēs ternario, qui uere parit mirabile fœtū. Pater eius sol, mater uero luna. Portauit semē in utero uētus, terra nutriuit. Pater omnis pfectionis totius mūdi hic est. Virtus eius integra & immēsa. Si uersum fuerit in terrā, separabis terrā ab igne, spissum à subtili, & ternarius iam sibi redditus cū ingenio & suauitate magna à terra cōscēdet in cœlū, iterūq; uirtute & pulchritudine decoratus reuertet ad terrā: & recipit uim superiorē & inferiorē, eritq; iam potēs & gloriōsus. In claritate unitatis, omnē aptus producere numerū, & fugiet omnis obscuritas. Vnum est principiū purum, binarius ab unitate recedēs cōponitur, quia impossibile est duo esse principia. Solus ergo ternarius, sacrat⁹, uirtuosus, & potēs, binario superato in suum principium non natura, sed similitudinis participatione reuertitur, in quo sine contradictione omnia mysteria intelligit mens archani pulchre ordinati. Hæc est totius fortitudinis pulcherrima uirtus, quæ uincit omnia mundana, & penetrat solidum corpus omne, tingēs unum quodq; pulchritudine optabili, sicuti Alchimici quidem promittunt in corporibus cōpositis, sed errant, falluntur, & decipiunt omnes, à qui

quibus libenter fuerint auditi. Volunt imitari naturam, & facere partes quod solius est uniuersalis, cum radicem uirtutis naturæ non intelligant. Non acquiescas insipientissimis Alchimis, quoniam fatui sunt & simearum discipuli, hostes naturæ, & cœlestium contemptores, sine quorum intelligibili cognatione nihil est Alchimia. Sed qui terrena non intelligit, sicut dominus noster Iesus Christus dixerat, cœlestia quomodo inueniet? Nostra philosophia cœlestis est non terrena, ut summum illud principium quod Deum nuncupamus mentis intuitu per fidem & cognitionem fideliter aspiciamus, Patrem & Filium, & Spiritum sanctum, unū principium, unum Deum, unūq; summum bonum in Trinitate personarum sempiternum existētem ueraciter credentes, pure cognoscentes, & cum seruetis in amoris & seruitutis cultu semper adorantes, à quo sunt omnia quæ uspiam esse possunt. Ad hunc nisi mens animata confurgat, nihil eorū quæ sunt pulchra intelliget, sed in sua ignorantia tabescet. Non est uulgaris o Germane iste ascensus, neque eorum imitatione sufficiens, qui una duntaxat alarsum feruntur, sed omnino paucissimis familiaris, illis uidelicet, qui semet in unitatem non temere reducerunt. Multi quidem conantur, sed non omniū est in mente ternarius. Nonne suspecturi cœlum necessario primum caput eleuamus, reducimque postea quàm suspeximus. Solis licet oculis intueri solem. Aures non uident. Ut igitur conscendat animus, non auris fiat, sed oculus & cor, fiatque ex ternario unitas participatione bonitatis ad principium, quia unum est bonum omnipotens, non duo neq; plura. Nisi enim fiat unitas, non fiet similitudinis in mente coniunctio, neq; boni participatio, & sine his nulla trāscensio: nisi autē hæc precedant, neq; superiorū intelligentiā, neq; inferiorū propriam, consequi poterit operationē.

*Alchimista
rum uanitas.*

Ioannis.

Res autē tam uniuersales q̄ singulares necessario, & rerū cōditiones quaedā sunt manifesta, quaedā manifestiores, & quaedam inuidentissimae. Et aliae quidē sunt occulta, aliae occultiores, aliae occultissimae, tā sensui q̄ rationi. Quam diuersitatē operatur ipsarū rerū natura. Hinc fit, q̄ quidā homines ceteris euidēt sapiētiores. Magis autē sapiēs dicitur, qui minus perceptibilia percipit. Numerus ordine cōstat & mēsurā. Ordo quoq̄ sine numero & mēsurā esse nō potest. Mensura autē & numero cōstat & ordine. Vnitas hic & ternarius binariū nō admittit, sed omnē exuti multitudinem innata sibi puritate simplicissima in primo consistunt. Hæc ad superos uia, o Germane, per quā antiqui sapiētes intelligibiliter profecti rationis ductu plurima perceperunt, quæ ultra humanā cōprehensionē à nostris nunc reputātur sapiētibus. Vis audire plenius. Studiū generat cognitionē, cognitio autē parit amorē, amor similitudinem, similitudo cōmunionē, cōmuniō uirtutē, uirtus dignitatē, dignitas potētia, & potētia facit miraculum. Hoc iter unicū ad finē magicarū perfectionū tam diuinarū q̄ naturalū, à quibus arceretur & cōfunditur procul omne supersticiosum, præstigiolum atq̄ diabolicū. Enimuero nihil aliud p̄ magiā intelligi uolumus q̄ sapiētia, physicarū scilicet & metaphysicarū intelligentiam rerum, quæ diuinarū & naturalium uirtutum sciētia cōstat. Harmoniam cœlestem non materialem, sed spiritualementem nobis suspiciendam scias oportet, ubi numerus, ordo & mensura per ternarium in unitatem conueniunt, ad quam consonantiam inferiora nostra omnia sunt conformanda. Fatuum est harmoniam arbitrari cœlestē, stellarū consonantium motu causante auribus perceptibilem formare sonum. Est autem harmonia cœlestis, numero, ordine, & mensura distributionum corporum inuolabilis consonantia.

Magia quid?

Sed

Sed hanc supergredi necesse est, ut ternario paretur ascensus ad eam quæ supercelestis est harmoniam, ubi nihil materiale sed spiritualia sunt omnia. Inde menti assumenda similitudo unde uenit. Stellaris enim harmonia mentem nec dedit nec in se huius. Quidam philocryphus dicebat sic. Quicumque conditionem cœlestis harmoniæ notam haberet, tam præterita quam futura cognosceret. Quis autem mihi dabit ex milibus unus, qui harmoniam hanc intelligat cœlestem? Ad supercelestem mens nata est, cuius similitudine uiuit. Astra nihil intelligunt, nec sentiunt quidem, unde nec sapientiã menti nostræ conferunt, nec aliquod in nos dominium habent, qui spiritu ambulamus, confitentes dominum Iesum Christum omnia in sua potestate habentem, ad cuius nos similitudinem pro uiribus fideliter oportet conformare. Ipse est enim sapientia dei patris, ipse est fons & origo scientiæ, ipse est animi centrum, per quem facta sunt omnia. Abeant homines temerarii, homines uani, & mendaces astrologi, deceptores mentium, & friuola garrientes. Nihil enim ad mentem immortalem, nihil ad scientiam naturalem, nihil facit ad sapientiam supercelestem stellarum dispositio, sed corpus in corpus duntaxat suum habet imperium. Mens est libera, nec stellis subiicitur, nec earum influentias concipit, nec motum sequitur, sed supercelesti principio, à quo & facta est & fecundatur, tantum communicat. Cætera quæ tibi ad inquisitiones tuas respondenda fuerant o Germane, sacratio re inclusimus scrinio, tibi soli per Narciscum exhibenda, cui & clauem tibi afferendum non fatis scienti commisimus, ne scrinium archanis plenum sine utilitate possideres. Venite autem ad te personaliter hac uice nequiuimus, quoniam aliorum uocati sumus. Disces tamen ex Narcisco mentem nostram plenius, quomodo & quando nobis ad te ueniendi facultas acce-

*Astra nullum
imperium ha-
bent in men-
tem.*

dere possit. In alijs literis scripsimus oīa quæ nobis ad te scribenda uidebātur. Vale nostri mentior nec tui oblitus. Ex Neometri ciuitate Spirensi 24. die Augusti, Anno Christi. 1505.

VVOLFANGVS HOPILIVS IOANNI
Tritemio abbati Spanhemensi Salutem.

Legantissimam nuper à te mi Tritemi accepi epistolam, quæ nobis & iucunda fuit, & menti admirationem induxit, q̄ ipse uir doctissimus atq; mihi prorsus excellentior, ad me formicam agrestē uitam agentem scribere non sis dedignatus, & eo argumento tui ad nostrum incultum ingenium animi uolueris declarare affectum. Vnde uero acciderit hoc, me coniectura scire credo. Narciscus noster scientiarum omnium bonarum diligentissimus inquisitor, ea fortassis quæ somniis & phantasmatis⁹ similia sunt, maiora quidem quàm nostra paruitas præstare queat, tibi de nobis retulit, cuius tu uerbis adhibens fidem (nam qui honesto sunt animo & ingenio benigno, quæcunq; de alijs audierint bona facile credunt, mala uero tarde) impulsus es, quantum coniectare possum, ut mihi literas tuas ornatissimas communicares. Habeo gratias immortales, utpote qui tanti uiri literas magnifacio. Quicquid enim humanis in rebus scibile fuerit, te non latere scio, qui cunctos hodie mortales ingenio, scientia, & experientia literaria facile superas & excellis, quod tua scripta, & probatissimorum uirorum testimonia luce manifestant clarius. Hinc doctos omnes singulari humanitate complecteris, quinimmo & eos quos fama pertulerit in noticiam tibi quicquam callere, & si hominū sint inferiores laudibus, pro ingenita tibi bonitate magnifacis ac plurimi æstimas. Reliqua pectoris nostri archana ex Narcisco nostro cōmuni amico
intelli-

ges, qui tuū immortale nomē marmoreis insculpsit pectorib⁹.
 Quē tibi, & si nō sit opus, plurimū cōmendo, eiq; persuadeas
 uelim, pericula Arillei & Alchindi ut p̄caueat, quorū alter ui-
 tā miserime finiuit, alter uero dementiā incidit, ut ex eorū o-
 pulculis facile nosti. Vale & nos ama. Ex officina nostra Pari-
 siana 3. Calend. Augusti Anno domini M. D. V.

IOANNES TRITEMIVS SPANHE.

Vuolſgango Hopilto ciui Parisiensi S.

Narciscus noster ad me ueniēs Neometim 15. die mē-
 sis Augusti, tuas mihi literas lupambule tradidit,
 & reliqua abs te sibi cōmissa explicauit. Miraris q̄
 meis te literis dignū aestimauit, putas nimis me credulū extitit
 se Narcisco, quasi te, prius q̄ ille me accessit, nō nouerim. Quā-
 tus enī sis multorū aña relatiōe cognoui. Tu autē p̄be facis con-
 silū imitādo sapientis qui dicit: Quanto magnus es humilia-
 te in oibus, & corā deo inuenies gratiā, qm̄ magna potētia dei
 solius, & ab hoībus honorat. Ipsa quoq; dei uirtus & sapientia
 homo Christus Iesus in Euangelio sancto dixit. Omnis qui se
 exaltat humiliabit, & qui se humiliat exaltabit. Excelsa est pa-
 tria nostra cōlestis, ad quā festinam⁹ oēs, Christ⁹ autē Iesus uia
 est humilis p̄ quā itur in celū. Quisq; ergo in excelsum ascēde-
 re montē aeternae foelicitatis delyderat, uia humilitatis non o-
 mittat. Et ideo quantūcūq; in hoc mūdo siue discēdo siue bñ
 uiuēdo p̄fecerimus, magis cogitare debemus quid nobis desit
 q̄ quid nobis adsit. Nā & plura nescimus q̄ didicimus, & plu-
 ra negleximus q̄ fecimus bona. Quod fideliter cōsiderās bea-
 tus Augustinus in quodā loco dicebat. Laudabilior est anim⁹
 cui nota est infirmitas propria, quā qui ea non respecta, mō-
 nia mundi, uias syderum, fundamenta terrarum, & fasti-
 gia scrutaretur cōlorum. Et facit Hieronymus in quadam
 epistola. Haec est, inquit, in omnibus sola perfectio, uera suae

Lucā 14.

Humilitas
 magnū bonū
 est & deo
 grata.

imperfectiois cognitio, quia magnus ad deū ascensus est propria infirmitatis sententia. Sacra uirtus humilitas fundamentum & custos est omnium uirtutum. Erubescant igitur omnes elati, qui locum in cordibus suis concedunt superbiae, cum sciant per solam humilitatem iter mentis esse in caelū. Audiant qui se magnos inter sapientes huius mundi existimant, tunc Socratem ab Apolline sapientiae palmam primo fuisse adeptum, cum post multorum studia annorum hoc se tandem scire profiteretur, quod nesciret. Frustra enim appellamur Christiani, si Christum non fuerimus secuti, qui propterea uiam se in Euangelio dixit, ut cōuersatio magistri, uiuendi norma fieret discipuli, & illam humilitatem imitetur Christianus, quam semper exhibuit Christus. Virtutum stabile fundamentū est humilitas, quae si fuerit intermissa, quid caeterarum congregatio uirtutum nisi ruina quaedam erit dicenda: Est enim primū hominis sapientiam affectantis consyderare, quid ipse sit, quid intra se, quid extra. Item quid supra, quid infra, quid contra, quid antese, quid postse. Haec contemplatio quadripartitū parit fructum. Vilitatem sui, charitatem proximi, contemptū mundi, amorem dei. Et haec est uia ad ueram sapientiam, quā sine humilitate omnis humana doctrina inutilis, cū superbia uero prorsus est contemptibilis. Omnibus ergo per studium scripturarum ad sapientiam contendentibus superbia in primis cauenda est, quoniam sicut nullus sapiens est superbus, ita qui superbus est ad sapientiam nunquam perueniet. Initiū enim omnis peccati superbia est in angelis & in hominibus. Non parit superbiam inuidia, sed potius inuidiam superbia facit. Nō enim inuidet nisi amor excellentiae. Amor autem excellentiae superbia uocatur, quae cum sit malum in hominibus, deo non placet, sacra dicente scriptura: Superbis Deus resistit, humilibus autē

IACO. 14.

*Superbia est
initium om-
nis peccati.*

IACO. 4.

bus autē dat gratiā. Idcirco nobis timendū est, ne superbientes
cadamus, Deo permittēte, leui etiā occasiōe, ut Sophocles ait:

ἀλλ' ἄνδρα χρεὶ καὶ σῶμα γεννήσῃ μέγα cc

δοκῆν ποιεῖν ἀμικρὸν ἀπὸ σμικροῦ κακοῦ cc

Sed uirum oportet et si corpus natum habeat magnum cc

Existimare posse cadere, etiam à paruo malo. cc

Et Phocylides contra superbiam pulchre monuit dicens.

μὴ χυροῦ σοφίῃ, μήτ' ἀλκῆ, μήτ' ἐνὶ πλούτῳ cc

εἶς θεὸς ὄσι σοφός, δυνατὸς ἅμα καὶ πολύολθος cc

Non extollaris sapientia, neq; fortitudine, neq; diuitiis cc

Vnus Deus est sapiens, potens simul & prædiuus. cc

Cætera uicia in malis tantū operibus ualent, superbia uero
in bonis maxime operibus est cauenda. Cum autem sit odibilis
coram Deo & hominibus superbia, recte facis amice, te coram
utrisq; humiliando, ut gratiam cōsequaris. Narciscum in per-
quirendis occultioribus nimis curiosum, ut uana dimittat stu-
dia, & nunc & ante hac sæpe hortatus sum, qui nescio quid ma-
gni somnians, aureos sibi mōtes in breui nascituros promittit.
Sinamus eū, pergat cæcus itinere cœpto, donec suo se frustratū
desyderio intelligat, quemadmodum & cæteri ante eum om-
nes qui eadem fatuitate laborarunt. Fluctuare aliquantum cœ-
pit audiens ex nobis earum periculum & difficultatem rerū,
quas sine præceptore insequitur. Tuarum uero petitionum ex
eo recipies solutionem. Vale sanus: Ex Neometi 24. mensis
Augusti Anno 1505.

LIBANVS GALLVS IOANNI TRIT.

Spanhemensis cœnobii digniss. abbati S.

Villa mihi requies mentis, o pater Tritemi, donec
euincamus hanc horam, non dixerim malorū, sed
exercitationis, Ad laborem sumus nati, laboremus

agendo simul & patiēdo, quoniam sic penitus oportet expectatq; nobis. Non metuas hanc hominū aduersum te inuidiā, dabit enim rebus tuis fortē in breui meliorē. Eius amore patiēter tolera, qui pro te mortuus est in cruce, ne contristeris, sed tacitus mēte tranquilla sequere Dei consiliū, quoniā aliorum uocaris. Custodi propositū tuum, neq; diuitias cures, neq; uanissimos mūdi honores. Finē cogita quo tēdimus, principiū ama unde sumus. Tritemiū te precor agnoscas ter mentis acie magnū, Christianus imitando Christū, monachus contēnendo mundū, & philosophus non admittendo perturbationē, cum sis ter magnus, & in Christi amore beatus tandē euades. Saturnū aliquantulum quoniā tibi non satis prospere mouetur, quod & prædixerā cum præsens tecū in tuo effem cœnobio, declinandum scias. Marte quidem & Mercurio in breui, crede mihi, cū bona quāuis humili cōditione releuaberis. Neq; enim Deus te derelinquet, o Tritemi, neq; Libanius. Audi cōsiliū eius quem contemnere non licet. Da locū inuidiā, meliora tibi parantur. Post quindecim Lunas uocantē sequere nec prius. Vade nunc uocante philocrypho magno cœlo patefacto reuerfurus, tum aut me aut nunciū meum Neometi uidebis. Libros autem tuos archanonū testes caue Saturnus aspiciat. Itineri esto paratus, & nihil obliuiscaris eorum, quæ ad nostra conducunt. Silentio anacrisim serua, nec ante tempus emitte columbā. Caput erige sursum neq; deflectito. Poenos linque mendaces, ut intelligant sero quid bonū. Caue, o Tritemi, ne solis radios cauernis inducas, quoniam perniciosi dracones. Aerē sublimiorem non nisi semel abscondas in terram. Bobus & capris non porrigas tuum panem, nec spiritū per ianuas minores emittas. Vnus esto tecum, & caue ne solus. Multitudinem fugito omnem, quia unū est omnia, & sine uno est nihil. Manu cæcum

Tritemiū.

cæcum ne ducas, sed baculo tantum. A quam uino non mi-
sceas, nec sit in mensa tua panis duplex. Aues in sole non nu-
trias sed in umbra, & canibus non ostendas penitus uitrum
aut speculum, quia periculosum est. Umbram ne uerberes,
quoniam iniuria est solis. Formicis utere, si auium captu for-
sitam delectaris. Lucem in aqua diuide, ne congelata stride-
scat. Animæ quior esto, nec deficias, o Tritemi, quoniam si
alius nemo tui curam habere uoluerit, certe Libanius habe-
bit. Sunt nobis amici Reges & potentes, qui te nomine tan-
tum scientes libentissime fouebunt. Nihil permittit omni-
potens sine causa, nec desperandum est de summæ bonitatis
clementia. Scio quòd timeas Deum, & mentis acumine su-
blimatus nec prospera mundi curas, nec formidas aduersa.
Vnde talem te nactus discipulum, omnia quæ mea sunt tibi
libenter communicauit. Tu tantum in Christo manens fidelis,
in uno solo, quod licite potes, Pythagoricus esto. Vale plus
quàm alter ego in eo qui solus est semper. Ex sancto Quinti-
no 6. die mensis Iunii Anno M. D. V.

IOANNES TRITEMIUS ABBAS

Spanhemensis Libanio suo præce-
ptori unico salutem.

Iteras tuas dulcissimas, præceptorum optime, de-
cima quarta die mensis Iulii apud Coloniã A-
grippinã, ubi conuentus celebrabatur Alema-
niæ principum, Rege nostro præsentē, accepi, le-
gi, & intellexi. Sequar consilium quod dedisti, tametsi grauis-
simum futurum sit murmur inter nostros, quorum in me lingua
bacchabitur. Melantius totum cum suis in nos malum susci-
tauit, quem non dubitamus casurum in foueam quam para-
uit. Paria nobis consuluit tuus noster Astrophilus dictis, nec in

uno quidem deflexit sententiã. Vocauit me princeps Marchio
Coloniã, & obtinuit ut cum eo uadam, ad tēpus mansurus in
Marchia. Tua custodiã non modo præcepta, sed & cõsilia pro
uiribus ipsa. Bobus & capris foenũ subtraxi, & magnũ mihi cũ
fimiis bellũ, sed hætenus uictor euasi. Magno tui desyderio fer-
uet Ioachim Brãdenburgensũ Marchio, princeps æterna me-
moria dignus, iuuenis annorũ unius & uiginti, peritus lingua la-
tina, & studiosissimus ueræ sapiētiae amator. O si unq̃ fieri pos-
set, ut te coram uidere & alloqui mereretur. Humanissimus est
princeps, & qui discere non solũ non erubescit, sed & maxime
cupit. Vellem ad eũ scriberes quã primũ, à nobis argumen-
tũ sumens, mitteresq̃ aliquid ex officina Pelagii. Ita uelim a-
gas, quatenus uter nostrũ exierit prior, qui remansit alterius sui
hæres esto. Consolationibus tuis fortior mens facta est, tibiq̃ ui-
cem reclinat libens quam debet. Ora mecũ, precor ad Deũ, ut
quod uolumus, maximẽq̃ uelle debemus, nobis ille concedat.
Scribo sapienti & Deo dilecto sacerdoti, qui nos iuuare potest
precibus & uotis, ut mēs reformetur in uersa, sit unum in amo-
re & cognitione unius summi boni, Patris, & Filii, & Spiritus
sancti, gratiam affecuta principii, à quo multitudine labitur,
unitate ad ipsum reformatur. Utinam, o præceptorũ omniũ
post Deũ fidelissime, uel nũc tandem fieri posset quod optau-
imus sæpe, quo nobis ueros & sanctos liceret imitari sapientes,
qui per abstractionẽ sibi ueraciter unitũ cũ ardentissimo amo-
ris desyderio in Deum salutis tramitẽ tenuerũt. Quid nobis &
mũdo, qui hinc uelociter migraturifumus? Ecce quã mihi a-
matores mũdi mercedẽ tribuere, q̃ Deo seruire prælatus mona-
chorũ sine mũdo nõ potui. Nihil unq̃, ut nosti, quã sui mun-
danũ, nihil amaui terrenũ, omnes mũdi uoluptates fugi atq̃
despexi, & persecutionẽ ab hominibus sustinui gratis, sine de-
merito,

merito, sine causa, sine culpa. Deus autem omnipotens cui soli placere cupio, hanc super me tribulationem nec iniuste nec sine causa permisit, cuius bonitati gratias ago, quia in ueritate cognoui hanc æmulorum aduersum me iniuriam non parum mihi prodesse. Accipio quod meū est cum patiētia, quantum indulserit Dominus Iesus: ipsi qui non merenti corā hominibus intulere contumeliam, uiderint quo zelo ad inferendam fuerint inducti. Non moueor iniuria mihi facta, dum uideor mecū, sed cum tranquillitate mētis dicere possum. Conscia mens recti, famæ mendacia spernit, sciens uerū quod illi in uicium credula turba sient. Nihil de me dubites amantissime præceptor, faciam pro uiribus quod Christi decet amatorem atque discipulum, feramque mente tranquilla quæ nobis ferenda proposuit. Quid ni ferrē patienter, qui & Christianus sum & monachus, magnæ non ignarus mercedis. Tu pro me ora uale. Hæc scripsi ex ciuitate Neometensi uicesima die mensis Augusti, & per Narciscum medicum Parisios in domum Caroli Bouilli de sancto Quintino oriundi Theologi, quem nosti, amici nostri, tibi præsentanda ordinauit, nec dubito quin fideliter ad te perferent. Iterum uale. Anno Christi M. D. V.

*Patientia ex
emplum.*

IOAN. TRITE. AB. SPAN. CAROLO,
Bouillo de S. Quintino theologo Parisiensi. S.

SViratus sum Carole Bouille hæc latori Narcisco, quod nos te infcio Parisios exiit, quia tuas uolebā habere literas. Te tamen bene ualere nunciauit, à quo statum rerum nostrarum, & quid super his mente geramus, auditurus es. Memorem te facimus promissionis tuæ nobis anno factæ priore, cum in nostro nobiscum esses cœnobio Spanhemensi per dies 14. ut quæstiones illas sacræ scripturæ profun-

dissimas, quarum capita dudū in Spanheim consignauimus,
 quā primū absoluas, nobisq; ut pollicitus es transmittas. Erūt
 em̄ ppetuū apud nos memoriale noīs tui, & mutuae testimoniū
 dilectioīs. Valde nos delectāt oīaque in sacris lris explicaueris,
 qm̄ ueterū more doctoz solidus es & ueritatis enucleator luci-
 d⁹, neq; uerborū multiplicatiōe superfluus, neq; deficiētia i his
 q̄ fuerint necessaria recisus. Ea q̄ de intellectu scripsisti & mihi
 cōplacuerūt & multis. Cōtinent em̄ uerā Christianorū theolo-
 giā, purā & absolutā, q̄ menti cognitionē & affectui cōfert sum-
 mi boni desyderiū, cōsistens in se pura, integra & candida, sine
 cicatricibus exterarū traditionū. Nunquam mihi placuit quo-
 rundā curiositas, qui humana cōmiserunt diuinis, & sacrā scrip-
 turam, quae & pura & sibi sufficiens est & nobis, gentiliū loqua-
 citate cōmaculant. Cōtra quos beatus Hieronymus in episto-
 la loquit̄ ad Damasū Papā. De scripturis disputantē nō de-
 Aristotelis argumēta cōquirere, nec ex flumine Tullianae elo-
 quentiae ducendus est riuulus, nec aures Quintiliani flosculis
 & scholari declamatione mulcendae, sed pedestris & quotidia-
 nae similitudinis & nulla lucubratione redolens oratio neces-
 saria est, quae rem explicet, sensum edisserat, & obscura mani-
 festet. Scriptura enim Dei manifesta est, testimonium Dei lu-
 cidum est, sapientiam praestans paruulis. Non egent literae
 diuinae plicis, non inuolucris, non replicis, quia haec non sa-
 pientiam praestant paruulis, sed eorum animos in confuso re-
 linquunt, & per omnem uiram mentes hominum aberrare
 compellunt. Non qui plicant, non qui replicant, sed qui ex-
 plicant & elucidant me (sacra scriptura inquit) uitam aeter-
 nam habebunt. Vale ex Neometi uicesima secunda die men-
 sis Augusti Anno Christianorum. M. D. V.

IOANNES

IOANNES TRITE. DILECTIS IN
Christo fororibus Richmodi abbatissæ, ac uni
uerso Conuentui monasterii S. Laurentii
in Sebach Salutem.

Ter castino uersus Marchiam diuina miseratione
assumpturi, scribere uobis priusquam Neometim ex
iremus, o charissimæ in Christo filix necessariū fore
iudicauimus & oportunū, quatenus & uos ex nobis consolatio
né, & nos ex uobis orationū suffragia ad Deū haberemus. Hor
tamur ergo uos in Dño Iesu Christo cui estis desponsatæ, ut iu
xta normā cœnobiticæ institutionis digne semper ambuletis,
conuersationem in monasterio habentes puram, sanctam &
immaculatā, sicut uirgines decet cœlesti cōsecratas regi. Men
tes uestras in lege Dñi quantum est possibile semper occupate,
lectionibus diuinarū scripturæ cum dulcedine diuini amoris
insistentes, ut inter laborandū manibus nunquam uobis desit
materia sanctarū meditationū. Oīa huius mundi oblectamēta
uobis interdicta sunt, quibus & spontanea uolūtate uos renun
ciasse constat, dum in profersionis uestre primordio clara uo
ce unaquæq; uestrum decantauit. Regnum mundi & omnem
ornatum sæculi contempsi propter amorē Dñi mei Iesu Chri
sti, quem uidi, per spem fidei certissimam, quem amauī, in
quem credidi, quem dilexi. Non licet uobis repetere quod se
mel pro Christi amore spreuistis, sed oportet uos in contem
ptu mundanorū perseuerare usq; ad mortem, ipso saluatore
nostro in sancto Euāgelio dicēte. *Math. 10.* Qui pseuerauerit usq; in finē,
hic saluus erit. Mundū ergo & quicquid in eo est pulchrū & a
mabile, uobis p̄ dei amore semel cōtemptū ampli⁹ diligere nō
licet, nisi cū stultis uirginibus à thalamo sponsi repulsam, & cū
spiritibus apostaticis æternam uelitis accipere damnationem.

Mementote charissimæ in domino filia cui pmiseritis fidẽ,
& sic in omni puritate mentis & corporis uiuite, ut per bono-
rum exhibitionem operũ in desyderio diuini amoris iugiter
feruentes, post huius uitæ terminũ ad eum possitis peruenire.

1. Ioan. 2

Nolite diligere mundum, ut sanctus Ioannes ait, neq; ea quæ
in mundo sunt. Nam si quis diligit mundum, non est chari-
tas dei patris in eo. Transit aut mundus & omnis cõcupiscen-
tia eius: qui facit uoluntatẽ Dei manet in aternũ. Hoc autem
scitote filia, quoniam Dei amor & mundi pariter in uno cor-
de habitare non possunt, quemadmodũ & oculus cœlũ pari-
ter & terram simulq; minime contuetur. Mari iuste cõparatur
hic mundus, quia falsitatibus nimium est amarus, uariis tenta-
tionibus & aduersitatibus inquietus, & reptilibus uiciorũ ubiq;
plenus. Hoc mare magnum & periculosum mortalibus, uos
õ filia ad monasterium fugiendo per dei misericordiam euasi-
stis, deumq; in puritate cordis amando calcastis ipsum mare
sæculi, pompis omnibus in profersionis uestre primordio re-
nunciastis. Vnicuiq; uestrũ summopere est cauendũ, ne men-
tem sæculi uanitatibus implicet, quia nihil prodest corpore
fugisse mundũ, si cor adhuc in eius amore occupetur. Euasistis
mundũ propterea corpore, ne qua mentẽ occasio in ei⁹ amo-
rem colligaret. Est aut homini sua cupiditas quasi tempestas
maris, cui si peccando consenserit, siue sit in monasterio siue
extra, mundanus est, & maris obruitur fluctibus. Si Deum a-
mando cupiditatibus mundi resistis, ambulas supra mare per-
ueniesq; ad salutem. Si autem post concupiscentias tuas am-
bulaueris, tempestas maris procul dubio absorbebit te. Mun-
dus enim amatores suos demergere in profundum inferni cõ-
sueuit non portare, & nemo unquã mundo credidit nõ decep-
tus. Contẽnendus ergo nobis est mundus õ uirgines Christi, &
nihil

Nihil fallati-
us est mun-
do

penitus diligendū, non diuitiā, nō honores, non gaudia, non uoluptates, non colloquia hominū, non salutationes, nō munuscula, non laudes, nō carnis solatia, non aliquis in uestitu ornatus. Vestrae sunt diuitiae Dei amor, & purae conscientiae testimoniū, quibus acquirendis conseruandisque omni studio uobis semper est inuigilandum. Nec decet uos Dei filio desponsatas, uirginisque Mariae eius intactae genitricis pedissequas, in aliquo curā habere de mūdo rebusque caducis, sed hoc solū prouidere omni tēpore debetis, ut ei cōplacere possitis, cui uosmet ipsas obulstis in holocaustū. Honores autē sunt ieiuniū, abstinentia, & cōpunctionis lachrymae, hominumque seculariū & extraneorū omniū declinare cōspectus, detestari colloquia, salutationes spernere, munuscula & epistolas familiares contēnere, & nihil mundanū penitus amare. Gaudia & uoluptates monialiū sunt lectionibus diuinarū scripturarū insistere, sanctis se medrationibus occupare, orationi semper intēdere, macerare carnē, mentē sacris ornare uirtutibus, & nullū tēpus infructuosum expēdere. Ornatus autē uirginū claustralium humilitas est & puritas cordis, sine quibus nemo Deo placuit unquā. Christus enim Iesus omnipotentis Dei filius, iustificator fidelium animarum, spōsus uester est, cui uos mēte & corpore fideliter seruituras in puritate perpetuo mancipastis, uesterū in uobis ornatū requirit, non carnis sed cordis, non corporis sed mētis, nō uestiū sed uirtutū, non exterioris pulchritudinis sed internae puritatis. Huic uos, o uirgines ornate nō mūdo, huic placere fatigite non hominibus. Quotiescūque uirgo monialis se hominibus ut placeat in oculis eorū uestibus cultioribus exornat, Christo Iesu, cui desponsata est contumeliā facit. Ornatus enim tuus est sponsa Christi, homines fugere, & sicut diximus, ad fenestrā colloquia declinare. Dicit namque sanctus Ambrosius. Vbiq; sit

in uirgine comes singularum uirtutum pudor, qui indiuiduus debet esse cum uirginitate, quo & risus arceatur, & uirginalis seruetur honestas. Sit sermo uirginis prudens, modestus & rarus, non tam eloquentia preciosus quam pudore. Mirentur omnes uirgine tacente eius uerecundiam, & loquente prudentiam, in moribus quoque religiosissimæ uitæ prædicent disciplinam. Sit cor tuum, o sponsa Christi monialis & uirgo, ab omni labe concupiscentiæ mundanæ purum, sit ab omni macula inordinatæ affectionis mundum, ut præter Iesum nihil in hac uita cogitet, nihil præter eius dulcedinem amet. Dulce nomen Iesu quoties fuerit loquendum in ore tuo resonet, mens iugiter in eius amore tota suspiret, nulla in hoc mundo quaratur præter Iesum consolatio, iugis memoria Iesu in corde uirginis habeatur. Hoc enim Christi sponsam maxime decet, in eius amore cor suum & non aliunde iugiter occupare, ut ueraciter in eius memoria æstuans dicere possit: amore langueo, non mundano sed cœlesti, non carnali sed spiritali, non alicuius hominis mortalis, sed Iesu Christi Regis æterni, qui iudex est omnium uiuentium & mortuorum, de quo sanctus martyr Ignatius in quadam epistola dicebat. Amor meus crucifixus est. Et monialis uirgo sciens amorem suum esse DOMINUM IESUM Christum, & eum pro nobis omnibus miserabiliter crucifixum, semper in exercitio eius amarissimæ passionis legendo, meditando, & compatiendo uersetur, nec diem transigat ullum in quo tanti amatoris & sponsi pro se habitos labores ad minus nõ semel recogitet. Vera enim Christi amatric non est quæ mentem suam in eius amarissima passione usque ad lachrymas meditando non occupat, sed risibus & leuitatibus mundi potius dedita, sacratissimi domini sui & sponsi oblauscitur. Quæ admodum uero in memoria dominicæ passionis

honis uos utiliter exercere debeatis, & dudum ex nobis audiui-
 stis & sermonibus multis. Maximū enim deuotionis & fructuo-
 sissimū spiritualis profectus exercitiū, memoria est iugis Chri-
 sti in nos beneficiorū. Vt ergo placere ipsi possitis soli cui uos
 deuouistis, omnia quæ sunt trāsitoria pro eius amore uobis cō-
 tēnenda sunt, quia nō potestis Deo seruire, & mūdi uanitatibus
 intēdere. Orate pro me dulcissimæ in Christo filia, ut omnipo-
 tens incolumē me reducat, & in sua uolūtate sanctissima ubiq;
 custodiat. Daturus iniuriātibus locū pergo in regionē longin-
 quā, de reditus mei die incertus. In Christo ualete. Ex Spira 26.
 die mensis Augusti Anno Christianorum M. D. V.

*Verā medita-
 tio passio-
 nis Christi
 est meminis-
 se beneficia-
 rum eius.*

IOAN. TRIT. AB. MONASTERII S.
 Martini in Spāheim, Priori & Conuen. suis in Chri-
 sto filiis & fratribus amātis, salutem & cha.

VM Neometim uicesima septima die mensis Au-
 gusti Marchiam intraturi hanc Brandenburgēsem,
 egrederemur, propositi fuerat nostri ante festū san-
 cti Martini reditū maturare, nosq; Budorim ad Sereniss. con-
 ferre principem quousq; temeritas æmuloꝝ in nos debito fine
 terminaretur. Venientes autem in Berlin Marchionis Illustris-
 simi oppidum residentiæ continuæ, undecima die mensis se-
 ptembris, clementer ab eo fuimus suscepti, munifice quoq; tra-
 ctamur, cuius uoluntati cum reluctari nō debeamus, usq; ad fe-
 stum Paschatis manere cum eo consensimus, & quidem non
 sine commodo nostro sicuti cōfidimus. Verum ne uos muta-
 tio propositi necessaria lateret, oriretūꝝe sinistra de nobis a-
 liqua inter uos suspicio, fratꝝe Theodoricū capellanū nostrū,
 harū portitorē literarū ad uos mittere decreuimus, quo statū
 nostrū referēte p omnia cognoscetis. De reditu autē nostro ad
 monasteriū meū Spanhemēse fratres hoc uobis quod sapius

mandauī iterū denuncio, nihil temere futurū, sed omnia cum
 matura deliberatione & amicorū consilio facturus sum. Si uul-
 tis me Patrē habere uobiscū, amulorū meorum cōspiraciones
 declinate: quod si cōtempseritis, quicquid inde secutū fuerit,
 non mihi sed uobis imputandū noueritis. Ego enim & melio-
 ri condicione uiuere, & cum maiori tranquillitate Deo seruire
 possum extra Spanheim, q̄ apud uos potuerim unq̄, si pro-
 pria uellem utilitatis cōmoda sectari. Sunt reges & principes
 mihi & noti & cōpatientes non pauci, quorū fauore non solū
 iniurias uindicare possem si uellem, sed etiā statui meo suffici-
 entem prouisionē inuenire. Sed amore illi⁹ qui pro nobis mor-
 tem in cruce sustinuit, neq̄ uindicare contumelias mihi factas,
 neq̄ uos deserere uolo, n. si forsītā deserat primū à uobis. Quod
 si factū fuerit, non me propter me, sed potius propter uest. in
 diu per incerta uagatū experiemini. Dūcem quoq̄ uestrū mihi
 sine demerito infensum ad agnitionē ueritatis reduce, & q̄
 temere in nos processerint mendaces instruite: si quo minus,
 ecce iterū denuncio uobis illū nō me habiturū dominū, qui me
 non habet pralatū, neq̄ illius me subiiciam imperio, qui inui-
 sticia & tyrannide armatus, Dei iusticiæ non uult esse subiectus.
 Palatinis faui rebus propterea persecuti sunt me gratis: quid fa-
 cturi sunt amuli si dixero, sed & fauebo q̄ diu in me spiritus re-
 sederit uitæ: Dominū & defensore cœnobii mei, nobis ut no-
 stis principem semper clementissimū Philippū Palatinum, in
 his que non sunt contra Dominū uniuersorū nunquam pote-
 ro denegare. Vnicuiq̄ suum ius inuiolatū permittam. Valete
 fratres & orate pro me in terra constituto aliena. Ex Berlino
 20. die mensis Octobris Anno 1505.

SERENISSIMO INVICTISSIMOQVE

principi Philippo Comiti Palatino, Rheno-Bava-

riceq̄ Duci, principi Electori Ioan. Tri. S.

Erenissime princeps, manere in Marchia diutius
 quam proposueram cōpellor, excellentissimi prin-
 cipis Ioachim Marchionis imperio detentus, cuius
 sanctissimæ uoluntati non debeo reluctari. Multa em̄ clemen-
 tia paruitatem meam prosequitur, & magna sæpius postula-
 tione instetit, cupiens ne ante festum Paschatis hinc recedam.
 Ea tandem conditione interposita manere in Pascha consen-
 si, ut nuncio cum literis ad tuam Serenitatem misso, à te quoq;
 manendi potestatem impetraret. Quocirca cum facile impe-
 traturus sit à tua excellentia quod postulat, ego clementiam
 tuam quam humilime duxi rogandam, quatenus interea su-
 per fratres & monasterium meum pietatis dignetur habere re-
 spectū, ne temeritas æmulorū in oues quocq; prorumpat, quæ
 pastori non pepercit. Me quidem sine causa innocentem per-
 secuti sunt, & odio me gratis habuerunt, propterea de consen-
 su tuæ serenitatis uolens declinaui ad temp⁹, quo mihi utilius
 cum mora paretur consilium. Te autem sereniss. princeps æ-
 mulorum meorum temeritas non latet, qui unde mouean-
 tur contra innocentem examussim consideras. Nec opus
 est mores hominum tibi describere notissimos, utpote qui ani-
 mos suos tuis rebus aduersos, & tempore illo quo hostes saue-
 rant in populum tuum satis demonstrarūt, & nunc quicq; per-
 sequentes propter tuum in me fauorem innoxium clandestine
 sub specie boni non abscondunt. Ego autem eorum proteruiā
 patientia uincam, & ipsi tandem in suo liuore tabescent. Va-
 le princeps magnifice. Ex Berlino 20 die Octobris Anno 1505.

IOAN. TRITE. IACOBO TRITEMIO
 fratri dulcissimo Salutem.

Tuales bene quidam est. Nos em̄ miserante Deo ualemus.

Neometim intratui huc 27 die mensis Augusti cum no-

fra familia curru exiimus, te ad huc in Colonia constituto, & undecima die mensis Septembris oppidum residentiae Marchionis Berlin dictum intrauimus. Erat autem in uenatione princeps ueteri tum consuetudine occupatus. Aliter mox die nuncius mittebatur ad eum, qui nos uenisse intimaret. Qui ut me adesse cognouit, latatus est, nunciumq; interrogauit, cur te non adduxerim mecum. Viuimus nunc in terra quidem aliena sed optima, oibus corpori necessariis copiose referta. Princeps nobis munificus & clementissimus est, de cuius prouidentia in omnibus quã largissime sumus prouisi. Redire ad Rheni partes circa festũ sancti Martini disposuimus, sed principis instantia nostrũ mutauit propositum, eoque perduxit, ut manere usq; in Pascha cõsenserimus. Propterea te hortamur, ut ad Nouum te castrum conferas, ibi cum Ioanni Damio fideli nostro mansurus, donec ueniamus. Nolumus te lauare laterem, & seruire carentibus cerebro, sed optamus potius studio te occupari literarum, & maxime diuinarum, per quarum scientiã mens in cognitionem & amorem summæ ueritatis consurgit. Curiositatem fugitare non pudeat, illasq; detestare scientias quæ diuino repugnant amori. Est enim magna inter curiosum & studiosum hominem differentia. Curiosus enim earum rerũ cognitione cupidus est, quæ nihil ad eum pertinent, nihilq; utilitatis honestæ cõducit. Studiosus autem earũ rerũ scientia cupidus est, quarum cognitio ad animum nutriendum ornandumq; liberaliter & ordinatione pertinent honesta. Studiosum nõ curiosum te esse cupimus, quoniam ut sanctus Bernardus ait, primus superbiæ gradus curiositas est, gratiæ spiritus sancti cõtraria, cuius doctrina non curiositate acuit, sed charitate accedit. Propterea dicit scriptura, Altiora te ne q̄sieris, & fortiora

Curiosus

Studiosus

Eccl. 3.

tiora

tiora te ne scrutatus fueris. Si enim fueris plurimū scrutatus, fre-
 quēter miraberis. Necessaria & utilia nobis discēda sunt, quorū
 scientia mentem à terrenis segregatam, & in cognitionem sum-
 mæ ueritatis illuminet, & in amorē sempiternæ bonitatis inflā-
 met. Stultum est omisis utilibus & necessariis uana & inutilia
 discere, & creatore neglecto circa creaturas mentē occupare.
 Perniciosa & plane damnabilis multorum hominum huius
 tempestatis curiositas est, qui saluberrima **CHRISTI** humi-
 litate contempta, ut docti uideantur & magni, diligentissi-
 me perscrutantur, quid Plato, quid Aristoteles, quid Anaxa-
 goras, quid Democritus, quid Pythagoras, & cæteri huius-
 modi senserint, quos constat à cognitione & doctrina sum-
 mæ ueritatis longe fuisse alienos, quasi nobis desint ex nostris
 philosophi & uiri doctissimi, per quorum imitationem oportet
 fieri desides, ut merito gentilium sapientia, necessarioq;
 nobis uideatur expendenda. Multos habemus gentilium phi-
 losophis meliores, quorum debemus imitari doctrinam, san-
 ctos uidelicet Christi Apostolos, Petrum, Paulum & Ioan-
 nem, eorumq; sequaces, Origenem, Athanasium, Hilarium,
 Irenæū, Chrysostomum, Basilium, Eusebium, Firmianum, Hie-
 ronymū, Ambrosiū, Augustinū, Gregoriū, Bedam, Rabanū,
 Bernardū, & reliquos catholicæ fidei doctores, quorū certa de
 ueritate sapiētia Christianas mentes ad iusticiā inbuit, intelle-
 ctū ueraciter illuminat, charitatē format, animasq; uiuificat.
 Hos p uiribus imitare sapiētes, & eorū libros legēdo discēdoq;
 utilia sapius reuolue, nec tpa iuuetutis tibi data inutiliter tran-
 sire patiaris. Ociū ut pniciosam animi pestē fugito, qm̄ i dustricæ
 & studio maxie contrariū est, mentemq; ut ferrū rubigo cōsu-
 mie. Occupandum est bonis studiis ingenium, & ueræ sapien-

*In religione
 discenda, a
 postolica do-
 ctina & nō
 philosophia
 tenenda est.*

tia desiderium alius inferendum, ut cum senectus aduenierit,
 mens caelestibus informata doctrinis ad quaslibet fortunae fa-
 cies armata consistat. Neque fratrem te nos imitari pigrescat ora-
 mus, qui annorum uitae transactae, ut nosti, tempus omne stu-
 dio scripturarum usque ad inuidiam ranarum impendimus. Quod
 nisi fecissemus, ubi nunc, fortuna saeuente in nos frater, puras
 nisi ubique iaceremus? Nam etsi parum euasimus docti, conside-
 re tamen in nobis deo iuuante didicimus, uariosque & fallaces
 fortunae contemnere uultus, & intelligere quis sit ignorantiae
 finis. Quae nostra sunt nemo tollet à nobis, quippe qui nostra
 nobiscum portare didicimus, omnis parui iacturam terreni fa-
 cientes. Neque huius uitae nobis defutura timemus necessaria,
 promissum Dei in sancto Euangelio certissimum habentes,
 quoniam ipsi cura est de nobis, & quarentibus in primis coele-
 stia, nec uictus penuria continget nec amictus. Vnde fratrem
 te hortamur, bonorum imitare studia, non ad uanitatem &
 questum, sed mentis ad cultum, quo lumen ueritatis agnos-
 cas, agnitum diligas, dilectum sine fine possideas. Iterum ocium
 fugias monemus, quoniam in desideris est omnis ociosus, &
 multorum scaturigo uiciorum, animae inimica est ociositas.
E mollit ocium uires, lumenque mentis exterminat, & hominem
 uiuum trunco similibi reddit profusque inutili. Nemo un-
 quam factus est ocio magnus, nemo doctus, nemo excellens
 aut memoria immortalis. Quomodo uiuit qui nemini uiuit?
Viuat autem nemini qui semper est ociosus. Ad agendum na-
 tui sumus, quoniam natura quae nobis tempore nihil preciosi-
 us dedit, ocium & uacuum abhorret. Post laborem quies & non
 desidia tibi sit quantula sufficit, quatenus ad agendum fortior
 consurgas, non ut remisso labore penitus ocio torpescas. A ma-
 ius studium sanctarum scripturarum, & nunquam eris ociosus. Nam
 quod

Mat. 6.

Luc. 12

*Ocium quam
 mala res sit.*

quod carnalis amator ille de suo dicebat amore, nos in studio scripturarum comprobauimus uerum. Qui non uult fieri desideriosus, amet. Amor uerus nunquam est ociosus. Sed uale, & ama bona honesta & utilia. Iterum uale. Ex Ursulo in Marchia Brandenburgensium 20. die mensis Octobris. Anno Christianorum millesimo quingentesimo quinto.

IOANNES TRITEMIUS ABBAS

Spanhemensis Rogerio Sycambro salutem.

ssurus capellanum meum ad partes Rhenanas optime Rogeri, me ipsum prohibere non potui, quo minus literis te nostri status ratione facere certior. Vivimus hic per Dei misericordiam corpore sani, non ultimo apud principem loco habiti, doctorum tamen uirorum solatio pene destituti. Homines quidem boni, sed nimis barbari & indocti comestationibus & potationibus magis dediti quam studio bonarum literarum. Rarus hic homo studio deditus scripturarum, sed quadam innata eis rusticitate conuersantes otio gaudent & poculis. Mihi autem satis admodum incolarum placet mores, quoniam magna feruet in religionem Christi obseruantia & deuotione. Dei templum uisitant diligentissime, festa sanctorum reuerenter cocelebrant, & indicta eis ieiunia tenacissime obseruant, tantumque sunt in Dei cultu feruētiores, quanto cum nouissimis Germaniae populis ad Christi fidem noscuntur conuersi. Solus bibendi excessus nomen uicii non habet, quamquam & multi apud eos reperiantur abstemii, & ad uenae Fracones & Sueui, ut frequenter sumus experti, plus in potationibus excedant quam indigenae terrae. Tu autem Rogeri Deum ora pro nobis, ut cum salute hinc tandem egredientes ad patriam reuertamur, non quod Marchiae laboremus tadio, summe enim nobis placet, sed ut reuersi ad Rhenum negotia nostra sine debito terminemus. Facilis enim patriae pro Christo nobis obliuio,

EPISTOLAE FAMILIARES

114

quoniã ubicũq; fuerimus in Domini uoluntate nos esse in patria arbitramur. Ante festũ Paschatis nõ uidebimus Rhenum, quia serenissimo cõplacendum est principi, qui ut maneremus diutius quã nostri propositi fuerat, inisterit. Hæc te scire uolumus. Tu si quid habes rescribito & uale nostri memor. Ex Berlino 20. die mensis Octobris Anno Christianorũ 1505.

IOAN. TRIT. IOANNI VIGILIO
Sunzhemio Vt. Iu. doctori S.

Iteras & meas & principis Marchionis prolixioris more in Marchia mei excusatorias misimus ad serenissimũ principẽ Philippum comitẽ Palatinũ per manus capellani nostri Theodorici, tibi quidẽ notifi sumi, quas principi exhibere tui sit officii precamur. Quæ circa me aguntur ex latore intelliges: quomodo nobis Marchia placeat his accipe paucis. Terra quidẽ bona est & fructifera multum, sed laboriosis indiget cultoribus, cũ & ipsa sit uasta, latitudine ampla, & rustici pauci atq; pigerrimi, potatiõibus & ocio magis q̃ laboribus dediti, de quib; dicere possumus. Marchianitis festiuitates & oia pauperiẽ, ieiunia morbos, & potatiões mortẽ accelerat, qm̃ in his tribus plus q̃ ceteræ nationes Germanorũ, uidetur excedere. Sunt enim homines quasi natura ad ociũ nati, & multis diuorũ festis laborare uetatur, perpetua inopia pressi, maxime qui moratur in rure. Ieiuniorũ nero sunt omnium quos uidimus obseruatissimi, & in hoc uno laudabiles p̃ multis merito æstimandi. Sed maior eorũ multitudo potationibus nimium dedita, meritum ieiunandi turpiter cõmaculat, usq; adeo, ut hic pene nihil aliud sit uiuere q̃ cõmedere & potare. Hæc de moribus gentis. Nihil hic noui, nihil agituri, nisi q̃ inter Ducẽ Magnopolitanũ & Lubecenses grauis simæ simultates oriuntur, quæ nisi amicorũ cõsilio fuerint extin

Marchianitis
vini mores.

da, in

da, in bellum certe consurgēt. Princeps autem meus sereniss.
 Marchio, cuius sorore dux est habiturus uxore, uices suas inter-
 posuit, multū pro cōcordia laborauit. Quo mediāte induciā
 facta sunt usq; in pascha. Interea pax est, interdū pacis fiducia
 nunquā. Bonā serenissimi principis nostri Palatini ualetudi-
 nem abs tescire cupimus, apud cuius maiestatem necessariam
 nostri moram oportune reddas excusatā. Vale, ex Berlino 20.
 die mensis Octobris Anno Christianorum 1505.

IOANNES TRIT. AB. SPANHE.

Ioanni Damio monacho S.

Cire te uolumus amātissime frater, q; miserāte Deo ī
 primis bene ualem⁹, sumusq; apud sereniss. principē
 Marchionē bona cōditione habiti, cūctisq; necessa-
 riis abūdātissime pūsi, cui⁹ uolūtati annuētes, manere hic usq;
 in Pascha pmisimus. Fratri aut̄ nostro M. Iacobo Trit. scripsi-
 mus, mādātes ad Nouū castrū se cōferat, ibi māsurus tecū, do-
 nec & nos ueniamus. Interea maneat tecū pietate magistrā, ne
 diutius salutaribus ītermisiss studiis habitare cū acatastatis ce-
 rebro & memoria carētibus infructuose, ut hactenus, cōpellat.
 Ingratis enim seruire molestissimū est, & nimis graue ut fructu
 suo fraudetur obsequiosus, & cui repēdendū fuerat pramiū, re-
 portare cogat incōmodū. Nimiū sunt ingrati homines ī terra
 Nayth cōmorātes, quod pro multis saepe beneficiis eis nō sine
 nostro dispēdio exhibitis sumus experti: propterea fratre in-
 gratis seruire non sine causa uctamus. De fratrib⁹ nostris quid
 agāt nos facies certiores, si Cynōnotorū proteruiā habueris
 exploratā. Dolus profecto reprimetur dolo, si nō mutauerint
 impietatis consilium. Nulla nobis de illorū machinationibus
 cura est, quia nec fauorem cupimus, nec odium formidamus.
 Neq; autem uindicare iniuriā contendimus, sed contemnere
 potius, scientes quòd in foueā cadent reprobi quam fecerunt.

EPISTOLAE FAMILIARES. 116

Mentem non alligauimus loco, ut uiuere extra Spanheim nō possimus. Nam si necesse fuerit, mūdus totus patria nobis est. Vnum coelū terram operit unam, ubicūq; fuero in terra sum huic continua, peregrinus non ad Spanheim sed ad cœlestem patriam anhelans. Deus unus omnipotens ubiq; est, & nullibi deest, in quo sumus, uiuimus & mouemur, ubicūq; locorū fuerimus. Facilis ergo nobis unius iactura cœnobii, si Deo placuerit, sit, in quo paupertatis & laboris plurimū, deliciarum & quietis nihil unquā sumus experti. Sed uale & ora pro nobis, ut Dei soli cōpleat uolūtas. Ex Berlin 20. Octob. Anno Christi. 1509.

IOANNES TRITEM. IOANNI

Brachtio Priori S. Mathiæ apud Treuiros S.

Aufam absentiae nostrae à monasterio nostro Spanhemensi charitati tuae antehac scripsimus ex Colonia Agrippina, moram uero in Marchia nunc literis duximus intimandam, æque ex Colonia, sed altera Spreuiana iuxta Berlin in ipsa Marchia, ut status nostri habens noticiam propter nos minime contristeris. Diuina nos miseratiōe protegētē sani & incolumes sumus, rebūq; nostris ita prouidimus, ut si oporteat uiuere extra Spāheim libere possimus. Principem habemus nobis in omnibus fauorabilē, de cuius munificētia prouisi nullius indigentiā habemus. A nee pascha non reuertemur ad Rhenum, ipsius principis uoluntate ad manendū interea persuasi, ut ea quæ pro ipsius honore inchoauimus ad finem debitū perducamus. Et reuera nisi professioni nostrae sciremus esse contrariū, nostrūq; minime decere statum in curiis principum uersari, nunquam hinc discederemus. Proponūtur enim nobis conditiōnes q̄ optimæ, si manere cum principe in toto uellemus, sed ne monastico faceremus iniuriam proposito, curias principum oportet nō amare. Ita

Itea uero itinere transimus rationabiliter secato, ut nihil refute-
 mus ex sententia nobis oblatum, donec uideamus quid neces-
 sitas tandem indicat assumendum. Reuertemur itaq; deo lar-
 gienti post Pascha ad Rhenum: ad monasteriũ uero nunquã
 intrabimus, nisi æmulorum nostrorum prius temeritatem cõ-
 tegerit humiliari. Quòd si cum Cynonotis in pertinacia sua
 duxerint permanendum, Spanhemensi abbatia spontanee di-
 missa, Dei ordinationem sequemur. Confidimus em̃ Dei om-
 nipotentis bonitati, quoniam in finem non despiciet, quem
 ipse nouit æmulorũ inuidia læsum sine culpa. Tamen si nobis
 non mediocriter sit pensicandum, ne forte summæ uolunta-
 tis Dei ordinatione aliorum uocemur, tanquã arbor inutilis
 pro fructu ferendo uberiore in terram transplantandi melio-
 rem. Quis em̃ cognouit sensum Dñi, aut quis consiliarius eius
 fuit? Semper ergo nobis timendum, & cum silentio diuinum
 sequendum consilium. Ipsi enim cura est de nobis qui fecit &
 creauit nos, cuius miseratio nobis utilior est, quàm omne no-
 strum consilium. Pergam igitur dei consilium libens & uolun-
 tari secutus, quo cunq; fuerit eundum, arborq; si placeat illi e-
 radicata inutilis, transferar ut fructus patientiæ feram uberio-
 res. Vale feliciter. Ex Berlino 20. mensis Octo. Anno 1505.

TEODORICVS EPISCOPVS LVBE-
 censis Ioanni Tritemio Abbati Spanhemensi S.

Amblicum ut tibi comodarem te summo pe-
 re desiderare, pater optime, magnifici nostri
 Ololyci de lapide militis, tum & aurati, tum
 & literarũ candidati narratione cognouimus.
 Quem, & si nostra domo charissimi honestissi-
 miq; philosophi loco seruamus, tamen & unã cum Proclo,

Porphyrio, Synefio, cæterisq; conphilosophis suis sibi coadunatis, tibi nõ minus uoluntarie quàm hilariter transmiffimus, mandantes illi, ut te nobilem hospitem nostri nomine salutatum pergeret. Credimus etenim tantos sapietia uiros eo tibi fore gratiores, quo eorum dudum usus es familiaritate. Suscipe igitur optime pater quàm iucundiffimos ex archanis philosophia latebris te alloquentes nobiles ipsos nuncios nostros, nihil pol rigidi salebrofiq; , sed condimenta sapida græcorum academiis philosophicis scite festiueq; manibus præparata deferentes. Quorum cum ad facietatem usus familiaritate fueris, ad nostras redeant ædes age. Vale scripturarũ candens armarium, nosq; te adamantem ama. Ex Lubus die Veneris 24. mensis Octobris. Anno Christianorum M. D. V.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO

Patri Theodorico Episcopo Lubecensi

Ioannes Tritemius Salutem.

Amblicus Academicorum sacerdos manuserenfismi principis nostri ædes meas introductus tuo me nomine salutauit. Lætus admiffi philosophum nostris institutis nõnunquam se ingerentẽ, quẽ dum lego unã cũ Proclo suo conphilosopho, profundiusq; intueor, non eos sed Ariopagitã Dionysiu me legere plerunq; inuenio. Ethoc mihi factũ more ueterũ placet, quippe qui potare de riulo interea sum contentus, donec ad fontis mihi scaturiginẽ puriffi mi liceat peruenire. Gratias habeo tuæ humanitati doctiffime præful, qui me non audentẽ petere tantis hospiti bus honorasti. Vtar eorum lectione tempore modico, faciamq; mox tua repetant scrinia Vitam Appollonii Thianæi quodam enchiridio impressam ex Colonia Agrippina mecũ nuper attuli, cuius inire iudiciũ occupatiões me principis hac uice nõ permittunt.

tunt. Vereor enim precipitem dare sententiã, ppter ea uel maxime, q̄ diu⁹ Hieronymus in procemio bibliothecæ sacre nõ sine laudibus uidef̄ introduxisse Apolloniũ. Examinãda sunt prius à me singula quã primũ per ociũ licuerit, postea meã sine cuiusquam præiudicio dicã sententiam. Vale præfulũ decus, & me dediticiũ habeto cõmendatum. Ex Colonia iuxta Spreuum & Vrsulum ultima die mensis Octobris. Anno Dñi 1505.

IOANNES TRITE. IOAN. EVRI

pono Carmelitano, Cõuentus Damẽsis S.

Andauit nobis sereniss. princeps noster Marchio Brandenburgẽsis, tibi scriberem⁹, ut quantotius ad nos Colonia reuertaris, & afferas tecũ ea q̄ Prior tuus maiestati suæ pmisit. Nos opus nostrũ de laudib⁹ sanctorũ ab soluimus, qd̄ te ut rescribat expectat. Moras igit̄ oēs rescinde, ne principis aim offendas. Hesternõ uespere Capellan⁹ noster Theodoricus à partibus trãsrhenanis ad nos reuersus est, & iste ganographiã nostrã, quã tantopere uidere desyderas attulit. Vale ex Vrsulo 15. die mensis Decembris Anno Christi 1505.

REVERENDO IN CHRISTO PATRI

Ioan. Tritemio Eucharius Heimerius S.

Euerendissime pater ac colẽdissime p̄ceptor, tuã reuerendissimã dignitatẽ sanã incolumẽq; & bñ ualentẽ intelligo & maxime sum gauisus, orãs omnipotẽtis dei clementiã, ut sanũ Nestoreos cõseruet in annos, teq; ad nos cũ salute reducat. Hoc unũ quã humilime p̄cor, ut tua sese dignitas splẽdidissima quãtotius absoluere à strepitu curialiũ nugarũ uelit, & ad nos redire dignet̄. Valde nãq; indignũ est tam nobile ac prope diuinũ ingenium tuum seruire principibus, tum quia tu ipse princeps es magnus, doctrina & sapientia melior illis cum quibus uersaris, tum quia cõlumen, glo

ria, & unicum patriæ nostræ es decus, quo absente omnes ce-
cidisse uidemur. Taceo quod te patre sapientissimo absente à mo-
nasterio tuo perperam & negligenter omnia gerantur, & re-
moto pastore necesse sit periclitari oues. Satis etiam nostri lon-
ga experientia doctus, in principum curiis nihil esse firmum,
nihil stabile, nihil certum, sed caduca omnia, susurriis & adu-
lationibus plena. Ad nos itaque pater optime quantoties reuer-
tere, ut cum philosophicis atque diuinis institutionibus habeas
tuo more commercium, nosque ut consueuisti tuarum lucubra-
tionum cupidissimos scriptis & exhortationibus sanctis refo-
ueas. Indignum est enim te hominè philosophicis sacrisque im-
butum scripturis siliquis immiscere mundanis, margaritasque
inuoluere sterquilinio: & qui multos erudire ad iusticiam con-
sueueras, diuini luminis iubar in unius anguli tenebris abscon-
dere. Hæc non docendo sus Mineruam ad te patrem eruditissi-
mum scripserim, sed quã singulari beneuolentia à te præcep-
tore meo discipulus affectus sum cõfidentia ut ausum effecit.
Doleo enim lumen nostrum splendidum à nobis ablatum, qua-
re humilime oro, tua mihi benignitas indulgeat, qui me tibi fi-
delem non ignoras. Abbatibus Lymphurgensibus negocia quotidie
sele in deterius disponunt: ipse quoque Neometi rarus est, lente
que ne dicam remisse nimium agit. Opera precium fuerit tea-
desse, ut tua dirigeretur solertia, cum ipse sua probitate simplex
uersipellium astucias non satis intelligat. Cogita demum pa-
ter colendissime de tuo fratre unico, magistro Iacobo Tritemio,
mihi quidem amicissimo, ne frustra laborans apud Lymphurgenses
ingenii nobilis iacturam patiatur. Nihil enim ab eis
emolumenti consequi poterit, qui lapides & ligna reuoluentes
nullum penitus habent commercium cum studio scripturæ.
Homo est natura gracilis, ad philosophiam natus non ad la-
boxes

bore rusticorum, qui si quid magni se consecuturum sperat, ab istis hominibus certius certo seductum se sentiet. Esto pius in tuos qui in alienos semper clementissimus esse consueuisti. Tot enim tatisque notus ac familiaris principibus cum sis, non erit tibi difficile fratri aliquod impetrare munus Ecclesiasticum, unde uita honeste cum literis ducat. Qui toties pro alienis deprecatus exauditus es, pro tuis interueniens nullam patieris repulsam. Valeat tua dignitas per secula multa. Ex Spira Idibus Nouembris Anno salutis M. D. V.

IOAN. TRIT. EUCHARIO HEIMERIO Neometensi Salutem.

 Vltre mones Euchario ad nostra citius reuertamur, quasi non ubique sit nobis patria, quibus & Christiana religio patrem & matrem deferere pro Dei amore precipit, & monastica institutio contemptum terrenorum omnium indicit. Nos enim quadam necessitate compulsi principem sequimur, non ut curiales, sed potius ut consilio & auxilio indigentes, utpote qui derelicti a necessariis grauiora pericula formidamus. Quam temerata a Cynonotis contumeliam suscepimus te minime latet, sub quorum diutius militare imperio non facile consentiemus. Cum his nonnulli ex nostris infidelitatis spiritu pleni conspirantes in nos, maliciae uirtus addiderunt, qui circungitates multorum nobis amulorum inuidiam auxerunt. Placuit ergo nobis ad tempus cedere malis, donec tandem experiatur nostri, quid eis nostra eatenus praesentia contulerit boni. Et quia non satis corrabat quando patriam exiimus, qui fuerint factorum in nos auctores malorum, & qui ex nostris conspirasse cum amulis dicebantur, se omnes clamabant esse innocios: de consilio & assensu clarissimi principis mei Philippi comitis Palatini (quod te minime latet) crebris postulationibus Serenissimi principis Ioachim Mar-

EPISTOLAE FAMILIARES.

chionis Brandenburgensis euisi, patriam relinquere consensimus, ad festum Paschatis Deo largiente reuersuri ad Rhenum. Interea si poenituerit aemulos patratæ contra nos temeritatis benefactum erit reuertemurq; ad monasterium: sin autem in sua pertinacia permanserint, si pro iniuriis se non recognouerint, si fratres nostri non aliter quàm hactenus cū duce suo tractauerint, hærebimus & nos nostro cōsilio, neq; humiliabimus nos inimicis nostris, neq; ad monasteriū reuertemur, sed prouidebimus nobis de alia mansione, ubi cum pace & tranquillitate omnipotētī Deo in ordine seruiamus. Iustam enim causam indignationis habentes iniuriarum non facile possumus obliuisci, neq; deinceps hominibus illis confidimus unquam, qui in nullo à nobis læsi, tantam in nos contumeliam agere præsumpserunt. Sufficiat aemulis nostris quod pro Christi amore pacientiam habentes uindictam non quæramus, & cum possemus ulcisci contumelias silentio transimus. Putabant nos mente unicolligatos loco, & quod nobis in despectum fecerit necessario non curare, quasi extra Spanheim nobis desit locus ad manendum. Confidimus in Domino Iesu qui nullum dereliquit unquam ad eum in tribulatione clamātem, quoniam miserebitur nostri, & parabit nobis locum, ubi cum maiore pace & tranquillitate ipsi uacemus, q̄ in Spanheim potuimus unq̄. Non delectant nos (ut tu arbitraris) curiæ principum, neq; terreno principi nisi oporteat, statuimus adherere, quanq̄ nō desint plures, qui nos magno desyderio admitterēt perpetuo refouendos. Hoc nobis continuum studium contulit scripturarum, ut mentem non loco figamus sed ueritati. Quæ de fratre monuisti libèter accepimus, cui fors cum tēpore pinguior affuget. Vale & ora pro nobis ad Deū, qui solus omnia potest.

Ex Berlin octaua die mensis Ianuarii Anno Domini 1506.

Reueren

IOANNIS TRITEMII

REVERENDO IN CHRISTO PATRI

D. Iohanni Tritemio, &c. Nicolaus Prior

in cunctis fidelis Salutem.

Reuere[n]de amantissim[us]q[ue] pater, literas reuerēdae pa-
ternitatis tuae cum ingenti suscepi gaudio, & supra
quā[m] dici potest de bona ualitudine tua optimoq[ue]
statu apud principem, sicut nobis Theodoricus retu-
lit, sum laetatus, & mecum fratres uniuersi. Sed ingenti me tri-
stia affecit mora tam diuturna reuersionis tuae ad nos, quo-
niam propter tuam absentiam in magna tribulatione sumus,
& ab omnibus uexamur, deridemur & blasphemamur, quasi
nos causa sumus indignatiois tuae iustissimae, magnusq[ue] clamor
omnium surrexit in nos, quod incendio seu perpetuo sumus di-
gni exilio, q[uo]d fugauerimus Abbatē nostrum uirū bonum & san-
ctum, sapientē atq[ue] doctissimum, sine causa. Tanta sunt oblocu-
tiones hominū contra nos, q[uo]d ignoramus quid nobis agendū
sit, & uehementer timemus, q[uo]d in breui expellemur de monaste-
rio. Tua uero paternitas nouit, q[uo]d praeter filium perditionis, nul-
lus nostrum fuit in causa, sed omnes uehementer potius dole-
mus, & nunquam placuit nobis temerarium factum amulorū.
Iam dicunt omnes qui interfuerunt, q[uo]d non fecerint animo in-
iuriandi paternitati tuae, sed propter minas abbati montis san-
cti Iacobi factas à Magno & Friderico familiaribus nostris. Et
in ueritate credo quod ita sit, quia nihil aliud in causa fuit ut
caperentur quā[m] comminationes. Officialis Ducis, qui fa-
tellites militiae iniquitatis suae misit in familiam nostram, de
officio suo iam amotus est, & in eius locum Vasallus tibi iu-
ratus Meginhardus de Coppenstein subrogatus est. Nomine
uero principis Palatini praefecturam tenet amantissimus tui
Franciscus ab Sickingen, qui ambo cum uicinis & amicis o-

EPISTOLAE FAMILIARES. f. 4

mnibus, maxime tuum desyderant aduentum. Abbas quoque montis sancti Iacobi plus omnibus dolet absentiam tuam. Rogamus igitur quod humilime reuerendissime amatissimèque pater, & per nomē Domini nostri Iesu Christi suppliciter obsecramus, ut redire ad nos quantotius dignemini, nec propter crimen paucorum totū gregem ouium uestrorum deseratis. Cur foris tam diu permanes dulcissime pater, cum nemo sit qui te lædere aut possit aut uelit. Nam & Dux ille Ioannes te maxime diligit, cupitque ut redeas, dicens se nihil unquam mali contra tuā cogitauisse personā. Omnes quoque fratres nostri, tuæ paternitatis charissimi filii, tuum ad nos reditū ardentissime desyderāt, præter Iudam impiissimū traditorē. Qui tamē & ipse multū optare tuum aduentum se simulat, sed mētitur iniquitas sibi, quod rei probabit euetus. Scio enim quod de monasterio fugiet, mox ut tuā nobis paternitatē appropinquatē audierit. Frater Ioānes Nutius senior noster & omnes fratres tuam salutem desyderant, seque humiliter commendant. Vale ex Spanheim 22. die mensis Nouembris Anno Domini M. D. V.

IOANNES TRITEMIVS AB. SPAN.

dilecto in Christo filio Nicolao Remitio
Priori suo salutem.

Mouissent à proposito mentē nostrā literæ tuæ charissime fili, ut in media hyeme reditū maturassemus nostrū ad patriam, nisi promissionis nostræ cōditio ad manēdum diutius nos principi obligaret. Manēdum enim in Pascha promissio iubet, ne tantum principem rebus nostris optime fauentē cōtra uotū offendamus. Scribis reditum nostrū desyderari à multis, credimus, & suo tēpore sicuti promissimus largiente domino reuertemur, experientiā capturi promissionum. Abbatem uero Moguntinum nostram peramplius

plius dolere absentiam satis admiramur, cum ipse omnium in nos malorum principalis sit autor, ad cuius instantiam clandestinam & euentam familiares nostri nobis in scandalum, & se renissimo principi nostro Palatino in odium & praedudicium fuerunt capti. Neque memoria exciderunt uerba quae nobis in culcare tentauit, cum ultimo esset nobiscum: neque scriptorum eius obliti sumus, quibus non solum nobis, uerum & sacratissimis principibus Raymundo Cardinali apostolico legato, Archiepiscopo Coloniensi, Palatino comiti, & Marchionibus, intemperati senis lingua non pepercit, quae si uel uni ex illis legenda exhibuissimus, dudum temeritatis suae poenas dedisset. Iniquissime contra nos egit bonus ille abbas, & in odium aliorum nos, siue sciens siue nesciens iniuste persecutus est. In dulgeat ei Deus & non imputet illi peccatum quod commisit contra nos. Mira consideratio senis. De nostra dolet absentia, qui ut cederemus ad tempus inuidiam declinantes primus consilium dedit. Quod autem hominum clamor surrexit contra uos, nihil nos releuat, nec in aliquo delectat, sed contristat potius, pro illis maxime qui inter uos malorum contra nos sunt innocentes. Scimus enim quod non omnes conspirastis in nos, nec propterea uos omnes credimus innocentes. In omnibus his nihil nos adeo contristat, quam innocentes cum noxiis blasphemari. Consolatur autem nos innocentia nostra, cui uos testimonium etiam inimici dabit, quam iuste inter uos & sine offensione uixerimus, semper uestram utilitatem nostro comodo praepoentes. Postremo hortamur, ut diuinitatis cultum diligenter respicias, fratres sine rationabili causa non contristes, & te & illos in monasterio religiose contineas, & monasticam obseruantiam inuiolatam custodias. Fratres ut pro nobis orent ad Deum commonefacito, quos omnes in charitate le-

EPISTOLAE FAMILIARES. 16

In Christi salutamus. Vale ex Berolini. 8. diemensis Ianuarii
Anno Christianorum. M. D. VI.

REVERENDO IN CHRISTO PATRI

Ioanni Tritemio abbati Spanheimensi, Iacobus Tritemius frater S.

Iteræ paternitatis tuæ ingens mihi attrulerunt gaudium, quibus te sanum & incolumé esse cognoui. Præterea scire statum meū cupis. Teneto breuiter, mediocris est. Dei bonitate sanus sum, & sine pecunia diues. Post tuū à Neometi recessum, ad Vuachenheim ueni, paucisq; ibidē diebus cōmoratus, mox perpendi homines & meorum obsequiorū & tuorū oblitos beneficioꝝ torus me uibrare cœlis, inuidentesq; studiis meis, ad lapides & lutū reuocare nolentem. Nolui ergo diutius manere cum hominibus ἀχαριστοῖς & ἀδολόγοις, qui nec beneficiorum sunt memores, nec promissorum exhibitores. Abbati multis diebus ut nosti in Colonia scriptor seruiui, & propter cum quos amicos habere poteram offendi, tempus apud illum mihi sine fructu expēdi, uestimēta contriui, & nihil ab eo penitus pro mercede cōtinui. Ecclesia, quā mihi assignare uolebat, in salicū ualle pauperrima est, domus habitatiōis sacerdotalis cū uico incendio consumpta. Habeat eā sibi & ualeat, quia non est mihi animus apud illum manēdi. Utinā tibi potius acquieuissem quā petitionibus eius, perrexissemq; in Marchiā tecū, melius mihi foret, quā gratiū illi seruisse. Contēpta igit uanissima spe Treuerim descendi & aliquandiu cum parentibus mansi, quousq; per singulos gradus ad ordinem sacerdotalem processi. Iam deinceps faciam quod hortaris, & cum Damio nostro manebo donec uenias. Vale sanus. E Spira 11. die mensis Nouembris Anno. 1505.

Ioannes

IOAN. TRITE. AB. SPAN. IACOBO

Tritemio fratri amantissimo Salutem.

D huc deo largiente ualemus: si uales & tu bene est. Non latebat nos cui seruires, qui τὴν ἀχαρσίαν αὐτοῦ ἠρώμεν πύργῳ quā optime nouimus dudū experti. Sed quā ita tibi cōplacuit, si perdidisti laborē, tibi noueris imputandum. Quāprīmū poteris parentibus scribe, nos saluos & incolumes, & ut senectutis suae curā habeant, nihil de nobis solliciti. Omnipotens Deus sua miseratiōe nobis ut cōfidimus necessaria sine parentū sollicitudine prouidebit, etiamsi ad Spanheim nunquam reuertamur. Remitius Prior humilia atq; dulcissima scripsit, cupiens nos ad monasteriū quantotius reuertere, cui rescribentes uerbis uerba retulimus, donec mentes hominum plenius exploremus. Non enim deinceps facile credemus semel tam enormitet decepti. Cum ergo Neometim aut Badorim reuersi fuerimus, agemus ne nos lateant fratrum animi, & tum demum quod nobis uidebitur utilius faciemus. Quod si manere foris cōtigerit, nihil ad nos, quippe qui carere ingrato monasterio quā manere cum improbis ouibus magis eligimus. Vale ex Berlin .8. die mensis Ianuarii. Anno Christianorum. M. D. VI.

THEODORICVS EPISCOPVS

Lubecensis Ioanni Tritemio abbati

Spanhemem. Salutem.

Vos ad te optimum patrem salutandum probos & inclytos philosophos Iamblicum & Proclum cum ceteris pridem misimus, quo nam se modo apud tuam paternitatem habeant, pro eorum honorificentia nostroque in eos amore putauimus requirendum, cum uel offi-

ocio iam prope functi, uel quicquid tu ex eis requirendum putaueris, eo te potitum optimeque illis usum pro sua liberalitate, Tantalique phiala amicitiae firmandae gratia uos uerberrime potos arbitramur. Ne igitur uel ocio torpescant, uel nouis placidioribusq; subintrantibus abiectiori loco contemptuiq; ut fieri solet, haberentur, pulueribusq; sordescerent, reuocandos existimauimus. Credimus etiam a te defatigatos a deo, ut iam rigidior illis monastica illa, qua religiose pater ad modum uteris, censura pertasa sit plurimum. Quod si ita iudicaueris, tua eos pro honestate pace redire finito. Si autem tibi ad conferendum quod habes superest, explere atq; ad sanctorum honestissimis uiris fruito, ac demum ut nostras reuisant aedes age. Vale felix fausteq; nosq; te adamantae ama. Ex L. bus 27. die mensis Ianuarii Anno dominicae natiuitatis. 1506.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO

Patri Theodorico Episcopo Lubecensi

Ioan. Tritemius Salutem.

Iamblicum tribus ferme apud nos mensibus honestissime habitum, quod pulchritudo uultus declarabit, ut rediret ad te dominum suum, officio legationis suae iam pulchre peracto, sacratissime praeful, concessimus. Annuit lubens, quamquam nostrum minime abhorreret hospitium, quippe qui nostra dudum familiaritate usus nulla iam formidine tangitur. Censuram non timet monasticam, utpote te qui longa consuetudine moribus nostris assuefactus, optime iam intelligat nos uiri sapientis imitari consilium, quo nouerimus cum singulis de sua facultate habere colloquium. Scimus enim Iamblicum teste, neq; cum monacho de philosophia tractandum, neq; inter philosophos de religione claustralium esse disputandum. Suo quaeque loco seruamus, cum illis monachum

cum istis exercendo philosophum. Hoc unum forsitan hospiti nostro potuit esse molestum, quod in Ursulo solus nobiscum confisteret, qui cum tribus ferè milibus in nostro consueverat monasterio uersari. Hic enim peregrinamur à nostris inter paucos, non ut uolumus, sed ut possumus philosophantes. Suscipe Iamblicum tuum doctissime præsul, quem ad tuas aedes mittimus, gratias de humanitate in nos tua referentes, nostròque ut lubet ministerio utere. Vale & nos commendatos intuere. Ex Ursulo 4. mensis Februarii Anno. 1506.

IOANNES TRITEMIUS HERMANNO Buschio Monasteriensi poëtae S.

Cum iter ageremus de partibus Transrhenanis per oppidum Lypfense ad Marchiã Brandenburgensem, te illic esse nobis minime constabat. Audieramus enim Coloniae te in Louanio tuas profiteri literas, & propterea Lypsiæ nullam tui fecimus inquisitionem. Iam uero Georgio Sibuto poëta nostro referente cognouimus te iuuentutẽ Lypfensem literis erudire mundanis optima conditione prouisum. Congratulamur tibi quod rebus tuis beneficit consultum: hoc unum te monentes, ita uiuendum, ne moribus destruas eruditionem. Non decet uirum eruditum etiam si poëta sit, esse lasciuum, non ebrietatis sectatorem, non muliebrem, & luxui delectatum, quæ omnia cito perdunt uirum, ut quidã cecinit dicens:

Poëta debet esse sobrius.

Οἶνος καὶ λουή, καὶ ἡ πόσις κύπριον ἔρωϊ

Ὁξύτερον πέμπει τὴν ὀδὸν εἰς αἰδύνην

Vinum & balnea, & circa Venerem amor

Velociorem parant uiam ad infernum.

Hoc & Maro ille tuus monuisse fecit pulcherrime in paruo tractatu suo de uino & Venere, ubi multa paucis absoluit dicens:

EPISTOLAE FAMILIARES.

Nec Veneris nec tu uini capiaris amore
 Vno nanq; modo uina Venusq; nocent.
 Vt Venus eneruat uires sic copia uini
 Detenuat gressus debilitatq; pedes.
 Multos cæcus amor cogit secreta fateri,
 Archanum demens detegit ebrietas, &c.

Rogatus Anacharsis quo pacto quis abstemius fieret, si tu-
 pes, inquit ebriosorū mor⁹ sibi ante oculos ponat sobrius. Ait
 enim uitam uuas tres ferre, primā uoluptatis, secundam ebrieta-
 tis, tertiam mœroris. Hinc est illud Lucii Apuleii Floridorū
 libro tertio, sapientis uiri supra mensam celebre dictum. Prima
 inquit cratera ad sitim pertinet, secunda ad hilaritatem, tertia
 ad uoluptatem, quarta ad insaniam. Nihil turpius homine e-
 brioso, cui foetor in ore, tremor in corpore, furor & obliuio in
 mēte, qui stulta promit & fatua, occulta producit in publicum,
 cor palpitat, facies sanguine rubet. Quæ omnia Flaccus pul-
 chra breuitate complectens dicebat:

Quid non ebrietas designat? operta recludit
 Spes iubet esse ratas, ad prælia trudit inermem
 Sollicitis animis onus eximit, ac docet artes,
 Fœcundi calices quem non fecere disertum?

Nihil est ita dæmonibus, ut Chrysoftomus ait, sicut ebrie-
 tas & lasciuia, quæ est mater omnium uiciorum, placitum & a-
 micum, & nihil adeo contrarium sicuti sobrietas, quæ est ma-
 ter omnium uirtutum. Quid aliud ebrietatē putabimus quam
 uoluntariam hominis insaniam, quæ mentem euertit, memo-
 riam tollit, obliuionem inducit, debilitat corpus, animam oc-
 cidit? Nemo uino & ebrietati deditus uir bonus esse poterit un-
 quam, neq; sapiens, neq; doctus, neq; fidelis, neq; utilis alicui,
 neq; honore aliquo, neq; memoria dignus. Tu ergo Buschi fu-
 ge omnes.

Ebrietas
 quid?

ge omnes animi pestes, uinum & uenerem maxime, quorum
 usu nimio uirtus eneruatur omnis, mens cæcutiat, & fama in
 opprobrium cunctis exponitur. Parce oculis tuis, qui utroque
 malo te nimium uolente, percussi, fluxu & rubedine iam pene
 destructi sunt. Parce rebus & substantiæ, quam docendo labo-
 riose acquiris, ne senior factus mendicare cogaris. Memento
 q̄ sicut poeta dicit. Vino forma perit, uino corrumpitur ætas.
 Vino sæpe suum nescit amica uirum. Et quod Aristoteles di-
 xit: quin non de facili potest inuadi qui est sobrius & uigil, sed
 quiebrus est & dormiēs, mortuo similis, facile capitur. A dmo
 nitionibus nostris & parcas, & acquiescas oramus: tu enim q̄
 te diligamus nō ignoras, & nos q̄ freno indigeas scimus. Cir-
 ca festum dominicæ Ascensionis redituri ad Rhenum tecum
 largiente Domino constituemur, latius de his quæ menti no-
 stræ insunt collaturi tecū. Interea uale sanus. Ex Berlin prima
 die Martii Anno 1506.

IOANNES TRITEMIUS ABAAS

Spanhemēsis: Conradouenerabili Abbati mo-
 nasterii sanctorum Valtrici & Afræ in
 Augusta Salutem

Quia post cruentissimum Palatinum bellum in me-
 quorūdam hominum inuidia propter ipsum prin-
 cipē meum, cum essem apud eum Heidelbergæ, ad
 sextum diem mensis Aprilis, ne quid sequeretur deterius à mo-
 nasterio meo ad tempus me placuit elongare. Interea Rex no-
 ster Maximilianus conuentum apud Coloniam Agrippinam
 ad caput mensis Iulii principibus indixit, quo & ego uocatus
 per certos principes nauigio descēdi. Solutō tādē post dies 30.
 consilio, principibusq; ad sua reuertētibus, ego cū Serenissimo

EPISTOLAE FAMILIARES. 132

principe electore Ioachim Brandenburgensiu Marchione, de consensu principis mei Palatini senioris saepe & multum rogatus Marchiam intraui, Priori meo interim regimine monasterii Spanhemensis commisso. Et nunc quidē hic sum propositum habens post festum resurrectionis dominicæ reuertēdi ad propria, & iuxta rerum dispositarū ordinationem sicuti inuenero, uel mutare uel continuare cōsiliū. Venissem q̄ libens Augustum ad prouincialem ordinis nostri cōuentum, si Princeps ut ante Pascha hinc abirem, annuisset, sperarēmq; rebus meis bonum consiliū apud patres inuenire. Sed quia morē gerere tanto principi necesse est, tuæ paternitati uices meas dixi cōmittendas, ut iuxta procuratorii tenorē, quod anno priorē, cum propter bellum interciperetur cōuentus patrum prouincialis, ad te cum pecuniis miseram, agas, & pro me coram præsidentibus cōpareas, meoq; nomine singula, iuxta cōsuetudinem ordinis perficias, & necessariam mei absentiam reddas excusatā. Quod ut uelis faciāsq; mutuae inter nos amicitiae intuitu, te etiam atq; etiam rogo. Si quid me scire tuarū uolueris cogitationum, rescribe, ipsasq; literas tuas huic nuncio principis mei trade, quoniā proficiscens ad Saltzburgam, expedita legatione sua ad nos per Augustā reuersurus est. Rationis nostrae trāfactae præsidentiae chirographū abbati Nurenburgensi mineris consignandū. Vale ex Berlin 24. Martii Anno 1506.

IOANNES TRITEM. GEORGIO

Sibuto poëtae laureato Salutem.

Vdiuimus te cum Hermanno Trebellio inisse certamen, quod non fecisses melius iudicemus. Tuæ non congruit ætati scriptis laceffere senes, & pro lana caprina, ut quidam ait, gerere bellum. Magis te iuuenem decet audire seniores, & discere ab eis, non contemnere aut iniudicare.

dere melioribus, etiam si melius sapias. Verificatur in te Hesiodi poetæ sententia dicentis

καὶ κεραμεὶς κδραμεῖ κοτέει ὁ τέκτογι τέκτωρ

,,

καὶ πτωχὸς πτωχῷ φθονεῖ, καὶ ἀοιδὸς ἀοιδῷ

,,

Et figulus figulum odit & fabrum faber

,,

Et pauper pauperi inuidet, & poeta poetæ.

,,

Est aut pefsimum malum inuidia, neminē plus lædens quā suum autorem, superbix filia, uenenum mentis letiferum, quo

*Inuidia pefsi
mū malum.*

diabolus maxime reus primum hominem supplantauit. Sed at

tende quid scriptura dicat. Paruulum, inquit, occidit inuidia,

Hiob.

quod sanctus Papa Gregorius explicaturus dicit. Inuidere non

possumus nisi eis quos nobis in aliquo meliores putamus. Par

uulus itaq; est qui inuidia occiditur, quia nisi ipse inferior exi-

steret, de bono alterius non doleret. Nullum inuidia monstro

sus monstrum, nec aliquod damnosius damnū, quæ dicenda

est merito erroneæ cæcitatē abyssus, humanæ mentis infer-

nus; cōtentionis stimulus, corruptionis aculeus, & diabolicæ

obstinationis introitus. In suum autorē grauius tendit inuidia,

& mentē unde sumit exordiū ut uipera necat parentē, per quā

diabolo fallentē mors primū intrauit in orbē terrarū. Hinc Sa-

lomon auditorem instituens beneuolum in prouerbiis dicit.

Ne comedas cum homine inuido, & ne desyderes cibos eius.

Cap. 27.

Inuidia enim cuncta bona deuorat ardore pestifero, animam

turbat, sensum comedit, pectus urit, mentem adfligit, cor ho-

minis quasi quædam pestis depascit. Ignis inuidia est inextin-

guibilis. Nam sicut tinea comedit uestimentum, sic & inuidia

cum qui zelatur cōsumit. Cauere magis amicorum inuidiam

Seneca monet, quā inimicorum insidias. Si non inuideris

maior eris. Nam qui inuidet minor est. Alienum bonum ma-

lū suum inuidus facit, quod malū longe est à uito docto, sa-

piante & bono. Miseria sola caret inuidia. Vnde magis pati
quàm agere inuidiam expedit. Si uis carere inuidia, nolue
nari gloriam lucubrationibus uanam, sed tuum imitare Ti-
bullum in quarto dicentem.

» Nil opus inuidia est, procul absit gloria uulgi.
» Qui sapit in tacito gaudeat ille sinu

*Modestia
qualis uirtus*

Modestum te in oibus exhibeas & eris sine inuidia gloriosus.
Est autè modestia uirtus moderatrix animi passionū, gratū &
spectabilē cunctis hominē reddens intuentibus, ut sermones
pferat libra iusticiæ examinatos, sitq; grauitas in sensu, & pon-
dus in uerbis modusq;. Non decet uiros, literarū studio dedi-
tos contentionibus inferuire, & rebus utilioribus neglectis pro
inutili sermone committere bellum, quo & mentes præcepto-
rū à rectitudinis euellunt statu, & auditorum corda ne ad sapi-
entiæ pertingant archana, nube uanitatis obnubilata sunt.
Eius uiri doctrinā libenter omnes admirant, collaudāt, latiq;
suscipiunt, in cuius oratione modestia refulget simul & graui-
tas, ubi nulla cōtentio æmulationis prauæ, nullus fastus cerni-
tur superbiæ, sed cum dulcedine, uocis, mentis, & oris exhibe-
tur tranquillitas, & amica sapientiæ choruscat humilitas. Nul-
lus enim sapiens superbus & arrogans esse potest, qui autem
elatus & superbus existit, sapiens non est. Maxima nobis hu-
militatis causa mortalitatis nostræ conditio est, superbiæ ue-
ro nullam penitus causam habemus! Quid enim sumus opoe-
ta, nisi homines, breui necessario morituri? uento & umbræ si-
miles, ut Sophocles dicit in A iace.

ὄρω γὰρ ἡμᾶς οὐδ' οὐδ' ὄντας ἄλλο πλὴν
εἶδω λ' ὄσσι πῶρ ζῶμεν, ἢ κούφην σκίαν

Video enim nos nihil esse aliud, præter
Simulachra quotquot uiuimus seu leuem umbram

Punctura

Punctum est, inquit Seneca, quod uiuimus, & adhuc puncto minus. Sed hoc minimum specie quadam longioris spacii natura diuisit, aliud ex hoc infantiam fecit, aliud pueritiam, aliud adolescentiam, aliud inclinationem quandam ab adolescentia in senectutem: à senectute uero ad puericiam quandam statuit regressum, per quem omnia morte cōcluduntur. Quid aliud est homo quàm sperma fœtidum, saccus stercoreum, & cibus uermium? Post hominem erimus cadauer putridū, ex cadauere uermes, post uermem fœtor pessimus & horror maximus. Et sic in hanc speciem uertitur omnis homo. Nam sicut in Ecclesiasta Salomon dixit: homo sicut egressus est nudus de utero matris suæ, sic nudus reuertetur in terram, & nihil auferet secum de omni labore suo. Miserabilis prorsus infirmitas hominis, quomodo uenit sic reuertetur. Quid ergo proderit ei quod laborauerit in uentum? Cunctis diebus uitæ suæ comedit in tenebris, & in curis multis & erumna & tristitia. O fallacem hominum spem, Cicero clamat, fragilemque fortunam, & inanes nostras conceptiones, quæ mediocri in spacio sepe franguntur & corruunt, & cum ipso cursu ante obruuntur quàm portum conspicerent ualuerint. Finem ergo tuum, Sibute, semper cogita, teque cognosce mortalem, nec mente superbiam malorum omnium matrem contigeris unquam. Sunt enim inexorabilia fata, & sicut Martialis inquit,

Lanificas nulli tres exorare puellas

Contigit, obseruant quem statuere diem.

Omnes morimur, & quasi aquæ in terrâ dilabimur, quem admodum & ille dixit. Debemur morti nos, nostraque mortalia facta peribunt, estque mors ultima linea rerum. Vtilibus in suda studiis, quibus non solum corpori prouideas necessaria, sed etiam mens à morte horrenda seruetur immunis.

Homo quid sit?

Capra.

Reuersuri ad propria breui tecum in Albiburgio tuo erimus,
& quid nos ut audatius ista scriberemus permouerit sermone
pandemus. Tu uero sciens nostrum in te amorem quam feci-
mus exhortationem nō exacerberis. Vale tui memor. Ex Ber-
lin 20. die mensis Aprilis. Anno Christianorum. M. D. VI.

SERENISSIMO PRINCIPI IOACHIM

Brandenburgensiu Marchioni, Stetiniensium ac
Pomeranorū Duci, Rugensiu Cassubiaq;
Comiti, principi Electori & c. Ioan.
Tritemius Abbas Spanhe-
mensis foelicitatem.

Vartadecima die mensis Maii Berlin oppidum re-
sidentia serenitatis tuae, ut scis princeps clarissime,
circa horam undecimā exiui, & iuxta praedictiones
Astrophili nostri plura nobis cōtigerūt aduersa, sed miserāte
deo euicim⁹ oīa. Sex nāq; diebus morbo calculi & uesicae labo-
rās grauiterq; afflictus remanere in Lypczig coactus sum, & ma-
nibus me cōmittere medicorū, qđ antea feci nunq;. Cumq; ue-
nissimus ad Rhenū p satellites cuiusdā iniquissimi Comitis in-
cēdiarii monasterii Lympurgēsis ego cū nūcio serenitatis tuae
familisq; meis & uno monacho memorati cōnobii exusti cap-
ti sumus infesto sanctissime Trinitatis circa horā undecimam,
ductiq; in castellum uicinum. Eodem tamen sero cognosce-
tes me sub tuitione regia custoditum omnes nos dimiserunt:
causam propter quam nos cōepissent afferentes nō aliam, nisi
qđ me negociis combusti monasterii Lympurgensis fauentem
arbitrarentur. Qua contumelia factum est, sicuti ex tuo intelli-
ges nuncio, qđ neq; ad Archiepiscopum Coloniensem, neq; ad
Treuerensem, sed neq; ad Moguntinensem tuas perferre com-
missiones

missiones potui. Agam tamen quamprimum, ut & tuas literas habeant & intelligant uoluntate. De meis uero rebus nihil certi scribere possum, quousq; cum excellentissimo principe meo locutus fuero, qui nunc est absens, & statum fratrum meorum, simul & metes æmulorū clarius intellexero. Nullatenus enim uidebor in Spanheim, nisi cuncta prius obstacula remota fuerint. Quod si non fuerit æmulorum conuersa temeritas, faciā alterum ē duobus, aut reuertar ad te sicuti postulasti, aut eligam mihi locum in ordine studiis meis conuenientem, ubi & possim tuam Serenitatem meorū facere studiorum participem. Audisti me sæpius dicentē quod sentio, quia curias sequi principū, nec meo conuenit proposito, nec plane congruit institutioni. Quam ergo conuenientem mihi in latitudine ordinis mei locum si fieri potest, quem si inuenire nequi uero, facturus sum necessario quod possum. Tuæ uero serenitati gratias habeo immortales pro tuis in me amplissimis beneficiis non solum exhibitis, sed etiam amplioribus, si necesse fuerit, promissis. Excellentiam tuam cum omnibus suis ualere opto incolumem Nestoreos in annos. Ex Heidelbergæ 18. die mensis Iunii. Anno Domini 1506.

IOAN. TRIT. AB. SPAN. DILE-
ctis in Christo fratribus & filiis Priori & con-
uentui in Spanheim synceram in
Domino charitatem.

DE Marchia Brandenburgensium tandem cum salute ad patriam reuersi, Theodoricum capellanum nostrum ex Francfordia præmissimus ad uos, quo ea referete quæ illi commissimus, & statum intelligeretis nostrum & mentem. Qui retulit nobis Budorim reuersus ad nos de fideli-
tatem uestrum, quo precamini ad uos quantotius reuertamur,

EPISTOLAE FAMILIARES. 137

neminem esse neq; futurum qui nos molestare possit aut uelit. Credimus quidem uera quae dicitis in cordibus uestris, æmulis tamen confidendum non duximus, quorum tanta in nos præsumptio à nemine iudicatur. Propterea sine cōsilio nihil faciemus, maxime cum quidam inter uos ambitione, & infidelitate pleni Cynonotis consentire potius q̄ nobis pastori suo conuincantur manifeste. Deū testamur omnipotētem, quem nihil potest latere, q̄ libenter quidem reuerteremur ad uos, si uestra erga nos integritatem possimus habere exploratam, de qua nos subdubitare compellit, q̄ toties moniti à nobis nihil cum Duce contra æmulo egistis. Sed mittite ad nos Priorem uel alium quempiam ex uobis, cui mentem latius nostram explicare possimus. Nam & si neminem qui nos lædere possit reueramur, quippe qui non metu cuiusquam foris manemus, sed facti duntaxat indignati memoria, tamen redire ad Spanheim sine principis Palatini consilio nequaquam intendimus. Valete, Deum orantes, ut eius sanctissima impleatur uolūtas, quae nunquam potest esse non recta. Ex Heidelberga 20. die mensis Junii Anno Christianorum 1506.

SANCTISSIMO IN CHRISTO PATRI

Julio papæ secundo Ioan. Tritemius abbas
Spanhemensis humilima pedum
oscula beatorum.

Mgnis quem Dominus noster Iesus Christus, Patris æterni filius misit in terram, uoluitq; in cordibus hominum uehementer accendi, me ultimum subditorum tuorum clemētissime pater nullius apud diuinam pontificatus tui sedem, præter fidem & deuotionem, uel meriti, uel momenti compellit, ut causam diui Bennonis merito & sanctitate Misnensis Ecclesie dignissimi quondam episcopi meo
altiorum

altiore uiribus, ad instantiam Christianissimi Saxonum Ducis Georgii, apud tuam clementissimam paternitatem, quia tuerbis nequeo, mutis uel literis agam. Is, ut ueterum monumentis edocemur, ab infantia praeuentus diuino spiritu totum se Dei mancipauit obsequio: fide clarus, uirtute & constantia infatigabilis, spe robustus, amore & charitate in Deum & ad proximum omni tempore semper feruentissimus. Ex monacho regulæ sancti Benedicti primus monasterii quod Goseck in diocesi Nuenburgensi non longe ab ipsa ciuitate situm nuncupatur, abbas institutus, triennio ferme præsuit in omni religione & sanctitate. Quo elapso monachorum suorum inuidia stimulatus, iniuriisq; aduocati comitis impetitus, monasteriū cum Abbacia deseruit, & heremum Christo in tranquillitate seruiturus intrauit. Inde per Victorem papam secundum uocatus, Goslariensis ecclesiæ rector constitutus est, & crescentibus semper in eo meritis sanctitatis, postremo Misnensis Ecclesiæ pontificatum canonica electione fratrum adeptus fuit. Qui ut nomē tantæ dignitatis non infructuose uideretur sumpsisse, ad utilitatem ouium Christi summi pastoris sese totum conuertit, in oratione continuus, & in prædicando Verbum Domini, tam Sclauis, quos ad fidem conuertit orthodoxā, quam suis atq; in circuitu fidelibus mirabili incredibiliq; seruore deuotus. In ea quoq; persecutione qua Henricus imperator tertius summis Romanæ Ecclesiæ pontificibus inobediēs hostis atque rebellis uniuersam in Germania præcipue turbauit Ecclesiam, Benno uir Dei, præsul quoq; magnificus, in fide & amore domini sui formatus, & Apostolicæ sedi semper fidelissimus, in faciem tyranno restitit, peccantem redarguit, sententiāmq; anathematis, quam Papa decreuerat, in eum confidenter fulminauit, schismaticum, maledictum, & reprobauit.

*Bennois epi
scopi Misne
sis mita.*

tum à Deo, nisi pœnitentiam ageret, ad iudicium uicarii Christi, publice illum prædicans & denuncians cunctis fidelibus. Pro his omnibus coniectus in uincula & carceres, iniurias & contumelias, opprobria simul & uerbera passus, hilari semper mente canebat. Mihi adhærere Deo bonum est, quoniam Christi uicario magis obediendum quàm homini maledicto. O uirum uirtutibus plenum meritisque excelsum, ter sancti quaterque sanctissimum, qui solidatus in petra cōstantiæ Apostolicæ, sese murum pro domo Dei tam necessario ac periculoso tēpore cōfidenter opposuit, & pro honore sacrosanctæ sedis Apostolicæ fortissime decertas, nulla tyrannorum uincula formidauit. O pontificem sempiternis extollendū laudibus, cuius uita cunctis uirtutibus omni que sanctimonia choruscans merito nobis in exēplum proponitur, quam Deo placuisse altissimo infinitis pene miraculis usque in præsentem diem manifeste declaratur, usque adeo, ut si miraculorum testimonio sanctorū integritas cōprobāda indicitur, nemo sanctior diuo Bennone his tēporibus iudicandus uideatur. Quotidie ad eius sepulchrū stupenda fiunt miracula, semperque mirādis succedūt mirabiliora. Et quamuis pater beatissime Iuli, Benno pro suis meritis apud Deum optimum maximum mercedem & gloriā in cœlesti palatio iam suscepit æternā, suoque ineffabili spiritus principio cōiunctus per gratiā non naturam, sine fine beatus, nostros minime requirit honores, quippe cum omnia in summo illo habeat bono, nobis tamē & posteritati fidelium, autoritate sanctissime sedistuxæ consulendum fuerit, qui sanctorū patrocinio indigemus. Bennonem testantur miracula sanctum, clamāt uirtutes honorandum, fidelem experientia sanitarum pollicetur patronū. Hoc unum uotis obstat omniū, & beneficia impedit singulorum, quod cum autoritate sedis Apostolicæ nondum apud

nos in

nos in catalogū sanctorum uideatur adscriptus Benno, quem regnare cum sanctis in cœlo non dubitamus, ab eis ueneratione cogamur desistere, neq; suffragia tanti uiri nobis liceat inuocare. Sed cū uita eius sanctissima plena uirtutibus à uetustioribus suisq; contemporaneis luculenter habeatur descripta, & multa quotidie in Ecclesia Misnensi ad eius tumulum fiant miracula, Christianitatis amator, cultor, atq; defensor integerri- mus & Christianissimus princeps Saxonū, Misnensiuq; Dux memoratus Georgius, pia deuotione motus, pro eius canoni- zatione laborandum duxit, & commissarios qui examinarent singula, à tua sanctitatis prædecessore Alexandro Papa sexto impetrauit. Alexander uero morte sublatus expedire negociū diui Bennonis non potuit, & forsitan non debuit, propterea q̄ diuina prouidentia tanti uiri honorem tuis temporibus de- putauit, tibiq; amicissimum sibi præfulem sanctorū adscriben- dum catalogo referuauit. Quocirca tuā sanctitatē beatissime pater qua possumus humilitate rogamus, Bennonē apostoli- cum uirum nobis uenerandum concedas, eiusq; nomen cum sanctis Dei confessoribus celebrandum inscribas, & quod tuo muneri referuatum est, in gloriam alterius non patiaris deue- nire. Crede mihi pontificum maxime, Bennonem conferen- do patribus diuis cultū Dei non mediocriter ampliaueris, tuo quoq; celeberrimo nomini sempiternā apud Saxones memo- riam cōparabis in terris, & diuo interueniente Bennone, pro ampliato cultu diuino bonā recipies mercedē in cœlis. Hoc unanimiter à tua sanctissima maiestate petimus omnes quot quot diui Bennonis merita uel in nobis uel in aliis sumus ex- perti. Exaudiamur à te clementissime pater iterum atq; iterū rogamus, faciesq; rem gratam Deo, utilem & honestam popu- lo Christiano, & supplicantibus nobis perpetua gratitudine

memorandū. Omnipotens Deus, cui⁹ uicarium agis in terra
beatitudinem tuam ad nostram salutem diu conseruet incolu
mem. Ex Budori 21. mensis Iunii Anno Christianorum. 1506.

IOANNES TRITE. AB. SPAN. DILE-
ctissimis in Christo filiis sincerā in Dño charitatē.

Quam mutentur cito mentes hominū quotidie satis
experimur, non solum in extraneis, sed etiam quod
ualde miramur in uobis, si tamen uera sunt quae no
bis per Priorem uestro sunt nomine relata. Ad monasterium
reuertamur oratis, & obstacula quae mentem nostram non im
merito offendunt, quod saepe mandauimus, nec dum abstuli
listis. Cogitate fratres cui potius haec uestra negligentia nocere
possit. Non existimetis me anhelare ad Spanheim, qui alibi
mihi cū dei auxilio facile melius possum prouidere. Vestri tñ
miseror, uos inuitus deserō, quos in Christo congregans enu
triuui. Quod si mihi p uos data fuerit occasio qua uos iuste de
serere possim, scientes scitote quia nunquam in aeternum ad
uos redire consentiam, sed fortunam sequar oblatam. Quam
temeratam nobis iniuriam fecerint a muli non ignoratis, licet
ipsi nunc dicant, nihil se in odium nostri cogitasse, sed in illos
potius cœpisse iniuriam, qui minas abbati Moguntino intule
runt. Quod uero consulitis Duci literas scribamus supplicato
rias, est causa nos prohibens, maxime uero manifestum, q̄ ni
hil in eum peccauimus unquam, ipse uero in nos cuius sit ani
mi, & quam ob causam, nos non latet. Vos autem quod bo
num uobis uidetur cum illo agite, nos quidē ad eū pro nobis
non scribemus. Complacuit autem nobis non absque ratio
ne, causam differre omnem usq; ad capitulum annale, quod
in proximo celebrabitur apud Moguntia, quo & patrū explo
remus sententiam, & eos in re tam ardua noluisse praeferre
compro

comprobemur. Interea paululum sustinete, quoniam celebra-
to capitulo uobis mentem nostrā opere faciemus manifestā.
Valere & pastoris uestri memoriam ad deum habetote. Ex Bu-
dori 6. die mensis Iulii Anno Christianorum M. D. VI.

IOAN. TRITE. AB. SPAN. IACOBO
Vuimphelingio Selestadiensi amico S.

N toto biennio nunquam mihi data fuit occa-
sio qua tibi certo scribere possem, bello in nos
sæuiente grauissimo, & magnā rebus nostris mu-
tationē, deo sic permittente, sumētibus. Nam
anno salutis nostræ quarto supra quingentesi-
mū atq; millesimū circa festū Pentecostes cōspirantes in unum
Bauari, Suci, & Halsones, cū certis aliis principibus, Comi-
tibus, ac ciuitatibus, omnē terrā sereniss. principis nostri Phi-
lippi Comitis Palatini, tam hic circa Rhenū quā in Bauaria
ubiq; hostili peruagantes incursum, quicquid inuenerūt nō satis
manitū rapuerūt, nulli parentes loco, nulli religioni deferen-
tes, sed neq; sexum reuerentur, neq; aetatem. Spoliauerunt
Ecclesias & monasteria deprædati sunt, auferentes quicquid
inuenerunt, calices, altariū quoq; operimenta, campanas, &
cuncta utensilia, tam ad diuinū cultum, quā ad hoīm perti-
nentia usum. Multæ circa nos uillæ satis pulchræ & magnæ
cū ornatisimis ecclesiis per hostes incensæ sunt, funditusque
ignib; cōsumptæ iacēt. Illud quoq; insigne cœnobii nostri or-
dinis Lympurg ppe Dureckheim p satellites Comitis de Ly-
nigen cū ecclesia & oībus habitatiōibus suis in fauillā redactū
est penitq; destructū. Duo illa monasteria circa nos altere por-
ta Mariæ Vuilhelmitæ p Alexandriuos, altere uero S. Disibo-
di Cisterciensium per Palatinēs oībus mobilibus bonis tūc

*Belli Bauari
cimentio.*

inuentis spoliata fuerunt, & ne incenderentur pecunia redempta. Nostri quoque monasterii cortes pene omnes aut incensa, aut aliàs penitus destructa iacent. Interea dum hæc ageretur hic circa nos, ego in oppido Palatini proximo Creutzenach, quo in uigilia Petri & Pauli hostium timore secesseram, per duas & uiginti hebdomadas manere coactus fui, non sine maximo rei familiaris iactura. Quicquid enim fuit in monasterio, ne hostibus cederet in rapinam, illuc deferre oportebat. Et multa quidem inter uehendum reuehendumque fuerunt diffracta uel etiam collisa, dum nemo nostrum adesse potuit, qui diligentiam rebus necessariam adhibuisset. Sedato tandem utcumque tumultu furientis populi, ad cœnobium reueitor meum, frumento & necessariis pene uacuum, quæ omnia ratione belli fuere consumpta, & ecce paucis mensibus transactis me Budori existente, quidam ex monachis & capuciatibus nostris, quos appellamus donatos, nescio quo spiritu ducti, cum Cynonotis, propter Palatinum nobis occulte infestis, in nos cospirasse notati sunt, & Ducem Transsylvanum nobis reddiderunt infensum. Qui falsis delationibus accommodans fidem, quosdam è familia nostra sub immunitate ecclesiastica fecit detineri, causas confictas allegans, cum omnia ex alio fonte prodirent. Ego Budori factum audiens, rei indignitate permotus, à prima die mensis Aprilis millesimi quingentesimi quinti salutis nostræ anni usque in hunc diem extra monasterium mansi, non metu Ducis uel alterius cuiuscumque, sed iniuriarum memoria indignabundus. Fui in Marchia Brandenburgensi mensibus nouem, cum serenissimo principe Ioachim sacri imperii electore, à pluribus annis desideratus ab eo rogatusque, & iam remuneratus ab illo non mediocriter discedens Budorim reuersus sum, hicque manens donec uideam quid mihi sit utiliter faciendum. Multæ sunt

rationes

rationes & causa penes me, propter quas redire ad Spanheim non facile consentiam: ne quid tamen egisse uidear inconsultis patribus, ordinis eorum praestolabor cōuentū, qui in capite Septembris apud Mogunciacum ex more celebrabitur. Si rebus meis potuerint utili ratione consulere, bene factum est: sin uero nequiverint, uel certe neglexerint, dabit ipsa necessitas mihi cōsiliū, ut fortunam sequar urgentē. Neq; primus sum qui locum sibi cōmissum iniuriatus deseruit, ne seruiret ingratū, cum plures ante me non solum abbates, uerum quoque & pontifices suas propter improbitatem subditorum dignitates praelaturasque dimittentēs propriae consuluere salutē. Omnipotens ac piissimus DEVS, qui pascit auiculas cœli, Psal. 146: dātq; iumentis escam in tempore oportuno, mihi quoq; non dubito prouidebit unde uiuam, qui nec multa desydero, nec magna concupisco. Habēs enim uictum & uestimentum, iuxta 1. Timot. 6 uerbum sancti Christophili, his iam didici contentari, sicuti & Graecorum quidam dixit:

οὐκ ἐθέλω πλοῦτερον, οὐκ ἔρχομαι, ἀλλὰ μοι εἶη

ἵη ἀπὸ τῶν ὀλίγων μηδὲ ἔχον τι κακόν

Non quero ditari nec opto, sed mihi sit

Viuere in modicis nihil habenti malum.

Scire cupimus quid cuderis noui: neq; ocio te languescere credimus, neq; sine lucubratione continua expendere diem posse uel unum. Vale nostri memor ad Deum. Ex Budori ultima die mensis Iulii Anno Christianorum 1506.

IOANNES TRITEMIUS AB. SPAN.

Opt. fratri Ioan. Nutio Salutem.

Enit ad me Prior sine literis cuiusquam, uerbo significans capita factionum apud Bingiones conuenisse nostri causa ad quartum diem mensis Au-

gusti, quorū & ipse interfuit consilio, unā cum suo collega Bionita, retulitq; nobis in illo impietatis consilio quadā amulorum dicta simul atq; conclusa, quorum sentētia hanc uerborum complectitur summam. Ad monasterium reuertamur se maxime optare dicunt, nobisq; ex parte Ducis atq; suorum nihil esse uerēdum, utpote qui & reditum ualde cupiat nostrum, & dixerit manifeste sapius, nihil se aduersum nos sensisse uel cogitasse unquam. Quōd si nobis redire ad cœnobium non placeat, optare Ducem simul & mēdaces illos prefyteros senes, q; Abbatiam resignemus, se tamen malle reuertamur q̄ cedamus. Hęc prauorum summa cōsili, super qua Melantius Prior nostrum quod referret optabat responsum. Instare capitulū diximus Moguntia celebrādum in capite mensis Septembris, in quo causam patribus examinandā proponere intendimus, & quid consulant audire. His cognitis prior discessit, relaturus ad ducem. Post cuius digressum altera mox die Ioannes Damius nobis aperuit, literas se apud priorem uidisse nobis inscriptas nomine conuentus nostri, quem interrogatum quid continerent, respondisse, inuestiuam contra abbatē. Et Damius. Contra abbatem (inquit) scribit conuentus? O stultissimi & insani quid nam agitis? A reptāsq; de manu Prioris literas aperuit, legit, Priorisq; temeritatem mirabatur. Continebāt enim quosdam in nos, ut asseruit, articulos, per solum Priorem nostrum apud Mogunciacum, adiutorio illius destructi hominis Petri Sarpionis confictos, & nomine conuentus nostri ignorantibus ipsis mendaciter conscriptos. Damius autem postquam legerat schedulam rupit, ne nostras incideret manus. Hac iniuria prioris nostri denuo moti, nobiscum statuimus frater (quod te minime latere uolumus) nūquam redire ad Spanheim, sed nobis ut poterimus alibi providere. Jam enim nobis constat.

constat manifeste prioris infidelitas, qui se nobis eatenus finxit esse fidelem. Scimus quod ad abbatiam nostram aspirat, propterea nobis molitur insidias, dulcia in ore uerba, sed dolum machinatur in corde. Cedemus ergo non inuiti sed uoluntarie, & quamuis tenere Abbatiam nostram possimus etiam de monasterio absentes, & Duce & uobis omnibus inuitis, libere tamen post dies paucos & sine pactione dimitemus, quemadmodum ante annos tres & uiginti ad eam sine pacto nescientes canonice fuimus electi. Facilis est nobis iactura terrenæ dignitatis, qui nos scimus esse mortales, nec pensi habemus quid uocemur, sed potius quid simus attendendum duximus. Sed prioris ingratitude miramur, quem & beneuolentia singulari semper extulimus, & multis beneficiis profecuti sumus. O Prior infidelissime omnium monachorum, Judæ non immerito comparandus traditori, quam impie contra nos egisti, immemor beneficiorum in te nostrorum omnium. Nonne parentes tuos ex terra Lucenburgensi bello & incendio profugos, pauperes & egenos, amore tui suscepimus, fouimus, & per annos iam tres & uiginti de monasterii substantia, contra multorum fratrum sententiam, enutriuimus, eisque domicilium cum omnimoda libertate in uilla Spanheim tradidimus gratis: eis quoque de monasterio quotidie præbendam integram & ambobus sufficientem per nostros ministrandam ordinauimus, quam & singulis diebus accipiunt usque in hunc diem. Te quoque in sacerdotem ordinari fecimus, deinde in capellanum & commensalem nostrum assumpsimus, postea in cellerarium monasterii primum constituimus, de quo quidē officio cum te propter leuitatē tuam amouere fuisset necessarium, ut nulla tibi oriretur confusio, in Priorem te nostrum reclamantibus multis eleuauimus. Nihil tibi ratio-

EPISTOLAE FAMILIARES. 148

nabiliter postulanti unquam denegauimus, te quoque, quod diffiteri non poteris, ut oculi pupillam nostri semper custodiimus, & contra omnium murmuraciones fratrum, quas tua suscitasti negligentia, tibi nimium credulus, per annos iam ferme quatuordecim manutenui & defensaui. Tu autem qualia nobis reddideris in hac ipsa tribulatione nostra, omnipotens Deus qui nouit non dubitamus suo tempore ut intelligas dabit. Nos etiam non in uindictam, sed ut intellexisse nos tuam ingratitude agnoscas tibi antipodosim suo tempore scribemus. Quid tibi nunc amantissime senior Nuti uideatur, iustene mouemur ad cedendum an iniuste? qui talem in Priore nostro ingratitude & malitiam inuenimus, in quo confidere præ cæteris solebamus. Scribit in nos eulogia sub nomine conuentus, ignorantibus cunctis, qui nihil de nobis mali scribere cum ueritate potuit unquam. Putabat forsitan homo stolidus & ambitione plenus, si huiuscemodi literæ in manus deuenissent nostras, quod contumelia moti in conuentum arma uerteremus, ipsosque fratres scribendo durius, nobis faceremus auersos, ac per hoc sibi præberetur introitus ad Abbatiam. Sed nos omnia dissimulare statuimus, propterea, quod redire ad Spanheim minime cogitemus. Nostrum in hac re consilium non facile mutabimus, nisi maiorum forsitan, quod absit, autoritate compellamur. Quæ spes salutis, quæ nobis confidentia pacis esse cum talibus posset? qui beneficiorum immemores nec Deum timent, nec homines reuerentur, sed nec rationem propriam considerant salutis. Hac interim tecum amantissime frater, donec ueniat dies perficiendi consilium. Vale nostri memor ad Deum in orationibus tuis. Ex Budori decima quarta die mensis Augusti Anno Christianorum 1506.

Reueren-

REVERENDIS IN CHRISTO PATRI

bus presidentibus, diffinitoribus, cæterisque abbatibus, consilium annale ordinis S. Benedicti apud Mogunciam celebrantibus Ioan.

Trite. abbas Spanhemem. reuerentiam & honorem.

AD sacrum ordinis conuentum, què modo celebratis, amantissimi patres, uenire personaliter constitui, propter causas & negocia quæ me concernunt non minima, quemadmodum partim ex his meis literis, partim ex latore ipsarum Ioanne Damio mihi professo monacho intelligetis. Sed nimium in me saeuente fortuna prohibet. Nequissimus enim tyrannus ille Comes de Lyingen, qui anno priore monasterium Lymphurgese funditus incendio destruxit, omnes uias ad Moguntiam dirigentes latronibus occupauit, ut uel me capiat, uel dicti cœnobii abbatem, sicuti à multis tam occulte quam manifeste sumus informati. Abbati enim memorato insidiatur, propterea quod eum coram Regia Maiestate & principibus super spolio & incendio monasterii accusauit. Me autem persequitur eadem ratione, quia non solum Coloniae, sed in aliis quoque locis iustis partibus abbatis semper faui consuluique, & multis dietationibus contra tyrannum saepius interfui. Hinc offensus nos ambos odio graui persequitur, & si manus eius incideremus, non sine periculo possemus euadere. Me quoque nuper de Marchia Brandenburgensi reuersum, cum omni familia mea, quæ tunc erat mecum, satellites eiusdem tyranni existentem in monasterio Sebach mihi commisso, in domo hospitem cœperunt, & in castellum eius uicinum duxerunt, ipso tunc absente tyranno. Qui cum postmodum reuertens factum didicisset, grauiter suos increpauit, quod

me dimisissent, & mihi iam ampliori insidiat uasania. Quantum uero ad negocia mea pertinet, neminem uestrum credo latere, quàm grauius anno priore fuerimus afflicti omnes, qui sub tuitione serenissimi principis Palatini sumus cōstituti, bello & crudelitate Pinalcontum Hassonum, qui omnia circa nos percurrentes rapuerunt, ecclesias cum uillulis incendio consumentes. Horum ego metu cum ne religioni quidem parcerent, in proximum declinaui oppidum, ibiq; donec illa qui euisset commotio permansi. Reuersus tandem ad monasterium multa comperi me absente perperam acta, moresq; quorundam fratrum ab institutiōe regulari miserabiliter degenerasse, ac talia commisisse, quæ silentio non uiderentur penitus transeunda, sed merito potius iuxta formā regularis disciplinae corrigenda. Metuentes autem scelerum autores uindictā quam se metuissē non ignorabant, occultis machinationibus quosdam è familia nostra, de quibus suspicabantur me omnia eorum scire quæ facta fuerant, relatione infamare & lingua circumferre cœperunt, primum ad officiales Ducis Ioannis, ac deinde ad quosdam alios nescio quam contumeliam eis imponentes. Interea me cōtigit in causa exusti cœnobii Lympurgensis Heidelbergam uocari, ubi cum essem per dies aliquot, officiales memorati ducis, nescio cuius imperio, quosdam è familia nostra cœperunt & uinculis manciparunt, ad instantiam abbatis Moguntinensis, ut est fama, qui monacho uni fugitiuo maluit dare fidem, quā mihi & toti cōuentui meo Spanhemensi. Huius ad me facti nuncio relato, non mediocriter mihi uidebar offensus: nec immerito quidem, propterea uel maxime, quòd me absente nec prius auisato contra iuris ordinem talia præsumperunt. Verebar enim quod accidit, ne uulgus,

uulgius, turba in uicium alioquin credula nimis, aliquid de
 me suspicaretur sinistra, quasi mea capti detinerentur causa.
 Plura mox in uariam à populo dicebantur sententiam, tan-
 tusq; subortus est in circuitu rumor, quòd redire ad monaste-
 rium non statui, priusquam iniuriantium temeritas condig-
 na satisfactione plecteretur. Detulifactum omne ad principè
 Palatinum, cuius consilio & assensu foris mansi usque in præ-
 sentem diem. Cernentes æmuli quòd nollem redire ad mona-
 sterium, magis insanire cœperunt, quorum minas parum cu-
 rari. Mansi autem Heidelbergæ & Spiræ mensibus duobus,
 febribus & indignitate facti æger & infirmus, sine meorum au-
 xilio uel consolatione, quousque tandem uocatus à serenissi-
 mo principe Ioachim Brandenburgensium Marchione Colo-
 niam descendi: indeque Principe meo Palatino consentiente
 Marchiam ipsam Brandenburgensem cum Marchione in-
 gressus sum. Inde post menses nouem reuersus ad patriam,
 cum tumultus æmulorum sedatos crederem, concitiores
 quorundam ambitione, ut dicitur inueni. Consideratis itaq;
 singulis apud me statui, nequaquam deinceps seruire ingratis,
 neque illius subesse dominio, apud quem plus ualere menda-
 cia quàm ueritas, ut cuiusquam integritas uitæ fiduciam sui
 nullam, sola caperet impiorum adulatio firmitatem. Sum
 enim uoluntatis dimittendi monasteriũ cum Abbatia Span-
 hemensi, nisi uos aliud rationabiliter decreueritis, quibus cu-
 pio pro uiribus obedire. Quid mihi & Cynonotis? aut quæ
 potest mihi esse quies mentis in medio peruersorum consti-
 tuto? Confido in DOMINO IESU CHRISTO fide-
 lium saluatore animarum, quoniam me pauperem seruulum
 suum non despiciet in finem, etiamsi à uerbis omnibus fuero
 desolatus. Annis iam uiginti & amplius, sicuti uos ipsi scitis,

pro communitate ordinis atque capitulo continue laboraui, scribendo, dicendo, uisitando, causas & commisiones innumeras unionis nostrae coram episcopis atque principibus aliisque diuersis expediendo: nec hodie quisquam in ordine uiuit, qui tantos labores pro bono cōmuni tolerauerit, quātos me scitis ptulisse. Per Sueuiā, Franconiā totā, Alsatia, perque dioceses, Treuerensem, Coloniensem, Moguntinensem, Spirensē, Bambergensem, Herbipolēsem, Argentinēsem nō semel aut bis, sed multoties uestro iussu uisitauī, multoq; tpe de monasterio meo absens uobis imperantibus ppria neglecti curans aliena. Quid, p̄ his oībus mercedis consecutus sum: Nisi omnipotens Deus in futura illa retributione iustorum mihi per suam misericordiam mercedem cōferat laborum, omnia coram hominibus perdita dixerim. Videte quae fecerim, & quā in iniuste patiar intelligetis. A multis uero annis haec in me pullulauere mala, ea praesertim occasione, quod me in uisitacionibus diutius occupato, fratres mei non satis religiose uixerunt, & Cynonotos, quod nunc experior, in odium mei occulte prouocarunt. Non ex opinione scribo: etenim manifesta sunt quae dico. Sed culpas fratrum meorum in lucem proferre nec uolo nec debeo, magis autem patientiam completens, exemplo sanctorum patrum oues incorrigibiles dimittam. Reliqua uestris paternitatibus proponenda latori praesentium praefato commisi. Opto uos in Christo ualere memores mei. Ex Budori 20. die mensis Augusti Anno. Christi 1566.

IOANNES TRITEMIUS ABBAS SPAN,

Conrado Abbati monasterii sancti Stephaniani in ciuitate Herbipolensi

Salutem & charitatem.

Rene

Reuerende pater amice & frater charissime, cū iuxta uulgatū prouerbiū in necessitate probetur amicus uerus sit an falsus, nihil in hac mea desolatiōe magis à te postulo, quàm ut (si ullo modo fieri potest) ad me Budorim uenias capitulo celebrato. Multa enim in corde meo con- cepta tibi dicenda uersantur, quæ literis demandare mortuis nullatenus possum. Neque tuam charitatem existimo latere, quibus agitor procellis persecutionum quorundam Cynonotorum, qui se obsequium Deo præstare arbitratur si me gratis fuerint persecuti, non minus inuidia quàm odio mei laborantes. Ego autem qui optime nouerim per multas tribulationes introitum patere regni cœlorum, me, quantū potui hætenus, patientia DOMINO IESU largiente, armaui, non uolens malum reddere pro malo, sed iræ potius dare locum, absens à monasterio meo in septimum decimū hodie mensem permansi. Causa uero non una solum sed plures mihi ne ad monasterium reuertar in æternum persuaserunt. Dux Cynonotorū armulis meis nimium credulus, nostris male partibus fauet, quāuis ut reuertamur optare uideatur. Sed eius non sequar imperium qui fertur dixisse: reuertatur ad monasterium suum abbas uester nihil metuens: ego enim neque malū illi facturum sum, neque bonum. Satis animū in nos tuum declarasti, o princeps, nec interprete opus est ullo, intelligimus enim quā rebus nostris faueas bene, qui te nobis manifeste nihil boni polliceris facturum, sicuti nec antea quicquam fecisti. Igitur ualeas cum adulatoribus tuis, ego deinceps tuo subiici dominio non consentiam in æternū. Omnipotentis sequar consilium, qui nihil sine causa permittit, cuius miserationi confidens non timebo quid faciant mihi homines iniqui, ambitiosi & ingrati, qui me propterea persequuntur, ut eorum satisfaceret ambitioni, quod rei

EPISTOLAE FAMILIARES. 154.

probabit euentus. Scripsit in me, ut fama est, prior meus eulogia nomine cōuentus, mēdaciis plena & sine ratione conficta. Mira hominis dolositas. Literis penè continuis pulsar, uerbis quoq; & lachrymis quoties uenit ad me orat, petit, & rogat, tā suo nomine q̄ cōuentus, ut ad monasteriū nostrū reuertamur, omnē subiectionē obedientiāq; promittēs, & in occulto nobis aduersa machinatur. Hac dexteræ manus iniuria & scādalo motus, quanq̄ serenissimi principis Palatini aliorūq; fauore & assisētia has iniurias propulsare possem, abbaciāq; retinere meā etiā absens omni tēpore à monasterio, Duce cū omnibus æmulis meis non attētis, animū ad resignandū tamē induxi, malens consciētiā meā ab his malis quæ sequi possent, seruare innocentem, q̄ illatas uindicare cōtumelias. Staturi ergo apud me tātis cedere oneribus curæ pastoralis, & deinceps nequa q̄ seruire ingratis, exēplo sanctissimi patris nostri Benedicti, & cōpluriū ipsum sequentiū patrū, qui prouocati suorū ingratitude monachorum, relicta pastorali cura ouium morbidarum, ad alia loca suæ salutis prouisuri sese contulerunt. Sed de his colloquemur ad plenum cum tua charitas ad nos uenerit Heidelbergam, ubi ego & Lymphurgensis abbas te simul & Schotterensem præstolamur, uēturosq; omnino speramus. Opto paternitatem tuam diu ualere incolumem. Ex Budori 20. die mensis Augusti, Anno Domini 1506.

IOAN. TRIT. AB. SPAN. HENRICO
Abbati Burffeldensi Salutem.

DEus omnium unus optimus maximus, qui nihil ignorat, noscēs abscondita cordiū, ipse scit q̄ absentaueri me à capitulo inuitus, causam habēs nō modicam, qua perurgēte plus q̄ libenter eius interfuissem celebrationi, nisi me, quē admodū & abbatē Lymphurgēsem, Comitē tyrāni
saucia

ſæuicia impediret. Multorū enim cōſiliis auſati ſumus, ne uia-
rum periculo nos tāto ſubiiciamus. Nos enim maliciā eius non
ignoramus, quæ tāta eſt, ut nec Deū timeat, nec hominē reue-
reatur. Dæmone plenus eſt & penè furioſus, utpote qui anno
priori bello ſæuiente in pauperes, nō ſolum Lymphurgēſe mona-
ſterium, ſed & alias complures Eccleſias pulcherrimas diaboli
agens officium ignibus incēdens penitus deſtruxit. Hinc ſem-
per præſumit ſæua perturbata conſcientia. Sime (quod Deus
auertat) denuo caperet, quis de manibus inſanientis liberaret?
Pro corpore & uita res agitur, quam toto mūdo duximus præ-
ferendam. Ego penes me conſtitui quid facturus ſum, nō unius
noctis ſed plurium menſium conſilio mature deliberatus. Ab-
batiā meam breui intendo reſignare, & mihi cum Dei auxi-
lio principisq; fauore alibi ubi potero quietius prouidere. Non
cupio redire ad Spanheim, nec Ducis opto reconciliatio-
nem, quoniam qui mihi ſine cauſa inſenſum ſe præbuit, ſub
ſuo me dominio deinceps non habebit. Sunt duo in Span-
heim qui totius mali fuerunt incentores, quorum alter eſt Pri-
or, alter fuit Cellerarius, uterq; abbatiā adſpirat, ſinant pa-
tres ut præualeant ſi uelint, ego me conuertam ad ſemitā pa-
cis impiorūmq; cōfortia euitabo. Abbas ſancti Iacobi Mogun-
tiniſ omnia hæc mala præueniſſet, ſi mendacio non plus cre-
didiffet quā ueritati. Deprehenuſ nanq; publice in crimine cel-
lerarius, me quidē abſente metuēs poenā ad ipſum cōfugit ab-
batem, & ut ſua defenderet uicia mendaciter conſinxit aliena.
Credidit ille mētienti potius q̄ ueritati, totūmq; putabat Euā-
geliū quod frater pro ſui deſenſione excogitauerat. Reuerſus
ad monaſteriū ego, cū facti hiftoriā didiciſſem, grauiter quidē
tuli nō ſolū crimē fratris ſed etiā temeritatē abbatis, qui talē cō-
tra fratrū oīm teſtimonia criminofum & fugitiuū deſenſaret.

Interea cū noluissem præcipitantē sequi multorum sententiā, cōtigit me denuo Heidelbergam uocari, ubi me diutius occupato in negotio exusti cœnobii Lymphurgensis, idem frater in odium eorum qui factum eius prodiderunt, quibusdam sibi ex donatis consentientibus tantum effecit, q̄ aliqui ex eis capti fuerūt, non minus id procurate abbate memorato. Quæ postea fuerunt secuta, ex fratre quē mihi tua paternitas clarius inteliget. Vale pater optime & ora pro nobis Deū. Ex Budori 30. die mēsis Aug. Anno Christianorū 1506. Et sua manu raptis.

IOANNES TRITEMIVS ABAAS

Spanhemensis optimo fratri Rogerio
Sycambro Salutem.

Venerunt ad me Budorim quarta die mēsis huius, Ioannes in Schotteren, Conradus S. Stephani in Herbipoli, & Georgi⁹ in Suartzach, monasteriorum nostri ordinis Abbates, missi à capitulo annali Mogūciæ pridem celebrato, hæc summarie habētes in mandatis, ut suis mihi persuaderent sermonibus ad monasterium redire. Duos etiā alios patres per capitulum ordinatos dicebant, qui Ducē nomine totius unionis accederent Burffeldensis, eumq̄ mihi efficerent placatū. His ego auditis respōdi, non esse opus propter me deputatos accedere Ducem, quoniā illius reconciliationem & gratiā nec quæro nec opto. Absit à me ut illius deinceps dominio subiiciar, apud quē mendaciū ualet plurimum, ueritas nihil potest. Nimis temerata iniuriā passus, tam à Ducē q̄ à tribus è conuentu meo, non reuertar amplius ad eos, sed resignabo abbatiam quamprimū rebus meis aliquantulū prouidero. A ccepto missi responso, cum cernerent sententiā fixā, non amplius molestarunt, sed rescripserunt abbatibus à capitulo deputatis, nulla fatigatiōe ad Ducē esse op⁹, quia omnino p̄ncs.

penes me statuissem non amplius redire ad Spanheim. Deus mihi prouidebit ubi manea, & cū pace maiore quā in Spanheim uixerim in unquam. Quorsum uero me intendam conferre si uelis scire, nescio quid respondeam. Tres me principes magni expectant, sed non placet mihi curias sequi principū. Tres quoq; ordinis quem sum professus abbates potentiores ut ad eos ueniā rogant. Sed ne fabulam putes, nomina dabo singulorum. Maximilianus Rex serenissimus Romanorum pluries ut nosti, me sollicitari fecit, ut suo me cōferam seruitio. Marchionem Brandenburgensem nō opus est ut citem in medium, cum scias quanti me faciat. Philippus quoq; Bauariæ Dux, & Comes Palatinus Rheni, clementissimus princeps, me prouidere quo ad uiuā copiose pollicitus est, uel penes abbatem Lympurgensem, uel in suo principatu, ubicunq; uoluerō. Postremo iam mihi abbas S. Stephani memoratus dixit, abbatiam diui Iacobi apostoli maioris in suburbio Herbipolensi propediem uacaturam per resignationem præsentis abbatis, quam si assumere uelim, se operam daturū, ut res quantoties sortiatur effectum. Assensu consilio malens in paupertate uiuere sub institutione monastica, quā diues in curiis principum conuersari. His ita conclusis missi ad me à capitulo patres octaua die mensis Septembris ad sua reuersuri discesserunt. Atego responsum sæpe dicti abbatis expecto, utrum uidelicet ita placeat reuerendissimo patri Episcopo Herbipolensi, quod tandem accepto te facturus sum de omnibus certiozem. Vale ex Budori 12. die mensis Septembris Anno Domini 1506.

CONRADVS ABBAS S. STEPHANI

Herbipolensis Ioanni Tritemio abbati Span. S.

Reuerende pater iuxta recessum mutæ conclusionis nouissime in cœnobio monialium Nouicastro prope Heidelberg

bergam factæ, mox ut perueni ad propria. D. Reuerendissimū
Herbipolensem episcopum accessi, & inter alia colloquia mo-
nasterium S. Iacobi concernentia uestræ paternitatis mentio-
nem feci, asserens fore possibile, si suæ paternitati reuerendissi-
mæ placeret, ꝓ uestra paternitas eidē præficeretur cœnobio.
Quod audiens summe dicebat sibi placere, pollicebaturqꝫ
uelit uestram paternitatem graciosè fauore, manusqꝫ fideliter
præbere adiutrices, mihi quoqꝫ ut hæc quantotius uestræ pa-
ternitati significarem iniunxit. Vestra nunc igitur paternitas
nō sit in mora, quam ipse reuerendissimus dominus noster in
omnibus grauer ferre consuevit. Reliqua mutua referuo col-
locutioni, quam altissimus prosperam & iucundam facere di-
gnetur. Datæ Herbipoli in die exaltationis Sanctæ crucis
Anno Christianorum M. D. VI.

IOAN. TRITE. ABBAS SPAN. CON-
rado Abbati S. Stephani Salutem.

Iteras tuas pater uenerā de sextadecima die mensis
hui⁹ Septembris apud Budoras in Nouocastro cœ-
nobio suscepi, quibus relectis mentem reuerendissi-
mi præfulis simul & tuæ paternitatis intellexi. Habeo tibi gra-
tias ingentes pro tua in me charitate, agāqꝫ libenter uberiores
unquā si potero. Nam etsi principū fauore atqꝫ pietate mihi fa-
tis posset esse prouisum, quia tñ homo sum claustralis, & studio
scripturæ deditus, malo in paupere latere cœnobio, quā inter
aulicos haberi clarissimus. Imitabor illū innocentie uirū qui
dixit. Elegi abiectus esse in domo dñi, magis quā habitare in ta-
bernaculis peccatorū. Veniā itaqꝫ circa finē Septēbris, interea
quædam hic & Neometi expediturus negocia mea, quibus per-
actis sine mora uobiscum a desse curabo. Et hanc uoluntatem
meā pontifici reuerēdissimo Herbipolensi manifestā facere nō
pigeat

pigeat ꝑcor. Quòd si aliqua interuenerit occasio qua in fine
Septembris adesse nequiuero, nò ilico de aduentu meo despe
randū putes, quia certo uenturus uitā Deo cū sanitate pronon
gante tua te expectatione nò frustrabor. Interea fœliciter uale
nostri memor in orationibus tuis ad deum. Iterū Vale. Ex Bu
dori 17. die Septembris. Anno Christianorum M. D. VI.
IOANNES TRITEMIUS ABBAS SPAN.

Rogero Sycambro Salutem.

Quod tibi fueram pollicitus Rogeri antantissime uil
timis ad te literis meis, nunc his quidem breuissimis
quā libens facio. Literas Conradi abbatis S. Stepha
ni 16. die mensis huius apud Budoras accepi, quibus reueren
dissimū præsulē Herbipolensem Laurentiū rebus meis benefa
centem significauit: mihi quoq; abbatia S. Iacobi quondā Sco
torum, nò solū uoluntarie uerum & quā hilariter offerentem,
quam ut suscipiam, quantotius mandauit properandū. Sum
itaq; hic Neometis paucis quidem diebus moraturus, ad qua
rundam rerum mearū expeditionē, quibus ordinatis iter uer
sus Herbipolim dirigem⁹. Vex priusq; his finibus excedamus,
te uidere & alloqui optamus. Sed quā uenire ad te ꝑpter dæmo
nis incarnati sœuiciā (qui nò natura sed imitatione potius diabo
lus q̄ homo dicēdus est) sicuti nosti, minime possumus. Tu ad
nos ut uenias, te etiā atq; etiam hortamur, petim⁹, & rogamus.
Multa em̄ mente uersamus tecū disputanda, q̄ literis mandare
non possumus. Scripsimus aut̄ & priori tuo, rogantes, ut sua
tibi autoritate ueniendi potestātē indulgeat. Libellū tuū de ua
rio literarum usu tecum adferas: sunt em̄ quædā in eo scripta,
si recte memini, quibus subtilior lima fuerit necessaria, in his
maxime quæ linguā respiciunt Græcā, in cuius perceptione fa
tis nec dū ꝑfecisti. A dextro quantum mihi licuerit, ne hoc ipsum

tuum opusculum ex tua officina inemendatum uadat in publicum. Moras rumpe, quoniam ultra quatrimum hic non manebimus. Vale ex ciuitate Neometensi 20. die Septembris Anno Christianorum M. D. VI.

IOAN. TRITE. AB. SPAN. RICHMO
di de Horst abbatissæ in Sebach. Salutem.

Ecimus & octauus hodie mensis uoluitur, ut nostri charissima in Christo filia, quod à nostro peregrinamur cœnobio æmulorum temeritate cōmoti. Unde post multa consilia & maturam deliberationem statuentes amplius ad Spanheim nequaquam reuertendum, operæ precium fuerit aliquando prouidisse ubi tandem maneamus. Offertur nobis Abbatia quædam in suburbio ciuitatis Herbipolensis sita, quam bene nouimus, paupercula quidem & modica, sed quieta multum atq; tranquilla, nostrisq; satis uti speramus conueniens proposito, quam duximus persuasi amicorū consilio non spernendam. Optime nouit charitas tua quantis laboribus per annos iam tres & uiginti cōtinuos in Spanheim fuerimus afflicti, non solum in regimine monasterii proprii, sed multo amplius pro totius ordinis utilitate communi. At nunc posteaquam ingratitude fratrum erga nos manifeste sumus experti, manere cum eis diutius non credimus tutum, quoniam nec illi nobis unquam deinceps erunt fideles, nec eis confidere amplius ueraciter poterimus à quibus tam enormiter sumus decepti. Nobis autem sic pauide cōuersantibus, quis non intelligat quantum animarum sequeretur periculū, dum neq; pastor se ouibus credere, neq; ad pastorem oues securum deinceps possent habere accessum. Et quamuis de corde meo rancorem remittere omnem forsitan possem, tamē fratres horum au-

ruti autores malorum neque hoc ipsum crederent, neque prauas
 consuetudines suas facile immutarent. Satis enim scimus quod sit
 difficile monachos deprauatos mala consuetudine ad restitu-
 dinem nouitatis reuocare. Dicit namque uir sapiens. *A dolescens iu-*
stra uiam suam, etiam cum senuerit non recedet ab ea. *A* simulatur enim *Prouerb. 12.*
 consuetudo naturae, cui nemo sine difficultate resistit beato di-
 cente Gregorio. Tenent prauae consuetudines quae semel coepe-
 runt, atque quotidie duriores existunt, & non nisi cum peccatoris
 uita finiuntur. Multae praeterea sunt rationes, quarum consyde-
 ratione moueor ad cedendum, paucissimae uero quibus induci
 possim ut maneam. Maxime autem in odium (ut ita dixerim) lo-
 ci, Ducis inconstantia suorumque temeritate motus sum, usque a
 deo, ut eius pollicitationibus fidem amplius nequeam adhibere,
 neque ueniam postulati credere, neque gratiam eius oblatam possim ac-
 ceptare. Viuant deinceps in rure Spanhemenses cum rusticis, qui-
 bus uidere nimis fuerat graue, de quo etiam principes gloriarentur.
 Venire mei uisendi gratia in Spanheim ex tota fere Germa-
 nia, ex Italia & Gallia, caeterisque adiacentibus regnis uiri erudi-
 ti atque doctissimi in omni facultate consueuerunt. Miserunt prin-
 cipes atque potentes huius saeculi suos in re literaria nuncios & ora-
 tores ad me, sicuti tota nouit uicinitas, quos ego inauditos, uel
 sine honore hospitalitatis dimittere nec debui nec uolui certe,
 quamuis plures eorum legaliter satisfecerint pro expensis. Vi-
 derunt haec in circuitu omnes, & factum laudauerunt: soli ex sub-
 ditis meis monachi duo, & conuersi omnes, quos donatos usi-
 tato uocabulo nuncupamus, aequo cernere animo non potue-
 runt, sed in occulto murmurabant, ut taliu mos est, ipsumque du-
 cem, studiosos, doctosque uiros, non satis appreciantes suis iniquis
 delationibus paulatim aduersum me concitarunt. Dabo igitur
 locum irae ut ualeant cum rusticis, qui salutarem semper spreuere do-

strinam. Prouidebit mihi altissimus locū ut cōfido meis aptio-
rem studijs, & pro laborib⁹ multis, quibus desudauī in Span-
hem, alibi requiē tribuere dignabitur. Tu autem charissima in
Christo filia unā cum sanctis uirginibus tibi cōmissis, sta firmiter
in sanctitatis proposito usq; in finē, ut praesentis uitae cōsum-
mato itinere, cū sanctis uirginibus ad nuptias sponsi intromit-
ti merearis regis aeterni. Dominū tuum IESVM CHRIS-
TVM, cui te totā deuouisti, ex toto corde tuo semper dili-
gas, illumq; ama sup omnia, qui tui amore factus est homo. In
quantū plus illū amaueris, in tātū euades aptior ad ingressum
regni cœlorū, quā ipse est uia per quā itur ad patriā, ipse est ueri-
tas, per quā cognoscit summū bonū, ipse quoq; est uita, per quā
iustorū animae fiunt immortales. Vngentū suauē & optimū est
amor Dei, quo animae pestes cito sanātur oēs, intellect⁹ quoq;
illustrat mirifice in omniū cognitionē, & affectus ab omni pul-
uerulētia mūdānae adhaesionis purgat. Quicūq; enim Dominū
IESVM ex toto corde suo diligit, locū in se uicij & peccatis
minime relinqt, nec intrare animū diabolus permittit, qui di-
uino totus occupat amore, quia diabolus animā uirtutibus ua-
cuā desyderat, & mētē diuino nudā amore inhabitat. Vbiūq;
uero cor hominis amore diuino repletū inuenerit, sub magna
cōfusione recedit. Vt enim uisibilia uasa aliquo repleta liquo-
re materiali, superueniētū augmēta nō capiūt, sic mēs diuina
charitate repleta nullū uicij & cōcupiscētis aditū penitus cō-
cedit. Felix illa cōscientia, in cuius secretario p̄ter amorē Chri-
sti, qui est sapiētia, castitas, patiētia, puritas atq; iusticia, nullus
amor uersat alius, ubi cor Deū amat nec ad hominis recorda-
tionē aliquādo suspirat, nec uidere quicq; in mūdo trāsitorium
optat. Sit cōstās & perfectus amor tuus in Deū, o uirgo Christi
despōsata cōtubernio, ut si necesse fuerit amore illius moriaris,
qui amore

Ioannis. 14.

Diligere
Deum su-
per omnia.

qui amoretui placide ac benigne mori dignat⁹ est. O q̄ dulcis, suavis, & fortis, & potēs est amor tuus Domine Iesu, qui mentē æterna facietate reficit, cōscientiā ab omni immūdia puram custodit, animā diligētis perfectē illuminat, & cor hominis infirmīssimi cōtra omnia huius mūdi aduersa robustissime cōfortat. Ama igitur, o uirgo Christi Deū, totū ama tota, ut possis omnia sine labore uincere & delere peccata, quia charitas operit multitudinē p̄tōrū, & Deo hominē facit esse proximū, in cūctisq; mūdi aduersitatibus gloriosum. Teneræ nāq; militiæ ac delicati cōflictus est amorē solo de cūctis hostibus reportare uictoriā. Vt ergo fortiter uincas omnia mala huius sæculi, sta fortiter & constans in amore Dei. Tanto enim uincēs potētius, quāto amaueris fortius, sancto dicēte Bernardo. O iugum sancti amoris q̄ dulciter capis, gloriose laqueas, suauiter præmis, delectanter oncras, fortiter stringis, prudenter erudis. O felix amor, ex quo oritur strenuitas morū, puritas affectionū, subtilitas intellectuū, desyderiorum sanctitas, operū claritas, uirtutum fecunditas, meritorū dignitas, & præmiorū sublimitas. Thesaurus indeficiens est amor diuinus, quē qui habet diues, qui non habet, etiā si Cræsi possederit diuitias, omnium pauperimus est. Prior dilexit nos **DEVS** non uulgari amore, sed dulciter, sapiēter & fortiter. Dulciter quidem, quia carnem pro nobis assumpsit humanā, sapienter, quia peccatum non fecit, nec est inuentus in ore eius dolus, fortiter quia factus est Patri obediens pro nobis usq; ad mortem, mortem autem crucis. Ecce uirgo, Christus formam in semetipso tibi præmonstrauit diuini amoris, quē sequaris oportet, si eius thalamum uolueris introire. Ama dulciter ipsum **CHRISTVM IESVM**, ne quicq; præter illū cōcupiscas: ama prudēter, ne carnis uanitate decipiaris: ama fortiter, ne ī aduersitatib⁹ huius mūdi

Exod. 20.

unq̄ à sancto proposito deiiciaris. Tribus enim istis colūnis diuini amoris opus est, quoniā qui Christū dulciter amat, ipsum solū amat, & nihil concupiscit illi contrariū, diuo dicēte Augustino. Minus te Domine amat, qui aliquid tecum amat quod propter te nō amat. Dulciter itaq; diligis, si Iesum nō ad aliud q̄ propter ipsum & solū quidē diligis. Scis enim quid in sacra dicitur scriptura: Ego sum Dominus Deus tuus fortis zelotes. Solus à te uult amari, non admittit sociū, nec potest amor esse dulcis si fuerit in obiectōrū diuersitate cōmunis. Sapiēter etiā diligas Dominū Iesum, qm̄ ipse est sapiētia Dei Patris, q̄ uult amari non solū dulciter, sed & sapiēter, alioquin facillime zelus tuus spiritus illudet erroris, cū sciētia sapiētis neglexeris amatricis. Non enim habet callidus hostis medicamētū efficacius ad tollēdū de corde hominis Christi amorē, q̄ si efficere possit ut in eo sine ratione & incaute ambulet. Propterea in omni sacrificio salē diuina prācipit offerri scriptura, quē admodū & Deus sapiēter oīa fecit & ordinauit. Modus autē diligēdi Deū est, ut diligas eū quantū potes, quoniā quāto plus amaueris, tanto melior dilectio erit. Ama & fortiter DOMINVM tuū Iesum, o uirgo, hoc est perseueranter, ut ne prospera quidē neq; aduersa mētē tuā ab eius dilectione, uel emolliant, uel auertant. Diligēdus est Iesus maximo cū feruore usq; ad mortē non minus in aduersis q̄ in rebus secūdis, nec propter accessoriū aliquid, sed propter ipsum solū, quia Iesus est causa dilectionis suae dignissima. Dominus Iesus portio tua sit, o uirgo claustralis, nihil tibi curandū, nihil cogitandū, nihil amandū nisi Iesus ipse, cui te mēte & corpore deuouisti, cuius amor omni dulcior melle, quē quicūq; ueraciter diligit, nihil i hoc mūdo prater ipsum concupiscit. Amor Iesu amanti est in cūctis sufficiens, inopiā nō patitur, nec cedit aduersis, nec prosperis emollitur, in se cōstans est, sibi

est, sibi abunde sufficiens, quoniam in Domino Iesu intus oia possidet, nihil requirens eorum quæ foris esse uidentur. Omnia enim necessario cõtemnit, qui Iesum habere uoluerit amicum. A ccedens ergo ad Christi amorem uirgo claustralis, sta in timore, & præpara animam tuam ad tentationem, quoniã qui amicitias petit Iesu, multorum sibi nouerit inimicitias esse tolerandas, & propterea se paret ad humilem patientiam, ne sanctã amicitia priusq̃ adipiscat pfecte, amittat. Enimuero cum anima se Dei uerbo sociauerit, sciat indubitanter statim inimicos se habiturã, & eos plerũq; quos añ habuit amicos in aduersarios esse uertendos. Fortiter itaq; in dei amore perseverandum est, & animus cõtra quælibet occurrentia firmandus ad uersa, ne in medio constitutus itinere deficiat, uel territus laborum magnitudine recedat. Nam si Christum Iesum qui nullũ habuit peccatũ, oportuit pati, & sic intrare in gloriam suam, quanto magis nos miseri homines, in peccatis concepti, nati & educati, qui delinquendo quotidie deteriores nobis effici-mur, multa necessario sustinemus aduersa, qui nostro pati mur demerito, quicquid nobis occurrerit mali. Si tribulatio nes iustorum multas scriptura commemorare non dubitat, nemini uideatur mirum, si nos peccatores à iusticiã operibus nudi, conuersi licet ac pœnitentes multa sustineamus aduersa. Hinc facer inquit Christophilus. Patientia enim uobis necessaria est, ut uoluntatem dei facientes reportetis promissionem. Ad Christianos pertinet, & maxime ad claustrales, iniurias tacendo fugiẽdoq; potius q̃ respondẽdo aut reluctando uincere, & quanto nos professio monastica institutionis ad perfectionẽ ligat amplius, tãto nobis licet minus uim ui repellere, sed magis oportet quæcũq; aduersa patientius sustinere. Christiani sumus & claustrales per amplius ad humilitatẽ obligati,

*Pij potissimũ
affliguntur.*

Hebr. 10.

*Monachos
omniũ maxi-
me decet pa-
tientiam præ-
stare.*

propter quod omnia graua & amara pro Christi amore patienter à nobis ferenda sunt. Ego ut me Christi seruum licet inutilem comprobarem, ecce quanta sine demerito sustinui meo, quæ in æmulos retorquere potuiffem, sed nocentibus malum inferre nunquam uolui, sperans quòd Dominus Iesus patientiam remunerabit quam dedit. Super omnia graue mihi fuerit monasterium meum cum amicis in perpetuum deferere, estructuras quas ædificaui pulcherrimas alteri & forsitan inimico & ingrato construxisse, & quod excedit uniuersa, bibliothecam duorum milium, quam ego sicuti manifestum est solus comportauì, preciosorum rarissimorumq; uoluminum post me relinquere, sine qua mihi uidebar aliquando uiuere non posse. Hæc me sane annis compluribus nimio sui amore detinuit, & ne consentirem in Abbatias pinguiore, quæ mihi offerebantur, ut scis, semper nimium retraxit. At nunc posteaquam persecutio in me sæuire cœpit æmulorum, uincula amoris rupi fortiter, & statui pro Christi amore non solum charissimam mihi hætenus bibliothecam, sed monasterium quoque cum omnibus ad ipsum pertinentibus & patria & amicis deferere, ne forte in medio constitutus æmulorum memoria mentem corrumperet iniuriarū. Nec tu propterea te filia arbitreris desertam, quoniam nos deo uocante digredimur ad Francos. Potens enim est DOMINVS IESVS prouisorem tibi dare meliorem, qui rebus monasterii tui tam spiritualibus quàm temporalibus consulere multo quàm ego possit utilius. Non deferet uos Episcopus uester Neometensis, in cuius diocesi monasteriū uestrū dignoscitur constitutū, sed puidabit uobis abbatē sine dubio meliorē. Vale cū uniuersis tibi cōmissis fororibus, deū pro nobis orantes. Ex Neome ti 20. die mensis Septembris Anno Christianorū M. D. VI.

Reuerendo

REVERENDO IN CHRISTO PATRI

D. Ioan. Tritemio Abbati Spanhemensi Rich-
 modis Abbatissa, Anna de Helmstat Priorissa, & hu-
 miles filiae totius conuentus monasterii S.

Laurentii in Sebach, cum orationi-
 bus utinam deuotis sempiter-
 nã exoptant felicitatẽ.

Sire paternitatem tuam uolumus, q̄ pene ad mor-
 tem contristata sumus relectis quas nobis misisti li-
 teris tuis, quibus te significas dimissurum abbatia
 tuam Spanhemensem, & tam longe progressurum à nobis. O
 quare nos deseris Reuerendissime pater, aut cui nos pauperri-
 mas ouiculas committis, quas tam dulciter pascere consueui-
 sti lacte cœlestis doctrinæ? Quis erit nunc ò dulcissime pater,
 qui nobis more tuo suauissimos de Christi passione, deq̄ amo-
 re diuino, & amœnitate regni cœlestis distribuat sermones?
 aut quis deinceps consolabitur nos in tribulationibus nostris,
 quarum non est numerus? Ad quem in necessitatibus pro con-
 silio fugiemus, aut quem inuocabimus tua præsentia destitu-
 ta? Vtinam lachrymas filiarum tuarum cerneret, utinam
 ad monasterium tuum redires misertus ouium tibi commissa-
 rum, cum sit nemo, sicuti ueraciter sumus informata, qui tuũ
 ad Spanheim reditum non summe desyderet. Fuit enim nu-
 per hic nobiscum Prior Spanhemensis, qui dixit, quòd ille
 Dux Ioannes unã cum suis omnibus ualde cupiat, quatenus
 reuertaris in Spanheim, uelitq̄ tibi semper esse benignus &
 gratiosus, nec pmittere q̄ aliquã patiaris molestiã. Hoc idẽ cu-
 piũt, orãt, & precãt fratres tui oēs, similiter & ordinis abbates,
 qui Moguntia in capitulo fuisse dicunt, idem optãt uniuersũ

Vae nobis misellis, captiuis & inclusis, quae omni humano sumus destituta solatio, & in medio inimicorum posita, unicum quod habebamus subterfugium patrem & pastorem fidelem & pietissimum adhuc uiuentem compellimur amittere, cui similem nunquam poterimus inuenire, qui tantum ualeat eruditione, religionis deuotione, experientia, clementia & pietate. Sed quid miseræ faciemus, cum absentem lachrymis non possimus reuocare. Vtinam nobis solum hac uice liceret monasticam exire clausuram, ut Spiram conuentualiter omnes possemus adire, genibusque flexis in terram profluentibus lachrymis tuam deprecari clementiam, forsitan propositum mutares, obtineremus. Sed quia manere nos fixas oportet in loco, hoc unum paternitatem tuam nobis semper obseruandam, propter effusionem preciosissimi sanguinis Domini nostri Iesu Christi, quem semper praedicare & honorare consueuisti, quam humiliter rogamus, petimus & obsecramus, ut si omnino dimittere abbatiam Spanhemensem statuisti, commisioni monasterii huius nostri, quam tibi dominus Episcopus olim dedit, nequaquam renuncies propterea, sed permaneas uisitor noster deinceps, sicuti haec iam per plures annos fuisti. Quamuis enim Herbipolis amplius distet à Sebach quam Spanheim, tua tamen paternitas suo nos tempore bene poterit uisitare, & si non singulis annis, saltem in biennio uel in triennio semel, & interea dulcissimis epistolis sapientius consolari, ut antea consueuit. Seis enim quod nullum possumus alium inuenire abbatem nobis uiciniorum, qui sit idoneus conseruare sanctam institutionem regularis disciplinae in nobis, quam tua reuerenda paternitas magno labore plantauit, & usque in praesens laudabiliter continuauit. Precamur ergo iterum atque iterum per innocentissimam mortem Domini nostri Iesu Christi,

Christi, exaudi nos in hac nostra petitione, si aliter fieri non potest, quoniam iusta petimus & sancta, nobis salutaria, & tibi non impossibilia. Mittimus cum his literis procuratorem nostrum, per quem unanimiter postulamus & praestolamur uotiuum reuerendae paternitatis tuae responsum. Quam omnipotens Deus ad nostram multorumque utilitatem diu conseruare dignetur incolumem. Comendamus nos sanctis orationibus tuis, iterumque te ualere cupimus dulcissime pater. Ex Sebach 21. die Septembris Anno 1566

IOANNES TRITEMIUS AB. SPAN.

dulcissimis in Christo filiabus abbatissae & conuentui in Sebach Salutem & sinceram in Domino charitatem.

literas charitatum uestrarum Neometi suscepimus, quibus lachrymas & suspiria pro nobis uestra significatis. Condolemus quidem uobis ex corde, sed aliter fieri non potest. Spanheim sicuti constituimus propter ingratitude monachorum deferemus, non curantes uerba prioris, quem nouimus esse fallacem. aliud enim loquitur aliud in corde meditatur. Ducis mentem non attendimus neque illorum qui cum ipso sunt uota curamus, quoniam si alterum oporteat, medicare potius omni tempore statuimus, quam eius deinceps subesse imperio. Scimus & multorum relatione cognouimus, quod uehementer dolet factum, & ut reuertamur ad monasterium cupit, nos quoque fideliter manutenere promittit, sed nos gratiam eius non querimus, quem nos tam inconsulte, iniuste ac temere irritantes sumus experti. Quantum uero ad commisionem uestri dudum nobis factam per Lodouicum episcopum libenter faciemus quod unanimiter postulatis, ut uidelicet nomen uisitatoris retineamus simul & officium, quousque uobis possit melius prouideri. Nam & si tam crebro uenire ad uos personaliter, sicut hactenus poterō

minime, ueniã tamẽ sapi⁹ scriptis, donec & tãdẽ aliquãdo pfo
 naliter uenire cõtingat. Rebus aut̃ Lymphurgẽsiũ in turbatiõẽ
 adhuc positis, nemo nostri ordinis abbas uel monachus ppter
 fauiciã Comit̃ uestri Sebach audebit accedere, quãto minus
 ego qui iustis Lymphurgẽsiũ causis aduersus comitẽ semp̃ adha
 sisse inculsor. Vnde necessario sine uisitacione aliquãto tẽpore
 manebitis, donec inter abbatẽ & ipsum Comitẽ fuerit reforma
 ta cõcordia. Propterea rogamus uos in Domino filia charissi
 ma, ut uocationẽ uestrà diligẽter attẽdatis i omni charitate &
 paciẽtia secũdũ regulã sanctis. patris nãr̃i Benedicti humiliter cõ
 uersantes, quatenus in pace & Dei amore proficiẽdo quotidie
 sanctũ spiritũ possitis habere uisitorẽ, qui sup̃ humilẽ & quie
 tũ ac Dei sermones custodiẽtẽ requiescere cõsueuit. Nolite con
 tristare matrẽ, quã uobis in sollicitudine præst̃, sed eius in Dei
 seruitio imitamini feruorẽ, in oĩbus humiliter obediẽtes. Ipsa
 enim sicut cernitis uerbo & exẽplo uos in omni sc̃titate prima
 semper in choro p̃cedit, tã diligẽs & sedula in diuino seruitio,
 ut nullã in tẽporalibus uideat̃ habere occupationẽ: tã uero in
 externis occupata, ut orãdi tẽpus nullũ superesse uideri possit.
 Mutuã inter uos charitatẽ ante oĩa custodite, quã ubi charitas
 nõ est, nulla potest esse iusticia. Dilectio enim pximi malũ nõ
 operat̃. Charitas nãq; perfectiõis uinculũ fons & origo oĩm uir
 tutũ multitudinẽ operit p̃tõrũ, sine qua nemo uerã cordis ha
 bere cõtritionẽ poterit, ueniã nemo scelerũ impetrabit. Dile
 ctio proximi diuino cõformata amorĩ est, unda pacis, charita
 tis himber, semẽ cõcordiã, meritũ felicitatis æternã. Propter
 ea Deus omnipotẽs unicuiq; nostrũ præcipit dicẽs: Diliges pro
 ximũ tuũ sicut teipsum. Proximus hic nõ sanguinis p̃pinquita
 te, sed ratiõis societate putãdus est, in qua socii sunt omnes ho
 mines. Hac de causa in monasterio estis cõgregata, ut mutuis
 auxilijs charitatis imbecillitatẽ uestrà tueamini, & propterea

Roma. 13

Matth. 22.

Marci. 12.

mutuæ semper dilectionis obseruatiã custodite, ut monasticæ sa-
 tisfaciatis institutioni, sicuti sacer madauit Apostolus: Alter al-
 terius onera portate, & sic adimplebitis legẽ Christi. Sola enim *Galat. 6.*
 charitas est quæ uincit omnia, & sine qua nihil ualent oĩa, quæ si
 ueraciter in uobis extiterit, ueras Christi spõsas efficiet. Omni-
 potẽs Deus in suo uos ardere faciat amore, quẽ ut nobis redda-
 tis placabilẽ orationibus uestris instãtissime rogamus laborũ
 nostrorũ memores, quos p utilitate uestra multis iã annis per-
 tulimus cõmuni. Valete in Domino Iesu sine macula cõuerfan-
 tes. Ex Neometi 22. die mẽsis Septẽbris Anno Christian. 1506.

IOANNES TRIT. AB. SPAN. FRA-
 tri Ioanni de Francfordia Salutem.

Dilecte frater, intẽdimus monasteriũ nostrũ spanheim
 ex certis & rationabilibus causis dimittere, ipsiusq;
 Abbatia, quã annis quatuor & uiginti possedimus
 resignare: ne aut ppter ea cõnobiũ Christi spõsarũ in Sebach
 aliquod incurreret periculũ, eius cõmissionẽ per episcopos Spi-
 reses nobis factã ad humilẽ instãtia Abbatissæ & Conuẽtus diu-
 tius cõtinuabimus, donec sibi conuenientiorẽ ualeãt inuenire
 uisitorẽ. Quocirca tuæ charitati cõmittimus & mandamus,
 quatenus ea quæ cõcernunt officium tibi cõmissum exequa-
 ris & custodias omni diligẽtia & sollicitudine, quẽ admodũ au-
 diuisti à nobis, cũ presentes in ipso monasterio nuper essemus.
 Vagos extra cõnobiũ intermitte discursus, & clausuram so-
 lus nunquã ingrediaris. Mandatis abbatissæ obtempera, sciẽs
 teseruum Christi uirginum non dominum. In ceteris ad præ-
 scriptam tibi normulam te studeas cõformare. Vale, Ex Neo-
 meti uicesima secunda die mẽsis Septembris, Anno 1506.

IOANNES TRITE. AB. MONASTE-
 riũ S. Jacobi Apostoli in suburbio ciuitatis Herbi. Iaco-
 bo Tritemio chariss. fratri S. z z

Arui desiderio tuo quantum mihi licuit dulcissime frater, & quarundam epistolarum mearū, quas scripsi à die exitus mei de Spanheim usq; in praesentem diem, exemplaria quotquot remanserant in praesenti uolumine comportauimus. Nec enim omnium penes nos exemplaria retinimus, propterea quod saepius festinare in scribendo cogebamur. Cōgessimus autē in hoc ipso uolumine sexaginta sex epistolas nostras, & duodecim alienas ad nos missas coniunximus, quae omnium cum ista quidem ad te simul faciunt nouē & septuaginta, in quibus more nostro familiari nobis scribendi genere sumus usi, non pro admiratione nostri sequētes eloquentiam, quae in nobis nulla fuit unquā, sed scholastico sermone, quo facile intelligamur. Scis autem quod prima die mensis Aprilis monasterium meum exiui, nunquā illuc postea reuersus usq; in hunc diem. Exiui autē anno Christianorum millesimo quingentesimo quinto, prima ut diximus Aprilis: & hanc sancti Iacobi abbatiam suscepimus quintadecima die mensis Octobris annissequentis. Omne igitur tempus inter exitum nostrum de Spanheim & introitū huc, menses effluerunt decem & octo diesque tredecim. Huius temporis fuerunt epistola praesentes, quas tibi tradidimus suauissime frater, non ad eruditionem tuam, sed potius ad memoriā nostram. Illas uero quas prius scripsimus dimisimus in Spanheim, nec dum in ordinē coadunatas, quas si quā redegerimus in ordinē habere uolueris, facile consequeris. Eas autē quas postea dedimus, aut in futurū scribemus alio cōprehensas uolumine tibi quoque suo tpe nō subtrahemus. Vale ex monasterio nostro S. Iacobi ap̄li maioris in suburbio ciuitatis Herbipolensis 28. die mēsis Decēbris Anno Christi 1566.

Finis Epistolarum Spanhemensium.
Tritemii Abbatis.

Ioannes

IOANNIS TRITE ¹⁷³

MII ABBATIS S. IACOBI HERBIPO

lensis Epistolarum familiarium liber pri-
mus ad Iacobum Tritemium
dulcissimū fratrem.

IOAN. TRITE. AB. MONASTERII DI

ui Apostoli Iacobi in suburbio ciuitatis Herbipo

lensis, magistro Iacobo Tritemio fratri u-
nico atq; dulcissimo Salutem.

T PLENO FRATER
nitatis erga te comprobemur
affectu, primum hunc librum
epistolarum nostrarum Herbi-
polensium ultimo Spanhemen-
sium, quē tibi dicauimus, pul-
chra duximus ratione connec-
tendum. In illo enim nostrae
calamitatum legisti miseras,
in isto quietis subsecutae legito

lubentis animi lucubrations. Prioris namq; uoluminis episto-
las scripsimus abbas monasterii Spanhemensis, huius autem
libri missas dedimus abbas nihilominus diui Iacobi Herbipo-
lensis. Quod in primo fecimus etiam in isto pollicemur, nō om-
nium nos epistolarum rescripsisse formulas, sed earū duntax-
at quas tibi putauimus placituras. Amicorum quoq; ad nos
interposuimus epistolas, non omnes quidē, sed paucas è mul-
tis, quas tua iudicauimus lectione condignas. Hortamur te fra-
ter sapientum imitare studia, stultorumq; ignauiam fugito,
sciens dictum Salomonis: quia filius sapiens laetificat patrem,

PROVER. 13.

*Tria sunt
quæ homines
à studio scrip-
turarum auera-
tunt.*

suum, filius uero stultus mœsticia est matris. Dum finit ætas memoriaq; uiget discendum est, quoniã sicut uerũ dixit Seneca, studia te clarũ & nobilem efficiunt: ita sine studiis æger est animus, & nulla claritate insignis. Auro intellectus cõparatur humanus, quod puluere fimoq; fœdatũ iacet ignorantia, nisi purgetur exercitationis lima continue, nec aurum pulchritudinem, nec intellectus cognitionem assequitur naturalẽ. Sunt aut̃ tria quæ studio intentis scripturarũ frequẽter obistere cõfueuerunt, negligentia uidelicet, imprudentia, & fortuna. Negligentia nos impedit, quoties ea quæ sunt à nobis utiliter discenda, uel prorsus intermittimus, uel minus prosequimur studiosè. Contra hanc salutaris studii corruptricẽ, studiosorũ ac se in palæstra scripturarum continuo exercitantũ ueneranda societas optimum præstat remedium, inueniturq; in publicis gymnasiis multis, & in cœnobiis claustralium paucis. Hec denaq; studiũ scripturarũ à multis claustralibus oim̃ pene regularũ cõtemnitur, & in paucis uigere monasteriis uidet̃. Imprudentia uero nos inter studendũ subuertit, qñ in his q̃ discimus debitũ ordinẽ nõ seruamus. Aut em̃ q̃ nobis nõ cõueniunt discere cupimus, aut neglectis interdũ utiliorib⁹ minus utilia incon- sulte usurpamus, aut etiã bona & utilia nec ordini nec tpi congruo distribuimus. Valde indecẽs est nobiliora ingenia studiis dehonefari minorib⁹, & eos quos ardua & grauiora expectat̃ studia uanis & inutilibus exercitamentis occupari. Ne hoc malum incidamus discentes, magistri nobis deligendi sunt optimi, quorum institutione pariter & exemplo congruum ordinem adsequamur studiorũ. Fortuna quoq; multipliciter insidiatur studiosis, quod unus quisq; nostrũ experitur quotidie, qui ad uerã philosophiæ conatur ascensum. Variis enim quætimur euentibus, paupertate, diuiciis, infirmitate, honoribus, prosperis & pariter aduersis, quibus interdũ singulis mēs inter-

cipit hoīs studiosi, ut nequeat apprehendere scientiā quā con-
 cupiscit. Tarditas etiā ingenii naturalis, inopia librorū, & rari-
 tas conuenientiū p̄ceptorū multos à p̄fectu salutaris studiū retra-
 xit. Sape nocuerunt philosophantibus diuitiæ, & plures à stu-
 dio quā inopia reuocarūt. Eodem scatent ueneno, honor, pul-
 chritudo corporis atq; p̄speritas, q̄ pluribus ignoratiæ quam
 sapientiæ occasiōē p̄stiterūt. Tarditatē uero ingenii naturalē
 amor euincit, si diligēs studioꝝ adhibeas cōtinuatio. Inopiā li-
 broꝝ ueteres allegare potuerūt, nos uero potius inopes copia
 fecit, qm̄ impressoria nostris diebus arte apud Moguntiacū in-
 uenta, hodieq; per orbē uniuersum dilatata, tot ueterū atq; no-
 uorū uolumina doctorū ueniūt in lucē, ut ære iam modico do-
 ctus quilibet esse possit. Neq; defunt hodie bonorū p̄ceptores
 studiorū, sed ubiq; terrarū abundant in omni uarietate discipli-
 næ nō solū in latina, sed in Græca lingua simul atq; Hebraica.
 Hæc sunt uere aurea t̄pa, in quibus bonarū literarū studia mul-
 tis annis neglecta reffloruerūt. Nec uolo tesæcularis literaturæ
 plus haurire quā necesse ad diuinarū intelligentiā consequen-
 dā scripturarū, ne uerifices in te quod de amatoribus uanitatis
 (quales hodie sunt multi) quidā sapiens protulit dicens. Ne-
 cessaria nesciunt, qm̄ superflua didicerunt. Vera sciētia est quæ
 Dei cognitionē inducit, mores corrigit, restringit uoluptates,
 affectū purgat, intellectū in his quæ pertinent ad salutē animæ
 illuminat, & cor in amorē creatoris inflammat. Hæc est scien-
 tia salutaris, quæ mentē in dei amore afficit, non extollit, quæ
 superbos nō efficit, sed lamentantes facit, q̄ uanitatē nō sequit,
 sed oīa trahens ad unū in diuino amore dulcissime solidatur.
 Huius te frater scientiæ cupimus esse studiosum, quæ sola com-
 plementum est omnium scientiarum. Non te quo minus stu-
 dio incumbas scripturarum gradus magisterii extollat, sed eo
 tibi magis discendū noueris, quo manifestū scientiæ signum,

Impressoria
 ubi & quan-
 do sit inuēta.

*Gradus sine
scientia nubi-
lesse facien-
dos.*

quod præ se fert nomen doctoratus, accepisti. Non magnifico clarum sine scientia gradum, aut magnum cum parua eruditione uocabulum, sed doctos uiros quærimus, qui doctores multos habemus. Scientia gradum commendat, nõ gradus scientiam. Verecundum est nescire magistrum, & eum qui scientiæ signum publice portat, necessariam non habere doctrinam. Quid circulus ante domicilium expositus ubi non uenditur uinum: aut quid regale sceptrũ in manibus stultis. Absq; signato signum tribuitur, quoties indoctus & sine scientia homo in doctorem sublimatur. Et proh pudor quàm frequens hodie in scholis apud quosdam iste reperitur abusus, quo gradus magisterii datur in signum, ubi sufficiens non inuenitur signatum. Nunquid tibi non uerum dixisse uidemur, cum orbis magistris scateat simul atq; doctoribus, inter quos docti pauciores, indocti complures occurrunt? Curandum tibi suademus, magisterium scientia, sacerdotium sanctis exornare moribus, ne gemino confunderis opprobrio, si & doctor sine scientia, & presbyter habere sine merito sanctitatis. Necessaria tibi scientia est in primis Deum nosse, diuinas intelligere scripturas, canones patrum scire, ius tam humanum quàm diuinũ, in quantum tuum concernit officium, non ignorare, uirtutes colere, & Deũ puro corde super omnia amare. Ad magistrũ pertinet artium quas profitetur scire principia, ut nodos enucleare sciat, dilucidareq; tropos, & omnium figuras exponere scripturarum. Septem liberalium uocaris artium magister, uideamus quantam singularum sis affectus scientiam, ut quem admodum tibi usus earum sit necessarius intelligas. In primis per grammaticam artem, quæ septem liberaliũ est fundamentum, te scire oportet, quemadmodum latine scribas, loquaris congrue, & sine uicio rectum debeas proferre sermonem.

*Septem ar-
tes liberales.*

Rheto.

Rhetorica uulgarē transcendens modum loquēdi, pulchrum in dicendo quarit ornatum, tropis uariisq; coloribus utitur, & pulchro dulcissimoq; sermone propositā sibi causam efferre conatur: quæ cum persuaserit, in oratoriæ finem cū proposito sibi præmio euasit. Logica rationalis scientia te uerum discernere redocer à falso, ne aut decipiaris subtilitate sermonis, aut fallacium syllogismos incidas argumentationum. Præcedit enim scientia uirtutis cultū, quia nemo potest fideliter appetere quod ignorat: & malum nisi cognitum sit minime cauere pot. Arithmetica numeros docet, ppositos multiplicare, diuidere quoq; & in omni uarietate certam inuenire radicem. Omnia numero constant, & qui arithmeticæ ignarus est, nullius habet scientiæ perfectionem. Geometricæ artis cognitione terræ dimēsiōnē intelliges, ex numeris & mensura consurgentem: pulchra quidem scientia, arithmeticisq; decorata figuris, per quam humana ratiocinatio nō mediocriter in cognitionem summi cōsurgit principii. Hæc orbis latum metitur ambitum, cunctaq; maris & terræ spacia describit, & cōsumata in cosmographiā ascēdit. Nihil hac speculatione pulchrius, in qua mens totius mūdi transcendens machinam, incōprehensibile creatoris omnium sapientiam admirat. Musica cœlestiū harmoniam & cōsonantiā præfigurans, & arte & moribus tibi necessaria est, qua in dei ecclesia ordinatus sacerdos, & recte suauiterq; modulatis canere uocibus scias, & sanctis ornatus uirtutibus à sacerdotaliū proportione morum nō recedas. Astronomia quantū tibi sit necessaria magistro, si ignoras magister non es. Hæc astorum docet cursus, discernit tempus, annū diuidit, horas discernit & dies: de cuius scientiā computus assurgit ecclesiasticus, festorū dans rationem mobilium, quam scire sacerdotem Christianorum oportet. Ecce sacerdos, q̄ tibi septem cognitio liberaliū

artium necessaria est, ut summa non comparaueris in recto, neque stulto regali sedenti in folio. Confert enim Grammatica ut Latinum congrue intelligas proferasque sermonem. Logica uerum te docet a falso discernere. Rhetorica uirtutem tibi praestat dicendi, ut bonum & uerum quod intelligis, tuis utiliter auditoribus ualeas persuadere. Arithmetica uero simul & Geometrica, praeter id quod tibi in oeconomicis conferunt bonum, magnum quoque diuinae speculationis adminiculum praestant, quo non solum inuentis, sed inueniendis quoque aptus magister habearis. Maxima enim numeris & mensuris continentur archana, mathematices ignaris minime peruia. Musica cantum, Astronomia computum docet ecclesiasticum, sine cuius scientia nemo satis ad sacerdotium reperitur idoneus. Quod si magistrum septem artium liberalium uelimus describere, non ea sufficient quae ad sacerdotem diximus pertinere. Alia enim ratio est in scholis magistri docentis, atque alia sacerdotis in Ecclesia praedicantis. Nam isti quidem usus scientiarum extrahunt ab arte quadam generalitate sufficit, illi autem docendi minus necessarium particulas etiam singulae artium quadam specialitate particulariter speculari indicit, ut non solum uti scientiis nouerit acquisitis, sed etiam regulas dare atque praecipere discipulis pro eisdem acquirendis. Tu autem qui scholis artium accepto magisterio desertis ad Christi te gymnasium contulisti sacerdos factus in Ecclesia Dei atque minister, secularium literarum necessario duntaxat usu retento, te totum iam deinceps ad studium diuinarum conuertere scripturarum, in quibus uera scientia continetur salutaris, & mentem suauiter illuminat sapientia supercoelestis. Vana est enim omnis scientia huius mundi si conuersa non fuerit ad cultum Dei. Sacra autem scriptura, quam merito nuncupamus diuinam, omnem huius mundi scientiam

di scientiam atq; doctrinam proculexcedit, quoniam uera si-
 ne ambiguitate prædicat, mentem lectoris placidi à terrenis
 ad cœlestia uocat, eamque pro Dei amore humilem reddit in
 prosperis, & fortem atque constantem in aduersis. Hic est sa-
 cri fluminis impetus, qui ciuitatem Dei latificat, planus simul
 atque profundus, in quo & agnus simplex ac paruus ambulet,
 & elephas maxius natet. Mirabilis iste fluuius est, in quo simplex
 & line literatura Christianus, pedibus, ut ita dixerim, siccis, ad
 salutem securus transire poterit: & magnus subtiliter que lite-
 ratus & natate potest sobrie sapiendo, & si nimium scrutatus fu-
 erit submergi. Habet. n. in publico unde paruulos nutrit, &
 seruat in occulto unde mentes sublimium in admiratione duc-
 cat. Nam in uno eodẽq; sermone, dum narrat historiam mul-
 tiplex pandit mysteriũ: & in superficie quidẽ simplices dulciter
 refouet, & in secretis mysteriis sublimiter exercitat sapiẽtes. In
 apertis quidẽ potus est, qm̄ nulla fractione indiget, in obscuri-
 oribus uero cibus est, qm̄ sine expositione fractionis nõ põt de-
 glutiri. Propterea diuus Ambrosius p̄cipit dicẽs. Cœlestiũ scri-
 pturaz eloqa diu terere ac polire debemus, toto aĩo ac corde
 uersantes, ut succus ille spũalis cibi in in oēs se uenas aĩaz diffun-
 dat. Diues & fœcũdissimus est ager diuinarũ scripturarũ, oēs in
 se habet delicias, oẽmq; suauitatem producit. Et sicut manna se-
 cundũ uoluntatem uniuscuiusq; sapiebat in ore, ita sermo diui-
 nus omnẽ tibi saporem quẽ uolueris præstabit in corde. Nihil
 Christiano sacerdoti melius, nil suauius nil iucũdus esse põt q̄
 si omni tempore sacris se cũ desyderio cordis occupauerit scri-
 pturis, mundumq; custodierit ab hoc seculo nequam. Dicit
 enim beatus Hieronymus. Ama scientiam scripturarũ, & car-
 nis uita non amabis. Propterea sint scripturaz diuinaz sem-
 per in manibus tuis, & iugi meditatione in corde uoluantur,

*Sacra scrip-
 tura quantiũ
 præstet reli-
 quis scientijs
 Psalm. 4.º*

EPISTOLAE FAMILIARES 180

nec sufficere tibi putes mandata dei memoria tenere, & operibus obliuisci, sed ideo illa sapius legito, ut facias quod didicisti. Non enim auditores legis iusti sunt apud deū, sed factores mandatorum dei ab ipso iusticiæ coronam accipiunt. Ita uiue, ut sapientiam diuinarum humanarumq; rerum cognitionem tibi necessariam assequi merearis, quia non est miserabilior egestas, aut inopia turpior, quàm in ordine constitutū sacerdotali egere sapientia, & eum qui alios docere iubetur ex officio, stultum esse & sine eruditione uirū. Vale & Deum ora pro nobis. Ex Herbipoli 24. die mensis Iunii. Anno Christi 1506.

IOAN. TRITE. AB. MONASTERII S.
Iacobi in suburbio Herbipolensi, Priori & Conuentui in Spanheim diuini nominis continuum habere timorem.

Mnipotens. Deus cuius aeterna potestas & nunquā iniusta uoluntas, sanctus & iustus in omnibus operibus suis, qui nihil facit mali, nihil ue sine causa permittit. Ipse iustus, sanctus, & misericors, omnia in uero iudicio fecit cum sit bonus atq; omnipotens, nulli penitus iniuriam facit, qui custodit ueritatem in sæculum sæculi, facit iudicium iniuriam patientibus, dat escam esurientibus. Dñs erigit elisos, Dñs diligit iustos. Dominus mortificat & uiuificat, deducit ad inferos & reducit. Dñs pauperē facit & ditat, humiliat & subleuat. Suscitatur de puluere egenū, & de stercore eleuat pauperē. Pedes sanctorū suorum seruabit, & impii in tenebris conticescent. Nisi quia dñs erat in nobis dicat nunc abbas Tritemius, nisi quia dñs erat in nobis. Cum exurgerent improbi homines in nos, forte uiuos deuorassent nos. Cum irasceret insania & furor eorum in nos, forsitan aqua malignantiū operuissent

nuissent nos. Torrentem iniuriarū & cōtumeliarum pertransi-
 uit anima nostra, nisi astitisset Dñs Iesus, forsitan pertransisset
 anima nostra aquam intolerabilis desperationis, aut certe nō
 satis religiose uindicasset iniuriā. Sed bñdictus dñs Iesus, qui nō
 dedit nos in captionē dētibus æmuloꝝ, ut prauoꝝ hoīm co-
 gremur diutius subesse imperio. Anima nostra sicut passer in
 noxi⁹ liberata est de malignoꝝ laqueo uenātīū, quoꝝ inuidia
 nullo uiro bono parcere nouit. Laqueus contritus est, & uana
 Cynotoꝝ elisa cōfidentia, qua nos reuocare à sanctis studiis
 in odiū iusti principis frustra tentauerunt. Nos autē adiutorio
 Dñi nostri Iesu Christi à multis, quas in regimine monasterii
 Spanhemensis sustinuumus, miseriis tandem liberati sumus. La-
 queus mūdāx colligationis nostris omnino cōtrarius studiis
 Dei prouidētia cōtritus est, & nos de seruitute ingratissimorū
 hoīm liberati sumus. Dñs Iesus liberauit animā meā à labiis ini-
 quis, & à lingua æmuloꝝ nimis dolosa. Vos scitis fratres, mo-
 do ueritati uelletis exhibere testimoniū, quā iniustam à Cyno-
 notis iniuriam susceperim, qui nullam contra me causam ha-
 bentes, inuidia & liuore cōmoti, ecclesiasticam uiolare immu-
 nitatem non timuerunt. Excusationes modo afferunt suæ in
 nos temeritatis, dicentes se non odio nostri sed amore potius
 fecisse quod egerunt. Sed malus & nobis nō tolerandus amor
 eorum fuit, quo nomen nostrum ab omni scelere semper inno-
 xium, per ora multorum in suspicionē uertitur, quasi propter
 aliquam nostri lasciuā, ita sauire oportuerit in familiam. An-
 nus hodie uicesimus quartus uoluitur, quo canonice in abba-
 tem electus Spanhemensem, omne tēpus qđ mihi cōpetere ad
 ociū potuit, uos testes estote & iudices, nō ad uoluptarē carnis
 qualemcūq, sed totū semper ad studiū cōuertī scripturarū, die
 ac nocte lectiōibus intentus, semper aliquid scribēs aut discens.

Nemo uestrū me unq̄ inuenit ociosum, nemo uidit uel audi-
 uit carnis solatiis deditū, uagisq; discursibus uel spaciamentis in
 monasterio uel extra inutiliter occupatū, sed neq; comestatio-
 nibus aut potationibus conuiuiscq; minus necessariis intentū,
 seu quibuscūq; aliis leuitatibus aut uanitatibus desudantē. Ni-
 hil mihi dulcius unq̄ fuit, quā sacras rimare scripturas, in illisq;
 oportuno tpe diebus occupari & noctibus, & semp aliquid bo-
 ni aut legere aut scribere. In testimoniū studiorū nostrorū uo-
 co citoq; bibliothecā illā solennē, quā meis laboribus, studio &
 impensis cōportauī nō sine uigilātia & fatione cōtinua, uo-
 luminū in omni uarietate studiorū nō modicā multitudinē cō-
 gregans, nō solū impressorū nouiter, sed scriptorū quoq; ma-
 nu & calamo, quorū numerus oīm duo milia excedit. Super-
 fluū fuerit nostras recēdere lucubratiōes, q̄s i medio curā pasto-
 ralis, rerūq; sollicitudine t̄paliū p̄ interualla scripsim⁹, q̄b⁹ no-
 men Spanhemensis cōnobii prius incognitū & obscurū, satis
 celebre factū est. Neq; studiis nostris intenti nīmū rē p̄pterea
 negleximus temporalē, qd̄ laborū nostrorū monumēta testa-
 bunf cōpluria, neq; uos ipsi poteritis negare, palām cernentes
 quas erexim⁹ necessarias pulcherrimasq; structuras: & in eccle-
 sia quos cōparauimus ornatus cāpanulasq;, & uaria sacri uasa
 mysterii: censuū quoq; ornatisime renouatas cōscriptiōes,
 q̄ oīa quantis exegerimus laboribus & impensis, etiamsi uos
 nō intelligatis, ipsa tū posteris inducent admirationē. Deniq;
 ab annis iā fermē duodecim, ubi in noticiā & familiaritatē quo-
 rundā deuenimus principū atq; nobiliū, nō parū uobis emola-
 menti adduximus, ex his quæ nobis eorū fuerant munificentia
 cōdonata. Nihil fuit nobis unq; speciale, nihil propriū, sicuti
 nec esse debuit, sed fuerūt nobis uobiscū oīa semper cōmunia,
 & nulla penitus neq; in habitu neq; in cibo neq; in potu nobis
 unquam

unquã singularitas fuit, qđ ita uerũ esse nullus uestrũ ignorat. Maxima quoq; nobis cura semp fuit, ne quid eorũ q̄ uobis necessaria uidebant deesset, fecimusq; ut in nullo sustineretis penuriã, quantũ nobis oĩno possibile fuit. In spiritualibus uero nunquã defuimus uobis, tametsi pauci uestrũ post discessum fratrũ nostrorũ, quibus sancta studia placuerũt, spũalia dilexerint exercitia, sed uanis se occupauerint semp. Scripsimus, diximus, Verbũ Dei cõtinue uobis p̄dicauimus, uosq; oportune & importune ad cultum ueræ sapientiæ publice ac priuatim exhortati sumus, quantum uero profecerimus, confiteri palãm erubescimus. Et quia fecistis uos nostra exhortatione indignos, diuina forsitan p̄uidetia trãsplantati sum⁹, ne inter spinas arbor diutius sine fructu pungeret. Venit illa dies quã à multis optauim⁹ annis, in qua nobis est data oportunitas, ut ingratarũ ouĩũ sanguinẽ super earũ capita funderem⁹, excusso q; in eas puluere pedũ, à sinibus surdorũ, iuxta p̄ceptũ Evangelicũ trãsirem⁹. Audite capita si placet eorũ q̄ cõmisistis i nos, ut cognoscatis uos iustissima ratione desertos a nobis, sacra uobis semper displicuere studia nostra, scriptisq; nostris oĩbus p̄ reueretia cachinos reddidistis, & nemini unq; lucubrationes nostræ minus placuerũt q̄ filiis nr̄is. Nec satis fuit irrississe opuscula etiã q̄ patrũ iussu cõscripsimus, nisi & apud indoctã plebẽ de tractatiõibus ea carperetis. Vixistis semp paternis exhortatiõibus cõtrarii. Multis sæpe in nos cõspiratiõibus machinati fuistis, interpositoq; iuramẽto & pœna uocis amissiõis in capitulone q; nobis cõspiratiõis uestræ reuelaret archana, mēdacia debitorũ cõsinxistis in nos, q̄ per aurifabrũ Vuormatiẽsem, qui creator occultus dicebat, corã uobis oĩbus in loco capitulari ostēdimus conficta & emēta. Ambo uiuunt hodie testes, tunc aut deputati uisitatores, Gerlacus Tuitiensis, & Ioēs Schonauigiensis abbates, qui ne dignã de uobis ultionẽ sumeremus,

Math. 10.

Mar. 6.

Lucæ 9.

Actorum 13.

Imago pesti-
 morum mo-
 nachorum.

EPISTOLAE FAMILIARES. 184

precibus obstiterunt. Item cura & sollicitudine rerum temporalium spiritualiumq; per omne tēpus nostri regiminis graui-
ter oppressi, nullum ē uobis inuenire potuimus unquā, qui aut
nostris compateretur laboribus, aut uices monasterii pauperis
in ueritate doleret. Quot uobis priores instituimus claustrales
& præter unum Nicolaum de Creutzennach, alterūq; Ioannē
Damium Curtensium, nullum regularis disciplinæ zelatorem
inuenire potuimus unq;. Erubescimus dicere quanto semper o-
dio fueritis persecuti eos, qui uobis monasticæ obseruatiæ disci-
plinam persuadere conati sunt. Quantam uero pro re familia-
ri diligentiam fecerint quos nobis coadiutores assumpsimus,
& nos cū dolore sumus experti, & neminē uestrū latere potest.
O quantis gemitibus & suspiriis plenum onus pastoralis curæ
in uobis hætenus portauimus, nullum ex uobis neq; in spiritua-
libus neq; in temporalibus fidelem habentes adiuuantem. Vos
ad omnia nobis præstitistis inutiles, nullam reuitudinis uel cō-
munitatis zelum habentes, nihil aliud q̄ carnis solatia quaesui-
stis. Inter uos erat nemo qui manus nobis porrigeret adiutri-
ces, & si quando extraneum nobis in auxiliatorem temporalis
curæ assumpsimus, cōtinuis illum detractionum moribus lace-
rauitis. Annis quatuor census monasterii omnes in propria leua-
re ac renouare psona coacti fuimus omni solatio uestrū destitu-
ti, & quoties aliquē in cellerariū ex uobis deputauimus toties in
rebus monasterii graue dispendium passi sumus. Nos aut qui
patrum ordinis imperio multocius obedire compulsi, ab ānis
uiginti per omnes uicinas prouincias uisitando totas plerūq;
consumpsimus æstates, rebus nostris semper nequiuimus pro-
uoluntate adesse utiliter, quo factum est, ut nobis absentibus &
uobis omnia negligentibus, imo uestra solatia quaerētib; nō
satis pulchra facies rerum utriusq; status tandē emerferit. Quam
uis ma

nis maxima sollicitudine nostra interueniente, nullam unquā
 rerum ad uitæ sustentationē necessariarum senseritis inopiam,
 quousq; tandem anno Christianorū quarto supra quingētesimū
 atq; millesimum, bello sauiēte in principem Illustrissimū
 Palatinū grauisimo, cortes monasterii omnes undē ui-
 uere solebamus, per Hassones Alexadrinosq; aut exusta aut de-
 solata fuerūt. Erat nihilominus certa nobis spes recuperatio-
 nis omnium, sed uestra se stulticia, ne dicamus perfidia interpo-
 suit, & omne cōsiliū nostrū, quod nullius iniuriæ memores
 pro uestro parauimus bono, præsumptuosa temeritate corru-
 pstitis. Ab annis duodecim nouimus præcessisse discordiarum
 semina, ex quibus malum omne constat exortum. Ducem Cy-
 nonotorum alioquin principem pientissimū, quidā ex uobis
 inter medios blatterones nobis reddiderunt suis occultis ma-
 chinatiōibus infensum, in mediū pro causa, ut ratio uideretur
 sufficiens, afferentes conficta, quasi nos partes principis Palati-
 ni, iurib; ipsius ducis magna quadā adhaēsiōe duxerimus præ-
 ferēdas. Quid enim si fuisset etiam hæc uestra confictio uera?
 Eramus propterea uel detractionibus uestris lacerandi, uel in-
 dignationi ducis iustæ obnoxii? Quid Palatino contulit ad-
 haēsiō nostra? quid profuit? aut quid cōmodi ex ea re cœpit?
 Aut quid nocuit Duci, q̄ nos Palatini fauimus rebus? Ingenuè
 fatemur Palatini principis Serenissimi nobisq; clementissimi
 atq; munificētissimi bene fauimus semper, sed & hodie faue-
 mus honori, bonæ fortunæ, reb; q; secūdis, quanquā fauor hic
 noster suæ nihil cōtulerit maiestati. Neq; Ducem propterea o-
 dio habuisse putādi sumus, aut reb; eius male fauisse, quod etiā
 si uoluissēmus, quā illi rerū suarum intulissēmus iacturā? Libet
 exclamare in ducē & suos, si uestris delationibus credidit falsis,
 cum Aristophane in quodam loco pulchrè satis dicente.

Locus est in
 principio
 Pluti.

EPISTOLAE FAMILIARES.

ὡς ἀγαλέορ πρᾶτῃ ἕβῃ ὦ ζεῦ Ὁ Θεοί
 δοῦλον γενέσθῃ παραφρονούντες δεσποτῆ

De omnibus his libenter quidē nobis persuaderemus innoxia principē, nisi manifesta uideretur seductae mētis obstare inditia. Vera dicimus, in potentē cognita scribimus, nullā eius proscriptiōnē metuētes, quoniā nos proscribere nō poterit, cuius imperio minime subiacemus. Parcimus tamē, ne uidiētē gen⁹ uideatē scripsisse ueritatē. Ad uos nota referimus atq; manifesta, quibus si audetis cōtradicite, imo si potestis. Quis in crepidine tēpli monachū illum quē noscitis oēs reperit cum uxore uiliani cōmiscentē? Nonne tu prior cū aliis multis? Hic talis in ste ne à uobis defendi potuit, & in aliorū perniciē nobis tūc absentibus auxilia sibi hominū inuocare secularium? Negauit publice factum quod multorum fuerat attestatiōe probatum; & ne debitā pro demeritis lueret pœnam, uobis cōsentiētibus ope^mq; ferētibus innocētes nostros familiares, quorū fuerat industria deprehensus in facinore, contra omnē iustitiā uocauit in culpā. Cur nostrū non expectastis aduentum? Omnia enim nobis Heidelbergæ tunc existentibus & ignorātibus facta sunt. Vestro dehinc fauore atq; consilio mendaciis suis abbatē montis speciosi nimis credulum, ac Ducis Cynonorū quosdam officiales circūuenit, eōq; concitauit, ut innoxios familiares nostros, qui eum solū cum sola in loco ecclesiæ obscuro, & ab hominum accessu remoto, cum signis sui sceleris manifestis (quae maior quoq; pars uestrum uidit & uera cognouit) ab undecima hora usq; ad secundam obseruarunt, repererunt, exeuntēq; increparunt de tēplo, alios caperent, aliōsq; conuerterent in fugam, nō in paruū nostri despectū, contumeliā & opprobrium. Haec omnia uestro cōsilio facta, & instātia per ducales praesumpta ministros in absentia nostra certius certo cognouimus, cū

cetera

ceteris quæ nos scribere uerecundia non permittit. Huius indignitate facti tandè relati ad nos, extra monasteriũ manere ad tempus decreuimus, donec animos erga nos uestros intelligeremus plenius, & mentem Ducis cur & si talia commisisset haberemus exploratam. Interea menses decè & octo fluxerũt, in quibus præter Priorem neminem uestrum uidimus, nullas à uobis accepimus literas, præter in Marchia unas, & impensis uiximus alienis, munificètia principũ sustentati: animos uestros rerũ exhibitione satis intelligentes, nisi forsità Prior fidelis internicius esse contempserit, quod tẽpus sine dubio dabit in lucem. Quid est fratres quod toties nos ut reuerteremur ad monasterium precibus pulsare uoluistis, quasi mentem nesciretis nostram, quam uobis dudum literis significauimus per Priorem? Si uoluistis ut rediremus ad uos, quare mādatis nostris nõ obtemperastis? Quare Ducem non conuenistis uestrum, ut nobis graciosum retribuisset animum? Sed audiuimus illum dixisse ad suos compluries, quare abbas nõ reuertitur ad monasteriũ suum, quando nemo illi fuit molestus, nemo turbauit, nemo iussit exire, nemo reuerti prohibet? Mallet enim. Dux non dubitamus non esse factum, quod ad instãtiam fugitiui illius monachi fieri mandauit, pœnitètiaq; ductus ut rediremus optaret, sed more principũ huius mũdi, uerec ne si nobis desyderiũ scriberet suũ, recognouisset iniuriã uideretur quã fecit. Magis autè expectat humilitatẽ à nobis, ut qui cõtumeliã suscepimus ueniã priores deprecemur. Non possumus hoc nostrã decere institutionem monasticam non confiteri, & fecissemus quã libentissime ob Christi amorem, nisi uestra nobis inueterata nimium ingratitudo ne rediremus obstitisset. Satis enim perspecta nobis est innata clementia. Ducis, quã uel unis impetrare potuisset Iis minime dubitamus. Vstra in nos cõmissa ingra

titudinis uicia sapiusq; repetita cogitamus, quorum diutius in-
 solentiã tolerare non uolentes, datã nobis occasiõẽ qua libe-
 remur à uobis licet cum amaritudine suscepimus, sciẽtes nos
 agrum huc usq; sterilem coluisse. Nimium estis ignaui & simpli-
 ces, si putatis me dolos uestros & fraudes non prauidisse, cum
 me uerbis ut redirem fecistis crebrius rogari, & tamẽ nihil plus
 quã reditũ meũ timuistis. Creditis nos latere cõsilia in cõuentu
 malignantiũ apud Pingiones agitata? Aut minime cõstare no-
 bis eulogia putabitis quæ prior nomine omniũ uestrũ cõfinxit
 in mõte specioso aduersum nos faciẽs ea cõscribi per manus Pe-
 tri Schlarpii, quanq̃ intercepta cuiusdã fratris industria apud
 Budoras, in manus nec dum peruenerit nostras. Hæc ingrati-
 tudinis & maleuolentiæ uestræ manifesta inditia nos tadẽ ratio-
 nabiliter cõmouerũt, ut recedẽtes à uobis tãtas insolentiã diu-
 tius minime pateremur. Quod utinã prius fecissemus cum ad
 plures uocaremur abbatias à multis, quas una sententiã omnes
 uestri amore contẽpsimus. Erant enim tunc plures inter uos
 religiosissimi fratres moribus & prudẽtia insignes, quorũ intui-
 tu oblatam nobis fortunã despeximus. His tandẽ aut mortuis
 aut ad alia monasteria uocatis, uos mihi relictũ fuistis prudẽtia
 & eruditiõẽ paruuli, stultitiã uero & temeritatẽ magni, quos sæ-
 pe ad semitam iusticiæ reuocare tentauimus, nihil tamen pro-
 fecimus unquã. Semper uobis disciplina regularis odiosa fuit,
 & propterea neminem uoluistis unq̃ sustinere priorem, nisi qui
 uestris moribus cõueniret. Simplicem illũ & rectũ uirũ Nico-
 laum Stauropolitanum quẽ uobis cõstitueramus priorẽ, cum
 per uiam obseruantia regularis ambulare cerneretis, tot iniu-
 riis, cõtumeliis & irrisiõibus agitastis, quousq; nõ solũ de prio-
 ratu eũ sed de monasterio quoq; turbaretis. Venerabilẽ quoq;
 fratrẽ integerrimũq; uirũ Ioãnẽ Damiũ Curtesũ agrippinatẽ
 literis

literis à nobis omnifariam sufficienter imbutū, non modo lati-
 nis sed græcis quoq; atq; hebraicis pari uasania sustinere in pri-
 oratu recuastis, p̄pterea q̄ ad regulæ puritatē ambulās uestris
 noluit cōsentire peccatis. Hic quantus euaserit apud alienos q̄
 suis displicuit hodie cernitis, quē ad uos reuocare iā deinceps
 minime poteritis. Improbitas uestra uiros optimos nunq̄ po-
 tuit sustinere, p̄pterea q̄ uestris leuitatibus minime cōsenserūt.
 O Spanheim Spanheim, bonos utilesq; uiros ab initio refor-
 mationis tuæ semper abhorrés, quantis uolui conatibus tuas
 reuelare miserias & cōsentire noluiſti. Ecce nūc tandē acedia
 plenus meliores compellor sequi fratres quos iniuria repulisti,
 Nōne Henricū Northeimensem uirū optimū regularisq; dis-
 ciplinæ zelosissimū custodē inuidia paruulorū ad Saxones re-
 dire cōpulsit? Post quē pari uasania æmulorū ex te pulsifuerunt
 Ioānes Thoringus nūc Prior in Pegauia, Ioēs quoq; de Dreisa
 iā Prior in Mariæ monasterio, Nicolaus stauropolitianus celle-
 rarius Lympurgēsis, Ioēs Damius p̄positus sancti monialiū in
 Nouocastro apud Budorim, & Ioānes Venatoris institutor no-
 uiciorū in p̄fato cōnobio Pegauienti, q̄ singuli mutuo sibi suc-
 cedētes Prioris in te gesserūt officiū, quos zelū disciplinæ mo-
 nasticæ habētes ferre noluiſti. Trāseo reliquos nō priores, mo-
 nachos simul atq; nouicios, quib⁹ inuidia tuorū fortunæ locū
 cōtulit melioris. Hæc tua Spanheim infirmitas semper & nau-
 sea fuit, quod sanū fuit & ingrū euomere, ægrotū uero & inuti-
 le, nō sine periculo in uētris stomacho retinere. Viros bonos,
 maturos & utiles, in quibus requiescere potuissē securus per
 inuidiā eiecisti, quoq; destitutū auxilio facilius tandē sæuire in-
 pastorē. Expulsis nequiter domesticis, quid restat nisi ut pater
 familias expellat? Excusationē uerba legitimā cōsista nō affe-
 runt, quā dāni occasionē qui dat, damnū dedisse uideſ. Præter:

etiam illa quae uestra superius in nos commissa perperam enumerauimus non minus ad indignationem nos concitauit mendosa detractio uestra, cum nihil eorum deo teste commiserimus, quae impio in nos animo confinxistis. Erubescimus dicere crimina quorundam uestrum quae omnibus uobis sunt manifesta, sed quia in rerum nos ista manebunt secreta quae hac uice scribimus, et nos compellit integritas ad memoriam uobis reducamus quorum nunquam fuistis obliti. Boni fratres hortamur uos per districtum dei iudicium in quo secreta cordium erunt manifesta, cessate innocentem persequi patrem, de quo quicquid sceleris dictum est, confictum et mentitum non ignoratis. Vos ipsos inspicite potius et agite poenitentiam, quam parua consolatio est si homines uestra lateant crimina cum deum minime latere quant. Schedulam hanc inclusam legite, et quanta uobis poenitentia sit oportet intelligetis. Non sufficimus admirari temeritatem uestram, qua in uoluerit sceleribus uestris non metuitis innocentes, usque adeo ut ne nobis quidem parcere noueritis. Nisi uerecundia prohibuisset nos reprobam conuersionem uestram qua nobis absentibus semper in deteriora proficiscitis ad noticiam patrum deduci fecissemus, ut agnosceret omnes quantum a uobis suscepissemus iniuriam. Confidimus autem in domino Iesu quod solus nouit innocentiam nostram, quam uenient in lucem omnia quae commisit in nos nobis etiam nihil reuelantibus, dabiturque iusto dei iudicio meritas in hoc tempore poenas, ne in futuro examine pereatis. Vos quod de nobis ut cederemus occasione improbitate uestra tribuistis, talia committentes in nos qualia boni claustrales nunquam in suum commiserunt pastorem. Abbatiam itaque monasterii diuini praesulis Martini Spanhemensem, quam canonice dudum electi atque confirmati suscipientes annis 23. mensibus duobus et uiginti diebus cum Dei auxilio per uiribus ad puritatem regulae sanctissimi patris nostri Benedicti dicti regere manu tenere et gubernare curauimus, hodie per manus nostrae chirographum propter incorrigibilem temeritatem uestram

multiplic

multiplicesq; iniurias tā à uobis quā ab aliis susceptas corā crucifixo Iesu Christo in arbitriū cōuentus, nō inducti neq; ab aliquo persuasi aut cōpulsī, sed uoluntate spontanea in dei noīe resignamus, ea cōtenti quā pridē S. Iacobimāioris apostoli in suburbio ciuitatis Herbipolensis oblatā à reuerendissimo p̄sule Laurétio suscepimus gubernandā. Confitemur aut̄ & publice in his scriptis p̄testamur, q̄ Ioannē nutiū seniorē, Ioannē Damiū, Ioannē cusanū, Ioannē de sobernheim, Ioannē pingi onitā seniorē, & Nicolauū sculteti filiū, ab oībus iniuriis & cōtumeliis nobis illatis à uobis credimus, tenemus & pronunciamus innocētes innoxios & immunes. Satis em̄ nobis innocentia & integritas eorū cōstat, q̄ pura semp deuotiōe nostris obediūte mandatis, seq; à prauitatis uestre studiis ubiq; subtraxerūt. Propterea illos immunes denunciamus atq; innoxios ab oībus iniuriis cōtumeliis & detractiōibus uestris, quibus ut recederemus à uobis effecistis. Similiter & uita defunctos præter Haymonē oēs credimus & pronūciamus à uestris cōspiratiōibus innocētes. Omnipotens deus indulgeat uobis ea q̄ commisit̄is i nos & nō imputet uobis i peccatū ad mortē, sed culpā simul & p̄cā p̄ ea debitā in hac uita remittat. Ego uobis etiā non rogātibus propter amorē Domini mei Iesu Christi libenter indulgeo, à quo & ipse meorum expecto ueniā delictorum. Credite mihi fratres coram Christo Iesu & saluatore omnium uera dicenti. quoniam semper uobis peperimus & malefacta uestra q̄ in Deū cōmisistis & me nunq̄ effudi in lucē, indignū existimans, ut pastor mali aliqd etiā cū ueritate de suis oībus loqueret̄. Hinc scio uobis audatia creuit, & temulēt⁹ cōtra nos pauper cornua sumpsit, ut de me fingeretis falsa, qui de uobis semp tacui uera. Satius ergo duxi monasteriū dimittere, quā uestros mores improbos in capitulo patrū uerbo uel scriptis accusare. Certus sū. n. & nullaten⁹ dubito, quā si causam ut est

in notitiã patrũ deduxissem qui apud Mogunciã in capite sep
 rembris anni præsentis capitulum annale celebrarunt, & mea
 fuisset comprobata innocentia, & nullus uestrum deinceps in
 Spanheim remansisset. Vestrum corã hominibus libenter por
 tauit opprobrium, ut uerum me Iesu Christi comprobarem di
 scipulum. Arbitrabar enim melius ut unus cederet multis, quã
 propter unum multi despergerentur. Dominus Iesus qui est iu
 dex uiuorum mortuorumq; uenturus, pro his contumeliis &
 iniuriis, quas innocenter sustinui mercedem, mihi repondet su
 pra quã ausim aut petere aut sperare non dubito. De cætero
 fratres secundum dei timorem & uestris prouidete cõscientiis,
 & talem super uos eligite pastorem, non qui prauis conueniat
 moribus, sed qui uerbo & exemplo uos præcedat in salutem.
 Duos scio inter uos principes factionũ, quorum ad abbatiam
 uterq; aspirat, alter uaticinio cuiusdã fatuelli sicuti omnes no
 uistis dudũ animatus, alter uero in sua prudentia cõfusus. Deũ
 nõ q̄rũt sed suã solatia carnis, qđ ex uita utriusq; trãfacta facile
 cõprobare potestis, ac deinceps nõ sine periculo experiemini.
 Hoc solũ monuisse sufficiat, quanq̄ uerear surdis narrare fabel
 lam. Dñm Deũ timete, & eius obseruate mandata, ne peccatũ
 accumulantes peccato, iram uobis duplicem in die reuelatio
 nis iusti iudicis thesaurizetis. Vindex enim est Dominus & suã
 longanimitatem in eos qui peccant & non egerunt pœnitentia
 m, atrocitate pœnarum compensat. Valete & rectum aliquĩ
 sapite. Ex Herbipoli ultima die mensis octobris Anno. 1506.

IOAN. TRITE. ABBAS S. IAC.

Apostoli in suburbio Herbipolensi, Ioanni

Brachtio priori monasterii diui Mathiæ

Apostoli extra muros Treuironum

amico salutem & charitatem.

 Vam pendeant cuncta sub ancipiti mortalia casu,
 si prius amice nescieras, Tritemiana tibi nunc pa-
 refacit historia. Ego sum ille Tritemius, abbas quon-
 dam Spanhemensis, quem docti simul & indocti tanquam o-
 raculum Apollinis obseruabant, qui omnium ore laudatus,
 Burseldianæ congregationis uidebar caput atque columen.
 Magnum me aliquid existimabant Reges & Principes, Ec-
 clesiarumq; præfules ad famam nominis nostri concitati, me
 uidere, me alloqui, ac suis interesse cupiebant archanis. No-
 men Spanhemensis abbatis per omnium ora cum laude uo-
 labat, seq; putabant felices uiri magni & eruditi si quos in mei
 familiaritatem admississem. Confluebant ad me non solum ex
 Germania tota uiri doctissimi atq; spectabiles multi, sed ex Ita-
 lia quoq; & tripartita Gallia plures: principes quoq; & pontifi-
 ces Ecclesiarum suis me literis atq; muneribus uisitabant. Hunc
 metalem in æstimatione hominũ longe lateq; habitum cõmo-
 uere quis potuerit miraris, ut locum quẽ scriptis & lucubrati-
 onibus insignem reddidi, fratres quoq; meos, quos enutriui in
 Christo, unã cum illa preciosissima suppellectili uoluminũ, quã
 omni uarietate scripturarum congregaui, dimitterẽ, & in ob-
 securum paucissimis notum hunc me locum transferrem. Scri-
 psimus tibi de mense Julio prioris anni, propter quasdam iniu-
 rias nobis inuidia hostis antiqui factas in nauseam monasterii
 nostri Spanhemensis incidisse, quarum recordatione permo-
 ti dimisso ad tempus cœnobio in Marchiam secessimus Bran-
 denburgensem. Inde reuersi ad Neometim, tales æmulorum
 inuenimus animos, q; fatius uidebatur nobis monasterium ex
 toto deferere, quã acedia cõtinua pulsante cum ingratis & perf-
 dis diutius habitare. Ad pauperẽ, humilẽ sancti Jacobi abbatia
 in suburbio ciuitatis Herbipolensis oblatã mihi per reuerẽdis-

sinum antistitem Laurentium sciens & uolens me contuli, plenamque inutilibus & uanis occupatiōibus Spanhemēsem resignaui. Natus enim ad studia scripturarū institutioni meae cōueniētem reperi locū, in quo paupertati quies cū trāquillitate cōiūgitur, & pax inopiam comitatur. Optime nouisti meā uiuendi consuetudinem, quoniā nec multa quāsi unquā nec magna, sed paucis semper & paruis uixi contentus. Oblatas pingues locupletēsque abbatias plures contempsi, sciens in multarū abundantia, multas esse turbationes, meo quoque nihil adeo cōtrariū proposui, quā rebus immergi tēporalibus & nullā ad salutis studia superesse quietē. Scio enim quod dixit. Trāquillā & uacuā curis sapiētia mentē imbuit, & placidi p̄toris hospes erit. Erā propterea familiari paupertate cōtēntus, & spretis mūdi pompis atque diuitiis, latere in Spanhemēsi tugurio non recusabam. Vidit hoc *μισόλογος* & inuidit, existimānsque aut principū me curiis mancipandum, aut rebus necessario implicandum terrenis, totum perfidiā suā uenenum in pauperē humilēque parauit. Ab annis retro duodecim fratrum quorūdam in fecerat corda, male partibus fauentium principis serenissimi comitis Palatini, quorum machinatione occulta in nos tandē prauorum surrexit inuidia. Palatini principis in me fauor Cy nonotorum auxit inuidiam, quorum latentis odii causam disparis potentiae consideratio dedit. Videbant me inter secretos plerumque admissum, diuicūq; munificentia Iouis honorarum & tabescebant, plusquam fuit emolumenti somniantes. Quā diu stetit Leo robustus in flore nihil catelli audebāt, sed operiebantur tempus, quo possent super innocentem suam exercere maliciam. Venit illa dies prauis optata blasphemis, quā improbi raptōres totum Palatini turbantes principatum rapinis incendiisque uastarunt, neque monasteriis neque dei parcentes.

res Ecclesiis, se non Christianos sed Turcas potius exhibuerunt infideles. Interea fortissimus leo persequente aquila totius imperii uiribus grauissime fatigatus, non paruum cepit sentire detrimentum, ut fides multorum probaretur. Prostratum è cælo Iouem extinctumque subito Leonem multi putabant, & qui prius metu non charitate uidebatur amici, in aduersis constitutum principem mansuetissimum deserentes cum aduersariis senserunt, iuxta uulgatum illud apud Græcos prouerbiū: *Δρὸς πειθύσης πᾶς ἀνθρώπος ἐυλεύετ*, ita nos cum illo cecidimus omnes. Hinc temeritatis ausum inuidia sumpsit, pauperemque me & innoxium Tritemium carpsit, oportunitatem nata diutius optatam, qua se inter culices iactaret potentem. Me nanque apud Budoras cum sacratissimo principe moram agente, Cynonotorum satellites principis, ad quorundam fratrum meorum instantiam, qui fuerunt in scelere deprehensi, monasterium intrantes, quosdam è familia, qui factum notauerant, cœperunt, spoliatosque sub immunitate ecclesiastica rebus omnibus & ianuis fractis in uincula coniecerunt. Hæc mihi Budorim nunciata non mediocriter displicuerunt, propterea quod in odium mei facta considerabam, ueritus quod accidit, ne puritatem mei nominis apud ignaros ueritatis in aliquo lædere posset. Constitui ergo penes me, non prius redire ad monasterium, quam patratæ iniuriæ causam iusticia uindicassem. Mansi autem foris mensibus decem & octo, memoria facti, ut mihi uisum est, ratione cōmotus, & quanto diutius, tanto nausea reuertendi maior me inuadere cœpit. Sane non parum ad cedendum me fratrum meorum ingratitudo permouit, quam sæpe quidem grauiter expertus, uerecundia prohibente in lucem facere non uolui,

melius iudicās, ut iniuriam paterer, quam multitudinem cum ueritate licet diffamarem. Maneant occasiones mei recessus Deo commissa, & quantum ad me pertinet silentio tecta, quarum noticia scandalum potius induceret auditoribus, quam ædificationem. Crede mihi uelim amice, quoniam nisi graues fuissent iniuriæ, & nimium discessus mei rationabilis causa, monasterium meum, cui annis præfui tribus & uiginti cum sollicitudine maxima, bibliothecam quoque preciosissimam non resignassem. Nihil Deus permittit sine causa. Quis scit sine alium transferri uoluit locum. Scio equidem non paucos mirari, quod abbatiam dimisi Spanhemensem, quam libris & structuris effeci pulcherrimam, usque adeo, ut in tota Germania nusquam reperiatu bibliotheca, in qua tot habeantur in omni scientia scripturarum noua simul & antiqua uolumina preciosissima atque rarissima, non solum Latina, sed Hebraica quoque & Græca, caractere scripta uetustissimo. Nam ut uidisti plus quam duo uoluminū milia ex diuersis mundi regnis rara & antiquissima comportauit, quæ omnia cum ædificiis & rebus uariis amore pacis dimisi. Si quis ex eorum amissione dolor animum pulsare cœpisset, mortis mihi similitudinem formaui, qua non solum obliuionē librorum, sine quibus aliquando uiuere non potui, sed etiam cōtēptū (ut dixerim ita) mihi metipsi persuasi. Magno fateor bibliothecæ quōdam tenebar amore, & cunctis mundi opibus libros meos anteferebam: sed postea quā rerū mutationē perpēdi adesse mearū, omnia quæ prius amauerā stercoreis æstimatione contempsit, animoque imperaui meo, nihil præter se ipsum deiceps suū credere, & quæ in morte necessario esset relicturus, multo magis uiuēs in carne disceret nō amare. Semel me uana mundi confidentia decepit, qua risus monachorum fauorem esse putabam, blandimenta nobilium duxi honorē

honorem, & quicquid offerebat fortuna placens arbitrabar æternum. Non adiciet ut me secundo contristet, quoniam ex pertus iam didici rebus non fidere uanis, & q̄ spes hominum falsa semper in tribulatione deficiat. Cernis ne homo, qm̄ parua necat morsus paciosum uipera taurum, & monachi latentes in occulto pastoris labefactant imperium. Gutta cauat lapidē non uis sed sæpe cadendo: & sæpe rectorem humilis turba deiecit superbum. A multis quidem annis improbitatis seminariū pullulare cœpit quorundam inuidia fratrum, quos publici criminis olim tenebat infamia: tam est periculosum rectori contumaces plectere fontes, qui meritas adscribunt iniuriæ pœnas, semper operientes silentio tempus, quo corripientē perdant censorem. Sed Dominus Iesus qui pauperum suorum non obliuiscetur in finem, erit consolatio mea, in quo spem meā posui omnem, qui pacē cordi meo dabit in tempore opportuno, & occulta mortaliū iudicaturus producet in lucem. Cuius misericordiam ut ores pro me te etiam atq; etiam rogo. Vale. Ex monasterio meo præfato Herbipoli ultima die mensis Octobris. Anno Christianorum. M. D. VI.

IOAN. TRITE. AB. MONASTERII S.

Iacobi Herbip. Ioanni Gotfridi pastori ecclesiæ
uallis uirorum Salutem.

VOD MĒ fraterno prosequaris amore satis habeo manifestum, & ideo dissimulare non potui, nec debui forsitan, quo minus tibi omnem rerum secretum mearum innotescerem. Vera namq; amicitia Christi confirmata dilectione, nihil accidentis fortunæ celare consuevit amicū, ut si prouenerint secunda, congaudeat, sin uero contraria, patienti amico compatiatur. Causas diuturnæ peregrin-

nationis meae à monasterio Spanhemense, notas tibi non scribo, sed quoniam aemulorum iniuria motus rebus tandem prouiderim meis. Quid nisi facerem tam insigni praeter meritum contumelia suscepta? Necessse fuit mihi pacem non aspernari oblatam, & quae negabatur à propriis amplecti cum alienis. Enimvero quae hodie sit facies obseruantiae regularis monachorum in Spanhem, qualisque fuerit olim me praesente, uicinus ignorare non potes, & quanta mihi dudum ingratitude exhibuerint signa probe cognouisti. Quid deinceps facerem cum ingratis hominibus, qui nihil minus quam spiritualia curant, nihilque studiosius quam carnalia sectantur. Maximis me curis & laboribus pro eorum comoditate per annos iam tres & uiginti continuos affixi, uides quare porto mercedem. Auersum nos cum aemulis potiores inter eos sentientes, pietissimum in nos ducem concitarunt, mendacio fraudeque usi & dolo, donec pro ueris falsa persuadentes efficerent quod dudum cogitarunt. Ad tempus monasterio duximus cedendum, ut saniori consilio non deesset oportunitas, qua meritas daret inuidia poenas. Nouem in Marchia Brandenburgensium commorati mensibus, certo putabamus futurum, ut suum temeritas mutaret consilium, & fratres malorum saltem innoxii principis animum conuenirent. Interea nos ad monasterium per literas ut reuerteremur sapientius rogauerunt: Ducem uero quem nobis incognito mendacio reddiderunt infensum, uerecundia moti atque pauore in contrariam suadere sententiam contempserunt. Reuersi tandem Budoras, ad nos euocauimus priorem, à quo relatione cognita percepimus omnia esse pacata, & nihil penitus uerendum: omnesque non solum uicinos & fratres, uerum & ducem cum suis orare Cynosotis, ut ad coenobium quantotius redirem. Persuasit nobis tandem animumque induximus redeundi, annalimox celebrato capitulo.

tulo, qđ in capite Septembris apud Mogunciã instabat seruandum. His auditis letũ se fingẽs abcessit, mœstus corde reuera, quia certissimus illũ ad Spanheim reditũ nostrũ semper horuisse potius quã optasse. Nisi enim nos fallat opinio, spem illi Abbatia imago 26. in refectorio dedit depicta. Recedente aut̃ priore, mox nobis per Ioannẽ Damiũ innotuit, qualia Mogũtia in monte S. Jacobi per manus cuiusdã monachi cœnobia sancti Ioannis R. mckaugiensis Petri Slarpionis eulogia scribi nomine tũtius conuentus Spanhemensis fecisset, quã tũ ipsius referentis cautione intercepta ad manus nostras minime uenerunt. Hac perfidia nostrorum cognita, firmo statuimus consilio, ad Spanheim deinceps minime reuertendum, nullis quẽ cedendum suasionibus hominum in hac parte quorum eunq;. Vere in me completum est illud Chisti in Euangelio, quoniam erunt inimici hominis domesticicius. O claustrali-
 Math. 23
 um memoria beneficiorum breuis, quoniam parua in monachis fides, non Deũ sed semetipsos quarentium. Quis credidisset Tritemium abbatem subditis pium semper, & nulli onerosum, nulli grauem, nulli molestum, sed omnes affectu paterno fouentem, omnes charitatiue tractantem, & in uera dilectione amantem, tam repente ac sine causa deserendum a suis filiis, quos in Domino collegit, fouit, & enutriuit: O prior Iuda non immerito comparandus traditori, quã perfidum te nobis exhibuisti uicarium, qui ut abbatiam cõsequaris nostrã, manifesta in nos machinaris perfidia. Memore esto uel nunc tandem omnium ingratisime hominum, quanto non solum tibi quidẽ indigno & nunq̃ mereti studio humanitatis bñface re curauerimus semp, sed tuis quoq; parẽtibus nẽstra impendimus bñficia cũ summa pietate. Scis enĩ per se de, nec ignorare potes, qđ bello ducatu Lutzenburgensem deuastate, patriam

EPISTOLAE FAMILIARES. 209

nudi atq; mendici propter inopiam exire fuerūt compulsi, & neminem inuenientes receptorem, ad te qui tum nouitiū nobiscum uixisti in Spanheim uenerunt, & in porta uallis uiroꝝ ad unius anni spacium in magna paupertate uixerunt. Nobis tandē ad abbatia uocatis, misericordia moti, te quoq; instante, ad uillā eos Spanhemensem euocauimus, gratis domiciliū eis optimum contulimus, eisq; de monasterio singulis diebus præbendam in cibo & potu sufficientem propter Deum tuiq; assignauimus amore, quam & hodie in annum quartum & uicesimum sicuti eis à principio constituimus suscipiunt. Liberos deniq; & immunes ab omni seruitute, exactione & grauamine uillanorum ac principum eos fecimus, uestimenta dedimus, & in omni necessitate semper eos copiose prouidimus usq; in præsentem annū. Te quoq; primū ex capellano nostro domestico in cellerarium monasterii nostri assumpsimus, confidentiam in te habentes singularem. Sed cum post menses paucos te propter inexperientiam tuam & negligentia multam amoue ab ipso cellararū officio cogermur, ne aliquam sinistra opinionis incurreres maculā, in priorem te ordinauimus claustralem contra uoluntatem multorum: te quoq; in eodem officio per annos iam sedecim contra fratrum murmuraciones omnium manutenuimus, defendimus & excusauimus semper. Nostram in te commemorari pietatē confundimur, quā negligentia & remissioni obnoxiam potius quā uirtuti confitemur. Dignum te in monasterio nunquam gessisti priorem, quia nec obseruantiam magnopere curasti regularem, nec internæ conuersationis studium amasti. Nobis in uisitatione ordinis sæpius occupatis, tu sine causa, sine necessitate, ac sine uoluntate nostra (quod tibi licebat minime) ad cœnobialium sanctæ Catharinæ, sancti Ruperti, & Ibingen, carnis quæ

quæsiturus solatia discurrerebas, & ad uillas & oppida in circuitu
trium miliarium contra monastica institutionis regulam ua-
gari cõsueuisti, cunctos inhibes precibus, ne quis tuâ nobis euaga-
tionẽ intimaret. Nos uero cû aliquãdo factũ cognouissẽmus,
nimia in te charitate seruẽtes, aut in torũ dissimulauimus pro-
pter pacẽ, aut minus sufficienter emendauimus. Semper in te
animũ gessimus piensimũ: Tu autẽ iudam imitatus tradito-
rem pro nostra in te bonitate malũ nobis reddisti. Verũ quia
contumeliã nobis factam, & per te & per alios cû facile potuis-
semus, non cupientes uindicare, reliqua malignitatis tuæ scela
pertransimus, non dubitantes te casurũ in foueã quã fecisti,
iusto Dei in te saeuente iudicio, qui nos infideliter sine causa in-
iuste es persecutus. Veremur autẽ non sine prælagio futurorũ,
q̃ nimis sero boni fratres experientur, q̃ piũ utilẽmq; in no-
bis amiserint pastore, sua potius quã nostra uoluntate, cui faue-
re & subuenire in tẽpore necessitatis, amore an odio æmulo-
rũ aut nostri cogitẽt ipsi, contẽpserũt. Vt reuerteremur ad mona-
sterium crebrius rogauerunt, sed q̃ nunq̃ id fecerint integro in
nos animo, duorũ nobis consyderatione persuasum est. Horũ
est primũ, q̃ nunq̃ induci potuerunt, ut Principis Cynonoto-
rum, quẽ nobis mendacio suo quidam reddiderũt infensum,
mitigare animũ, uel leuiter saltẽ tentassent, metuentes dupli-
catis argui, si quẽ prius uituperauerãt rursus postea laudassent.
Alterũ uero infidelitatis eorũ testimoniũ satis est manifestum,
quoniã qui prius ut reuerteremur semper instabãt, mutati, uel
potius detecti apud Pingiones in consilio malignantiũ, ut ce-
derẽ officio curæ pastoralis rogauerunt. Nos autẽ pro nostro
non ipsorũ arbitrio duximus rebus nostris prouidendũ, celsi-
mũq; cum nobis placuit, non quãdo uoluerunt ipsi. Dolemus
principẽ alioquin humanum, mansuetum, & eatenus reditu-

dinis amanté, hac uice nimis credulum extitisse prauorū dela-
 tionibus, quando ne uerbo quidē eius unquā cōtradimus im-
 perio detrimentū. Palatini iustis partibus nos semper benefa-
 uisse confitemur, neq; nos pœnitet, quoniā Principē illum a-
 gnouimus Christianissimū, Deo deuotū, & bonis doctisq; uiris
 semper benignū, mansuetū, & pientissimū, cuius multa in nos
 beneficia ingratitude arguerēt merito, si aliter sentiremus.
 Quid fauor iste noster Illustrissimo Principi nostro Palatino
 boni contulit, aut quid tuo nocuit Ducis? Nihil certe profuit
 illi, nihil nocuit isti. Monachus pauper & modicus Principibus
 huius mundi magnis conferre quid poterit seu auferre? Fau-
 emus tamē semp̄erq; fauebimus Palatino sacratissimo p̄ncipi q̄
 optime, tuo uero duci fauemus quantum ipse nobis fauisse con-
 uincit. Sic enim nobis per suos mādari fecit. Reuertatur ad mo-
 nasteriū suū abbas nihil metuens, quia nos neq; boni neq; mali
 quicq; illi sumus facturi. Quā pulchra Ducis Christiani promil-
 sio, in qua mentis eius in nos habitudo manifesta efficitur. Sed
 mobile tandē ualeat cum principe uulgas. Trite mihi his fabis
 non pascitur. Deum posui adiutorē meū, cui omnē causam ini-
 iuriarū cōmisi, certus q̄ nulli facit iniuriā, sed reddet unicuiq;
 iuxta opera sua. Scio enim quia per multas tribulationes oportet
 nos intrare in regnū Dei, quēadmodū & ipse Dominus no-
 ster Iesus Christus in multis nos passiōibus tribulationū præce-
 dere dignatus est, suo nos uolēs exēplo in aduersis esse cōstan-
 tes. Omnia propter amorē patriæ cœlestis patiēter sufferre de-
 bemus aduersa, ut corā angelis Dei mereamur sctōrū inuenire
 consortiū, qui contumelias nō uindicamus rimulorum. Nam

Viro bono
 quatuor sunt
 necessaria.

ut Hugo Folieti monachus noster in primo lib. scribit de ani-
 mæ claustrō, quatuor uiro bono sunt necessaria. Primū, ut oēs
 sibi faciat amicos. Secundū, ut si facere amicos nequierit oēs,
 inimicos.

inimicos saltē non faciat. Tertiū, ut si nec hoc euitare potuerit
quo minus fiat inimici, discedat ab illis. Quartū, ut si quis disce
dentē persequat, nō uindictet iniurias. Ego uero qui me uirū ex
hibere bonū semp studui, quātū in me fuit oēs cupiebā habere
amicos, eos maxime q̄ uirtutib⁹ & eruditione literarū uiderent
ornati, de quorū uidelicet familiaritate nō uituperiū, sed lau
dis mihi p̄coniū nasceret. Et multos quidē cōmertio studiorū
feci amicos, quorū in aduersis postea fidē & cōstantiā sui exper
tus. Vnū duntaxat hominū genus admittere in amicitia nūq̄
potui, qm̄ se bonis studiis semper inimicū exhibuit, & uiros eru
ditos p̄sequi nūq̄ cessauit. Hi sunt tumidi & ignauissimi litera
rū ofores, qui doctos uiros superbe despiciētes, nihil amplius q̄
pecunias, & uanos mūdi uenanē honores, quorū amicitia nūq̄
optauit, nec si quasuissem obtinere facile potuissem, p̄pterea q̄
omnis eorū amicitia pecuniarū & munerū largitione cōstat, nō
Christi aut ueritatis amore. Me aut odio habuerūt, p̄pterea q̄
me uirtutibus & sacro studio scripturarū, quorū se contēptores
semp exhibuerūt, totū mācipauit, simulq̄ quod insaciabilē eorū
auaritiā donis atq̄ munerib⁹ facere locupletiorē nesciui. Quis
unq̄ doctus uel eruditus inter Cynonotos sine detractioe cō
uersatus est? Aut quē studiosum literarū nō sunt p̄secuti? Nam
ex ipso p̄cipe aliquādo me audiuisse memini, quāto solo usu
librorū afficiat horrore, causam assignāte nō aliā, nisi q̄ puer
nimia p̄ceptorū indiscreta fuerit uerberatione castigatus & uer
beratus. Hęc dixerim non ad contumeliā Dicitis, sed ut tu ad
memoriā reuoces quod non ignoras, quales sint q̄ semih sine
causa inimicos exhibere uoluerūt. Ego aut secutus boni uiri cō
siliū recessi ab eis, malēs pacē habere i terra aliena, q̄ cōtinuā in
propria perturbationē. Putabāt fossitā amuli nostri orbē ter
re sp̄ciosum in unius caligule angustia restrictum, ut inueni
d d 2

re Tritemius extra Spanheim non posset ubi maneret, cogere-
 turque propterea illorum se submittere uotis, & ad imperium Cy-
 nonotorum seruum uiuere, qui innata semper libertate uiuere
 sub Christi famulatu solius consueuit. Certus tamen esse mihi
 uideor, quoniam si rei prænouissent exitum, quæ me cedente
 modo cognoscunt, hanc temeritatem aggredi nunquã præ-
 sumpsissent. Inter monachos autem nostros duo sunt capita fa-
 ctionum, qui nobis absentes reddere infensos tentauerunt, nõ
 tam odio nostri, quàm sui forsitan amore, quippe quibus non
 modica spes sit nobis cedentibus ad abbaciam, nec tibi amice
 nomina eorum incognita sunt, nec peruersi mores abscon-
 diti. Dicunt nihilominus, iustificationem sui præferentes,
 quod nobis & antea dixerunt. Quis te pater abire uel iussit uel
 coëgit? aut quis te redire prohibuit? Cur ad monasterium tuum
 non regrederis, cum non solum nemo sit qui prohibeat, sed
 omnes potius in circuitu nobiscum amici simul & qui prius ini-
 mici uidebantur tuum uehementer cupiant reditum: Nemo
 fateor me iussit exire, nemo compulit, regressum nemo inter-
 dixit. Spontanea uoluntate contumeliam non ferens, amulo-
 rum, foris ubi eram remanere statui, donec uiderẽ exitum rei.
 Redire autem ad monasterium ingratissimorum hominum,
 stulticia mihi uideretur potius quàm pietas, ubi conuiciator in
 foribus astat quotidie, auxiliator uero nullus adest. Vnde cõ-
 printi inter duos molares metuens, satius mihi uisum est, ab-
 baciam simul segentem cum pace deserere, quàm in medio na-
 tionis præuæ continuum mentis & corporis periculum formi-
 dare. Nulla me temeritas ut cederem propria incitauit, nec si-
 ne patrum præcedentium exemplo prauos monachos dimissi,
 quorum ingratitude talem meretur pastorem, qualem ego
 me nunquam uolui exhibere. Rabanus ille Maurus abbas Ful-
 densis

Rabanus
 Maurus.

denfis in ordine sextus, uir certe doctissimus, improbitate monachorum suorum abbatiam ipsam, posteaquã annis rex fset quatuor & uiginti deseruit, & ad Lodouicũ Imperatorẽ piũ cõ fugiens declinauit, à quo transacto biennio post mortem Orgarii archiepiscopi Moguntini in locũ eius suffectus est. Regino quoq; Prumiensis cœnobii claris. simul & doctis. abbas, qui multa scripsit utilia, monachorum suorũ iniuria pulsus abbatiam deseruit, & ad Treuitorũ archiepiscopũ confugit. Benno primus abbas monasterii Gœseccensis, per fratres suos & Comitẽ fundatorem agitatus iniuriis, abbatia dimisit unã cum cœnobio, & pro Christi amore ad heremum conuolauit, qui tandem omnium consensu sacerdotum ecclesiæ Misnensis Episcopus ordinatus est, & in testimoniũ sanctitatis usq; in presentem diem crebris choruscat miraculis, de quo monachi sui quã male & improbe senserint, scriptor Chronicæ Pegauis non tacuit. Quid loquor de nouissimorum pene temporũ abbatibus, cum princeps monachorũ diuus pater noster Benedictus, primam ad quam fuerat ordinatus abbatiam, propter subditorum perfidiam dimiserit. Non sum melior quã patres mei sanctissimi atq; doctissimi, quos omnipotens deus iniurias uoluit pati monachorum, ut in eis sanctitatis auget meritum, uel more sapientis agricolæ, ut fructum uberiorem producerent, si in locum magis conuenientem transplantaret. Plures enim ueterũ lectione cognouimus præstantissimos patres abbatias dimisisse suas propter ingritudinem monachorum, alios quidem coactos metu tyrannorum, alios uero spontanea uoluntate. Horum ego patrum exemplo monachos cum abbatia dimisi pertinaces, quorum commissa in nos facinora præ uerecundia calamo tradere non putau. Verum sicuti in his malis non omnes monachos meos æstimare pos-

*Regino PRU
miensis.*

Benno abbas

sum innoxios, ita nec omnes dixerim esse culpabiles, quanquā
 si me uoluissent diutius habere pastore, offensum delatiōbus
 falsis ducem aliter informassent. Satis enim mihi constat, Io-
 annem Nutium, Ioannē Cusensem, Ioannē Damium, Ioannē
 de Sobernheim, & Nicolaū sculteri, in omnibus conspiratio-
 nibus fratrum contra me semper fuisse innocentes, nec in a-
 liquo me laesum ab eis confirmo. Nomine autem exprimere
 illos, qui dentes suos armauerunt in nos, parū conducit, tu enim
 qui sint & quales optime cognouisti. Inter quos duo capita fa-
 ctionum, Remitius Melantius Prior omnium ingratisimus
 hominū, & iunior ille Pingionita, cuius malicia fatuitate supe-
 rat, quosdā temeritatis suae fautores consecuti, ambo totis ad
 abbatiam conatibus anhelant. Ut ergo tandē corū magis in-
 notescat perfidia, locum damus & tempus, longa docti expe-
 rientia, quantū obstat mentis pfectui perniciosa temeritas mo-
 nachorū. Oblatā nobis abbatia monasterii sancti Iacobi apo-
 stoli maioris in suburbio ciuitatis Herbipolensis, per antistitē
 reuerendissimū Laurentium de consilio amicorum, quinde-
 cima die mensis Octobris anno praesenti suscepimus, & priorē
 Spanhemensem, cui praesumus annis 23. mensibus duobus &
 diebus uiginti, propter monachorum ingratitude, & du-
 cis tui persecutionem spontanea dimisimus uoluntate. Valeat
 nunc aemuli mei, humilē innocentemq; persecuti, ualeat dux
 cum inuidis Cynonotis, ualeat prior Melantius iniquitatis a-
 mator cum oībus conspiratoribus suis. Tantū in me, Deo per-
 mittente, inuidia potuit aemulorū, ut benefactorum meorum
 oriret repente obliuio, & malum mihi redderent quibus bene-
 facere non cessauī. Verum siue uiuimus siue morimur Domi-
 nis sumus: Deum posui adiutorem meum, in quo spem omnē
 locui meā, qui transtulit me de medio nationis prauae, & con-
 stituit

fruit in loco pacis & quietis, ipsi laus in sæcula sæculogæ amē.
 Utinam qui tantopere optauere meam cōtritionē, dei nunc
 zelo eū puritate arment, talē desolato monasterio prouifuri pa
 storē, qui paupertati eius cōsulere utiliter & uelit & possit. Cō
 patior enim pauperi cœnobio, & pro innoxiiis fratribus cōpas
 sionis uiscera porto, quanquā parū rationis mei habuisse uide
 antur. Habes omnem translationis meæ historiā, qui nihil eo
 rum quæ Cynonoti tui in me præsumserunt. Vindictā non
 quæsiui contumeliarum, nec quæro in æternū, sciens omniū
 dixisse iudicem: mihi uindictam, & ego retribuam. Omnia em̄
 patienter sustinui & elongaui me fugiens à facie persequentis:
 quanquam si uoluissē aliter, neq; suffragia defuissent, neq; ui
 res propulsandi iniurias. Vale, & Deum pro me orare nō ces
 ses, pauperiq; monasterio Spanhemensi deuotus in necessita
 te adesto patronus, ut esse hastenus consueuisti. Iterum uale,
 ex Herbipoli ultima die mensis Octobris, Anno Christi 1506.

IOAN. TRITE. AB. S. IACOBI HER
 bipolensis, Ioanni Damio Curtesio præposito
 sanctimonialiū in Noucastro. S.

Cum te nō lateant causæ amantissime frater, animū
 nostrum ad resignationē Spanhemensis Abbatix
 mouentes, paucis duximus utendū, hoc solū in pri
 mis significantes, nos quintadecima die mēsis huius Octobris,
 possessionem abbatix S. Iacobi canonica electione adeptos
 realē, in qua maiore nos cum pace uicturos speramus, quā in
 Spanheim uiximus unquam. Vnde literas dedimus ad Con
 uentum in Spanheim, quibus & eorum ingratitude redar
 guimus, & resignasse, ppter ea Spanhemensem abbatia denun
 ciamus. Tuū erit perferre illas, & operā dare, quatenus utilēm
 inueniant abbatem, non uiciis eorū consentientem. Quocir
 canobis uideretur consultū, q̄ tua charitas hæc denunciatura

speciosi montis tetro abbati, à quo & eorum dependent con-
silia cuncta, & quasi ab Apolline omnia responsa, Mogunciam
primo descenderet, si forte pro uisitoribus fuerit mittendū,
ne iniquitas p̄ualeat impiorū. Quocirca in uisceribus Iesu Chri-
sti te hortamur, quantum in te est p̄uidere uidelicet nō omittas,
quatenus pauperi cœnobio persona cōueniens & utilis p̄fici-
tur, sicuti ipsa necessitas uidetur exigere. Scis enim quemad-
modum illi duo, Prior Melantius, & Pingionita mendax, am-
bo fatuelli & stulti, maxime anhelant ad abbatiam, quorum
& uitam nosti & mores: nostro iudicio uterq; non solum inuti-
lis monasterio, sed nocuius quoq; non mediocriter futurus.
Quamuis autem nimis grauem susceperimus iniuriā à nostris
optamus nihilomin⁹ & monasterio & fratribus omne bonū,
eius amore qui in sancto Euangelio dixit. Orate pro persequen-
tibus & calumniantibus uos, benefacite his qui uos oderunt.
Indulgeat eis omnipotēs deus, qui nos iniuste & sine causa per-
secuti sunt, nescientes forsitan quid fecerint, zelum habentes
nec bonum nec secundū scientiam, sed amaritudinis & indis-
cretionis. Vale Deum iugiter orans pro nobis. Herbipoli, ul-
tima die mensis Octobris, Anno Christianorum M. D. VI.

SERENISSIMO INVICTISSIMOQUE
principi Friderico, Duci Saxoniae &c. Ioannes
Trite. Abbas monasterii sancti la-
cobi in ciuitate Herbi-
polensi S.

Reuertenti mihi nuper ex Marchia Brandenbur-
genſi, Conradus Mutianus doctor tuæ serenitatis
desyderium exposuit, quod Henricus quoq; de Bu-
naue miles quondā & orator tuus nō minore diligentia expli-
cauit.

canit. Ambo in unā retulere sententiā, q̄ tua serenitas à me consummari desyderet historiam de gestis Saxonum, quam Adā de Fulda olim inchoauit, sed morte prauētus non compleuit. Animus quidem meus & prōptus semper fuit, & uoluntarius tuis obedire mandatis, sed uariis se occupationibus in medium offerentibus, hactenus satisfacere & tuis desyderiis & meis uotis minime potui. Nunc uero tandē oportuna mutatione quietem affecutus Spanhemensem abbatiam resignaui, & eam in qua nunc pauper uiuo ex more philosophus sancti Iacobi Herbipolensem assumpsi, & meis aptam studiis, & quietudinis oportunitate magis tráquillam. Si quid ergo in me est uirium, quo tuæ celsitudini gratum possim exhibere obsequium, paratum me inuenies semper, quia præ multis dignum te laude principem omniū ore hominum cognoui, quippe qui sapientia maximarūmq; rerū scientia & in uiros doctos fauore patrem habeas neminem. Commodauerā olim memorato Henrico de Bunauue, cū apud Vuangiones crure laboraret fracto, quædam uolumina, quorum indicem his introclusi, sub fide quātotius restituenda: ille autem nihil suo more restituens, uia humanæ resolutionis ingressus est, fratrem relinquens omniū rerum suarum hæredem, apud quem & ipsa uolumina mea remansisse ferētur. Quocirca tuam serenitatem q̄ humilima precor submissione, ut hæc ipsa mea uolumina suo mihi faciat imperio restitui. Quod si tuo numine affecutus fuero, me tuis rebus totum obligaueris. Omnipotēs Deus excellētiam tuam diu conferuet incolumem, cui me humili sedulitate cōmendo: Ex præfato monasterio meo S. Iacobi Herbipolensi 6. die mensis Nouembris, Anno Christianorum 1506.

IOACHIM DEI GRATIA MARCHIO BRANDEN.
princeps elector, reuerēdo patri Ioan. Tritemio abbati S.

LNgens nostri amor & beneuolētia erga te pater eruditissime, simul & recens memoria eorū quae nobis pia eruditionis nuper exhibuisti documenta, nos uehementer impellunt, urgēt, cōmouētq; ut crebro tibi scribamus, significātes in primis praesenti nostro chirographo felicem & incolumē statum nostrum, uxoris quoq; filii, & fratris, atq; sororis. Tuae autē paternitati maxime cōdolemus propter aemulorum inuidiam aduersa tibi suscitantium, sicuti ex tuis literis ultimis intelleximus, & nuncii nostri accepimus relatione. Confidimus tamē q; & sapientiae tuae consilio, & diuino pater auxilio cuncta humanae prauitatis machinamenta facile superabis. Nimis amara cognouimus relatione, doctissimum quondā praceptorē tuum Libanium sarcinam deposuisse carnis, & spiritum reddidisse altissimo qui creauit illum, de cuius morte (si tamē mortuus est, adhuc enim speramus uiuentē) nō minus dolemus, q̄ si quispiā ex amicis nostris decessisset charissimis. Praeclarā eruditionē eius, inaeſtimabilem scientiā omniū fermē scripturarū, & singularē ingenii subtilitatē in eo semper dileximus & mirati sumus. Rogamus autē paternitatem tuā, quatenus si mortuum inueneris, omnē pro libris ab eo relictis diligentiam impendas, ne in manus deueniant exterorum, illi maxime quos utiles nobis intellexeris. Libētē enim soluemus quicquid decreueris soluēdum. Ceterum amantissime praceptor te iterum atq; iterum q̄ instantissime obsecramus, ut redire ad nos circa festū paschatis, aut pēte costes non pigriteris. Est enim nobis quod nosti tua opera in multis necessaria, qua sine detrimento rerum nostrarum diu carere non ualemus. Tuum super his consiliū nobis per hunc nuncium nostrum, quē propterea misimus ad te, rescribito. Quod si petitionibus nostris consenseris (uti plenā de te confidentiam gerimus)

significa

significa tēpus, & eundem tabellarium ad diem destinatū cum sumptibus pro uia necessariis remitemus ad te, nec irremuneratus recedes à nobis. Nec te lateat amator unice nouum præceptorē quem persuadēte admisi per omnia bene agere, estq; mihi spes non parua de maiore cum tēpore profectu. Signauius autem in schedula his introclusa quædam uolumina, quorum copiam non habemus, rogantes ut quàm primum poteris eorum nos lectione reficias. Scire etiā te uolumus, q̄ soror nostra domina Ursula contractum cum Duce Magnopolitano matrimonium in hoc carnis priuio solemnī celebratione nuptiarum hic in Ursulo consummabit. Iterum te rogamus ut in præmissis omnibus te nobis talem exhibeas, qualē in te cōfidentiā habemus, & semper habebis nos tibi gratificaturos in omnibus. Vale nostri memor & amās, & maneat inter nos amicitia dudum contracta inuiolabilis. Iterum uale semperq; ualetō. Ex oppido nostro Tangermunda circa Albin. Anno dominicæ natiuitatis millesimo quingentesimo sexto, die uero sancti Burchardi. Et manu nostra propria.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI ET DOMINO D. Ioachim Brandenburgensium Marchioni, &c. Ioannes Tritemius abbas sancti Iacobi in suburbio ciuitatis Herbipolensis, quondam uero Spanhemensis, felicitatem.

Necolumitati tuæ tuorumq; Serenissime pietissimēque princeps, iure uehementer cōgaudeo, & plus quàm uel præsens dicere, uel scribere absens possim, prosperis rerum tuarū successibus lætatus sum. Cōpassioni uero excellentiæ tuæ super incōmodis meis gratias ago habeōq; imortales,

EPISTOLAE FAMILIARES.

212

sed & referam si qua oportunitate potero unq̄. Spero autē q̄ inuidiam æmulum consilio tandem sapientis euaserim auxiliante Deo. Notū itaq̄ tuæ serenitati facimus inuictissime princeps, q̄ recedens à tua celsitudine ad Spanheim non fui reuersus, quoniā & si dux Cynonorū meū uideretur optare reditū ad monasterium, tamen quædam sese interposuerunt ex parte infidelium monachorū meorū machinamenta, quibus in tantam fui prouocatus acediam, q̄ firma penes me conclusione statui, ad Spanheim deinceps minime reuertendū. Mansi ergo non sine consilio foris apud Serenissimum principem meum Philippum Comitem Palatinum, Bauariæ ducem, ac principem electorem Budoris mensibus quatuor, quousq̄ tandem reuerendissimus præsul Herbipolensis ad Abbatiam sancti Iacobi, quondam Scotorum in suburbio, uocari me fecit, elegit ac confirmauit, ad cuius possessionem intraui quintadecima die mensis octobris anni præsentis. Locus quidem paruus, pauper & modicus est, sed proposito & studiis meis multum conueniens, ubi & mihi & literis ad placitum potero semper esse intentus. Abbatiam itaq̄ Spanhemensem inutilibus plenam occupatiōibus uua cum ingratisimis monachis amore pacis & quietis dimisi, posteaquam illi præfueram in annum quartū atq̄ uicesimū. Quod quidem factum non solum me non poenituit, sed usq̄ adeo delectat, ut neq̄ etiā cum omnimoda pace illic me uellem remāsisse. Mortem Libanii præceptoris mei dulcissimi grauitè ferrem, certo si scire esse defunctū. Spero enim per Dei misericordiam eum adhuc esse uiuentē, & sicuti mihi priore anno pollicirus fuit, ad me in breui esse uenturū. Misi ad eum mense Augusto literas & tuæ Serenitatis & meas, quas an receperit adhuc sum incertus. Operam pro uiribus dabo, ut scia ueritatē, & si quidē mortuus est, quod Deus omnipotens auer-

rat, curabo ne penitus à nobis uideatur ablatas. Reliquit em̄
 preciosa ualde opuscula suo ingenio luculento cōposita, quo
 rum ad nos quanto poterimus plura cōtrahere, tanto minus
 à nobis uidebitur decessisse. Ego autem ab eo die quo Marchi
 am tuam à celsitudine tua exiui, usq; in præsentem, nihil scri
 bere potui, propterea q; neq; locum potui habere quietū, nec
 tempus oportunum. De laudibus uerosancti Ioseph nutricii
 Domini saluatoris quàm primum inchoabo tractatum, & re
 liqua per ordinem in scheda signata manu celsitudinis tuæ,
 quanto citius potero iuxta ingenii uires ædere curabo. Interea
 tua serenitas moram hanc patienter sufferat precor, quoniã
 miserante domino Iesu, & uitam prolongante meam, omnia
 cum tempore à me recipies consummata quæ flagitas. Ad il
 lud uero, q; tua celsitudo meum ad se in Marchiam denuo pe
 tit regressum ad festum dominicæ resurrectionis uel penteco
 stes, nihil certi rescribere possum, propterea q; resignata prio
 re abbatia & ista suscepta, iam me alterius dominio principis
 subieci. Ego enim quantum in me est facile potero persuaderi,
 sumq; & promptus & uoluntarius iustis desyderiis maiesta
 tis tuæ in omnibus pro uiribus obedire, sed duo sunt hac uice
 quæ mei promptitudinem animi uidentur impedire. Primū,
 q; in hac nouella abbatia tam cito tamq; remote abire, ac fo
 ris diu remanere sine principis mei reuerendissimi cōsensu nul
 latenus possum: & consensus quem prior dedit Palatinus ni
 hil hodie suffragetur, quoniam mutato principe necesse est &
 priuilegium mutari. Aliud quod obstare uidetur quamuis non
 magnifacio, me tamen aliquantulum contristauit, q; ex ordi
 ne meo patres quidam in me scandalizantur, q; curias sequar
 principum, nescio quæ friuola & cōficta garrientes, quasi pro
 rebus quibusdam prophanis docendis, & non pro Christianæ

EPISTOLAE FAMILIARES. 214

religionis honore diuinarumq; scripturarum tradenda intel-
 ligentia ad tuam celsitudinem fuerim antea profectus. Credu-
 la in uicium turba suo contra innocentiam more bacchatur,
 & qm̄ naturalium rerum non habet in cognitione principia,
 quicquid nō intelligit, malis operationibus adscribit. Nemo
 capit ignarus, esse possibile quod miratur, & uim naturæ meti-
 tur unusquisq; pro sui capacitate intellectus, ac inde ut cæcus
 omnino decipitur. Sed nihil eorū cauillationes aduertit con-
 scia mens recti, deridens potius imperitorū ignauiam, qui bo-
 num despiciunt quod ex ignauia nunquā didicerunt. Tua tñ
 serenitas domino meo reuerendissimo scribat episcopo, & si
 ut ueniam consenserit ille, satis utriq; fuerit consultum. Quan-
 quam mihi uideatur consultius, salua tuæ celsitudinis uolunta-
 te multis respectibus, q̄ meus ad Marchiam introitus usq; in
 annum millesimū quingentesimū differatur octauum, ne si tā-
 cito abiero, rursus aliquid in me lingua amulorū maledica le-
 uitatis expuat. Promissum Regis Danorum dilatum intelle-
 xi & doleo. Vereor aut̄ q̄ parum cum Suedis prosperabitur,
 & quāto magis cōterere illos tentauerit, tanto se amplius euif-
 cerabit. Deus enim excelsus dominatur super regnum homi-
 num, sicuti scriptura dicit, & cuiuscunq; uoluerit dat illud. Om-
 nipotens Deus principatum tuū in omni bonitate confirma-
 re ac facere gloriosum dignetur, præbens tibi omne desyderi-
 um cordis tui, quod sine dubio facturus est, si corde perfecto in
 mandatis eius cum sancto Dauid innocenter ambulaueris ut
 cœpisti. Quod nuncius tuæ serenitatis tardius reuertitur, cau-
 sa est, quia opinione deceptus in Spanheim me requisit. Al-
 tissimus maiestatem tuam conseruet incolumen, cui me hu-
 milime recomendo. Ex monasterio meo præscripto Herbi-
 poli 25. die mensis Nouembris, Anno Christi, M. D. VI.
 Dominæ

DOMINAE HELIZABETHAE DE

Longouico, honestissimæ dulcissimæq; matri, Io-
annes Tritemius filius, abbas S. Iacobi Her-
bipolensis, quondam uero Spanhemem-
sis, cum omni honore & reue-
rentia, filialem in cunctis affe-
ctum cum debita exhi-
bitioe paratum.

SCio mater, nec enim dubitare possum, rebus no-
stris plus quam ad anni spacium iam turbatis, te pro-
pterea non mediocriter perturbari. Nam etsi an-
nos euasimus pueriles, tu tamen quam diu supersunt filii, ma-
trem te non desinis exhibere fidelem. Misi ad te cum his lite-
ris magistrum Iacobum fratrem meum unicum, ut per filium
agnoscas omnia quæ filio contigerunt, & per alterius præsen-
tiam, leuius ferre absentiam alterius assuecas. Nullam te pro-
me uolo habere sollicitudinē, nec propterea credas miserū,
quia de Spanheim forte fama sparfit expulsus. Sed mihi cre-
de potius uerū scribenti, quoniam non ui, non metui, non coa-
ctus, sed spontanea uoluntate exiui, & matura deliberatione
præhabita foris manere decreui, abbatiamque resignaui, &
istam in qua modo cum pace uiuo assumpsi, propter cau-
sas multas & rationabiles ad hoc me inducentes, quarum
si aliquas scire uolueris, relatione fratris intelliges. Confido
autem in DOMINO IESU, qui nihil permittit sine cau-
sa, quod mutatio ista mihi ad utriusque hominis salutem
proficiendi materiam dederit, quoniam à multis occupatio-
nibus inutilibus liberatus sum, & bonā pacē cū tranquillitate
affecutus. Quam enim ingratis seruiuerim hominibus hactenus in
Spanheim, me nemo melius nouit. Propter quod nō cōtristor,

sed gaudeo potius datam mihi recedendi occasionem ab eis, quos deserere ante haec sapius cogitavi. Sed unū est quod mentem, ut opinor, tuam cruciare aliquantulum posse uideatur, quoniam deinceps uel rarius, uel nunquā uisura me sis in hac carne uiuentem, propter maiorem distantia locorum in quibus uersamur abinuicem. Memento matrem te esse hominis necessario mortalis, à quo uelis nolis aliquādo separanda sis, etiamsi multis tecum uixerit annis, uter uestrum prior mortuus fuerit. Quid enim in se continere poterit consolationis humanae uisio breuissima carnis, quae maiore cum amaritudine tandem necessario per mortem extinguitur, quam prius dulcedine unquam possessa uideatur? Referamus ergo haec uanitatis desideria nostra ad illam uisionē aeternae beatitudinis, in qua perseverans & sine fine suauitas, quae cum semel nobis illuxerit, nunquam in sempiternum extinguetur. Ad illam festinemus, o mater, ad cuius participationē sumus creati, quā tunc sine dubio poterimus adsequi, cum die ac nocte in mandatis domini meditantes, ipsum dominum & deum nostrum Iesum Christum, pura mente, integro corde, & ardente in nobis aeternitatis desiderio semper amauerimus. Ad quid nobis carnali uisioni opus est, qui spirituale debemus inquirere? Ego me Deo seruiturum deuoui, non licet mihi parentū deinceps solatio delectari. Omnia pro Christi amore contempsi, & cōpiti iam esse ut Melchisedeck, sine patre, sine matre, & sine gentologia: solum Deum patrem agnosco, & matrem non habeo nisi Ecclesiam. Nec meus iam sum amplius, nec tuus sum filius, quoniam Deo solenniter oblatus, eiusque ministerio perpetuo inscriptus, & ideo tua mihi sollicitudine non est opus. Quod tuum est cura, omnipotens deus quod sum est sine dubio curabit, sibiq; spontanea uoluntate oblatum non despiciet.

spiciet. Gratias tibi ago, quia tuus cum essem, pia me sollicitudine nutriuisti: at nunc postea quàm Dei me seruiicio obtuli, ipse me enutriet qui creauit, nec tua indiget cura, nec quod suū est tibi amplius cōmendabit. Sis ergo mente tranquilla, & nullam pro me geras sollicitudinē, quoniā ita rebus meis prouidit altissimus, ut hic in Herbipoli multo sim & melius, & libentius q̄ in Spanheim fuerim unquā. Deus enim qui omnia bene ordinauit, eam mihi gratiam misericorditer cōtulit, ut multorū fauore principū si uoluissē mihi satis extitisset prouisum, ita ut parentū non sit opus implorare suffragia. Deum posui adiutorē meum, & propterea mūdus mihi patria est omnis, in quocunq̄ta pertransibo aduersa. Ita nobis uiuēdum est mater, ut æterna dei uisione post mortē perfruamur in cœlis. Vale & deū ora pro me: nec aliter memorē te mei esse uolo, quoniā & ego nullam tui memoriā nisi in orationibus meis habere cōsueui. Iterum uale: Ex monasterio meo Herbipoli, octaua die mensis Nouembris, anno Christianorum 1506.

IOANNES TRIT. ABBAS SANCTI

Iacobi Herbipolensis, Rogerio Sycambro Dumetensi canonico, salutem & synceram in Domino charitatem.

Quod paci & trāquillitati nostræ congratularis, bene facis, & quod uerū decet amicum, nec tuis erga nos uotis & studiis sumus ingrati, sicuti nec esse debem⁹. Magna est enim dudum cōtracta inter nos amicitia & magna potest, quia non cœpit ex uanitate tēporalium rerū, caducisq̄ mundi cōsolationibus exordiū, sed tota constat ex Christi amore fortis & sacrarum studio scripturarū. Et hæc nostræ summa philosophiæ, qui & Christiani sumus, & Deo mancipati claustrales, DOMINVM IESVM, qui cum Patre &

EPISTOLAE FAMILIARES.

sancto spiritu Deus est unus in trinitate personarum, puro semper affectu diligere, contemptisq; uanitatibus mundi omnibus mentem in diuinis scripturis cum sobrietate iugiter occupare. Hæc enim uera claustralium amicitia est, quam diuinus inter fratres connectit amor, principiumq; Deum habens & finem, & spreto uanitatis consortio, solitaria cum socio uoti uisã mandatorũ Dei sine offensione perambulat. Dicit enim propheta Hieremias: Bonum est uiro cum portauerit iugum ab adolescentia sua, sedebit solitarius, quia leuabit se super se. Nertius enim amicitia claustralium, est pro Christi amore solitudinem diligere, & confabulationes hominum carnaliter sapientiam omni tempore declinare. Sola est amicitia claustralium firma, quam paritas uotorum in amore cœlestis sapientia sine respectu terrenæ utilitatis copulauit. Non est hic opus muneribus caducis, non auro, non argento, quia ad ueram amicitiam hoc solum requiritur, ut Deus ab utroq; pure diligatur. Amor uero ex cognitione oritur, cognitio autem ex continuo scripturarum studio generatur, & studium optata solitudine pascitur; sicut Prosper sanctus episcopus dixit:

- » Scrutari legem possunt utcunque quieti,
- » Si mundi à strepitu libera corda uacent. Iterumq; ait:
- » Tranquillam & uacuam curis sapientia mentem
- » Imbuit, & placidi pectoris hospes erit.

Corpore quidem solitarius es, in nemore cum paucis fratribus eiusdem propositi sub iugi silentio habitas, sacro ferues studio scripturarum, si cordis intima non penetrauerint inuisibiles mudi strepitus, ad cognitionem summi boni quod est Deus, iam facilem paraisti uiam. Mens quoq; restringenda est, ne turbationibus agitetur forinsecus concitati furoris, neue passionibus tangatur animalibus, sed placida sit atq; tranquilla, ad diuinum

diuinum semper pauida sermonem, quia scriptum est. Beatus homo qui semper est pavidus, qui autem mentis est duræ, corruet in malum. Et Dominus per Esaiam prophetam dicit: Ad quem respiciam nisi ad pauperulum, contritum corde, & trementem sermones meos? Nam quia studio ferues scientiæ salutaris, ut ueram sapientiam quæ desursum est intelligas, mentem ab omni terrenarum uoluptatum inquinamento in primis purifica, ac deinde studio scripturarum utiliter exercitabis intellectum. Quanto enim fueris purior affectu, tanto proficies amplius intellectu: & quanto magis cognitione profeceris, tanto Deum feruentius amabis. Et quanto ardentius Dominum Deum tuum amaueris, tanto ueræ sapientiæ plus appropinquabis. Quid enim aliud est post resolutionem corporis nostri mentis illa fœlicitatis æternæ fruitio, quàm indeficiens quoddam spiritus tripudium, quod cognitione simul & amore incommutabilis boni constans gratia Dei cooperante in hac mortali uita per sancta studia ex nostra uoluntate libera sumpsit exordium. Non te Rogeri magnifacio Poëtam, nec Rethorem miror, neque mundialis sapientiæ amorem collaudo, sed quod sacræ sis amator Theosophiæ, puraque DEVM mente colas, & sæculi habearis contemptor, hoc est quod ueneror & laudo in te, simul & amo uehementer, quo solo in amicitiam te admisi, & in corde meo uerum inscripti amicum, sine quo nulla est inter claustrales amicitia firma. Ita pergamus uelim Rogeri, sola CHRISTI IESU dilectione constantes amici, ut diuinarum scripturarum lectionibus iugiter purificatis cordibus cum sobrietate dediti, per sacri continuationem studii ad incommutabilis boni cognitionem pertingamus, ipsūque fide cognitum incomprehensibile Deum, tota mentis intentione semper amemus, pro

Proverb. 28

Capite, 66

Vera amicitia unde profiscatur.

EPISTOLAE FAMILIARES. 220

cuius dilectione cuncta huius mundi continententes prospera, & nulla formidates aduersa. Dominus enim Iesus sapietia Dei Patris nostra est philosophia, & uera claustraliu amicitia glutinu, sine quo nullu debebis habere amicū. Hunc quāto per studiū sacrae scripturae, & spiritualis exercitiū cōpunctionis ampliori affectu cognoueris, tāto feruentius amabis, quoniā sicuti nemo bonū diligit incognitū, ita quisquis summum illud incommutabile bonum per fidem formatae credulitatis studio sancti feruoris agnouerit, nihil prater ipsum solū amabit. Gratias tibi ago Sycamber, q̄ mei memor Deo Patri sacrificans oras pro nobis. Amor Christi qui te nobis fecit amicū, semper in corde tuo ardeat cum dulcedine spirituali. Vale sanus & incolumis Nestoreos in annos. Ex Herbipoli decima octaua die mensis Nouembris, Anno Christianorum 1506.

REVERENDO IN CHRISTO PATRI

Domino Ioanni Tritemio abbati S. Iacobi Herbipolensi praeceptori & amico colendissimo, Rogerius Sycamber canonicus claustralis in Hegen S.

E Pistolam tuam doctissime Tritemi, ad Christi amorem me cohortantē, cum ingenti reuerentia & gaudio suscepi. Vtinam crebro mihi talia mittas exhortamenta, quibus semper in Dei amore possim proficere, & melior me ipso fieri. Dulces enim mihi sunt literae tuae ac melle suauiores, nec eas toties legere possum, quin magis placeant relectae. Congaudeo autē tibi uehementer, q̄ locum à curis resu secularium quietū, tuisq̄ studiis aptū inuenisti, sperans q̄ iam posthac multa sis lucubraturus ad utilitatē communē in ocio & quiete monastica, quae prius in Spanheim propter multiplices cur-

ees curas tam monasterii priuatas, quàm ordinis tui publicas, intermittere cogebaris. Valde autem metuebā, posteaquam ad monasterium tuum Spanhemense redire noluisti, ne ad curias te Principum cōferres, cum sint multi, ut audiui, qui te habere secum exoptent. Monachis autem tuis in Spanheim quis uir bonus non irascatur, exprobrat ac maledicat rectissime qui ex inuidia & malignitate sua te uirum omnium mitissimum, optimum atq; doctissimum, Regibus & principibus charum, & cunctis uiris bonis eruditisq; reuerendum, qualem trecentis ab annis ordo sancti Benedicti habuit neminem, tam iniuriose confundere, & ad indignationem prouocare nō timuerunt. Ego non cæcus explorator claustralium, cum ante decennium consensu & uoluntate superiorum meorum, ad instantiam paternitatis tuæ sex mensium spacio, ut scis, tecū uersarem in Spanheim tuo monasterio, tibiq; postulanti duo uolumina rescriberem mearum lucubrationum manu mea propria, mores & inclinationes monachorum tuorum bene cum diligentia notauī, eosq; ferme omnes (præter Henricum de Colonia, & Ioannem Damium, quorum nunc alter mortuus est, alter in Noouocastro monialium præpositus) osiores & contemptores omnium bonarum artium repperi, & tuorum detractores utilium studiorum. Mirabar ego in uictu & amictu parsimoniā tuam: & iugem regularis disciplinæ obseruantiam cum studio scripturarum continuo, mihi in exemplū spiritualis ædificationis assumpsi, nec obliuiscar quo adnixero, sed tuus esse pro uiribus imitator curabo. Audiui etiam à multis, q̄ æmulus ille tuus Dux Ioannes non diligat uiros doctos, nec aliquem in sua curia habeat studiosis & eruditis bene fauentem. Quod ex eo uerum credo, quoniam cum me tecum in Spanheim eodema

tempore existente, pro qua nescio causa summo pontifici Romano, ac cœtui Cardinalium necessario esset scripturus, neminem in uniuerso ducatu suo tantæ eruditionis inuenire potuit, qui latine scriberet potuisset. Postremo, si recte memini, ad te mittere cancellarium suum & rogare, ut Papæ & Cardinalibus latine scriberes, compulsus est. Vnde uehementer gaudeo & lator, quòd locum tuis aptum studiis inuenisti, ubi sint plures qui tuis lucubrationibus & eruditione lucidissima delectentur. Certe non est mihi dubium de monachis tuis in Spanheim, qui te nunquam fuerunt digni, quoniam Deo iusto uindicante iudice, ultionem temeritatis suæ in breui temporis mora recipient. Vnum est quod me tristitia afficit in hac tua mutatione, quoniam propter maiorem locorum distantiam literas tam crebro recipere tuas deinceps nequeo. *Veldicus* noster in Dyrnstein amantissimus tui, multum gauisus est auditio, quòd te in pace monastica confirmasti: timebat enim, sicut & ego, quòd principum curiis hærens quietem uitæ claustralium subterfugeret. Petit autem maxime, ut aliquid operum eius castigatum prius abs te per impressores facias prodire in lucem pro communi utilitate legentium. Spero etiam quòd aliquando & meorum opusculorum uel unum saltem facies imprimi per chalcographos qui plures in uicina tibi sunt Nurenberga. Si uotis meis benigno fauore uolueris occurrere, curabo in breui, ut duo uel tria operum meorum mittam ad te. Scripsi nuper quoddam prognosticon, iocis & facetiis plenum, quod multis placet, sed quoniam tua censoria seueritas iocos aspernatur uniuersos, non integrum iudicauit eam mittere ad te, qui maturitate uitæ atque uerborum nimium esse nugis formidabilis soles. Scripsi etiam ad Iodocum Ru-

beacen-

beacensem theologum tui amantissimum in ecclesia Neeme
 tensi, integerrimum uerbi diuini præconem, opusculum unū
 carminum familiarium, quod imprimendum ambo roga-
 mus. Quatuor lucubrationum mearum ut nosti uolumina
 scripsi, in quorum quolibet quatuor & triginta continentur
 opuscula, quæ si dare imprimenda chalcographis iubes, om-
 nia mittam ad te, cum mihi certum destinaueris nuncium qui
 perfe rat. Ioannes noster Canter, medicus Frisus, communis
 amicus, carnis debitum soluit, cuius memor esto ad Deum.
 Vale & ora pro me. Ex Hegen prima diemensis Decembris
 Anno Christianorum M. D. VI.

Iodocus Rā
 beacensis.

IOANNES TRITEMIVS ABBAS S.

Iacobi Herbipolensis quondam uero Spanhe-
 mensis, Rogerio Sycambro amico
 suo constantissimo Salutem.

E mihi congaudere, si gaudeam ipse, non dubito.
 Sin autem ipse non gaudeo, nec tu quidem non
 gaudenti mihi recte congaudebis. Gaudeo uero
 quod in uiam amulorum superaui, & consortium ingratissi-
 morum monachorum meorum tandem, auxiliante Domino
IESV CHRISTO, euasi, quorum contrarios meo pro-
 posito mores annis uiginti tribus non sine amaritudine porta-
 re coactus fui. Euasi miseros, ingratos, stultissimosq; homines,
 & ueni ad locum satis, ut spero, quietum, in quo & saluti pro-
 pria operam dare possum, & studia sancta continuare scriptu-
 rarū. Doleo autē q; bonos & innocentes ppter maliciā perfido-
 rū deferere oportuit: quanq̄ & ipsi cū tēpore satis tute alibi sibi
 ualeant prouidere, si prauorū cōsortio grauant. Metuebas ne
 cuius me principum ingererē, propterea quod multi essent,

qui meo delectarentur obsequio. Non hoc solus timuisti. Ego autem in omnibus aduersitatibus meis hoc, miserante Deo, in corde meo statui, uiam Domini nequaquam deserre, sed religionis sacræ propositum usq; ad mortem inuolubiler obseruare. Vnde, quod tibi in auré citra iactantiam sit dictum, quanto in me amplius æmuli sæuiebant, tanto magis Dei gratiam sensi adesse præsentem, qua factum est, ut cū auxilio multorum nobilium & principum iniurias mihi factas satis digne uindicare potuissem, omnem penitus neglexerim ultionem. Iniuste, n. contra me linguas suas cōsuetudine mentendi deprauatas mouerunt, talia confingentes, quæ à nobis cogitata nunquam fuerunt. Re autem uera, totius persecutionis in nos causa principalis fuit, quòd serenissimo Principi Palatino bene fauentes, singulari ab eo clemétia fouebamur. Satis enim manifeste pluribus cōstat, Ducem Cynonorum cum suis, rebus non fauere Palatinis, quod eo tempore luce clarius patuit, quo in bello transacto prouincialis Hassonum Comes præda & incendio Nagaium deuastrauit. In odium ergo Palatini me persecuti sunt non solum Cynonori, sed etiam quidam ex nostris, sicuti abbates, montis sancti Iacobi Moguntinus, & montis sancti Ioannis Rinaugiensis, qui unà cum monachis suis à multis retro semper annis mansuetissimum principem laceessere maledictis, cum nihil eis nocuerit, non cessarunt. Mihi quoque & nomen inter studiosos, & famam semper inuidebant bonam, animo ferentes iniquissimo, quòd tics ab aliquo Principum fuisset honoratus. Cum anno tertio & quingentesimo supra millesimum principes Imperii electores apud Francfordiam in mense Octobri cōuenissent pro certis regni negociis, contigit & me uocatum adesse in curia Serenissimi

Conuentus
principū ha-
bitus Anno
Domini 1593.

Serenissimi principis Ioachim Brandenburgensium Marchionis. Aderat Raymūdus Cardinalis sanctæ Mariæ nouæ, presbyter apostolicæ sedis de lateretū Legatus, & Hermānus Coloniensis, Bertholdus Moguntinensis, & Iacobus Treuerensis Archiepiscopi. Commensalis erā ipsius Marchionis Ioachim continuus, à Cardinale quater, & bis ab archiepiscopo Coloniensi uocatus ad mensam, argētēisq; uasis in recessu meo pulcherrimis donatus per eos, & in multa familiaritate habitus. Audientes hæc præfati abbates & monachi, dissecabant cordibus suis præ inuidia, & cum nihil aliud potuissent, maledictis me persequi cœperunt, fulminātes, quæ minime decebant claustrales. Omnipotens indulgeat eis, quoniam eorū inuidia totius mali quod passus sum occasionem dedit. Nisi enim temerariis fauisent ausibus, nunq̄ fratres mei cōtra me in apertū cornua sumpsissent. Sed uadant hæc in obliuionē sempiternā, & reddat nobis in futura retributione iustorū patiētiae fructū, qui uirtutē toleratiæ dedit. Si quid habet Veldicus noster operū suorū quod imprimi uelit, emunctatū mittat ad nos, & operā dabimus ut quātotius imprimatur. De tuis quoq; opusculis mitte quicquid uolueris imprimendum, & diligentia nostrā cōperies. Multa Rogeri paucis annis scripsisti opuscula die noctūq; nihilominus onera cōportans canonice religionis, de quo plures sane mirantur. Laudo & commendo tuorū sedulitatē studiorū, colaudarē amplius si omisis secularibus ad spiritualia te conferres. Centū ferme iam & quadraginta lucubrasti opuscula, inter quæ sunt paucissima (nescio tamen si sint aliqua) quorū lectio, uel ædificet ad fidē, uel mentē promoueat in spiritualis exercitii deuotionē. Oro te mi Rogeri trāffer scribēdi propositū, & q̄ hactenus multa scripsisti filiis mūdi, deinceps iā aliquid ædito cultoribus Dei. Non semper decent puerorū carmina uirum,

studia ætati comparanda sunt, & iuxta factum sancti Christophili, uirum euacuare oportet ea quæ uidentur paruulorum. Ingenio uales simul & facilitate scribendi, non satis est nisi talia scribas, quæ uel ad cognitionem, uel ad amorem summi boni, quod Deus est proficiant lectoribus, tibiq; mercedem parent in futuro. Vale Deum orans pro nobis. Ex Herbipoli 18. die mensis Decembris. Anno Christianorum 1506.

IOANNES TRIT. ABBAS SANCTI
Iacobi Herbipolensis, Ioanni Damio Curtenso confes-
sori sancti monialium in Nouocastro prope
Heidelbergam Salutem.

X literis tuis frater charissime iam factus sum certior, & forma electionis quæ fuerit, & quis in locum mei abbas Spanhemensis cœnobii sit electus. Nonne dudum prædixi Melantium priorem anhelare ad abbatiam, & propterea studiose omnes excogitasse modos & uias, quibus inducerer, aut saltem prouocarer ego ad resignationem. Quod ambiciose concupiuit adeptus est, uiderit ipse quibus mediis, quoniam iustus est Dominus Deus, qui humilibus dat gratiam, & superbis tumidisq; resistere consueuit. Imputandum est uisitoribus stultis & inexpertis, qui negotium electionis arduum male ordinarunt. Et ut agnoscas quæ mihi perperam gesta in electione huiusmodi uideantur, ex tuis quæ notauimus literis per ordinem replicabimus. Et primo quidem posteris malum uisitatores reliquere uestigium, quo sæculares pro consilio in tempore electionis ad monasterium uocauerunt cum tanto apparatus in malum exemplum, quod nec antea est factum, nec ut fieret iam fuit necessarium, nisi forsitan in consilio trium fabricum schismatis metuissent ebullitionem. Deinde cum scire ma-
nifeste

nifeste potuissent, nullum ea uice inter fratres in electione tunc presentes, ad curam pastoralis sollicitudinis extitisse idoneum, quare diem electionis non prorogarunt, donec adesse compellerentur absentes? Aut si omnino complacere Principi Cynonorum uolebant, ut quantotius instituerent abbatem, quare non elegerunt quempiam undecunque idoneum? Quinque in electione monachi conuentuales duntaxat affuerunt, cæteris, & te quidem similiter ex indignatione factorum absentibus, factaque inter se conspiratione iurauerunt, nullum se recepturos in abbatem, nisi in eorum numero quinario contentum. Hac per uisitatores conspiratione admissa, dubium esse non potuit, præter Melantium neminem futurum abbatem. Qualis est ista monachorum electio, in qua spiritui sancto uia præcluditur, & omnium uota eligentium contra normam æquitatis malitiose restringuntur? Tali modo in abbatem electus est prior, qui nihil unquam libentius quàm nostram cessionem audiuit, dolo & fraudulentia plenus, quem contra intentionem sanctissimi patris nostri Benedicti non dubitamus ordinatū. Viciis enim suis consentientem elegerunt abbatem, desidem, pigrum, accidiosum, & nullum pro regulari disciplina zelum habentem, nisi iam deinceps forsitan Dei miseratione ad meliora confurgat, quod ut fiat, continuis Deum precibus orare non desistemus. Nam ut uerum fateamur, non odimus hominē quāuis multa mala susceperimus ab eo, sed eius uicia merito satis detestamur, quæ nisi emédauerit, pastor inutilis erit. Hominē nosti, propter ea nō est opus ut multa de illo scribamus. Quare nobis diē electionis nō significauerunt in tēpore, ut pro directione & cōsilio fuissetis etiā presentes. Si quis homo scire mores hominū potest, nullus monachorum Spāhemem nobis fuit ignotus. Sciēs autē

prior Melantius quanta in nos cōmiserit mala, praesentia nostram horruit, metuens abbatiā se non posse cōsequi, si nostrum fuisset consilio electio celebrata. Ergo uisitoribus assignetur si quod malum hanc electionē fuerit subsecutum, qui nos aduocare cum debuissent neglexerunt. Recessisse illos cū indignatione scribis peracta iam electione à monasterio, propterea quod fratrum cōspiratione praueſenti, conuenientē loco instituere abbatē nequiuerunt. Non miramur quod fratrum sunt fraude ac machinatione praueſti, cum ambo satis earū actionum, quas praesumpserant penitus sint inexperti. Alter enim Selgenstatis abbas domi consistere assuetus, nunquā in causis ordinis publicis fuit cōuersatus. Alter uero montis episcopi abbas quid est nisi uter sine intellectu, comessationibus & poculis inflatus, qui stulta & imperita blatteratione quicquid aggreditur cōfundere & inuertere cōsueuit. Sed ea quae facta sunt retractare non ualentes, silentio transeamus. Potens enim est Dominus Deus per misericordiā subleuare iacentē, ut electus ipse, de quo iam nullus uidetur esse contentus, gratia in eo proficiente diuina, melior fiat multo quā aliquis poterat aestimare. Nec nostra decrit cohortatio, sed quā primū nobis certi fuerit copia nuntii, ipsum literis nostris pro Christi amore prouocare ad meliora curabimus. Vale. Ex Herbipoli decima quarta die mensis Ianuarii, Anno Christianorum M. D. VII.

IOACHIM DEI GRATIA MARCHIO

Brandenburgensis princeps elector Ioan. Trit.

ab. S. Iacobi Herbipolen. Salutem.

Reuereſſe pater amantissimēque praceptor, gratioso tibi cōgratulamur affectu de noua quā nup accepisti abbatiā, in qua uti speramus quietem habebis maiorem quā in Spanheim te habuisse constat, Deo cunctipotenti deuote.

deuote humiliterq; supplicantes, ut paternitatē tuam in eadē
 pro sua sanctissima uoluntate, non secus quā tibi ex animo
 fauemus, sanum felicemq; diu conseruet & incolumem. Scire
 uehementer cupimus quid factum sit de præceptore tuo Liba
 nio, utrum adhuc uiuat, aut rebus excefferit humanis. Quod
 si mortuus, paternitatem tuam attente rogamus, ut pro libro
 rum eius acquisitione nondormiat. Scis enī quā nobis sint
 utiles & necessarii. In ultimis tuis ad nos literis promisisti, te
 quanto possēs citius perfecturum ea quæ postulauimus a den
 da per te, rogamus ut more tuo diligentiam adhibeas, moxq;
 ut consignata perfeceris, conducto fideli nuncio pro nostro sa
 lario nobis mittere quantotius non pigriteris. Mittimus tibi
 o decus nostrum tonnam unam saluatorum luciorum, & duas
 allecium, quæ ut grato suscipias animo, non pro munere sed
 pro nostri memoria rogamus. Sturionis autē & efocis copiam
 hac uice habere nequiuimus, aliās etiam tibi libentissime ea
 misissemus. Quicquid enim boni paternitati tuæ impendere
 poterimus, singulari fauore parati sumus: quod ut faciamus,
 tua fidelitas, diligentia, & munificentia nobis exhibita copio
 se promeremur. Nam merito ingratitude argueremur ui
 tio, si tuorum erga nos benefactorum obliuisci uideremur. Fer
 uentissimo autē desyderio tuum ad nos reditum circa festum
 Pentecostes, aut si fieri possēt citius exoptamus, quod ut sine
 tuo fiat incommodo diligenter curabimus. Habemus enim
 multa cum tua paternitate conferenda, quæ literis commen
 dare non possumus. Ut autem pro hoc ipso negotio conueni
 entem ad dominum tuum Episcopum nostrumq; amicū ha
 beas accessum, cum sine illius cōsensu uenire nequeas, tibi no
 stras ad illum literas mittimus, in quibus ut nobis pro tuo ad
 nos reditu cōsentiat diligentius oramus, nullatenus dubitan

tes, quin tua paternitas pro impetratione huius negotii diligentissime nobis apud eundem amicum nostrum cooperabitur. Quicquid impetraueris tandem nobis per nuntium expensis nostris conducendum rescribere uelis, & habebis nobis tibi ad uotum gratificatos in omnibus. Valere tuam paternitatem quam felicissime optamus. Ex Ursulo nostro in die sancti Anthonii abbatis manu nostra propria. Anno dominicæ incarnationis millesimo quingentesimo septimo.

Ad has literas in diebus paschalibus primum respondi, quoniam non per certum nuntium, sed per casualem uectorem, qui pisces nobis ab ipso principe donatos adduxit sexta die mensis Martii, quæ fuit sabbathum post Remiatisere in qua dragesima mihi præsentatæ sunt.

IOAN. TRITE. AB. S. IACOBI HER-
bipolensis, opt. fratri Nicolao Basellio monacho Huz-
augiensi, suo quondam auditori atq; discipulo S.

AEgritudini tuæ compatior, & dei summi clementiâ oro, ut pristinæ te quantotius restituat sanitati. Et mihi quidem sicuti scribis uastitas & solitudo, iuxta uaticinium Esaiaë prophetae occurrerunt non sine cõtritione magna, quoniam bello multorum sæuiente in Principem meum Serenissimum Palatinum, omnes pene cortes monasterii tunc mei Spanhemensis, aut incêdio aut uastatione hostili perierunt. Bello tandem imperio Regis Romanorũ sedato, quidam ex Cynonotis principi Palatino nõ satis prospera fauente, contra me in eius odium surrexerunt, mihiq; in occulto æ mulos suscitantes, Ducem Ioannem reddiderunt insensum. Quæ posthac super me secuta sint mala, cum esses mecum in
fine

fine mensis Iunii Neometi anno quinto supra quingentesimū
 atq; millesimum, plenius audiisti. Postea uero cum tempo-
 re d' dici quod prius ignorabam, quoniam omnia quæcunq;
 aduersum me tentauerunt æmuli, ad instantiam quorundam
 fratrum meorum simul & abbatis Moguntini hostis omnium
 studiosorum hominū præsumperunt. Enimuero nisi me ab-
 sente, nihilq; tale suspicante manutenuisset improbos, nun-
 quam in me talia cōmisissent. Non mireris Baselli, nec teme-
 re factum arbitreris, q; abbatia dimiserim Spanhemensem in
 iuria prouocatus æmulorum, in qua per annos tres & uiginti
 quantas inutiles occupationes meo proposito aduersas habu-
 erim, quantasq; miseras & afflictiones improborum pene con-
 tinuo sustinuerim, nec ego dicere possum, nec tu facile creditu-
 rus es. Quamuis non penitus omnium sis ignarus, utpote qui
 anno mecum integro conuersatus, mores & studia singulorū
 examussim perpendisti, & otores bonarum literarum apud
 nos plures inuenisti. Quid faceremus diutius cum monachis
 ingratis, quibus persuadere nunquam potuimus, ut mores ad
 regulæ puritatem corrigerent, & sacro studio scripturarum,
 quod monachos maxime decorat, insisterēt, sed uanitatibus
 semper inhiantes salutis monita spreuerunt. Postremo in re-
 probū sensum conuersi grauem sed occultam in nos conspira-
 tionē ordinarunt, talia per iniquitatis satellites præsumentes,
 quæ nobis ad contumeliā iniuriosissime facta uiderent. Dimisi-
 mus illos opportunitate accepta, neq; eū nos pœniter, locū
 affecuti etsi pauperē, quietū tū & nostris studiis nō mediocriter
 conuenientem, in quo & nobis & lectioni utiliter uacare po-
 terimus scripturæ. Qui sint capita factōis in nos cū uelis scire,
 ad memoriā reuoca q; olim audieris i Spanheim, & bonos faci-
 le à cōfortio malorū secernes. Bñdictus dñs deus omnipotens,

qui me liberauit de medio Babylonis, & de profundo inutiliū occupationum eripuit animam meam, ut deinceps ambularem coram eo in pace & tranquillitate mentis, quod semper quidē optauerā in toto corde meo. De Chronica monasterii tui Hirsaugiensis, scire te uolo Irbusine charis, q̄ imperfectā reliqui unā cū libris & cōportatis omnibus in monasterio Spanhemensi, ubi quicquid uestri iuris est quærite, & pro eius cōsumatione ut uolueritis cogitate. Prior eñ conuentio nihil amplius ad me pertinet, quia cum abbacia omnibus ad eam pertinentibus renunciaui. Ero nihilominus paratus facere pro honore monasterii tui quod potero, si tuus uoluerit abbas. Vale nostri memor in orationibus tuis ad Deū Ex Herbipoli 14 die mensis Martii Anno Christianorum M. D. VII.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO patri Ioanni Tritemio abbati Herbi. doctis. præceptori suo Ioānes Centurianus de Clusardia pastor ecclesiæ in Trittenheim Salutem.

Dici potest minime, nec facile quidem crederet quisquam, præceptorum omnium doctissime, quanta fuerim læticia & exultatione perfusus, quando magister Iacobus Tritemius tuæ paternitatis reuerendissimæ fratris literas nobis attulit tuas, quibus te non solum uiuere, sed & felicitet uiuere intelleximus. Ago quàm humilime possum Deo gratias omnipotenti, cuius misericordia te cunctis fecit æmulis tuis fortiorē, ut qui te lædendum putabant, grauitet semetipsos & læserint & confuderint, æternoq; dignos sese constituerint opprobrio. Nomen tuum celebre famamq; sanctissimæ opinionis in toto Christianorum orbe perfidissimè nebulones se posse arbitrabantur extinguere, sed confido in illum qui no-

qui nouit uniuersa, quoniã nō solū nihil tibi nocebit inuidorū
 iniusta persecutio, sed propter eã trãslatus ad Frãciam, clarior
 multo in breui q̄ fueris antea resplēdebis. Omnium malorū quæ
 perpessus fuisti maiorē occasionē nemo dedit q̄ monachi tui,
 simul & duo illi abbates perfidissimi Moguntinus & Rincauien
 sis, qui ut ueridica relatiōe audiui, Cancellariū & ministeriales
 Ducis Ioannis in odium tui prouocarūt. Monachi enim tui te
 in Marchia existēte sine intermissione hinc inde currebant ad
 Mogunciam & ad ipsum Ducem in Fortiburgio iuxta Mosel
 lam cōtinue resedentem, & quoscunq; potuerunt aduersum te
 prouocare conabantur. Credidit facile inuidorum d. lationi
 bus Cancellarius ducis indoctus, tibi antea non bene fauorabi
 lis, utpote qui tuã eruditionē & sapientiã diu habuit suspectam,
 semper metuens (ut publice iam fertur) ne sibi in consiliarium
 te dux ipse assumeret. Volens ergo ducis præuenire cōsiliū,
 omne quod fingebatur de te malum credulo nimis illi persua
 sit. Sed omnipotentis Dei iusticia omnia successiue deducet in
 lucem, & certe iam actu palam fieri cœpit, q̄ iniquissime tecum
 sit actū. Temeraria multa in te fulminabant æmuli tui cum in
 Marchia esses constitutus, sanctitatis tuæ splendidissimã famã
 denigrare cupiētes, & quædã horrēda in uulgo sparserūt men
 dacia, pro quibus nunc in cōspectu omniū hominum cōfun
 duntur. Quãuis enim omnes te sciremus esse cum principe Se
 renissimo Ioachim in Marchia, nihilominus quidam sacratiss
 simi nom. nis tui pestilentēs & inuidiosos dicebant: ubi puta
 tis esse Tritemium abbatem? Cum Marchione Brandenbur
 gensis? Non est, inquit, cum illo, sed desperatus abiit Romã,
 deinceps nunquã reuersurus. Alii dicere audebant, quoniã ni
 mia defolatione animi tactus proprio se laqueo suspēdit. Rur
 sus alii perpetuis mancipatū uinculis consingunt. Multi quocq;

hostium tuorum dictis fidem adhibentes te perisse credebant, dicentes. Hei lumen illud splendidum, quod illuminare totū orbem sua eruditione consuevit, quomodo tenebrarum est caligine obfuscatum? Quis abbatem Tritemium in toto pene orbe Christiano fama eruditionis & sanctitatis gloriosum in tantam animi dejectionē credidisset uenturum, ut patriā & amicos tam inconsulte defereret? Ego autē qui doctrinam tuā, prudentiā quoq; & uitae sanctimoniam peroptime nouerā, his impiorum blasphemis & maledictis semper pro uiribus restiti, & quā temeratā sanctissimo nomini tuo fecissent iniuriā multis palām argumentis demonstrari. Biennio enim sub tuo magisterio pro discendis Græcis Hebraicisq; literis salutariq; scientia scripturarum haurienda in tuo monasterio conuersatus, nihil unq̄ uidere potui, nihil audire de te, quā sanctum, integrum, & religiosum: sed in tanta te uidimus puritate conuersantē omni tēpore, ut satis miraremur. Cæteris dormientibus tu in sancto scripturarum studio uigilabas, semper aut legens, aut scribens aliquid pro cōmuni utilitate multorum. Nemo te unquam reperit otiosum, nemo comestationibus aut potationibus uacantem audiuit: nemo risu aut leuitate aliqua uidit dissolutum, cum mulieribus loquētem aut conuersantem, unde mali posset oriri suspicio, nemo te unquā inuenit. O mi dulcissime præceptor Tritemi gratiose pater, quoties ad memoriam reduco sanctissimum docēdi modum, quo me simul & fratrem tuum magistrum Iacobum Tritemiū docere & exhortari ad scientiam diuinarum scripturarum consueuisti, laethymas præ mœrore nequeo continere. Tam enim profunda, tam mystica, tamq; ardentia de scripturis sanctis uerba nobis eructare solebas, ut ferrea pectora in Dei cōmouere amorē potuissent. Vnde non satis possum admirari, quo tandē Dei

iudicio

iudicio permittente tam indigna de te confingere potuerint æ-
muli, cum nulli unquam fueris molestus, neminem læseris, ne-
minem iniuriose offenderis, sed cunctis te potius pium ostēde-
ris atq; munificū, omne solatium tuum sine cuiusquam iniuria
requirens semper in solo studio scripturarum. Sed firma confi-
dentia existimo, q̄ omnipotēs alibi te prouida uoluerit dispo-
sitione locari, ut de medio nationis prauæ tandem ereptus, re-
liquum uitæ tuæ cum pace & tranquillitate sancto perseueres
in studio ad multorum utilitatem communē. Nunquam fue-
runt tua prælatione digni monachi Spanhemenses, sed neque
dux ipse Ioannes talem in suo dominio uirum ut tu es optime
Tritemi habere merebatur. Oportuit ergo te per tribulationē
exire de medio prauorum, quemadmodum olim filii sanctorū
exituri de terra Myzrahim, prius in luto & latere multipliciter
ab Aegyptiis fuerant afflicti. Apostoli quoq; Domini uirgis
cæsi à Iudeis, in carcerēq; pro nomine Iesu positi, & multipli-
ces contumelias passi sunt, & postea ad salutem transmigrarūt.
Quorum exemplo & tu quidem à tuis monachis iniuriam &
contumeliam passus es, ne alibi transferendus Dei uoluntate
improbos sine causa reliquissē uidearis. Conabātur monachi
Spanhemenses, prauorum consilio & alsistentia confortati, ue-
neno malitiæ pleni, sanctū nomē tuum deducere in contume-
liam & opprobrium, sed minime ualuerunt, quoniam uindi-
cante in eis iusticia Dei, omnes iam exterriti & confusi sunt, ca-
dentes in foueam quam fecerunt. Tu autē eruditissime præce-
ptor in æstimatione omniū bonorum uirorum permanes glo-
rius, & nomē tuum de die in diē amplius celebratur. Vale pa-
ter metuendissime, meq; discipulam tuū habeas cōmendatū.
Data ex Tritenheim 18. die mēsis Aprilis, quæ fuit dominica
post festū paschatis altera, anno incarnationis dominicæ 1507.

EPISTOLAE FAMILIARES. 236

REVERENDO PATRI D. IOAN. TRIT.
abbati monasterii S. Iacobi Herbipolensi, præceptori suo
dulciss. Ioannes Godfridi pastor inutilis ecclesiæ
in Mandal prope Creutzennach. S.

Amantissime præceptor, literis tuis dulcissimis simul
& nimium amaris adeo cõpunctus fui, ut lachrymas
cohibere nullatenus possem. Legi enim illas & te-
gi præ cordis amaritudine stertibus indefinèter oc-
tulis, & in tantum de tua resignatione turbatus, ut parentũ & amicorum o-
mnium acerbitas mortis adeo cõtristare nunquam potuisset.
Nec enim solus ego iam de perpetua absentia tua contristatus
sum, sed omnes in circuitu sacerdotes, magistri, & docti uiri, tuũ
amarissime lamentantur recessum. Nam quibuscunq; ostendi
literas tuas (ostedi aut multas) mox ut eas legere cõpessent præ
lachrymis interrũpere lectionẽ cogebantur. Vna iam uoce om-
nium dicitur. Heu q; uir tãtus, tam doctus, tã expertus, & in o-
mni terra celebratus, cui simile non habet Germania sapietia &
religione præstantẽ, propter monachorũ inuidiã cœnobium
suũ simul & patriã deserere cõpulsus, ad exteras se trãstulit natio-
nes. Iniquissimus ille Cancellarius Ducis Ioannis, per quos ne-
scio amulos nisi monachos & subditos tuos iniuste tibi factus
detractor & inimicus, ad instantiam abbatis S. Iacobi Megun-
tini & fratrum tuorum, pietissimum principem tibi reddidit of-
fensum. Quod ei nuper in faciẽ tuam amore impropere nũ erubui
corã multis, tẽpore quo in Spanheim tuus eligebatur suc-
cessor, Qui cum furore respondens dixit. Quis abbatem tuum
Tritemium quem tantopere cõmendas fugauit? aut quis cum
lesit, cõtristauit uel offendit? Quare non mansit in suo mona-
sterio? uel quare non est reuersus, cum nemo sit qui prohibe-
rit eum? Quare non recognouit Ducem Ioannem suum & que
esse

esse Dominū & monasterii protectorem sicut Palatinum suū, quem semper omnibus prætulit? Alia quoq; multa inutilia bestia illa loquebatur, quibus inuidiam suam contra te optimū uirum publice declarauit. Erat autē dies nona mensis Decembris, quando celebrabatur electio, & monasterium repletum egressibus, ita q̄ patres ordinis unā cum monachis uix locū ad eligendum poterant habere oportunū. O dulcissime præceptor, quā amarum erat cordi meo spectaculum, uidere in locum tui patris mei amantissimi optimiq; & integerrimi uiri alium sublimari, eumq; indignum, indoctum, & inexpertum, ac talem, qui te ut Iudas tradidit, & sub specie humilitatis tibi in occulto semper contrarius fuit. Electioni ut testis interfui, omnia quæ dicebant agebanturq; audiui & uidi, teq; reuocanti in memoriam omnia cōtremuerunt interiora, & inter cantum læticiæ sine intermissione lachrymas fundebant ocelli. Non existimes doctissime præceptor neq; susciperis, q̄ hæc scribam uanitatis studio seu intentione adulandi, cum non solus ego, sed tota uicinitas tam laicorum quā sacerdotum tuo discessu grauissimo sit affecta mentis & corporis mœre re. Nec immerito. Eras enim totius patriæ decus, lumen Christianorum, claustralium & religiosorum doctor & speculum, ruraliū sacerdotum defensor, institutor & aduocatus, pater quoq; pauperum, & medicus infirmorum. Omnes tua prudentia & eruditione utebamur pro necessitate ad libitum, nec erat aliqua hæsitatio, quæ tuo consilio non tolleretur. Fuiisti enim omnibus ad te confugientibus resolutissimus consolator, & quicquid à te postulari potuit, pauperi sicut diuiti sine inuidia patebat. O quoties ego tribulatus nunc à patronis, nunc uero à rusticis, ad tuam sapientiam sicut ad oraculum confugi, petui consilium, auxilium imploraui, & semper tuo munimine

*Tritemij ha
manitas.*

septus uictor in omnibus euasi. Nunquam à te sine consolatione decessi, & quale mihi tradidisti consilium, eius mihi utilem semper & honestum recepi effectum. Quicquid tua fuerat sententia dictum, à doctis similiter & indoctis semper & ubiq; firmum & stabile habebatur. O quis me miserum & infelicè nūc in tribulationibus meis cōsolabitur? quis inscium docebit, aut dubitantem ad ueritatem quis informabit? Tu mihi & omnibus cōfugientibus ad te uere sapientiæ fons & archa testamenti inexhaustibilis esse solebas, cum nobis, in quibuscunq; hæsitare potuimus, lucidam, & sacris confirmatam scripturis ueritatem placide aperire consueuisti. Denique tuo magisterio docente, quicquid in sacris sapio scripturis, me fateor adeptum, & si Romane scribo, non meum est, sed tuæ institutionis officium. Vnde non solum dicendi genus tuum, sed etiam tuum scribendi characterem pro uiribus imitari semper curabo, non minus amore tui, quàm condiscipulorum meorum quos instituisti, Iacobi uidelicet Tritemii fratris tui, Ioannis Centuriani, Nicolai Basellii monachi Adæ Pantomora ni, aliorumq; hoc ipsum facientiu prouocatus exemplo. Vt nam te ueraciter possim imitari non solū eruditione, sed moribus quoq; & uitæ merito, nihil optabilib⁹ in terra posset obtingere unquam. Feci enim quod fidelem decebat discipulū, te cordi meo affixi magistrum, ut ex eo tu memoria nunquā recedat, & os meum laudes omni tempore efferat cum fauore Tritemianis. Vsq; adeo enim tui semper sum memor non solum inter amicos, sed inter amulos quoq; ut uulgo nomen mihi Tritemianum imponatur, quod est mihi omni dulcedine dulcius, & omni honore honorabilibus. Non em̄ erubescō nomen doctissimi innocentissimiq; præceptoris mei, sed ipsum magnificabo laudibusq; celebrabo, q̄ diu spiritus hos reget

Fidelis discipuli exemplum.

ad ipsum suos mittunt nuncios, ut prius facere consueuerunt. Nulla eis de monasterio Spanhemensi cura est, quoniam sicut dixi, non locum sed Tritemium inquirunt. Scio autem ueridica relatione informatus, quod maior & gloriosior est fama Tritemii hodie apud principes, quam antea fuerit unquam. Nam

Luc. 4. sicut ueritas ait: Non est propheta acceptus in patria sua, sic Tritemius maiorem gloriam in terra consequitur aliena quam habuit in propria. O quam tetra nunc facies monstri Spanhemense uidere cœnobium, ubi Tritemio absente omnia penè cernuntur collapsa. Regularis obseruantia cecidit, morumque integritas corrupta est, & in solo habitu monachorum nomen claustralis disciplinae remansit. Scio mi præceptor, quod Dux Ioannes ualde iam dolet de tua resignatione & multi cum illo, optarentque omnes (præter cancellarium) quod mansisses in Spanheim: quia nunc primum recognoscunt, quam utilem amisere prælatum, & quam infideliter monachi tui tecum egerunt. Vnde nemo illis fauet, nemo illis compatitur, nemo in necessitate constitutis succurrit, sed contemnuntur ferme ab omnibus, & publice dicunt de eis, quod essent incendio digni monachi Spanhemenses, qui optimum & insignem uirum tanta infidelitate circumuenire & supplantare non timuerunt. Abbas ipse tuus successor, socius Iudæe traditoris, homo inceptus, piger & fatuus, nulli placet uicinorum, ab officialibus principum contemnitur, & despectui ab omnibus habetur. Cui frequenter dicere soleo. En sanguis Tritemii mei exquiritur: & sicut illi fecistis non merenti, ita uobis uestro demerito fiet. Non putasset Dux ipse Ioannes, nec sicut audui credidisset, quod illud factum in captione familiarium tuorum, ubi ad iniuriam deputare debuisses, & adeo recepisse ad mentem, ut abbatiam propterea dimitteres tuam. Nam si hoc sciuisset, nunquam

nunquam ut fieret commississet. Ego autem sciens quæ mihi scripsisti, talia dicentibus soleo respondere illud Virgilianum:

Tarde uenere bubulci.

Laqueus impiorum contritus est, & innocens Tritemius meus Deo saluante liberatus est. Hæc tibi reuerendissime præceptor ex sinceritate cordis mei rescribere uolui, quæ ut animo intelligas gratiose te etiã atq; etiam rogo. Tuus enim sum quicquid sum, idcirco scribo confidenter quicquid uenerit in buccam. Magister Conradus Antonianus Agrippinas nõ sine lacrymis tuas perlegit literas, te ut scis multum diligit, omniq; profequitur honore, teq; salutat. Vale præceptor optime, sapiusq; ad me scribere memeto, quia epistolæ tuæ super aurum mihi præciosæ sunt & charæ. Iterum uale. Ex ædibus meis in uilla Mandal, quarta mensis Maii. Anno dominicæ natiuitatis 1507.

SERENISSIMO PRINCIPI D. IOACHIM

Brandenburgensium Marchioni, Stetinensium Pomeranorumq; Duci, Rugensium & Cassubiae Principi, &c.

Ioan. Tritemius abbas S. Iacobi Herbipolensis æternam optat fœlicitatem.

Quid maiestati tuæ retribuam sapiētissime Princeps, aut in quo tuis repēdere uicē beneficiis potero unq̄? Ecce quantis me iam hominē humilem & abiectum honorasti muneribus? Primo apud Francfordiã aureo poculofatis precioso atq; pulcherrimo. Secundo cum in Marchia tua Brandenburgensium apud te essem cōstitutus, muneribus me decorasti q̄ pluribus in auro, argento, & lapidibus preciosis, quorū precium magnifatis erat ualoris. Nunc uero per amplius paupertati uolens cōsulere meæ, tria mihi uasa piscibus repleta salfatis misisti, quorū usus per hanc quadragesimam & mihi & fratribus meis nõ parum utilis fuit & oportunus. Quid

enim sacratissime maiestati tuae pro his omnibus rependā, o nobilissime princeps, nisi totum id quod sum, possum & ualeo tuo famulacui q̄ libēs impēdo. Referre nāq; gratias tuae celsitudini ualeo minime, habeo & ago quātas possum immortales, offerēs me ad tuae serenitatis obsequia omni tēpore pro uirib⁹ ex animo paratum. Sciat tua Serenitas optime princeps, Libanium nostrū, praeceptorē meū charissimū adhuc esse superstitem, & sanū atq; incolumē: sēq; pollicetur uenturū ad me anno praesenti, si ullo id fieri modo possit. Scribit autē se fuisse infirmum quasi ad mortē mensibus fermē duobus. De meo ad te reditu clemētissime princeps in Marchiā, literas tuas domino meo praesuli Herbipolensi reuerendissimo praesentavi, quas eū legisset etiā mihi tradidit legendas. Libens quidem tuis desyderiis praeberet assensum, nisi formidaret absentia meam tāto tēpore & mihi & monasterio meo esse nociuā, p̄pterea uel maxime, q̄ ego in abbacia adhuc sum nouellus, & Scotorū temeritas nobis cōminatur insidias. Ut autē tua serenitas eius erga te animū cognoscat amicū, tandē conclusit, sicuti ex literis suae reuerēdissimae paternitatis quas mitto, clare intelliges, ut tuae perficiā celsitudini quae cūq; scribenda fuerint, quibus tandem cōsummatis, ad tuā me serenitatē cōferre possum, uno uel duobus mensibus in Marchia tua mansurus. Summe tuis cupio in omnibus obedire mandatis, quantū cum Deo possum, & tuae praecun̄tis principibus seruire maiestati. Sed quia homo sum sub potestate cōstitutus, necessariū mihi est imperio subseruire maioris. Hoc autē & rogo & cōsulo, ut tua serenitas usq; in annū proxime futurum patientiā habere dignetur, interea quod iusseris hic scribam, cum uenero consummatū meū perferendū. Confido enim absq; ulla haesitatione, q̄ tēpore constituto ad festū paschatis anni sequentis, dominus meus reuerendissimus praesul.

præful memoratus, ut ueniam ad tuam magnificentiam mihi iuxta pollicitatione suâ nō negabit. Nihil hac uice mittere potui, quoniam ea quæ scripsi nēcdum satis emendaui, quæ tamē omnia mecum afferre curabo, dabo que pro uiribus operam, ne frustra uidear à tua celsitudine honoratus, neue tua de me confidentia fruſtu priuetur optato. Græce modum scribendi quem præſens dederam iterum miſi, quoniam priorem ultimis literis celsitudo tua ſignauit amiſſum. Deus omnipotens tuam ſerenitatem conſeruet incolumem. Ex Herbipoli 9. die menſis Aprilis. Anno Chriſtianorum 1507.

IOACHIM DEI GRATIA MAR

chio Brandenburgensiu, Princeps Elector, &c. Ioanni

Tritemio abbati ſancti Iacobi in ſuburbio Herbi

polenſi ſalutem dicit plurimam, cū preca

tione totius fortunæ & proſperitatis.

Reuerende in Chriſto abba mi pater amantiſſime, accepi literas paternitatis tuæ iucundiſſimas, ſimul & nuncium quem miſiſti, quo referente ſanum te & incolumem, ſtatim que tuum ſatis quietum & fortunatum cognoui, ſuper quo tibi ex affectu congratulor, & Deo gratias ago debitas immortalis. Agit mihi tua paternitas de munificentia & beneficiis in eam factis gratias maximas, quæ mihi minime debentur, proinde quòd parua & uilia ſunt omnia, quæ tibi contuli munera; quinimmo nec munera quidem appellari merentur, & ob id nullis indigent gratiarum actionibus, quòd etiam ſi fuiſſent alicuius æſtimationis aut precii, non tamen ſunt talia & tanta, qualia & quanta meruiſti recipere à me, tēque maxime decebant. Volui enim per ea ſolum animi in te mei affectū & beneuolentiā oſtendere, quē ut petius penſulare uelis quàm ipſa uiliſſima dona te etiā atque etiā rogo.

Libanium præceptorē tuum sanum & incolumem gaudeo,
 quē si ullo fieri modo posset, uidere & alloqui cuperem. Accepi
 & literas amici nostri domini Herbipolensis de tuo ad me in
 Marchiam reditu in futurum annum promisso, quod me non
 parū cōtristat, propter rerum mearū dispositionē causarumq;
 proprietatē, quibus diuturna tui absentia nocuentū afferre
 potest, quia tuus ad me reditus nō solum utilis mihi, sed & ualde
 necessarius est. Verum ex quo fieri aliter non potest, cogor
 esse cōrentus, & promissum tēpus expectare anhelus. Rogo ta-
 men ne paternitas tua suum ad me reditum ultra tēpus pomis-
 sum differat, quia nouit peroptime, q̄ mihi sit necessarius de-
 nuo tuus aduētus. Rescripsi autē amico meo domino Præfuli
 Herbipolensi, rogans eundē, ne reditū tuum ultra tempus re-
 tardet promissum: tu illi meo nomine præsentare literas meas
 non graueris. Literas quoq; ad principem tuum Palatinū de-
 di, in quibus ut tibi cooperetur pro libris tibi necessariis roga-
 ui. Ut autem te lateat minime quibus à te lucubrationibus cu-
 piā oblectari, ad schedulam te remitto ex Tangrimunda priori
 anno transmiffam, in qua tibi signauerā certarum nomina re-
 rum, de quibus opto ex tua officina luculentos habere tracta-
 tus. Quicquid tua paternitas mihi ad uerā sapientiā beatēq; ui-
 uendum iudicauerit cōducibile, meas cōputabo delicias. A go
 paternitati tuæ gratias infinitas pro modo illo pulcherrimo &
 exquisitissimo græce scribendi, quē mihi denuo misisti, quo in
 secretis meis non uellem carere pro multa pecunia. Non diffi-
 dat paternitas tua de mea persona, q̄ ceptā inter nos fidem &
 charitatem deserturus sim unquā, quia non sum arundo, neq;
 tuorum in me benefactorum unq̄ potero obliuisci. Satis enim
 tibi patulus est animus erga te meus syncerus, rectus, & amāti-
 ssimus tui, quē nunq̄ reperies immutatum. Mitto etiā tibi præ-
 ceptor

ceptor eruditissime cyphum unum argenteum intus & foris
deauratum, non pro munere, sed in signum amoris in te mei,
ac stabilis inter nos amicitiae dudum contractae, & usque ad mor-
tem permansurae, quem ut laeto suscipias animo precor, eoque
saepius in mei utaris memoriam. Scire cupio de literis meis an
peruenerint ad manus Libanii nec ne. Palestinus, de quo in-
terrogasti, adhuc est cum Rege nostro Maximiliano, & nesci-
mus quando uenturus sit. Agat paternitas tua in his quae mi-
hinouisti utilia diligentiam, & habebis me tibi gratificaturum
quo ad uixero in omnibus. Vale Germaniae decus totiusque ar-
cha sapientiae, mei memor ad deum & amans, quia te uehemen-
ter amamus. Ex Berlin manu propria uicesima nona die men-
sis Maii Anno Christianorum M. D. VII.

IOAN. TRITE. AB. MONASTERII S. IA-
cobi Herbipolensis, Georgio Episcopi fratrum praedicatorum
in Berlin Priori, & per Marchiam uicario generali ami-
co charissimo Salutem.

Memor tuorum in me beneficiorum uenerande pater,
non possum tibi non fauere quam optime, & esse pro
tua salute tanquam integerrimi fautoris sollicitus.

Et ideo scire abs te cupio quid agas, & quomodo ualeas, tam
& si optime sciam inuidiam te sensisse fratrum tuorum, qui ut
mea se habet sententia, te digni sunt minime. Sed haec sunt
multis innata (ut ita dixerim) claustra in uicia, sanctis & op-
timis reluctari praelatis, eosque uariis murmuratiombus & detra-
ctionibus inquietare, iniustisque machinationibus turbare, &
omnium quantum praeualeret oblocutionibus exponere. Tur-
bati ad praefatum pro consolatione omnes ueniunt, si autem
perturbari ipsum rectorem qualibet occasione contigerit, quis
fratrum consolabitur eum? Has ego inquietudines expertus

*Detractores
monachi.*

In abbacia Spanhemensi per annos tres & uiginti, dudū scrip-
 si librum de miseria praelatorum claustralium, quas etsi non
 omnes patiantur æqualiter, pauci tamen ab eis prorsus repe-
 riuntur immunes. Multæ enim sunt miseriæ & tribulationes
 rectorum claustralium, quas tãto possem enumerare certius,
 quanto sum plures & acerbiores semper expertus. Hoc unum
 me consolabatur solum, qđ sciebam ex institutionis meæ regu-
 la, infirmarum me curam suscepisse animarum, & ob id pro
 summi pastoris honore & reuerētia quantum potui omnia pa-
 tienter toleraui, mercedem ab ipso me sperans recepturam,
 qui pro nostris infirmitatibus mori nō recusauit. In omnibus
 his adhuc unū tribulationibus meis defuit, quod prater mor-
 tem miseriarum ultimum fuit. Cunq; & illud inuidia æmulo-
 rum in me sæuiente tandem experiri cœpissē, uidissēq; in-
 durata corda prauorum, dare locum iræ statui, & ingratissē ser-
 uire claustralibus amplius recusauit. Scis enim causas mearum
 turbationum, propterea breuior ero. De Marchia reuersus in
 patriam, quosdam è monachis meis reperi non recte mecum
 sentientes, quorum prouocatus ingratitudine & perfidia Her-
 bipolim uocatus me contuli, & monasterium sancti Iacobi in
 suburbio gubernandum acceptaui. Abbatiam uero Spanhe-
 mensē propter improbitatem monachorum & æmulorum
 inuidiam resignaui, malens uiuere cum paucis monachis in
 pace, quàm cū multis in continua perturbatione. Historiam
 tibi mearum tribulationum breuiter recensere uolui, ut in tuis
 aduersitatibus & me scias esse participem, & tibi ex animo
 compatientem. Scripsi autem pro defensione tuiserensimo
 principi uerbum, quod quale sit noueris, introclusa his che-
 dula referabit. Tu mihi quæ tecum agantur rescribas uelim,
 neq; meum hunc nuncium sine tuis litteris abire permittas.

Saluta

Saluta quæso nomine meo nostros quoscuq; amicos, & eos qui mei recordantur in bonum. Et tu pater optime ualeas cura, Deum orans pro nobis. Ex monasterio nostro decimadie mensis Aprilis Anno Christianorum M. D. VII.

IOANNES TRITEMIUS ABBAS S.

Iacobi in suburbio Herbipolensi, Joanni de Segen.

Abbati montis diui Petri in Erpurdia S.

Reuere[n]de pater & amice, missurus hunc famulum meum pro quibusdam negociis ad serenissimum principem Ioachim in Marchiam Brandenburgensem, non potui, neq; certe debui ipsum sine meis ad te literis dimittere, cū per Erpurdiam sit necessario transiturus. In primis ago paternitati tuæ gratias immortales pro tua in me humanitate, referamq; si potero unquam. Non inueni tantam charitatem in tota unione Bursfeldensi, præterquam in Anthonio Abbate sancti Mathiæ Treuirensis, qui beneficiis in me tecum certare uisus est. Vnde merito uos duos primarios posuerim inter amicos, uestra in me beneficia sine obliuione cogitans. Abbatiam meam Spanhemensem uoluntate spontanea resignaui, propter ingratitude[m] fratrum & inuidiam æmulorum, uidens tandem & aperte cognoscens induratum cor Pharaonis, qui mendacio potius quàm ueritati adhibuit fidem. Veni autem Herbipolim per abbatem S. Stephani ex iussione præfulis reuerendissimi uocatus, & abbatiam S. Iacobi apostoli quondã Scotorū 15. die mensis Octobris institutus canonice, pauperé pauper assumpsi, in qua me cōfido uisurū deinceps cum pace & tranquillitate maiore, q̄ in Spanheim haftenus potuerim conuersari. Multis em̄ laboribus crebro fui contritus, pro quibus nisi omnipotens Deus mihi restituat mercedem, frustra corā hoībus laboraui. In communibus

deniq; causis & negociis capituli, ordinis & unionis, uisitando, scribendo, dicendo, ac legationes coram principibus, Episcopis, aliisque compluribus, multis uicibus peragendo non parū laboraui, quanquā mercedis ab hominibus receperim nihil. Spero tamen q̄ omnipotens & misericors Dominus, pro his bonum præstabit æternum. Paucos habui fideliter pro bono communi coadiutores, & ut uideamus aperte, pauciores ope meorum pro nostra obseruantia reliqui sequaces. Pauci sunt inquam ne dicam paucissimi, sanctæ religionis necessariū habentes zelum: quæ sua sunt quarunt omnes, non quæ Rcip. communis. Vnde uisitantes negliguntur, perit obseruantia regularis, & nemo inuenitur qui doleat. Scio quædam unionis & obseruantia nostræ monasteria, & quidem non pauca numero in Sueuia & Francia nostra orientali, quorum alia in octo, alia in decē, alia uero in quatuordecim annis non sunt à patribus uisitata. Deniq; reperiuntur hodie in quibusdam unionis nostræ cœnobiis monachi simul & abbates, publice & priuatim manducare carnes in despectum & contumeliam obseruantia regularis, & nemo qui corrigat tam enormiter delinquentes occurrit. In obliuionem simul & contemptum ducti sunt patrum sancta studia priorum, qui obseruantia disciplina regularis diutissime collapsam magnis laboribus uigiiliis & sumptibus sub titulo unionis Bursfeldensis nostris penitus temporibus in Saxonia & in partibus Rhenensium ceterisque adiacentibus magnifice restaurarunt. Doleo uehementer, nec immerito, per horū temporū negligētias sanctos patrū interire labores præteritorū. Opera precii fuerit patres aliquando capituliter cōgregatos admonuisse, ut sequentia mala præueniant, & eos qui carnaliter ambulant redire ad semitam regularis obseruantia compellant. Vale mei memor ad decum
in oratio

in orationibus tuis. Ex monasterio sancti Iacobi in suburbio ciuitatis Herbipolensis decima die mensis Aprilis. Anno Christianorum millesimo quingentesimo septimo.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI
D. Theodorico Ecclesiæ Lubucensis Episcopo Io. Tritemius
ab. S. Iacobi Herbip. scelicitatē orat sempiternā.

Reuereſſime p̄sul, doctissime pater, semperq; colende p̄ceptor, q̄ mutauerim titulū abbatia non miraberis, si causas animū meum ad cedendū amulicis prouocantes, æ qua lance discufferis. Non te latent iniuriæ, quas sine demerito accepi: ne grauiora paterer abbatia rationali occasione cōmutaui. Sum enim pacis amator, propterea habitare in medio turbationū diutius recusauī. Quid sentiam ego de uita Apollonii Tyanei philosophi, quam Philostratus ex cōportatis à Damide ceterisq; discipulis illius in octo libris descripsit, ex me scire paternitas tua reuerendissima cur uelit, nō satis ualeo admirari. Cū enim sis ipse doctissimus in omni uarietate tam diuinarū q̄ humanarū scripturarū, nihil te poterit latere, quod ego uel intelligere, uel scribere possim. Quare satis mihi uerecundū est in hac re tuo respondere imperio, cū ingenio & eruditione me sine cōparatione p̄cellas: & quicq; d ego possum adferre, prius in armario tui pectoris multipliciter constat esse repositū. Sed ex aduerso niti tuisq; nolle obedire mandatis, non solū temerari, sed demētis quoq; animi, manifestū mihi uideretur inditiū, cuius à me longē maculā semper cōsueui propellere. Malo enim si alterū oporteat subire, corā tua paternitate insipientiæ redargui q̄ inobedientiæ seu temeritatis. Breuiter itaq; & sine ordine disputationis tumultuarie ut potero, quid sentiā de Apollonio simplici narratione exponam, sine iniuria cuiuscūq; melius sentiētis. Eo uixit Apolloni⁹

Apollonius
Tyaneus
qñ uixit:

tēpore, quo Christi Apostoli atq; discipuli per uniuersam Græ-
 ciam & Asiā choruscantibus signis atq; miraculis fidem præ-
 dicauere catholicam, ipsiusq; Domini & Saluatoris Iesu Chri-
 sti uitā, doctrinam, uirtutes, passionē, & miracula Gentibus an-
 nunciarunt, conuertentes eos qui fuerant prædestinati ad co-
 gnitionem summæ ueritatis, & magnam in populo admira-
 tionē simul & sui reuerentiā suscitantes. Audiētes hæc quæ san-
 cti prædicatores de uita & miraculis Christi per orbem sparsē-
 rūt uniuersum, Damis & reliqui Apollonii sectatores, quanq̃
 facta non crederēt quæ de Salvatore dicebantur, similia tamē
 de suo præceptore post eius mortē finxerunt, ut quem philoso-
 phum nouerant, eum aliquid esse supra hominē, & ob id Chri-
 sto non inferiorem, stultis hominibus persuaderent. Existima-
 bant enim miraculis de nominatissimo tunc philosopho A-
 pollonio scriptis quanq̃ emētis, quod homines latebat, fidē
 non tardius duros auditores, maxime cū ea philosophi præ-
 dicare uiderētur nobiles, q̃ his quæ de Salvatore impetiti nun-
 ciansent piscatores. Sumētes ergo de ueris Christi miraculis au-
 daciā, similia de suo præceptore confinxerunt, non minorē in
 populo fidem sibi promittētes q̃ sanctis prædicatoribus (quos
 ut simplices & indoctos despiciebāt) datā à credētib; uiderūt.
 Christum de medio Iudæorum ad præcipitiū ductum audien-
 tes trāsisse intactū, suum Apolloniū de conspectu Cæsaris eua-
 nuisse subito, longeq; factū extra urbē fabulant. Item Dominus
 Iesus tres mortuos in mysteriū baptismatis reuocauit ad uitā, &
 Apolloniū sui puellam Romæ mortuā resuscitasse mentiu-
 tur. Super Dominum baptizatum paterna uox audita est, A-
 pollonium Hercules cæteriꝫ Gentilium dii allocuti feruntur:
 quod si uerum est, laruæ dæmonum necessario fuerunt: si non
 est uerum, Damis utiq; sicuti & reliqua multa, uel ipse Apol-
 lonius

*Figmenta de
 Apollonio.*

...
 ...
 ...

Iohannis confinxit. Item Dominus Iesus post resurrectionem suam
 ianuis clausis ad discipulos intrauit: Apollonium Romae com-
 pedibus uinctum, Damis quoties uoluerit se fecisse liberum
 mentitur. Longum & nimis foret audire tediousum, si omnia
 uellem reuozare ad calamum, quae de Apollonio Philostratus
 narrat miracula, quibus ut ea patrare potuerit nulla ratio sus-
 fragatur, quia manifestum est eum hominem fuisse mortalem,
 cultoremque idolorum, & de animarum transmigratione in corpo-
 ra multa saepius tenuisse perniciosum errorem. Iuuenem introdu-
 cit nobile apud Hiarcham ac Indiae sapientes, literas & omnem
 philosophiam in odium Homeri calumniatam, propterea quod
 cum in bello quondam Troiano Dux esset magnanimus, eius
 inuidiam nullam inter illustres memoriam recepisset. Tunc ergo
 hominem reindutus priorisque iniuriam memor, omnes una perti-
 naciisque sententia tractatores aspernatur literarum. Quid hac fatuitate
 dementius, hominem, quid fuerit ante mille ducentos annos
 (tantum enim ferunt effluxisse temporis inter excidium Troianum
 & Apollonii huius Tyaneis aetatem) rememorari, cum scire ne-
 queat, ubi, uel quid, aut quomodo fuerit, priusquam ex matris ute-
 ro egrederetur? Aut quomodo hac fabula etiam secundum Pytha-
 goricos Platonicosque aliquam poterit habere similitudinem uerita-
 tis, qui transmigrationis & reuersionis in primum punctum
 annos ponunt quam plurimos? Sed uetate pudore loqui diutius
 de his uanissimis deliramentis, quae somniis sunt uaniora, non
 debeo, sed reliqua breui narratione prosequenda fuerint. Quale
 est illud contra omnem rationem naturae manifestum Dami-
 dis scitium, quo in congressu Apollonii cum Indianis philo-
 sophis Hiarcha praesidete, inaudita & nusquam uisa introducitur mi-
 racula, e terra promississe philosophorum sedilia, solentque mi-
 nistrasse sacrificis perpetui igne, & phialam saepius a philoso-
 phis exhaustam poculo, rursus & subito plenum & copiosum ex-

sudasse liquoré, ut quoties epotata fuisset, toties iterum plena exundaret. Transeo cætera simili præsumptione conficta, leuatos in excelsum cantores, expulsos ab hominibus per epistolâ demones, futurorû prædictiones, occultorû & nominû & rerû æditiones, hirundinû auuimq; interpretatos garritus, laruagæ & lemurum denudata facinora: & quicquid sui de Apollonio miraculosum scripserunt, paucis uerbis meâ sententiâ de miraculis Tyanei tibi reuerendissime præsul, qm̄ ita iubes, aperiâ.

*Indiciû Tri-
temij de mi-
raculis Apol-
lonij.*

Miracula, signa, & prodigia, quæ in octo Philostrati uoluminibus Apollonio leguntur adscripta, mea sententiâ firmiter indubitantèq; tenèdo, aut conficta sunt & falsa, aut si facta extiterû, absq; ulla hæsitacione daemonum fuerunt cooperatione perpetrata. Quòd sint conficta, eumentita & falsa, magna mihi persuasio est Damis ipse discipulus Apollonii, qui quoties magnum aliquid & arduû miraculosumq; scribit de illo, condiscipulos semper introducit fuisse absentes, seq; aut solum, aut cum paucissimis interfuisse præsentem, sapius autè neminem fuisse cum Apollonio dum grandia faceret aut loqueretur cum laruis, cõmemorat. Quòd si fidè dictis meis non satis cõciliat memorata persuasio, uolueritq; aliquis Tyanei defensare miracula, quisquis ille fuerit mihi dicat in primis. Si Apollonius sibi adscripta patrauit miracula, cuius ea uirtute facere potuerit? Propria uidelicet an aliena? Certe nõ propria, neq; aliquâ scientiâ naturalè ea patrâdi adsecut⁹ fuit, cû se ad pleraq; talia quæ naturans de illo uirtus magicæ naturalis minime extèdat. Fuit enim Apollonius homo corruptibilis atq; mortalis, qui sua uirtute nihil potuisse credèdus sit ultra cõmunem naturæ ordinem, quod nomè mereatur miraculi. Sequitur ergo si quid talii fecerit nõ sua, sed uirtute patrâtû aliena. Sola uero potentia diuina miracula patrans uera, quæ facere Tyaneus nullatenus potuit,

fuit, qui cultor existens idolorum & multa superstitione ple-
nus, longe à veri dei cognitione alienus fuit. Virtute quoque
ppriæ intelligentiæ spiritus sui, aut magica naturalis plaræq;
maiora, quæ de ipso narrantur, eū potuisse minime, certa est
mihi ratione persuasum. Nihil etiam idololatræ cum sanctis
dei spiribus commune fuisse credendum est. Restat igitur in-
dubitata diffinitione tenendū, si ea fecit miracula, quæ sui de
illo scripserunt, non alia quàm dæmonū patrata cooperatio-
ne atq; uirtute, quibus non est difficile miraculis falsis hominū
sibi deditorum etiā in maioribus decipere sensus, quippe qui
nobis natura & industria per longam cōsuetudinē ad figmen-
torum productionem subtiliores existunt. Sed magices argui
Apollonium sui non patiuntur. A dñareo itaq; priori senten-
tiæ, quam dixi, miracula inscripta Apollonio, uel per ipsum
uel per eius discipulos excogitata, conficta & ementita: neq; in-
duci ut aliter sentiam facile me posse existimo, nisi forsitan ar-
tibus dæmonum attribuenda concedant. Quid mirum si ho-
mines mundanæ dediti sapiētiae ac philosophiæ, cognitionis
quoq; diuinæ penitus ignari, laudis & æstimationis inter ho-
mines cupidissimi, de suo præceptore maiora confinxerunt
miracula falsa, quàm apostoli de saluatore nostro per orbem
uniuersum prædicauerint & in eius nomine fecerint uera: Ut
ergo summam uniuersa Tyanei miracula concludam: si fe-
cit ea quæ sui miranda in eius laude scripserunt, magus profe-
cto & dæmonum laruarumq; infernalium excantator fuit. Si
non fecit (ut mea sententia habet) nulli dubiū esse potest, quin
omnia per Damidē cæterosq; discipulos eius sint excogitata,
conficta & ementita, ut falsis magistrum exornarēt laudibus,
quo & ipsi gloriam inter mortales consequerentur æternam.
Si facti miraris temeritatē, cogita quid ab initio non præsum-

*Græcorum
leuitas.*

*Satane astu-
tia.*

psit Græcorū audacia scriptorum? Multorum sententia est, Græcorum historias cōfictis scaturire fabellis, & excidiū illud ingens Troianum poetarum est figmentum. Libenter Apollinianis commenticiis dæmones credimus impendisse operā, ut per hæc Damidis sociorumq; illius figmenta, Christiana uilesceret inter gentiles religio, cum Tyaneus non minora uideretur fecisse apud Græcos, quàm Christum audiuiſſent operatum apud Iudæos. Arbitrabant etiam forsitan hominibus facile persuadendū Christū propter miraculorū exhibitionē nō esse Deum, quorum patratiōe & ipse Apollonius idolorum cultor, qui nullam de se prædicari diuinitatem propterea uoluerit, non minus extitisset insignis. Quàm aut fuerit iste Tyaneus æstimationis & humanæ gloriæ cupidus, multa per Damidē scripta in diuersis testant locis, maxime ubi Deos & animas defunctorum in templis idolorū sibi apparuisse locutosq; grandia ipse Apollonius discipulis recitat. Quicumq; ergo Tyaneum cōscripta de illo miracula aut sua uirtute naturali, aut sapientia philosophica & sanctimonix puritate, aut sciētia naturali, quā magiam physicam appellant, fecisse credit, caueat ne Christo saluatore omniū iniurietur, quia si ea fecit, dæmonum excantator potius quàm philosophus fuit. Hæc est candidissime præsul mea de miraculis Apollonii sententia, quam scire uoluisti, cui quidem si quis uoluerit esse contrarius, nō satis mihi uidetur intelligere, quousq; humanæ se naturæ uires extendat. Vale clarissime pontifex, & Tritemiū tuū habeto cōmendatum. Ex Herbipoli 16. die mensis Aprilis Anno 1507.

IOACHIM DEI GRATIA MARCHIO

Branden. Princeps Elector, Ioan. Trite. abbati S. Iacobi Herbipolen. Salutem

Reuerende in Christo pater uir clariss. sciat paternitas tua me diuina miseratione sanū & incolumem unā cū uxore, & filio

& filio, qđ ipsum & tuā paternitati super oīa faueo, precor & oro, quia felicē statū eiusdem sapius audire me valde delectat. Dedit ad meliteras Dñs & frater meus Coloniēsis Archiepiscopus Princeps Elector, cum quibus & tuā paternitatis literas misit, quas ad eū in mense Martio dedisti, exculationem & impedimēta cōtinentes, quare ad ipsum personaliter nō descenderes à me ad patriam reuersus, & tibi cōmissa per me mittere quare sine nūcio certo nequeas, quā oīa mihi placuerūt. Agit autē sua paternitas gratias infinitas de libris & aliis medicamētis, q̄ tibi cōmissi ad eū si posses cū literis meis personaliter deferenda. Verū ex quo tibi hoc tpe nō est animus descendēdi ad eum, & ipse missis à me diutius agre posset carere muneribus, misi hunc nuncium eius ad te, per quē illi ut mittas mittenda etiā atq; etiā rogo. Reliqua uero secretiora, q̄ ore ferenda commisi, penes te maneant, donec eū personaliter accedere poteris. Vale sanus & felix orans pro nobis ad Deum. Ex Colonia mea circa Spreuū 29. die mensis Maii Anno Christi 1507.

REVERENDISSIMO PATRI SERENISSIMO
 moq; Principi & Dño D. Hermanno archiepiscopo Coloniensis Ecclesiæ, Angariæ Vuestphaliæq; Duci, Paderbornensis Ecclesiæ administratori, sacri Imperii per Italiam archicancellario, Principi Electori, Ioan. Tritē. abbas S. Iacobi Herbipo. fœlicitatem.

Reverendissime princeps, mitto celsitudini tuæ cū p̄sentii latore nūcio tuo, quē p̄pterea ex Marchia de stinauit ad me Illustris. Princeps Ioachim, librum & ea q̄ mihi anno priore ab eodē cōmissa principe fuerūt, p̄ me personaliter, ut nup scripsērā tuā paternitati reuerendiss. de ferēda. Statuerā qđ de descēdere ad te, ac reliqua tradere q̄ mihi cōmissa fuerāt ore ferēda, sed rebus meis in p̄turbatiōe positis,

ut optima nouit tua serenitas, in aliud tempus hunc animum differre necessario sum compulsus. Medū utendi rebus quas mitto, in scriptis à Principe memorato non accepi, dabo tamen operam quàm primum id efficere possim, ut certo nuncio ad tuam celsitudinem & ipse mittat. Iam cū rescripta ad manum non habeo, quæ rebus missis necessaria uiderent. Cōfido autē q̄ mihi tempus aliquando dabitur & ociū ueniendi ad sacram præsentiam tuam, ut reliqua expediam, quæ mortuis literulis non uidebantur cōmittenda. Omnipotens Deus tuam reuerendissimam paternitatem diu conseruet incolumem. Ex Herbipoli quinta die mensis Iunii. Anno Christiano 1507. IOAN. TRITE. AB. MONASTERII S. IACOBI in suburbio ciuitatis Herbipolensis, Rogerio Sycambro Dunetensi canonico Salutem.

Ribulationibus Macharii abbatis Lympurgensis & magnis & cōtinuis tanto cōpatior amplius, quanto sum cum eo diutius conuersatus. Quis non cōmperetur tam horrendā iniuriā passus, nisi profusus à fide Christi fuerit alienus, quæadmodū & illi sunt, qui tā insigne quondam monasteriū Lympurgense incendio concremarunt. Nisi enim à fide fuissent penitus alieni, Comes ille truculentus, impius & sceleratus de Lyningen, & qui ei seruiunt satellites impietatis, dei templa non destruxissent, non uiolassent altaria, nec omnipotenti Deo consecrata suos in usus conuertissent. Sed quid faciūt principes terræ, qui positi in uindictā malorū, suas iniurias & paruas, & nonnunquā pueriles tam saeuere puniunt, Dei autē contumelias non aduertunt? Non est mirum meo iudicio Sycamber, q̄ fides hodie Christiana periclitatur ubique, deuotio perit in hominibus, charitas cum religione extinguitur, impietas cum crudelitate ubique dominatur.

Religionis
nullam esse
curam.

Meritis

Meritis nostris Rogeri mala patimur, propterea quod summum illud bonum ueraciter non amamus. Quia uicia & scelera tyrannorum hodie qui corrigant principes defunt, soli qui corrigantur plures occurrunt. Propterea naufragatur Ecclesia, imperium minuitur, infidelium numerus augmentatur. Quod olim Christianissimi principes deuota intentione Ecclesie Dei contulerunt, hodie tyranni rapiunt, & hoc ut frequenter impune, nec ipsi Deo parcentes neque hominibus. Vnde merito nunc lamentatur Ecclesia Christi dicens: In pace amaritudo mea amarissima. Sed nostra de his cum sit infructuosa disputatio, tacere compellimur, ne os in celum posuisse uideamur. Ioannem Cantherium Frisium medicum ex Groningen, uirum doctum, literarum uita defunctum mihi nunciarunt. Nihil est noui, nihil miri, si moriatur, qui natura mortalis erat, quoniam ea intrauit lege, ut aliquando rursus egrederetur. Ecce iam egressus est, soluit naturae quod tenebatur debitum, omniumque terribilium terribilissimum euicit, & sibi fecit prae teritum quod omnes nobis formidamus esse futurum. Si bene uixit in Christo, feliciter egressus est, quoniam ut sanctus inquit Augustinus: Non potest male mori qui bene uixit, & uix potest bene mori qui male uixit. O utinam tales iugi prudentia uiueremus, quales mori cum necessarium fuerit optamus. Cantherius nos praecessit, superauit mortem, humanumque iam nunc exculsit timorem. Cogitemus itaque Rogeri charissime, cito eum nos peruenturos, quod illum peruenisse mereamus, & sic uiuamus paruissimum quod superest momentum, ut quilibet hora suspicemur esse nouissimum. Non enim ut sanctus ait Christophilus, hic manentem ciuitatem habemus, neque durabiliores sumus patribus nostris, qui nos omnes praecesserunt ad mortem. Nos quoque ut Cenomanensis ait Episcopus: Tollimur e medio fatis urgentibus omnes, Et trahimur quod nos uita peracta uocat.

Esala. 98

Mors quibus
fit bona.

Hebrae. 12

cc

cc

EPISTOLAE FAMILIARES.

258

Felices illi mortales, quorum semper in Dei amore sancta deuotio feruet, qui se peregrinos huius mundi agnoscentes ad coelestem patriam animo suspirant, nihilq; corruptibilem rerum amâtes, iugi desyderio mansionibus inuehi concupiscunt æternis. Mors illis iucunda erit non horrenda, per quam lætis uadunt è carcere uotis, malorum omnium suscipientes terminum, & initium sine fine bonorum. Mors terribilis est his qui tali uiuunt instituto, ut eis post mortem spes non sit ulla boni, qui moriuntur mente simul & corpore desperationis suæ mercedem recipientes obliuionem æternam. Vale ex Herbipoli decima quarta die mensis Iunii. Anno Christianorum millesimo quingentesimo septimo.

HERMANNVS DEI GRATIA ARCHIEPISCOPUS Colonienſis, princeps Elector, &c. Venerabili nobis in Christo ſyncere dilecto Iohanni Trit.

Abbati S. Iacobi Herbipolenſi. S.

EA quæ nobis ex parte & cõmissione principis excellentissimi domini Ioachim Marchionis Brâdenburgensis, sacri Romani Imperii archicamerarii, ac principis Electoris, cõsanguinei ac fratris nostri tibi credita misisti, grato suscepimus animo. Et ex quo earundem rerû pro nostra uoluntate & arbitrio necessariû utendi modum nõ habemus, singulari à te optamus desyderio, cupientes ut nobis cum præfenti nostro tabellario plenâ singularium informatione mittas in scriptis, uel certe si quouis modo tibi fuerit possibile, intra quindecim dierum spacium ad nos personaliter descendas, in aliquo principatus nostri loco circa Rhenû, quoniã ultra quatuordecim dies in his terminis non intendimus remorari. Cum primus enim earû à te rerû omnimodam nancisci cognitione. In his diligente & uoluntariû te nobis exhibere non pigriteris,
ut no

ut nostra sese confidentia habet in te. Facies enim nobis in his
singularem complacentiam gratamque uoluntatem, fauore
& gratia sine obliuione recognoscendas. Data Aldenara sab
bato post festum Barnabæ Ap̄li. Anno 1507.

REVERENDISSIMO PATRI SERENIS-
simoq; principi D. Hermanno archiepiscopo Colonien
si, &c. Ioannes Tritemius abbas sancti Iacobi
Herbipolensis felicitatem.

Reuereudissime princeps, uolūtas mihi inesset quidē
prōptissima personaliter ueniēdi ad te, nisi duorum
hac uice prohiberet impedimēto. Alterū est, q̄ excel
lencia reuerēdissimæ paternitatis tuæ quatuordecim dierum
cōstituit mihi tēpus ueniēdi, quos ab emissione literarū tuarū
interpretatus nimiū reperi breues, unde metuēs ne forte cum
descenderē, tua serenitas aut ex more in Vuestphalia esset, aut
alibi procul absens à Rheno, frustra laborasse cōtingeret, iter
assumere prolixū nisi certus nō audebā. Alterū uero quod etiā
mētē à proposito nō parū retraxit, absentia reuerēdissimi præ
sulis mei extra patriā cōstituti fuit, sine cuius uoluntate & cōsen
su tantū subire itineris spaciū nō satis uidebatur mihi cōueniēs,
propterea uel maxime, q̄ eius munificētia & benignitate pau
peri huic præfectus cœnobio totā post Deū spem meam in eius
humanitate locaui. Ad do & tertiū uolūtarii itineris impedimē
tū, qm̄ hactenus in reb⁹ propositis celsitudinis tuæ ignarus con
siliū, ea quæ mihi ad cōplementū uidebant necessaria nō para
ui. Ad cōplacendū uero pro uiribus reuerēdissimæ paternitati
tuæ paratus sum tot⁹ uolūtarius & prōptus: & nemorer diuti⁹,
statui circa festū sancti Michaëlis (quo tua clementissima cel
situdō ex Vuestphalia redire consueuit ad Rhenum) Deo mi
serate ac reuerendissimo pontifici meo consentiente, descēdere

Bunnam ad sacrā præsentia tuam, allaturus mecum ea quæ tuâ paternitatē reuerendissimā poterunt recreare. Non enim parare omnia tam breui tempore potui, quæ mihi mittēda uidebantur, quia Serenissimus princeps Brandenburgensis nihil mihi præter ipsas nudas, quas pridē misi, tradidit rerū formas: reliqua misit ore ferenda. Nunc autē reuerendissimæ paternitati tuæ mitto per nunciū mihi destinatū ea quæ præcepit, modū uidelicet rebus dudum missis utendi, cum reliquis in sarcinula colligatis, quibus utinam serenissimæ celsitudini tuæ gratū seruitutis exhibuerim munus. Omnipotens Deus celsitudinē tuā inclyte princeps diu cōseruet incolumē, cui me humilem commendo ministrum. Ex Herbipoli uicesima tertia die mensis Iunii. Anno Christianorum 1507.

IOAN. TRIT. ABBAS S. IACOBI HERBIPOLENSIS, Friderico de Redeuiutz Canonico & Cantori Ecclesiæ Bambergensis, ac præposito in Oringeeu, amico Salutem.

Quod literis tuis ornatissimis tardius reddo uicem clarissime uir, nō tui factū existimes obliuione, sed meis in re literaria consuetis occupationibus. Quod me inter amicos admiseris tuos, & mihi uehementer gratulor, & tibi gratias habeo immortales. Quid enim dulcius mihi homini peregrino, & in terra cōstituto aliena, contingere potuisset, quā optimi doctissimiq; uiri amicitiam nancisci, quæ non solum nobilitas generis morumq; integritas spectabile fecit, sed eruditio quoq; literarū omnifariā exornās cūctis uirtutib; merito reddidit gloriosum. Eo quoq; magis me delectat tecū inuisse amicitia, o reuerendissime parens, quæ iuxta sententiam diui Hieronymi uerā hanc necessitudinē nostrā intelligo, quam Christi glutino copulatā, non utilitas rei familiaris, non præsentia tan

tum corporum, non subdola & palpans adulatio, sed Dei timor & diuinarum scripturarum studia conciliant. Hæc est perfecta amicitia, qua in deo diligitur amicus, fitq; Christi amore mens una corporibus in duobus, nõ ob aliam causam, quàm studiorum similitudinem, quibus ad apicem summi & incommutabilis boni ambo concurrunt amici. Ideoq; inter malos & reprobos homines esse amicitia uera nõ potest: quoniam sicut Aristoteles dicit: perfecta amicitia non est nisi per unum, quia quod est perfectum non potest fieri ad plura sed ad unũ. Mali aut̃ & reprobi semper in turbatione uiuunt, nunquã pacifici, nunquam quieti, nunquã tranquilli, sed ut mare nequitiam spumantes, ad multa neglecta unitate rapiuntur, & propter hoc eorum coniunctiones non amicitia sed magis coniurationes dicendæ sunt. Est enim amicitia æqualitas animorũ intellectu constans & ratione, quapropter inter sceleratos appetitu non ratione uiuentes nullam esse amicitiam contigit unquam. Hoc ipsum satis expressit memoratus philosophus in Ethicis dicens: Solam amicitiam bonorũ honestorum intransmutabilem esse. Nulla uero æqualitas animorũ constantiõr esse potest quàm illa quæ ex diuino nascitur amore, quo unum, uerum, solumq; incommutabile bonum per fidem pura deuotione cognoscitur, & pari consensu ab amicis feruenti desiderio amat. De hac ipsa necessitudine uir sapiens inquit: Amico fideli nulla est comparatio, quoniã amicus fidelis protectio fortis, qui inuenerit illum preciosum inuenit thesaurũ. Hinc me beatum iure existimo, quoniam te uerum inueni amicum, quippe qui nihil in me diligis aliud quã Christianæ glutinum charitatis, quod est amor sapientiæ cœlestis & diuinarũ studium scripturarum. Quis nesciat felicitatis æternæ fruitionem; ad quam omnia nostra sunt studia ordinanda, ex cogni

Vera amicitia per Christum fit.

Inter malos non est uera amicitia.

Amicitia quid est

Eccle. 6.

tione & amore summi regis oim cōstare principii? quod more nostro Deū appellamus, ipsamq; in regno beatitudinis bonis oibus esse communē, atq; ipsius boni adhaesione amicitia omniū electorū dei cōfirmare perfectā, & nulla unq; intercedere dissoluendā. Omniū nāq; suo principio per gratiā fruitionis unitorū ppter ea est amicitia sempiterno scēdere indissolubilis & firma, quia unū uolūt, unū diligūt, & in unius fruitione consistūt. Nos ergo qui fundamentū amicitiae nostrae in Christiano solidauimus amore firmandū, tāto magis coelestiuū appropinquam⁹ necessitudini, quāto fuerimus in uia q̄ ducit ad illā studio & uolūtate cōcordes. Est aut̄ triplex iter ad amicitia illam fruitionis aeternae, quod in unā uia dirigat ambulātes. Cognitio diuinæ bonitatis studio sacrarū scripturarū acquirē: amor coelestis desiderii uirtutū exercitio nutrit, & cultus Dei mandatorū obseruatione declarat. Cognitio itaq; causat amorem, q̄a nemo recte diligit quod ignorat, amor uero exigit cultū dicēte Gregorio: Amor Dei nunq; est ociosus. Operat̄ em̄ magna si est, q̄ si operari rennuit, amor nō fuit, cū exhibitio operis uerē signū sit dilectiōis. Hic est ueræ amicitiae Christianae finiculus triplex, qui facilenō rūpiē, qm̄ q̄squis in hoc itinere cū amico fideli cōsentiens ambulauerit, suos aduersarios, carnē, mundū, & diabolū facile superabit. Propterea sanctus hortat̄ Hieronymus Paulinū hoc itinere gradientē dicēs: Discamus in terris quorū sciētia nobis perseueret in caelis. Et ad quendam aliū scribens dicit: Ama scientiā scripturarū, & carnis uitia nō amabis. Sacra em̄ scriptura uia amantibus eā ad dei cognitionē ostendit, omnemq; doctrinā incomparabiliter longe p̄cellit, qm̄ uera docet ac solida, ad aeternae felicitatis fruitionē inuitat lectorem: mentē quoq; amatoris sui reuocat à terrenis, &

*Triplex iter
ad amicitiam
geram.*

*Cōmendatio
sacrae lectio-
nis.*

tanto

tanto plus instruit ad scientiã, quanto fuerit studiosius in meditatione ruminata. Non est in ea fastidium, usu placet, negligentia displicet, & quanto plus legitur, tanto amplius amatur. Duo suis amatoribus preciosissima confert dona, quã & intellectum dulciter erudiendo illuminat, & abstractã à mundi uanitatis mentem ardore diuini amoris super omnia suauiter inflamat. Hanc diuus cõmendans Hieronymus ait. Pinguissimus est sermo diuinus, omnes in se habet delicias: nã quicquid boni uolueris ex ipso nascitur: sicut manna quã manducabas secundum uniuscuiusque uoluntatem in ore sapiebat. Hinc sanctus pulchre $\chi\rho\iota\varsigma\ \omicron\upsilon\lambda\lambda\omicron\varsigma$ Paulus diuinarum uolens exprimere laudinem scripturarum, suo Timotheo scribens discipulo inquit. Omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iusticia, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. Est ergo sacre scripturæ effectus, ueritatem docere, falsitatem arguere, à malo eripere, ad bonum inducere, & mentem studiosi lectoris ad perfectum eleuare. Vnde merito scriptura diuina omnibus mundi scientiis est præferenda, quoniã quicquid boni continetur in singulis, uniuersaliter in ea totum commendatur. In ea namque totius philosophiæ habetur institutio, quoniam omnes omnium naturarum causæ (ut facit inquit Augustinus) in Deo creatore sunt, cuius sancta cognitionem scriptura nobis promittit & astruit. In ea etiam Ethica superata conspicitur, quoniam bona uita & honesta, non aliunde formatur, quàm cum ea quæ diligenda sunt, à nobis diligantur, Deus uidelicet & proximus noster, quod uerè sola docet scriptura diuina. Hic Logica est, quoniam ueritas & lumen animæ rationalis non nisi DEVS est,

2. Timo. 3.

» quam ipsa nobis scriptura pronūciat sacra. Hic laudabilis Res
 » pub. salus, hic principum leges & iura Nationum. Neq; enim
 » optime custoditur ciuitas, nisi fundamento & uinculo fidei, fit
 » mæq; concordia, cum bonum diligitur cōmune, summū atq;

*Doctores
 uerbi Dei
 quāti sim fa-
 ciendi.*

» uerissimum deus, quod sacra tantū nobis scriptura insinuat.
 Cunctis ergo sunt præferendi doctoribus, & quarumlibet sci-
 entiarum præponendi studiosis, uiri sacris cum pietate scriptu-
 ris intenti, quoniam ut quidam ait:

Nil homini melius quàm si diuina legendo

Figat ibi mentem quò sibi uita uenit.

Cantico. 2.

Est enim studium diuinarum scripturarum uia expedita,
 pulchra & iucunda, quæ nos in cognitionem summi & incom-
 mutabilis boni cum dulcedine introducit, quò cum mens ui-
 ri studiosi peruenerit, læta exultans in Dño clamabit: Introdu-
 xit me rex in cellam uinariam, ordinauit in me charitatē. Fœ-
 lix illa conscientia, in qua præter amorem Christi, qui est sapi-
 entia dei patris, castitas, patientia atq; iusticia, nullus alius uer-
 satur amor, nec ad infima se conuertit, sed cœlestia semper a-
 nimo desyderanti suspirat. O mentem ter felicem quaterq; se-
 licissimam, quæ studio inflammata diuini amoris cū beatissi-
 mo Christi martyre Ignatio dicere potest: Amor meus cruci
 fixus est. O iugum sancti amoris quàm dulciter alligas Christi
 aratro mentem humilem, q̄ gloriose trahis laqueatam, q̄ sua
 uiter præmis, delectanter oneras, fortiter stringis, prudenter
 crudis. Dulcedo tua nulli est cognita in experto, quoniã quid
 sit amor nemo intelligit, qui semper desidiosus nunquam uera-
 citer amauit. Amor dei fortissimus est ignis quem dominus le-
 sus uenit mittere in terram, uoluitq; ut in cordibus suorum fi-
 delium iugi charitate arderet, illuminaret, atq; consumeret.

Lucæ 12.

Ignis iste diuini amoris mentem quã inhabitat iugi cœlestium
 bonorū

bonorum facit ardere desyderio, ipsamque suauiter illuminans
 in omnem introducit ueritatem, consumensque in ea fortiter omnia
 desideria uanitatis, diuinorum facit participatione bonorum
 locupletem. Mentis amor rationalis Christus est, ideo quicumque *Amor mentis*
 uult ueram dilectionem prae gustare, Christum discat suauiter dili- *Christus est.*
 gere. Est enim thesaurus indeficiens amor diuinus, quem qui ha- *cc*
 bet diues est, quo quicumque caret, etiam si omnibus mundi affluat *cc*
 diuitiis, reuera pauperrimus est iure dicendus. Quisquis enim *cc*
 Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota uirtute diligit,
 locum uiciis non relinquit, quonia non intrat diabolus cum
 Deo plenus est animus. Nam sicut in sancto Euangelio Domini *Matth. 23*
 nus significat, diabolus mentem uacantem desiderat, nudatam
 scopisque mundatam perquirat. Vbi autem Deum adesse per amorem
 reperit, sub magna statim confusione recedit. Quemadmodum
 enim uisibilia rerum materialium uasa, cum aliquo liquore ple-
 na sunt, superuenientium augmenta non capiunt, ita nos diuina
 charitas si totos repleuerit, non erit quod crimen intrare possit.
 Amor uero Dei nunquam est ociosus, sicut dictum est, sed magna
 pro cultu & reuerentia operatur amati, semper uigilans, omni-
 sollicitudine circumspectus, ne uel in paruo suum offendat dile-
 ctum, sed illius in omnibus se uoluntati conformans mente sa-
 gax reuoluit mandata. Sic enim ait in Euangelio Dominus Iesus:
 Si quis diligit me, sermones meos seruabit, & Pater meus dili- *Ioan. 14*
 get eum, uenietque ad eum, & mansionem apud eum faciemus.
 O mansio sancta, o uisitatio mentis dulcissima, in qua Deus
 omnipotens creator omnium rerum incomprehensibilis digna-
 tur iucundum celebrare conuiuium, ubi creatura suo factori per
 gratiam intimi amoris coniungitur, & omnes mundanae affectiones
 potenter extinguuntur. Est tibi pax, pietas, bonitas, lux, uirtus,
 honestas, gaudia, leticia, dulcedo, uita perennis, gloria, laus,

Capit. 19.

requies, amor & concordia dulcis. Hic est fructus amicitiae nostrae parens reuerēde, ad cuius dulcissimam acquisitionem iugi meditatione suspirantes cum alacritate in uia mādatorum Dei ambulemus: & ne fastidium itineris incidamus nocuum, semper nobis adsit diuinarum cōsolatio scripturarum. Nam ut sanctus ad Romanos scribit $\chi\rho\iota\sigma\tau\omicron\lambda\omicron\gamma$: Quaecunq; scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus. Cum ergo studium sanctarum scripturarum iter nobis paret expeditum, securum atq; pulcherrimum ad Dei cognitionē, cognitio uero ducat animum per uiam spiritus sancti amoenissimam suauissimamq; ad amorem, & ex his duobus in mortali uita hac qua uiuimus obseruatio mandatorum Dei mentem feliciter occupet, cui post mortem carnis in illa cœlesti patria summi fruitio boni succedit sine fine mansura: illi felices censendi sunt, qui contemptis mundi uanitatibus, spretisq; doctrinis inutilibus & curiosis, huic sanctissimæ philosophiæ diuinarum traditionum se totos cum pura sobrietate manciparunt. In quorum te numero Friderice præceptor doctissime, cū primis duxi locandum: quoniā sicut rosa inter spinas pulchritudine sua odorisq; fragrantia suauiter allicit legentem, ita tu inter multos nostræ huius tēpestatis genere & sanguine nobiles Ecclesiæ Dei canonicos atq; prælatos, eruditione diuinarum scripturarū, continuōq; earundem studio, moribus quoq; sanctis & innocentia uitæ rutilans choruscas, meq; totum usq; adeo tibi deuinxisti, ut te amando colendōq; cessurus sim nemini. Vnde tibi persuadeas uelim, eum me esse, qui cōtracta inter nos amicitiae iura, & sanctissime colere & inuiolabili constantia illa seruare & nouerit & uelit. Nam si raritas precium rebus auget, tanto mihi tu preciosior amicus amplectendus es, quāto inter

nobiles

nobiles Christi ministros diuinis hodie scripturis operam nauates & raras, & inter notos mihi charosq; pene unicus habetis & solus. Quam multi hodie (cum pudore & reuerentia dico) ex nobilibus inueniuntur non solum cathedralium, sed aliarum quoq; Ecclesiarum canonici atq; prælati, contemptores sacre lectionis, qui scientiam scripturarum propterea sibi existimant ignominiosam, quia non rusticorum procreati sanguine senobiles gloriantur ignaros. Quanta infania mortalium pectora rotat: Si contemptus & ignorantia scripturarum nobiles faceret, iure tales dicerentur nobilissimi, quia minus q̄ nihil intelligunt, cum & se nesciant & Deum ignorent. Sed nostri non est officii sapientiæ salutaris taxare oculos, propterea ualeant cæci, palpantes in tenebris, qui lucem scientiæ detestantur. Nos cœpto pergamus itinere studii scripturarum, quatenus earum meditatione continua intellectus noster in cognitionem summæ ueritatis delectabiliter possit assurgere, & affectus in Dei amore iugiter ardere. Hæc enim uera est Christianorum amicitia, communi studio Deum per fidem unum in substantia, & trinum in personis, iuxta sanctarum traditionem scripturarum, credere, ipsumque pari uoto, pari uirtute, pariq; consensu super omnia ueraciter amare. Ideoq; tu mihi Friderice parens amatissime preciosior chariorq; amic⁹, quoniã in me amãdo nihil requiris terrenum, nihil uenaris caducum, diuinarum scripturarum studio dulciter ardes, ad Deum cognitione simul & desiderio amoris interni anhelas, propterea me habere cupis amicū, quem pari credis feruore inflammatū. Ego autē tamen tibi nulla sim parte comparãdus, amatorem me tamē scripturarum sanctarū ingenue cōfiteor, comitemq; itineris polliceor ad summi delectabilem cognitionē boni, in cuius amore fundata permaneat nostra inuiolabilis amicitia: semen bonorum

*Nobiles
Sacerdotes
sunt contemptores sacre
scripture.*

*Vera Christianorum
amicitia.*

operum nunc terram committes patri cordis proprii, de quo fructum adsequamur aeternae fructificationis inter filios electionis Dei. Libellum sancti Ioseph, laudes nutritici Domini & Salvatoris nostri continentem, tuoque nomini celeberrimo inscriptum, Deo auxiliante compleui, in quo cum mihi nonnulla magis elucidanda statuerim, necessario fuerit denuo rescribendus, ut in manus tuas politioribus dignas, quoad fieri potest quae emendatissimas perueniat. Interea patienter moram feras hanc rogo, donec aedatur in lucem, quia patronum alium quam te patrem & dominum reuerendum neminem admissurus est. Hortaris tuas ad desinere amicitiam ingrediar, quoties me Bambergam accedere contigerit: oblationem hanc tuam libenter accepto, & ago gratias quantum possum ingentes, scies te uerum & ex animo fidelem amicum. Nisi enim tua me praesentis delectaret amica praesentia, uerus certe non essem amicus. Quis non totus delectetur esse secum aut quis patiatur esse diuisus? Totus autem secum esse non potest, qui non uult esse cum amico. Interrogatus namque Aristoteles, quid esset amicitia, respondit: Una est anima in duobus corporibus cohabitans. Et quod alius pulchre quidem dixit de amico suo: Dimidium animae meae. Secum ergo est qui est cum amico. Et ego sentio dimidium animae meae esse in te amicorum constantissime, propter uim scilicet amoris, & ideo te corpore quidem absente nescio quid patior praesente spiritu: quo fit ut me loqui tecum existimem, raptusque amoris magnitudine finem nequeam inuenire uerborum. Unde uim mihi facere compellor, ne modum excedat epistola. Tu literis parce precor incultis, & si minus scripsi prudenter, amicitiae noueris imputandum, cuius impellente potentia me amor in te occupauit diuisum. Quoties enim cumque amicum te cogito, dimidium me non totum penes me esse cognosco. Vale alter ego, tui memor & amans, quoniam

ego

ego mei sum memor & amator per amicitiae speculum in te.
Iterum uale. Ex Herbipoli 12. die mensis Iulii Anno 1507.

REVERENDO IN CHRISTO PA
tri Domino Ioanni Tritemio abbati monasterii S. Iacobi Her
bipolensis, quondam uero Spanhemensi, praëptori suo co
lendissimo, Ioannes de Vuoësbrouck, Serenissimi Re
gis Castiliae monetarius magniq; Telonei Brugis in
Flandria magister Salutem.

Reuerende pater, anni ferme quinq; iam elapsi sunt,
q; cum tua paternitate ultimo in Spanheim fui cõ
stitutus, & nihil postea certi audire uel percipere uf
quam potui de eadem, quid ageret, aut quomodo ualeret. Ni
hil enim audirem libentius, quam bonã ualeitudinem tuam,
felicem statum, prosperamq; in cunctis fortunam. Magna est
nominis tui fama nobiscum, & in ore laudaris omnium docto
rum uiroꝝ, nobilium quoq; & magnatorum: & multi sunt
in omni terra nostra, qui te uidere cupiunt, tuaq; optant eru
ditione doceri: inter quos est unus uenerabilis decretorum do
ctor, Nicolaus nomine de pulchro monte, homo uniuersali
ter doctissimus in philosophia, in mathematica, in astrono
mia, in medicina, in cosmographia, in theologia quoq; & in
ceteris scripturarum disciplinis multum excellenter peritus,
qui fama nominis tui usq; adeo inflammatus est, ut neq; sum
ptibus parcendũ duxerit, neq; periculis & laboribus terreret
itineris longissimi, quo minus ad tuam uenire paternitatem
quantotius possit. Commendaticis ad tuam reuerentiam li
teris à me petitis & acceptis, anno proxime præterito iter satis
periculosum assumpsit ad te, propter inquietudinem Sycam
brorum, uenitq; ad monasterium tuum Spanhemense uicēsi

ma quarta die mensis Februarii. At tua reuerendissima paternitate non inuenta, cū tristitia magna reuersus est ad oppidū nostrę Brugense unde exierat, literis suis & meis in Spanheim apud priorē tuū relictis, tibi quā primū præsentandis ad manum. Hinc factum est, ut status & rerum tuarū ambo ignari uitam cum tædio multo agere cœperimus, & necessario ab inquisitione tui cessaremus. Ferebatur etenim istic tuā reuerendissimam paternitatem esse cū Marchione Brandenburgense in Marchia, sed de tuo ad monasterium reditu nihil certi audivimus. Tandem deo sic ordinante ex magistro Nicolao Belselio, quem optime nouit paternitas tua, canonico sancti Germani Traiestensi, in medicinis doctore, qui ueniens ex Italia tecum fuit Neometri, cognouimus te esse sanum & incolumē, rebusq; tuis bene prouisum, dimissaq; abbatia Spanhemensi ad Herbipolim te cōtulisse, & ibi in pace & tranquillitate philosophari, de quo tibi multum congratulamur, scientes q; uitam in ocio minime sis acturus: quin potius more tuo semper aliquid scripturus, quod multis proficiat in salutem. Prædictus uero de pulchro monte Doctor Nicolaus, qui præ nimio tui desiderio uigilans te semper cogitat, & nocte somniat dormiens, nullam sibi requiem dare potest, donec suo tandem satisfaciatur instituto, quo te uidere cupit, & dulces tecum de uera scientia miscere sermones. Est enim uir tua allocutio non indignus, utpote doctus & multarū linguarum peritus: in multis quoq; expertus & rebus & gentium ritibus diuersarum. Bina uice Hierosolymis fuit, in Turcia diutius cōuersatus est, Venetiis quoq; Neapoli, Bononia, Parisiis, Oxonia, Salamina, in Hispania, & aliis multis locis amore sapientiæ scripturarum peregrinus extitit. Quatenus ergo tandem satisfieri sancto eius desiderio queat, reuerendissimam paternitatem tuam ambo

sum]

**D. Nicolaus
de pulchro
monte.**

simul diligentissime rogamus, ut nobis rescribas cum latore presentium, ubi & quando presentiam tuam possit conuenientius accedere, propterea quod multa habeat tecum loqui & conferre, quae literis nequeat demandare. Spero certe, quod eius conuersatio tibi non erit iniucunda. Vale praceptorum amatissime. Ex oppido Brugensi in Flandria, 4. die mensis Martii. Anno incarnationis dominicae 1507.

IOAN. TRITE. AB. MONASTERII S. IACOBI in suburbio ciuitatis Herbipolensis, quondam uero Spanhemensis, Ioanni de Vuoesbrouck magni Telonei Brugensis magistro Salutem.

Nicesima septima die mensis Maii Literas tuas amice charissime, simul & cuiusdam Nicolai de pulchro monte decretorum Doctoris per quendam iuuenem suscepimus, qui cum altera mox die abiturum necessario se diceret, breuius rescripsimus quam nostri fuerat instituti. Quod cum serenissimo Principe Domino Marchione Brandenburgensium nos fuisse commemorasti, uerum est, abbatiamque dimisisse Spanhemensem & assumpsisse aliam, qui retulit non errauit. Non sine causa factum est maxima, quam ut scias, quam potero breuiter his literis consignabo. Anno Christianorum quinto supra quingentesimum atque millesimum, prima die mensis Aprilis de monasterio meo Spanhemensi exiui, a Serenissimo Principe Palatino uocatus Heidelbergam, ubi me aliquandiu moram agente, quidam ex monachis meis coniunctis sibi quibusdam Cynonotis, quandam in me conspirationem ordinantes occultam, Ducem illum Ioannem, quem optime nouisti ab olim, mihi reddiderunt infensum, usque adeo, ut quosdam ex familia nostra, qui partibus fauere meis uis

debantur uinculis iuberet mancipari publicis, quasi malefactorum sceleratos. Hæc dum mihi nunciarentur absenti commotus temeritate facti, statueram non redire ad monasteriū, nisi tanti prius autores mali contumeliam satisfactione congrua expiassent. Remansi ergo foris & maneo usq; in præsentem diem, nihil dubitans de iusticia Dei, quoniam in foueā cadent impii quam fecerunt. Quintadecima igitur die mensis Octobris proxime præteriti, abbatiam hanc in qua nūc maneo adsumpsi, & Spanhemensem propter infidelitatem monachorum & ducem infensum uoluntate spontanea resignaui. Hic ergo nūc uiuo quamdiu uoluerit altissimus, mihi & scripturis uaco, semperq; ultimam uocationē quam effugere potest nemo pauidus expecto. Quòd si bonus ille doctor tuus me accedere uoluerit, hic spero inueniet, nisi forsitan me interea oporteat aliquorsum declinare ad tempus uocatum ut olim. Scis enim quàm necessarium nobis sit principū quōq; obedire mandatis. Vale nostri memor & amans. Ex Herbipoli uicesima octaua die mensis Maii. Anno Christianorum 1507.

REVERENDISSIMO PATRI DOMINO
Ioanni Tritemio abbati ædis S. Iacobi Herbipolis, uiro inter
Germanos primario, Nicolaus Gerbellius Phorcensis
salutem & sceleritatem æternam.

Quoniam tu quidē reuerendissime pater & abba integer
rime, tuis tibi monumentis literariis laudem tantā
apud posteros & gloriam ineluibilem cōparaueris, ut nō tam
humo humili, quā ipsi sub astris splendicantibus deambulare
occipias: non tñ uiuidus hic ille ingenii tui uigor otio de-
litescit, senio languet, uiribusue medullitus disciplinarū pala-
stra eneruatis fluctuat, debilitatur, aut alget, sed lucubrati-
onibus diurnis elychniūq; redolentibus noui aliquid (si uera
est fama)

est fama) excogitat, quod admirabimur, concupiscimus, sum
maque ueneratiōe hilariter exosculemur. Gratulor mihi ipsi sa-
piuscule reuerendissime pater, me felicissimo hoc saeculo pro-
genitum, quo tot illustres uiri, nec ignobilis famae, in Germa-
nia passim prodire, quos inter tu unus es, qui cum literis La-
tinis & Hebraeas & Graecas apud Germanos fecisti locupletio-
res, inter quos tantum polles & enitescis, ut an cuiquam te com-
parem, an praferam cunctis in triuio sim, fluctuemque Chreme-
tis instar Therentiani. Verum non incōsiderate dubito, cum
non triuium in te, sed disciplinarum omnium theatrum spa-
ciosum, exuberans, nitidissimum cōspiciamus, non in te uirtu-
tem unam aut tres, sed eas omnes tenaciter & agminatim, coa-
gulatas perinde ac spectaculo decentissimo spectemus. Quibus
magnificenter & bellule exornatus multorum animos, plero-
rumque exercitationem literaria, omnium in te quoque oculos plau-
sibiliter cōuertisti, qui certatim te adamant, uicissim salutant,
aceruatimque intuentur. Quibus & ego quidem excitatus perni-
citer accurro, amorēque hunc, qui cum diutina euisceratiōe
præcordia nostra populabundus concremauit, hisce nostris li-
teris qualibuscumque significanter (ut arbitramur) ostento, qui-
bus me tibi coniunctissimum fore existimo, cum non dedigna-
ris ini etiam subsellii literatores familiariter in albo tuo cōscri-
bere. Quod si tuo tuorumque consortio adscribor, optime cum
Gerbellio actū esse asseueranter affirmo, siquidem non morta-
lem me sed immortalitate donatum haud incuriose iudicatu-
rus. Quod reliquū superest reuerendissime pater, quicquid id
est quod sub incude tua nunc elegatissima frabrefit & bractea
tur, sic quaeso ut & ego qui tuus sum, qui me totū tuæ sectæ con-
secro, sciam: uel quod nouum hunc tuum consecraneum & mi-
litem scire magnopere desyderas perscribe. Tuas enim literas

desyderanter expecto, quas, nimirum ea qua doctissimorum scripta ueneratione excipere soleo, osculabundus aeterna cedro, perpetuisq; hederis sempiternaq; blanditer exornabo. Vale te uerendissime pater, & me inter tuos dignanter adnumera. Ex Colonia quarto Idus Iunii. Anno Domini 1597.

IOANNES TRITE. ABBAS S. IACOBI
Herbipolensis, quondam Spanhemensis, Nicolao Gerbelli
Phorcensi salutem.

Amdudum acceptis literis tuis Gerbelli optime, simul ac uotis respondere ut par erat animo statui, quo confidentia de me tuae non frustreris effectu, tantoq; fieret amicitiae nostrae gratiores, quanto citius coaluissent. Quod uero tatisper distuli, non te propterea uel neglectum existimare debetis a me, uel contemptum, dabisque ultro neus tarditati ueniam, si periculaueris ex amissis inexcusabiles hierodulorum occupationes. Oportebat etiam spontaneum adesse tabellarium, qui nostras ad te deferret literulas, ne petronibus traditae medio itinere periret. Oras in primis te nostris adscribamus amicis, rem certe non difficile postulans, quando bonarum literarum studiosos omnes inter fratres nobis atque charissimos habere semper fuerit iucundissimum. Tenebriones uero & diuitiarum auarissimos incubones in amicitiam nostri nunquam admittere consueuimus, propterea quod bonorum obnitetur studiis, & hinc contra uiros doctos & eruditos semper ipsis sit familiare. Te autem studiose Gerbelli, quae ornatissima tuae literae doctum & panaretum declarant, in amicitiam nostram (tacet si medioximi sumus) obuiis manibus libere accipimus, si demum & charitatem inuiolabili constantia pollicemur. Quauis in nostri aestimatione uehementer, fama deceptus, erraueris, quod pace tua dixerim, cum laudes tuae nostra procul nimis excedant merita; integritate tamen animi erga nos tui qua decet beneuolentia

lencia acceptamus. Scio enim q̄ non imitaris uanissimos illos palpones, qui cū laudare quēpiā uidētur decipiūt, cōficta mentientes præconia, propterea q̄ nō hominē ipsum, sed dona sequuntur & munera. Tu etsi amore laudaueris, cuius iudicia cæca, famæ credidisti fallaci, longe tamē defuit mētiendi animus ac decipiendi uoluntas. Sed cōtueare si literarum tuarū uerax sum paraphrastes, ut rectæ opinionis tuæ sentētiam me apprehendisse intelligas. Intemerata sunt ueritatis testimonia, quia rem satis enodem & manifestā mēte concepisti, ut menceps habeatur potius q̄ sani capitis, qui clarissimorum in palæstralite raria hominum negauerit amicitiam esse immortalē. Omnia enim gloriose facta priorū, cum suis iamdudum interissent authoribus, si monumētis non fuissent amicorū scribentium immortalitati donata. Quocirca felices illos iudicauit antiquitas, qui ingenio, sapiētia, uel fortitudine memoratu digna facientes ea incidissent tempora, quibus copia esset eruditissimorum clarissimorumq̄ uitorum, quorum amicitia perurgēte quicquid uideretur laudandum, literarum firmamento reciperet immortalitatem. Recte igitur amicitia clarorum & in re literaria nominatissimorum hominum immortalitatem tibi polliceris: quoniam sicut astra cœli chofuscantibus radiis micant illuminata per statanum in circuitu solem, ita quicunq̄ illustrioribus in scriptura uiris per amicitiam coniuncti sunt, immortalitatis lumine frequenter apud posteritatem illustrati permanent gloriosi. Ad amicos docti bona & honesta scriptitant omnes, eorūque & nomen & famam immortalia facere non secus ac seipfos apud omnem posteritatem consueuerūt. Inimicum uero & in obscuro latitantem, nemo unquam scriptis immortalitati donauit. Ego autem mi Gerbelli, tamet si nec eruditum me sciam nec immortalitatis largitorem, sed

Amicitia doctorū uitorū immortalitate constat.

Similitudo elegans.

medioxime studiosum, pro uiribus tamen curabo, ne te inisse nobiscum amicitiam pœniteat. Quid incude iam fabrefiat sub nostra tibi padamus efflagitas. Rurestrem tractamus camœnâ, nostrôq; musam proposito cōuenientem quantum reiectanea permittunt intercinimus. De sancto Christotrepho Ioseph librum mediocre absoluius. Nepiachum quoq; Annalium nostrorū ab hora natiuitatis in hunc diem perduximus. Opus magnum librorum duodecim de dæmonibus ad preces amicorum inchoauimus, in quo decreuimus omnes magorum pphanas destruere artes in genere simul & in specie, earumq; causas, inuētores, libros, modos, & deceptiones nominatim & pprie taxare. Inter hæc quoq; nouo inuēto Steganographiæ nauimus operâ, quod in lucē ædere necdū pollicemur, nebuloſâ malignitate deterriti. Dicebat quidâ: Qui facit quod nemo miratur omnes. Iam uero dicēdum. Qui facit nouū, detrahunt omnes. Maneat ergo sepultum, quod tēpore incongruo culpatur repertū. Vale & nos ama. Ex Herbipoli decima sexta die mensis Iulii. Anno Christianorum 1507.

IOAN. TRIT. ABBAS S. IACOBI HERBIPOLENSIS, quōdam Spanhemensis, Conrado Celti Protutio poëta laureato fratri & amico charissimo salutem.

 Peraueram frater ex Augustiburgio te uenturum ad nos, quo tibi omnē rerum mearum historiâ enodassem, ne tu aut falsa pro ueris admiseris de nobis, aut fortunarum amici uideare ignarus. Quoniam uero iter tuū deflexisti rursus in Austriam, literis id facere quod uerbis paraueram cōpulsus sum. Proinde satis oportune mihi nepos iste tuus ex sorore Nicolaus Vuilandt occurrit, per quem eorum quæ circa me transacta sunt noticiam adsequaris. Anno Christianorum

Liber de natiuitate Christi Ioseph. Opus Annalium. Opus magnum de dæmonibus. Opus Steganographiæ.

Christianorum quarto & quingentesimo supra millesimum, Rex *Bellum Bava-*
 noster serenissimus Romanorum Maximilianus, auxilio mul- *ricum Anno*
 torum principum, rebus bellum atrocissimum indixit Pala- *1504.*
 tinis, ingressiq; (Rhenus apud Moguntiam trasmisso) Nagau-
 um Hassones cum Vuedresis, omnia circa Alcennam Gavi-
 oppidum & Stauronesum sub ditione Palatini & ducis Cyno-
 notorum inuenta rapuerunt, ecclesiis, castellis, & uiculis, nisi
 redimerentur auro multo, incensis atq; destructis. Unus oim
 in principem clementissimum Palatinum furor & incredibilis
 hirritus, qui nomen & memoriam eius inferni tenebris operi-
 te putabant. Hassonum metu, & eorum qui nobiserant uicini
 Melantagorum pauore ac minis exterritus, monasterium meum,
 quod imperio ipsius Palatini ac ducis Cynonotorum æqua
 subiacet potestate, exire compulsus sum, propterea q; Alexan-
 der filius Melantagi, qui iam diu uitæ munia peregit, datis iam
 tum Hassombus dextris auxilia ferret, cuncta deuastans Pala-
 tinensium rura, nec ætati parceret nec religioni, mihiq; in pri-
 mis odio Illustrissimi principis Comitis Budoriani exbalista-
 tiones pararat. Stauronesum ergo me cõtuli, ubi duabus & ui-
 ginti hebdomadibus remansi, eatenus namq; furor & insania
 Spaticorum durauit Hassonum. Interea dum hæc agerentur,
 duo ex monachis meis, Melantius Remitius Prior, & Pingio-
 nita Ioannes, cum petronibus donatis nonnullis, Cynonoto-
 rum fauere partibus iam dudum assueti, primum occulto, ac
 demum recluso me odio pulsare occoeperunt. Ducem in primis
 Transsylvanum, qui Cynonotis rurestribus imperat, mihi red-
 diderunt infensum, multa confingentes, quorum excipium in-
 summa, q; me Palatinis rebus optime semper doluere fauen-
 tem. Reliqua uero excogitata & e mentita fuerunt omnia. An-
 no de hinc altero, qui fuit quintus Christianorum supra quin-

gentesimum atq; millesimum, prima die mensis Aprilis Budorim accitus mandato principis me contuli, ratione monasterii Lymphurgensis per nefandos Palatini hostes funditus exusti, ubi me aliquandiu necessario existente, Cynonoti iussu Ducis inuasere cœnobium, captisq; familia quibusdam in odiũ mei, ecclesiasticam libertatem ausu temerario uiolarunt. Hæc cum mihi Budorim denunciata fuissent, satis profecto displicuerunt, habitog; amicorum consilio reditum ad cœnobium meum differre statui, donec malefactionis tantæ condigna sequeretur expiatio. Mansi ergo Budoris & Neometis mensibus tribus usq; ad conuentum principum cum maiestate Regia apud Coloniam Agrippinam, quò per Ioachim Marchionem Brandenburgensem Principem Electorem ad caput Iulii euocatus descendi, remoratus & ibi hebdomadibus quinq;. Inde uero ad ipsius Illustrissimi principis instantiam Marchiam post eum intraui. Reuersus tandem post nouem menses in patriam, manifeste cognoui omnium malorum autores memoratos extitisse monachos, unà cum Moguntino abbate, qui non satis bene rebus fauebant meis, propterea quòd sunt literarum otores, & sanctarum scripturarum penitus ignari. Intellegens itaq; non satis mihi fore tutum, conuersari iam deinceps cum æmulis & nebulonibus Cynonotis, ad alia me transferre loca tutiora decreui. Abbatiam ergo istam sancti Iacobi Herbipolensem, oblatam mihi per Dominum Laurentium Reuerendissimum, præfulem, quintadecima die mensis nouissimi Octobris pauper pauperem accepi, & postea Spanhemensem cum suis ingratisimis monachis uoluntate spontanea resignaui. Valeant nunc tenebriones & æmuli, quibus stadia nostra sancta non placuerunt, & nos cum Psalmista læti cantabimus: Laqueus inutilium occupationum contritus est, &

Psal. 125.

nos libe

nos liberati sumus. Neque enim facti me poenitet, quia locum adeptus quietum, iam primū mihi uideor philosophandi nancisci exordium. Bibliothecam integram dimisi in Spanheim, cuius non magnifacio iacturam, cum iam tandē sine illa philosophari magna ex parte didicerim. Prouisurus mihi uitae necessaria quo ad uiuerem Illustrissimus Princeps fuerat Palatinus, nec minus praefatus Marchio Brandenburgensis si uoluissē, sed conuersari inter aulicos palpones mihi non placuit. Elegi proinde pauper habitare in cœnobio, magis quā diues conuersari praeter monasticā regulam in saeculo. Habes nunc amantissime frater calamitatis meae historiā in sumuario conscriptam, cuius lectione agnoscas hominibus nō temere fidendum. Hæc mihi fecerunt qui uidebantur amici: in patrem hæc filii perpetrarunt. Sed uereor ne malum quod mihi paraerunt, ipsis occurrat in foribus, cadantque in foueam quam fecerunt. Abbatiam uero meam Spanhemensem Prior Melantius adeptus est, in qua sine dubio iniuriarum mihi factarum partem recepturus, quā merito suo praeparauit. Vigilius noster, Mœcenas philosophorum, canonicatum Vuormatiensem obtinuit, sed clero nondum ad ciuitatem reuerso Budorise continet. Vale ac sapius ad me da literas. Iterum uale. Ex Herbipoli prima diemensis Iulij. Anno Christianorum 1507.

REVERENDO IN CHRISTO PATRI
 Domini Ioanni Tritemio, abbati sancti Iacobi Herbipolensi maiori & amico suo praecipuo, Bilibaldus Pyrckenheimer salutem plurimam dicit.

Binas à te, pater reuerēde ac obseruandis, accepi lras quibus huc usque nil respondi, cū negociis tū absentia mea impedit. Mādatoque tū tuoque memor cū nup Augustā uenisse, tuas ultimas Celti nostro legēdas tradidi. Ille uero, ut tui studiosus est, quā plurimū aliuscas monstrauit, qui oēs

grauiter tulerūt aduersam tuā fortunā, quā etiā antehac audierant. Nā penitus aliqua calamitate indignū te putāt. Sed ut tu met optime nosti, fortiter nobis quicquid acciderit ferendū est.

Boni semper
à malis perse-
quuntur.

Ἐβελιον ἦ οὐδὲν ἐν ἔφθ βίῳ δικεῖ πέλειν

Scimus em̄ fermè oēs, magnos ac bonos uiros omni auro à malis persequutos fuisse. Quapropter & tu in dño cōfide, qui dat & eripit, extollit & deprimat, affligit & rursus solat. Nō em̄ secundis rebus dignus est qui aduersas ferre nō potest. Sic em̄ sapiens à stulto discernitur, cum magno animo aduersitates tolerare nouit. Tu igitur.

Νίκα λογιζομῶ τὴν παρούσθην συμφορὰν.

Ἀνδρὸς ἦ προσωπίηοντα γενναίως φέρειν.

καί.

εἰδὼν χαίω

Δ.

Quapropter non desperandum, sed potius confidendum ac sperandum, & ut Corydon apud Theocritum ait.

θαρσύνε καὶ φίλεβ' ἄττε τάχ' ἀυσιον ἔσεται ἄμεινον

ἐλπίδου ἐν ζωῶσιν, ἀνέλπιστοι δὲ θανόντες.

χ' ὡς ζεὺς ἄλλοκα μὴ πέλει ἀθελος, ἄλλοκα δ' ἕει.

Sed de his satis. Quid em̄ sus Mineruā docebit? Ad ré igit̄ ueniamus. Celtis uero ac p̄cipue Peutingerus me rogat̄ ut ad te scriberē, & intelligeē an tibianimus esset (habito stipendio à Serenissimo Rege nostro) Augustā te cōferendi: se em̄ operā daturus, ut tibi honesta offerat cōditio. Offerūt & domū & alia q̄ plura, quibus habitis ociose philosophari possis, p̄cul ab omni strepitu. Tuū igit̄ cōsiderare erit, quid tibi faciendū sit: deinde me certiozem reddere, ut amicis hac de re scribere possim. Tibi uero persuade, oīa q̄ in ré tuā sunt me enixe curaturum. Vale & me tibi deditissimum ama. Ex Nureberga ca lendis Iulij Anno Dñi millesimo quingentesimo septimo.

Ioannes

IOANNES TRITEMIUS ABBAS MO-
nasterii sancti Iacobi in suburbio ciuitatis Herbipolésis,
Bilibaldo Pyrckenheymer Nurenbergensium
Senatori atq; patritio Salutem.

Iteras tuas Bilibalde mi magnifice, consolatione ac
eruditioe plenas, nō sine magna animi uoluptate sa-
pius relegere mihi fuit dulcissimum, in quibus & tuā
παραμυθία, & amicorum planè intellexi communem atq; syn-
ceram erga me compulsionē. Tibi ergo in primis Clarissime
uir, nec minus amicis omnibus, gratias habeo & ago immorta-
les, & si qua mihi dabitur referēdi facultas uoluntarium me pa-
ratissimūmq; exhibere curabo. Ego tuam admonitionem li-
benter amplector, qua me ad tolerantiam pulchre ac modestū
sine hortaris. Omnia in me citra demeritum patrata iam ante
hac Deo cōmisi, neq; uindictam quærere statui, sciens ὅτι συγ-
νώσκει πρὸς πινὰ χρόνον ὁ συγγνώμων Θεός, οὐ μὴν αἰεὶ. Οὐδεμίαν
ἐλάττωσιν ἔπιτομήν πένονθεν ἢ χερὶ κτείσ. Quam serui-
erim ingratis monachis, exbalistatus iam satis mihi uideor ex-
pertus. ἀλλὰ μὴν δίκαιος ὁ Θεός οὐδέν ἀμάρτημα μάλλον κέ-
λάζει ἢ μισῶ, ἢ τλω ἀχρεσίαν αὐτήν. Nam etsi noueram opti-
me dictum à sapientibus: quoniā τῶν πάντων ὄσι πραγμάτων ἀλ-
λοίωσις καὶ μεταβολή, ignarus tamen futurorū cum Isocrate:
πάν μέλλον ἀόρατον, semper meliora sperabam, donec subito
scire cōpulsus sum experientia docente: quoniam οὐδὲν βέβαιον
ἐν ἀνθρώποις. Vnde & pulchre dixit Hildebertus Gallorum Thu-
ronis Archiepiscopus.

Cuncta sub ancipiti pendent mortalia casu 66

Et spondent propria mobilitate fugam. 66

Quicquid habes hodie, cras te fortasse relinquet, 66

Aut modo dum loqueris desinit esse tuum. 66

2. Timot. 3.

Sed est prouidentia sempiterna in cœlis, cui omnia subiiciuntur inferiora, quæ iusto restoque iudicio moderatur uniuersa, quam laudare, benedicere, & glorificare semper & ubique debemus, ab ipsa creati, saluati, & beatificandi, non minus in aduersis quam in prosperis atq; secundis ex purissimis mentibus gratias agentes. Est enim mihi salutis argumētum & spes non modica superuenturæ miserationis Dei, insignem prauorum præcessisse persecutionem, sancto dicente $\chi\rho\iota\sigma\tau\omicron\phi\iota\lambda\omega$: Quoniam omnes qui pie uiuere cupiūt in Christo persecutionem patientur. Celsi finibus malorum, ne mihi relinqueretur occasio uindicandi, néue hirritum audire diutius me contingeret tenebrionum, quibus nihil eruditione grauius, nihil dulcius ignauia, nihil familiarius esse quam inuidia consuevit. Valeant in melius commutandi cum ille uoluerit, qui iudex est omnium, in cuius arbitrio illatas mihi contumelias collocaui. Conditionem per Celtem & Peutingerum mihi propositam, ut literæ tuæ significabāt, cum sim monachus & regularis disciplinæ professor non conuenit acceptare, maxime autem propterea, ne dominū Reuerendissimum episcopū meū Herbipolensem eiusque de me expectationē, fidem, & cōfidentiam uiderer decepisse. Præfecit enim me pauperi huic monasterio, spem de me gerens singularem, gratiose prosequitur, & clementissime fouet. Oportet me tanti principis non esse ingratum beneficiis: nec decet meam religionem extra cœnobium in urbibus habere domicilium. Nam si principum uiuere stipendiis uoluissē, non utique conuersari istic in paupertate fuisset necessarium. Plures enim sunt qui larga me prouisione susciperent cum honore procurandum. Sed nūquam induci poteram, ut aulicis me palponibus paterer coniūgi, uentante id non minus philosophia quam religione, quam in

tumultu

tumultu aulico illasam conseruare nescio si quis potuerit unquam. Ad literas natus sum, quarum frequens studium tumultus horret aulicos: solitudinem diligit, & publicum detestatur in urbe confessum. Inops rerum & pauper hic uiuo, diuitias quæ nunquam amaui, sciens prudenter Senecam præmonuisse discipulum: quoniam studiis & diuitiis pariter uacare non possit. Et scriptum esse in Euangelio: οὐ δύνασθε θεῷ Ἀσλευεῖν ἢ μαμωνᾶ: non potestis Deo seruire atq; diuitiis. Pulchrum est illud distichon, quod Theognis poëta cecinit.

Οὐκ ἐθέλω πλοστῆρ, οὐκ εὐχόμεαι, ἀλλὰ μοι εἶη
 ζῆν ἀπὸ τῶν ὀλίγων μηδ' ἐμ' ἔχον πικρόν.

Conditione igitur & sorte mea contentus diuitias non quero: seruire principibus sicuti proposito meo est contrarium, ita nunquam placuit uoluntati: habens iuxta sententiam diui Christophili Pauli uictum & amictum, his uolo esse contentus. Gratias tamen ago uiris illis amicis Celti & Peutingero quantas possum ingentes, qui pro me curam habentes meæ consulere paupertati & desolationi non contemnunt. Reddat illis omnipotens Deus gratiam & misericordiam in tempore oportuno, quoniam me pauperem non despexerunt amicum. Tibi quoque uir magnifice gratias habeo immortales pro tua in me humanitate, beneuolentia, & charitate, qui nullius apud te sum meriti, neque ad referendas gratias idoneus. Quicquid tamen sum, quicquid possum & ualeo, id omne tuo imperio semper debet esse subiectum. A micis munificentissimisq; uiris Peutingero & Celti rescripturus meo nomine gratias agito. Vale ex Herbipoli decima octaua die mensis Iulii. Anno Christianorum millesimo quingentesimo septimo.

EPISTOLAE FAMILIARES. 284

IOANNES TRITEMIVS ABBAS COE
nobii sancti Iacobi in suburbio Herbipolensi Georgio
de Rotenburgio medicinae doctori clariss. S.

CVM anno proxime transacto de Marchia Branden-
burgensi reuersurus ad Rhenu iter meum per Erpfur-
diam direxissem, inquisitionem tui uir clarissime fe-
ci diligentissimam, cupiens te uidere & alloqui, ob ueterem no-
ticia & charitate, memor beneuolentiae & humanitatis tuae mihi
quondam in monte diui Petri per te filiosque tuos, magni adolescen-
tes ingenii, coram tota congregatione patrum honorifice exhibi-
tae, pro qua tibi gratum sum quam diu memorandi mihi uirtus affue-
rit. Quasi uero autem & non inueni, quoniam in ciuitate non eras. Triduo igitur
eum desiderio tuum praestolatus aduentum, cum uenires minime,
tristis abcessi. Magno enim tui tenebar desiderio. Et sapienter
quidem dare literas ad te uolui, sed certum & fidelis semper mihi
defuit, qui eas perferret tabellarius. Hodie tandem uolente Do-
mino Iesu Iator istarum presbyter & gymnosophista Erpfur-
diensis oportunè satis occurrit, per quem satisfacere desiderio
meo. Itaque inexputabiles tibi scribo salutes, amorem erga te
meum tibi ut possim significo, firmamque & esse & permanere
perpetuo ueterem amicitiam nostram concupisco. Quod super-
est rerum nostrarum infortunium ac mutationem infirmi status
nostri, & quaecumque nobis obuiauerunt aduersa, te credimus ex ad-
bante sancti Petri cognouisse. Contumeliam & grauem iniuriam
passus sum à monachis meis in Spanheim, & quibusdam nebu-
lonibus adhaerentibus illis, quibus adeo in displicentiam & loci
& gentis prouocatus est animus, ut in nauseam procederet in-
dignatio: ex illaque deinceps horror mihi coenobii mei nascere
tur, qui in tantum cum tempore praeualuit, ut mihi tandem omnino
persuaserit monachos ingratos deserere, & mihi ubicumque po-
tuissim

tuiffem cum honestate prouidere. Interea offertur mihi à Reuerendissimo patre Domino Laurentio Episcopo Herbipolensi, abbatia S. Iacobi pauperrima, sed quieta, studiisq; meis satis conueniens & cōgrua, quam pacis & tranquillitatis amore suscipiens, Spanhemensem cū Spaticis persecutoribus spontanea uoluntate resignaui, Annis tribus & uiginti maximos in abbatia Spanhemensi labores pertuli, pro quibus inuidiā recepi a mulox, quox cedere temeritati satius duxi, q̄ ex cohabitatione cōtinua pniciosam tolerare uesaniā. Duorū miliū reliqui uolumina, uetusta, per ciosa, atq; rarissima, quæ studio incredibili & amore ad Spanheim ego comportauī in tempore praesidentia meæ nō sine impensis & laboribus multis, in omni uarietate scripturarum, scripta cōplura, impressa etiam multa, Græca, Latina, simul atq; Hebraica, quorum ante me ibi nullum fuit. Fractum animum fateor meum, tantam librorum supellestem monachis indoctis ex affe contigisse & ingratissimam, quem totū redderem sibi mortis me oportebat reuocare imaginem. Cœpi experiētiā in mortis in uita, & necessarium cū uoluntario quadam arte pigmentaria contemperari, ut alterum in alterius transiret naturam. Paulatim itaq; cœpit quasi menceps deferuescere dolor, raptusq; ad praesentia, dicere cū sancto Hiob: Nudus egressus sum de utero matris meæ, nudis que reuertar in terrā unde progenitus sum. Et illud Diui Christophili Pauli: Nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium quia nec auferre quid possumus. Praecipuum ergo inter omnia quæ huius mundi sunt, quo propter ultimum finem delectari solebam ipsa bibliotheca fuit, quā pacis amore contentare quidem necessariū fuit, animo licet amara separatio, qui scripturarum in rebus aduersis familiari consolatione uti consuevit. Euici tamen auxilio Dei hanc mentis intolerantiam,

Cap. vi
1. Timo. 6.

faciens de necessitate uirtutem, ut summo liberius intenderem bono, quod nemo recte cum socio amauerit unquam. Lator sanè inutilibus me curis terrenarum occupationū in uita tandem exemptum, quo mihi deinceps liceat quietius sub tranquillitate philosophari. Consilium diui Ambrosii libenter secutus sum dicentis: Melius est emigrare cum gratia, quam cum iurgio residere. Locus autem in quo maneo exilis & pauperimus est, in ædificiis quoq; & structuris magna est parteru inofus. Sed uerbum me consolatur uiri sapientis qui dicit: quoniā melius est parū cum iusticia q̄ multi fructus cum iniquitate. Diuitias enim sicut non habui, ita nunquam amaui: medio critate contentus sum: omne extremū excedens atq; duritia plenum. Sed de his satis. Scire quā maxime cupio quomodo ualeas, quid agant ingeniosi filii, quos ante plures annos cum adhuc essent adolescentuli perorantes audiui, quo usq; discendo profecerint, & quid in Athenæo profiteantur. Existimo enim ætate illos euasisse doctissimos, qui in puericia adhuc ingenio tam mirando floruerunt. Ad tuas proculdubio laudes eruditio filiorum accedit, qui uirtutibus illos instituit auitis, patris optimi in moribus, & præceptoris eruditissimi in doctrinis & philosophia functus officio. Deus omnipotens per suam clementissimam pietatem in filiorum tuorum sapientia, prosperitate & incolumitate, incundum te facere atq; felicem conseruare dignetur in æuum, memorem nostri. Ex Herbipoli 20. Iulii. Anno Christi 1507.

IOANNES TRITEMIUS ABBAS S. IACO

bi apostoli maioris in suburbio ciuitatis Herbipolensis,
Ioanni Gotfridi Mandalensis ecclesiæ uigilantissimo pastori salutem & charitatem.

Quotiescunq;

Proverb. 15.

Votiescunq; mihi præbetur occasio, me continere si-
cut nõ debeat, ita nec possum, quo minus scribam
ad te amicum mihi uere charissimum, certiozem te
facturus conditionum mearum. Dulcissimum plane mihi est
& tuas crebro uidere literas, & meas frequētius dare ad te. Red-
didit mihi nuper epistolam tuam magister Iacobus Tritemius
frater meus, cū à Treuiri per Spanheim iter dirigeret ad nos,
in qua me procul deploras absentem, teq; uehementer prote-
statis afflictum in animo tuo, propterea quòd abbatia Spanhe-
mensi proflus renunciaui. Nec te solum pro mea resignatione
turbatum asseris & mente deiectum, sed omnes quoq; in circui-
tu sacerdotes lamentabiliter contristatos, quòd locum dese-
rui meum, & in exteris discessi nationes. Factum est matura cõ-
sultatione amicorum, neq; enim me pœnitet, neq; si pœnite-
ret poterit reuocari. Gratias tibi ago, cunctis quoq; amicis, qui
meas doletis iniurias. Non memouebit pœnitentia Ducis,
nec propterea pœnitebit Spanhemensi renunciauisse cœno-
bio, si ille forsitan optaret non intulisse contumeliam. Satius
enim mihi est uitam in pace mentis agere, quàm sub captiuo
principe continuis turbationum fluctibus agitari. Neque
huius assumpti per me cœnobii paupertatem ualde ponde-
ro, qui & in Spanheim me pauperrimum semper uixisse scio.
Veruntamen quantum ad mediocritatem omnibus neces-
sariis corpori, tam pro me quàm pro his qui uersant mecum
sufficenter prouisus sum, & amplius non requiro. Nemo em̄
tam facile contemnere diuitias potest, q̄ is qui semper in me-
diocritate uixit. Mihi quidē ut Christiano philosopho simul
& monacho ditissimus est animus, qui semper fui mea sorte
contentus, & nunquam diuitias non habitas aut amaui, aut
habere concupiui. Quòd æmuli mei me post discessum à

Spanheim, Episcopis & Principibus arbitrantur ignotum, nihili pendo, nec opus est illos nostras si quæ fuerint secundas nosse fortunas, ne maiore ob inde tabescant inuidia. Tu uero qui paci & tranquillitati congaudere soles amici, quæ aliter res se se habeant nostræ ab æmuloꝝ iudicio, relatione huius fratris, qui has literulas tibi tradidit meas, plenissime intelliges. Non enim curandi sunt æmuli, nec inuidia illorum reſtitudinem a nimi mei commouebit. Quod officiales principum & in circuitu uicini, monachos propter me detestantur Spanhemenses, sicuti nihil mihi conducit ita nec placet. Satis enim intelligo hanc hominum auersionem non mediocriter pauperi nocituram cœnobio, cuius inopiæ maxime compatior, & Deum oro continue, ut ei clementer prouidere in suis necessitatibus dignetur. Te etiam, quoniam uicinus es loco, qua possum charitate moneo, rogo & exhortor, quatenus non magni pendas iniurias filiorum, quas patri intulere non merenti, sed locum potius Deo & sancto dicatum Martino adtende, & quoties uideris illos inopia deprimi, quantum poteris auxilium Dei amore importare non negligas. Satis enim afflicti sunt, & graues temeritatis suæ pœnas dederunt. Abbas institutus est qui abbatiam concupiuit, qui resignationis meæ causa non ultima fuit, cuius ordinationem non omnibus placuisse audiui. Timeo autem uehementer, deus omnipotens ut frustra, quoniam sicuti me pastorem & abbatem suum in occulto persecutus est, ita permitte Deo qui iustus est, ipse quandoque a suis subditis manifesta persecutionem patietur. Omnia quæ circa me geruntur, ex laetoris relatione si uolueris per amplius intelliges. Vale memor nostri in tuis ad Deum orationibus. Ex Herbipoli uicesima septima die mensis Iulii. Anno Christianorum millesimo quingentesimo septimo.

Ioannes Trite.

IOAN. TRIT. ABBAS MONASTERII
 diui Iacobi Herbipolensis, Iacobo Vuimpfelingo Sele-
 stadiensi amico unico atq; charissimo Salutem.

Literas ex Argentina quas duodecima die mensis Iu-
 lii emisisti ad me, eiusdem die uicesima secunda rece-
 pi. Eas uero quas te ante hac dedisse scribis, necdū
 in noticiā mihi peruenerūt. Detulit mihi destinatum à te libel-
 lum, sancto abbati Bernardo inscriptū super septem pœniten-
 tiales Psalmos, Dominus Gaspar episcopus Bethleēmitanus,
 Reuerendissimi præfulis nostri generalis in pontificalibus ui-
 carius. Is autē qui mihi literas tuas exhibuit memoratas, simul
 tuo nomine tradidit libellos duos Argentinæ nuper impres-
 sos, alterū Vuilhelmi episcopi Parisiensis de collatione & plu-
 ralitate beneficiorū: Alterum Alberti Magni Ratisponensis
 episcopi de feruore charitatis, quos me animo suscepisse gratif-
 simo non dubitaueris. Tribulationibus quas pateris ex corde
 fidelissimo cōpatior, & si quid me posse pro tua pace existimas,
 facciam, moxq; paratum ad omnia inuenies. Confide in Do-
 mino Iesu, & ambula firmiter in uia ueritatis, & ipsa ueritas te li-
 berabit. Vnū hoc solum te moneo, prōptulus ne sis in antea
 negociis & rebus te occupare claustraliū: quia quod extra te ac-
 conditionē status tui, nihil ad te. Quid enim ad te Augustinus
 cucullatus fuerit an togatus? Scripsisti in libello illo tuo de in-
 tegritate, Bedam nō fuisse monachum & plerosq; alios, quos
 ego inter monachos cōputauerim in libro descriptoribus Ec-
 clestasticis, quod nisi mihi deferres amico te facile probaturum
 polliceris. Congrediamur inter nos si placet: quos ego mona-
 chos scripsi & Bedam maxime, tu monachos non extitisse mi-
 nime docebis. Videris mihi nō satis transacti tēporis perlustras-
 se historias, qui Bedam fuisse monachū ignoras. Sed ego tibi

p̄cedum duxi, quē fratrum eremitarum S. Augustini uexa-
 tionibus plus q̄ satis tribulatum intelligo. Scire uis à me an tibi
 locus esse possit cum successore meo in Spanheim, & quis ipse
 sit, quoniam penitus fugere consortia hominum uelis munda-
 norum. Mihi quidē in abbatia Spanhemensi Prioḡ quē noui-
 sti successit, pars nō modica, licet occulta, persecutionis meae.
 Vereor autem te apud illum manendi locum non esse habitu-
 rum, propterea q̄ princeps Cynonotorum uiris parum incli-
 natur literarū studiosis, quod experieris si illo pergas. Mecū autē
 uiuere cupientem te non penitus aspernor, sed hoc suadeo pri-
 mum, ut exploraturus gentem & locum ipse uenias, & si res tibi
 fuerit animo, qua cōditione consequaris effectum consilio tra-
 ctabimus. Ego enim quicquid possum, amore tui libentissime
 facturus sum. Est mihi coenobium pauper & exigū, sed quie-
 tum & philosophantifatis accōmodum, sola me penuria mo-
 lestat librorum, quibus ut nosti in Spanheim eram ditissimus.
 Vale mi Iacobe, eūmq; me esse tibi persuade, qui te deserturus
 sum nunquam. Ex monasterio meo iuxta Herbipolim uicesi-
 ma septima die mensis Iulii. Anno Christianorum 1507

IOAN. TRITE. AB. MONASTERII DIVI
 Iacobi in suburbio ciuitatis Herbipolensis, amantiss. con-
 fratri suo Simoni abbati monasterii Lacensis S.

 Vid est confrater & amice charissime, q̄ miraris me
 abbatiam resignasse Spanhemensem, in qua me cla-
 rum dicis insignemq; extitisse, & multis beatū ami-
 cis? Mirare potius q̄ tanto tempore fraudes & insolentias potui
 sufferre monachorum, Cynonotorūmq; dissimulare quasi ne-
 scirem, insidias. In quartum & uicesimū annum Spanhemensi
 monasterio in multis laboribus & paupertate nō modica præ-
 fui, cūmq; structuris, libris, ornamentis, & multis necessariis re-
 bus,

bus, ut tutemetipse uidisti, illud tandem pulchre ornauiffem, &
 in bonū statum rerū tēporalium reduiffem, bello Imperii su
 perueniēte aduersus Illustriffimū principē Philippū Comitem
 Palatinū Rheni Bauariæq; ducē, ac principē Electorē, sub cui⁹
 defensione monasteriū dignoscit esse constitutū, grauē posses
 sionū, rerūq; suarū ab hostib⁹ iasturā sustinuit. Erāt inter Cyno
 notos qui me rebus Palatini iustiffima ratione fauentē iniuste
 persequēbātur, primū quidē occulte, potētia benigniffimi prin
 cipis metuētes, quē tandē bello Regis imperio deferuescēte hu
 miliatū exhaustūq; uiribus arbitrātes, aperto in me odio saui
 re cœperūt, potioribus ex monachis meis cōsentiētibus. Quæ
 & quanta tum in me excogitauerint mēdacia, tempus iam par
 tim in lucem dedit, reliquum non dubium quantotius dabit.
 Sed causa principalis omniū in me malorum hæc unica fuit,
 quia principem clementiffimū, quem ut debui semper ama
 ui, æmuli mei odio habebāt occulto. Nec soli Cynonotorum
 quidam, sed fratres quoque mei pene omnes unā cum abbate
 ac monachis cœnobii belli mōtani uniuersis. Ego autem ui
 dens contra me præualuiffē improbos locum mutauī, acce
 ptāq; abbatia, in qua nūc dego cum pace, Spanheim simul &
 ingrattiffimis monachis renūciaui. Et forsitan ita Deo placuit
 omnipotētī, cuius, ut diuus ait Hieronymus in Ezechielē, pro
 uidētia omnia gubernātur, & aduersitas nobis ab eo dispēsata,
 quæ putat pœna, medicina est. Quantis subiiciantur miseriis
 claustralium pastores, quātisq; pullent incōmodis, quotidiana
 tumet experiris instantia. Omnia patienter eatenus pro Dei
 amore sustinēda censebā. Subintrāte autē meorū prodicione in
 me, fuerat iam deinceps omnino sine fructu patiētia. Sanctū igitur
 Benedictū ducē monachorū sequutus, monachos, quos in
 duratos pmouere ad saniora nō potui, pacis amator deserui;

Valefanus mente & corpore felix orans pro me. Ex Herbipoli uicesima octaua die mensis Iulii. Anno Christianorum millesimo quingentesimo septimo.

IOANNES TRITEMIUS ABBAS DIVI Iacobi in suburbio Herbipolensi Rogerio Venray Sycambro salutem & sinceram in domino charitatem.

Roma die mensis Augusti literas tuas ad me datas ut apparebat in subscriptione Calēdis Maii per incertum nūcium accepi, in quibus te certa carmina in librum meum de laudibus sanctissimi Ioseph nutritii Saluatoris nostri misisse scribis, quæ ad manus meas minime perueniunt. Post biduū alius quidā comparuit, qui literas mihi exhibuit tuas septimadecima die mēsis Iulii scriptas, quas sibi ab alio nescio quo dicebat esse cōmissas unā cū duobus opusculis tuis, tua manuscriptis, quorū alterū carmine uario quasdam odas cōtinet familiares: alterum uero profaice cōpositum disputationē quandam cōplectitur minualem; nō displicet materia, neq; argumētum ad inuentionū tuarum abhorreo, sed uellem te potioribus operam nauare studiis, quod postulare abs te & tempus uidetur & ætas tua. Quinquagesimum ætatis annum supergressus es, qualia te deinceps iam studia deceāt, maxime tibi cōsiderandum. Alia nos iuuentus monuit, alia iubet rima ri senectus. Sol uitalis nostri roboris uergit ad occasum, & uires corporis quas meridies præbuit, hora paulatim uespertina cōsumit. Animæ iam deinceps assumenda est cura, quæ manet immortalis, fatis cōcessimus carni, pabulo necessario dūtaxat nutriatur a sellis, procul absit lasciuia omnis. Lucubrationes cedant pueriles, & qui uirū præfers ætate, synthemata canos decentia non fabulas amplectere. Sex & triginta supra centū lucubraſti opuscula, & magnū est iudicio meo & laudabile, otii quod

*Selle studiū
quale debeat
esse.*

quod regularis permittit institutio, ad studium conuertisse literarum, ac libris componendis animum potius intendisse, quàm uoluptatibus carnis. Numero tamen nullius sunt pensculanda opuscula sed utilitate, si ad ueram sapientiam erudiant animum, mentem legentis si à terrenis sublatam ad cœlestia erigant, & in diuino amore ueraciter compungant. Orbis iam ubiq; innumerabiles ebullit scriptores, & ut Flaccus ait:

Ad edificationem scribendum est

Scribimus indocti doctiq; poemata passim.

Et

Omnibus libet insanire poetis.

Sed minor pars scribentium ædificationem cogitat animum. Ex cordis abundantia scribimus omnes, easq; cogitationes scribendo literis committimus, quibus occupati sumus. Unde scribere spiritualia & diuini amoris feruorem inducentia non possumus, quia pleni cogitationum mundanarum carnaliumq; pròh pudor æstuiamus. Nemo enim sine fide & charitate Iesu Christi, qui sapientia est Dei patris, ueram & salutarem poterit assequi sapientiam, ut uidelicet spiritualia scribat, qui carnalia & transitoria sapit. Propterea te hortor mi Sycamber, cum scias te religioni monasticæ iuratum, ut sicut in exteriori conuersatione in medio confratrum tuorum sine offensione ambulas, ita contemptis studiis puerilibus, quæ parum conferunt ad animæ salutem, & mentem & calamum ad spiritualia totis uiribus conuertas. Talia rogo posthac ad opuscula, quorum lucubratio Dei in te amorem suauiter augeat, mentemq; legentis in contemptum mundanorum ducat. Cadant iam nunc ludi pueriles, senem non decent carmina poetarum, profaice tibi pro senectutis honore perendum est: tortuosus ludat uersiculis immatura iuuentus, planum nos iter amamus. Quòd si uersificare lubet, iterum dico, nulla senem

debere confingere carmina, p̄ter penthica, forsitan epitaphia mortuorum, nisi talis sit paraphrastes, qui carminū semper habuerit usum, profa uero nunq̄, ut cū Prudentio, Sedulio, Iuuenico, eorūq̄ similibus conuersus ad pœnitentiā mūdianæ arma sapientiæ ad laudes scripturæ cōferat diuinæ. Nulla sanctorum ueterū doctore Hieronymi, Ambrosii, Augustini, Gregorii, Origenis, Ioannis Chryostomi, Basili, Cyrilli, aliorūq̄ cōplurium carmina legimus p̄ter hymnos ad dei laudē cōpositos, & epitaphia paucula mortuorum, quāuis artē illos habuisse nō dubitamus. Cupientes em̄ lucubratiōibus suis animæ prodesse saluti, profa scribere q̄ carmine maluerunt, p̄pterea q̄ sit difficile in oībus quæ scribenda utiliter occurrūt legē seruire metrorū, & hoc genus docendi magis uideret iuuenes decere q̄ senes, rarōq̄ cōtingat quempiā in utroq̄ reperiri perfectū. Rogas ut oīm lucubrationum mearū rationē, titulos & argumenta tibi perscribā, earū maxime quas post æditiōē libri descriptiorib⁹ ecclesiasticis cōposui. Dicis, n. causam te habere honestissimā, qua eorū expetas rationē. Satisfaciā desyderio tuo q̄ primū mihi per ociū licuerit, quod iā fieri nō potuit, & festinante nūcio, & me in aliis occupato. Veldicū amantissimum mei nō dubito, quē non minus amo q̄ amer ab ipso. Herbenū nostrū cōmunē amicū & cōphilosophū integerrimū, quoties oportunitas data fuerit meo noīe saluta, qui oīm bonorū uirotū amicitia dignus est, utpote nō minus sanctimonia uitæ q̄ eruditione literarū insignis. Vale mente & corpore sanus, mei memor ad Deū. Ex monasterio meo S. Iacobi Herbipolis 12. die mensis Augusti Anno Christianorum 1507.

IOAN. TRITE. AB. D. IACOBI HERBIPOLITENSIS, Vuilhelmo Veldico Monapio plebano in Dyrnstein, theologo & mathematico nobis amicissimo salutem.

Literas

S. patres quare
re prosa &
non metro
usū sint.

Iteras tuas amice quas emisisti ad nos quinta die
 mensis Iulii, prima die mensis Augusti cum Roge-
 rianis accepi, quibus per ordinem si potero duxi
 respondendum. Et in primis quidem gratias tibi ago ingen-
 tes pro tua in me benivolentia, qua meæ congaudes tranquil-
 litati, locumque me inuenisse aptum lætatis cum libertate phi-
 losophandi. Gaudeo sane non mediocriter & ipse, quoniam
 Deo miserante laqueus terrenarum occupationum, quo nimi-
 um grauabar in Spanheim contritus est, & ego licet cum ma-
 gna difficultate liberatus sum. In quartum & uicesimum annū
 ut nosti grauissimum hoc onus pastoralis curæ inuitus porta-
 ui, quoniam natus mihi uidebar ad quietem solitudinis ac stu-
 dium scripturarum potius, quàm ad mundi tumultus & iurgia
 rusticorum. Solitudo mihi semper placuit, quam quoties de-
 serere compulsus fueram, minus aptus ad spiritualia toties fie-
 bam. Non enim me fugit sanctum Ioannem dixisse Chryso-
 stomum super Euangeliū Matthæi. Sicut difficile est arbore
 iuxta uiam positam fructus usque ad maturitatem seruare: sic
 difficile est uirum iuxta hunc mundum uiuentem, id est in acti-
 bus mundi, iusticiā immaculatā usque ad finem tenere. Recede
 ergo, inquit, de uia & planta te in loco secreto, ut nec mundus
 tecum habeat aliquid commune, nec tu cum mundo. Diui
 quoque sententia Hieronymi memoriam raro deferebat di-
 centis. Quid desideramus urbium frequentiam, qui de singu-
 laritate censetur? Mihi enim oppidum carcer est, solitudo
 paradifus. Nam ut beatus Augustinus dicit in libro de singu-
 laritate clericorum: Minus uoluptatibus stimulatur, qui non
 est ubi est frequentia uoluptatum, & minus auaritiæ mo-
 lestias patitur, qui diuitias non uidet. Inopia fratrum, &
 magna loci necessitas me curis temporalium rerum sæpius

occupauerunt inuitum, eoque magis, quo mihi nullus in his a-
 derat fidelis & peritus adiutor. Feci tamen omnem quam po-
 tui circa utriusque status reparationem diligentiam, quod stru-
 ctura & alia per me facta docebunt, quousque tandem fratrum
 meorum cum Cynonotis perniciofa in me conspiratio inuo-
 luntariū reddidit, & ad cedendum improbis omnino paratū.
 Mihi proinde uiuere deinceps & sacris scripturis pro uiribus
 statui, mundi que inutiles curas resignare mundanis, quoniam
 hastenus monachis plusquam satis deseruiui ingratis. Huius autē
 cenobii cui nūc praesum indignus, etsi paupertate grauetur,
 nec sollicitudines sunt tantae, nec perniciosae cum rusticis tot
 contentiosae occupationes. Viuo gratia dei mea sorte contea-
 tus, & quanto rebus transitoriis locus est pauperior, tanto me
 pacis & tranquillitatis abundantia existimo ditiozem. Enim-
 uero iuxta consilium sancti Christophili Pauli, uictum habens
 necessarium, quo mortale ad tempus uitae sustentetur corpus
 culum, & uestem Boream coercens, amplius non requiro.
 Orbem terrae marisque & insularum, quae pulchre depictum in
 Vuormatia scribis esse uenalem, me quidem consequi posse
 optarem, sed quadraginta pro illo expendere florenos, nemo
 facile mihi persuadebit. Comparauit enim mihi ante paucos dies
 pro aere modico sphaeram orbis pulchram in quantitate par-
 ua, nuper Argentinae impressam, simul & in magna dispositio-
 ne globum terrae in plano expansum, cum insulis & regionibus
 nouiter ab Americo Vesputio Hispano inuentis in mari
 occidentali ac uersus meridiem ad paralellū ferme decimum,
 cum quibusdam aliis ad eā speculationē pertinentibus. Quod
 autē mones ut huius rei causam Dño meo reuerendissimo pro-
 ponam episcopo, satis quidem facis officio tuo, sed minus mi-
 hi principum pensulare occupationes & negocia ppetua &
 maxima

maxima uideris, q̄ occupatissimis animis ocioforū studia existi-
mas persuadēda. Veteris amicitiae nō dubita sum tenacissim⁹,
& quam semelin te charitatem effudi, nulla unquā terrarū spa-
cia infirmabūt. Vnde quod iubes ut faciam, te quoq; facere ne-
pigeat exhortor & peto. Ita precor uiuamus amici, ut alterius
in altero memoria ualeat apud Deum. Hæc enim ueræ amici-
tiæ causa est, qua nō quærimus aliud q̄ in theosophia parilita-
tem cordium, & ex mutua cohortatione profectum animorū.
Quòd si alter amicorum aliquam sæuētis mundi calamitatē
inciderit, ab altero totis est uiribus consolandus. Si errauerit,
mox ad uiam ueritatis ab amico reuocandus est. Si tepuerit in
studio salutari, excitandus, quia erit uera & iure cōmendabilis
amicitia, si hoc effecerit ad quod est instituta. Et ideo sancti pa-
tres iustissimā esse amicitia legē arbitrati sunt, qua præcipitur
ut nō minus nec plus quisquā amicū suum q̄ seipsum diligat.
Henricum de Bunau diu uita audiui defunctum, sed libros eius
& globum cosmographiæ quē olim cōparauit ex officina tua,
remāsisse apud Saxonix principes, quod tu existimas, non au-
diui. Habet enim superstitē fratrem, cui omnia moriturus confi-
gnauit. Rebus tuis secundis uehemēter congratulor, tibiq; ut
uerus amicus congaudeo, cupiens nihilominus memorem te
esse uersiculorū Hildeberti Thuronēsis Archiepiscopi dicentis:

Cuncta sub ancipiti pendunt mortalia casu

Et spondent propria mobilitate fugam

Quicquid habes hodie, cras te fortasse relinquet

Aut modo dum loqueris definit esse tuum.

Miranda te significas lucubrasse opuscula, ab eo tēpore quo
tecum fui in Dyrnstein, quæ mihi ostensurum te polliceris
cum ad te uenero. Sed cum nulla sit mihi causa ueniēdi ad te,
immo neq; uoluntas quietē interrumpendi meā, bene feceris

& quod maxime decet amicum, si operū tuorum omnium ad me titulos quāprimum dederis, aut certe quod magis cupere, ipsa opuscula, quae lecta per me, uel etiam rescripta tibi fideliter quantotius restituenda polliceor. Miraris forsitan quod me causam ueniendi ad te dixi non habere, sed accipe rationem. Monasterium cui praesum licet indignus, necdum annali capitulo Bursfeldensium patrum dignoscitur subiectū, quod nouiter est reformatū, quapropter officio uisitationis me grauari minime possunt, quemadmodum per annos uiginti continuos non sine graui dispendio meo antea fecerunt. Hinc mihi quiete scendi copia Domino Iesu prouidente conceditur, & nulla uagandi sicut prius occasio praebetur. Et inde est quod causam ueniendi ad te me dixi non habere. Maxime tamē uellem ut mecum esses uel uno die, ostenderem & ego tibi quae mirareris opuscula. Sed uidebimus nos aliquando si uoluerit Dominus Iesus qui omnia potest. Interea quoties oportunitas se nobis obtulerit, literis nos mutuo in amore ipsius cohortemur. Ora pro me frater ad Deum, ut in sua me uia custodiat, omnesque mihi transgressiones meas, quarum non est numerus, propter dolorem amarissimae passionis suae misericorditer indulgeat. Vale. Ex Herbipoli duodecima die mensis Augusti Anno Christianorum millesimo quingentesimo septimo.

IOANNES TRITEMIUS ABBAS MONASTERII diui Iacobi in suburbano ciuitatis Herbipolensis.

M. Matthæo Herbeno amicorum integerrimo salutem D. P.

Locorum distantia facit nimia quod dare ad te literas rarius possum, nec ideo tamē spiritu desinor à te, quāuis corpore tibi longe sum absens, quē in uera charitate Christi semper amauī, & inter amicos primariū constitui.

stitui. Semper itaq; mihi præsens es spiritu, cum te habeam in
 uisceribus fraternæ charitatis. Biennium effluxit quo ultimas
 ex Colonia Agrippina ad te literas dedi, cum quibus miseram
 & exemplar literarum mearum ad Beiseliū cōmunem ami-
 cum, quō certior fieres de his quæ tunc mecum agebantur. In-
 terea nunciorum penuria nihil scripsi ad te, neq; literas tuas uī
 di ullas, quod eadem causa arbitror accidisse. De Colonia so-
 luto conuentu principum, cum serenissimo principe Electro
 re Ioachim Marchiam Brandenburgensem intraui, & cum
 eo mensibus nouem commoratus sum. Verum postea reuer-
 sus Budorim animo & intētionē redeundi ad Spanheim, cum
 fratres meos Melantium priorem, quem nosti maxime, cum
 Cynonotis æmulis meis conspirasse aduersum me manifesto
 cognouissem inditio, mutauī propositum, susceptaq; oblata
 mihi abbatia, in qua nunc dego sancti Iacobi iuxta Herbipo-
 lim, Spanhemēsē cum improbis monachis resignaui. Quid
 enim in medio æmulorum facerem, qui semper uel occultas
 in me, uel apertas inimicitias agerent, ita ut nulla mihi unquā
 posset esse securitas, sed continua suspicio insidiarum utrinq;
 mox oriretur, iuxta dictum Achillis ad Hectorem apud Home-
 rum Iliados. x. italoquentis:

ὡς οὐκ ἔστι λέεςσι καὶ ἀνδράσιν ὄρεϊα πῖσά
 οὐδ' ἄν λυκοῖ τε ἄρνες ὁμόφρονα θυμὸν ἔχουσι
 Ἀλλ' ἀκακά φρονέουσι διαμωδρὲς ἀλλήλοισιν.
 ὡς οὐκ ἔστι ἐμὲ καὶ σὲ φιλέμεθα, &c.

Παράφρασις.

Vt non est leonibus & uiris concordia firma
 Neq; lupi & oues unum animum habent.
 Sed mala meditantur utrinq; ad inuicem
 Sic non erit me & te amari alterutrum.

Interposuerunt patres ordinis nostri uices, nosq; ad mutuam nitebantur reuocare concordiam, mihiq; uiribus totis reditum ad monasterium persuadere tentabant, sed tutum mihi uisum non est, inimicis cōfidere necessitate sua non uoluntate reconciliatis, Pittaci memor sententiæ pulchre monentis: ΜΗΔΕ ΤΟΝ ΕΧΘΡΟΝ ΦΙΛΟΝ ΗΓΩ. Hoc est: Neq; inimicum amicū tibi existima.

Et Menander.

λόγῳ παρ' ἐχθροῦ μή ποθ' ἠγύσῃ φίλον

Id est.

Sermonem ab inimico nunquam putabis amicū. Cessi ergo inuidiæ & amulationi satis oportune, nec me poenitet, quietem bonam & pacem Deo fauente cōsecutum, ubi liberior iam deinceps mihi metipsum liceat esse intentū. Semper enim tumultuarias mundi occupationes odiui, magis autē & loci solitudinem & mentis tranquillitatē amaui, usq; ad inuidiam quorūdam, quod ipse non ignoras, qui non paucis diebus mecum Græcarum literarum amore in Spanhemensi monasterio dudum conuersatus es, morēsq; tam meos q̄ fratrum meorum satis peruidisti. Sed missa faciā hæc: amicorum tibi condiciones exponam potius, quoniam per libenter scire te non dubito. Ioannes Damius qui Græcas literas tecū à me olim didicit in monasterio Spanhemensi, præpositus est monialium in Nouiburgio prope Heidelbergam, & rebus immerfus caducis penè studium literarum omne postposuit. Rogerius noster Sycamber suo more librificat ac foetus p̄ducit innumeros, ita ut uel solos titulos recensere mihi sit tædiosum singulorum quæ lucubrauit opusculorum. Absoluit enim, ut suo utar uerbo, centū triginta sex lucubrationum suarum opuscula in codicibus quatuor, & nec hodie scribere cessat. Iacobus Vuimpfelingus Argentinae est, grauem à fratribus eremitis diui Augustini sustinens persecutionem

secutionem, propterea q̄ in quodam opere suo de integritate
 pranotato, scripsit ipsum Augustinum nō extitisse monachū
 siue cucullatū. Compatior homini penē ultra uires molestiā
 ferenti, cuius nobile ingenium iam senescentis ad iurgia com-
 pellitur iūstitarum. Nam in propria persona citari illum ad se-
 dem apostolicam procurarunt, cuius apologiam in centū uer-
 siculos æditam cum literis meis ad te misi, ut excusationem ui-
 ri intelligas. Sebastianus Brant adhuc Argentinæ uiuit publi-
 cosenatus stipendio conductus. Ioannes Nutius monachus il-
 le Spanhemensis, qui nunquam in coniurationem prauorum
 aduersum me consensit, mortuus est, pro cuius anima ut inter-
 cedas apud Deum, te etiam atque etiam rogo. Mihi uero
 in abbacia Spanhemensi successit prior Melantius, quem no-
 sti, qui non satis pastori suo fidelis extitit. Non imputet illi
 Deus, quoniam inscius forsitan seductus est. Vale sanus & in
 columis Nestoreos in annos memor nostri ad Deum. Ex Her-
 bipoli 16. die mensis Augusti. Anno Christianorum 1507.

*Vuimpfelin
 gi persecu-
 tio ab eremi-
 tis Augusti.*

IOAN. TRITE. AB. MONASTERII D. IA
 cobi Herbipolensis Ioanni Capellerio mathematico
 Parisiensi Salutem.

CRebrius ad te literas darē, eruditifs. Ioannes, si mihi
 nō deesset copia nūciorū. Nō te latere credo q̄ ab
 batiā Spanhemem. p̄pter inuidiā æmuloꝝ dimisi, &
 ideo tibi scribere de hac ipsa mutatiōe mea necessarium nō iu-
 dicaui. Causas æmulationum in me omnium tibi ante bienni-
 um notas feci, cū apud me esses in Colonia Agrippina in ma-
 gno cōuentu illo Principum. Quæris qui mihi fuerint in Mar-
 chia Brandeburgensi successus, quid ibi egerim, quibus ue do-
 natus à Principe muneribus fuerim, & quid nunc agam. Hæc
 summa literarum tuarū est, & quod te per amplius urget à me

nosse desiderium. Miserante Deo qui disponit & ordinat uniuersa, prospero itinere Marchiam intraui, & qui claudus eram ex fluxu unius cruris, ut me Colonia uidisti, in Marchia principis chirurgico me curante perfecte conualui. Mansi autem in Berlin cum ipso Marchione mensibus nouem didascalii functionis officio. Tradidit enim praecepta & regulas principi, quibus sine magno labore in latina lingua doctior euasit. Scripsi etiam ad instantiam eius quaedam synthemata, quorum lectione gaudebat. Iam enim latine scribit ornate satis, & loquitur discrete, ac quicquid legit perfecte intelligit. Reuertentem me tandem gratiose remunerans ducatos trecentos mihi donauit, sequi maiora datum cum tempore dimisit. Postea uero cum me in hac abbatia constitutum audiisset, etiam alia dona splendida transmisit. Habes breuiter ad interrogata responsum. Et ecce hic mihi iam uiuo & studio scripturarum tanto liberius, quanto minus sum in curis temporalium rerum occupatus. Pauperculum & exiguum est monasterium cui praesideo, & paucis ob id negociis inuolutum. Si lucubrationum mearum interea factarum exigis seriem, & hanc tibi breui narratione expediam. Epistolas meas familiares quas dedi ad amicos ex eo die quo de Spanheim exiui, prima uidelicet die mensis Aprilis, anni Christianorum millesimi quingentesimi quinti, usque ad introitum meum ad hanc abbatiam, qui fuit quintadecima Octobris anni sequentis, in librum unum comportauit. Cui adiunxi & secundum, qui continet epistolas primi duntaxat anni praelationis meae in hoc monasterio, cui & istam inserui. Deinde scripsi itinerarium totius uitae meae, a tempore natiuitatis meae usque in hunc annum. Posthaec lucubraui de laudibus sancti Ioseph nutritii saluatoris librum unum. Item scripsi hac aestate opus magnum quod praenotaui pollograuiam libros sex, ad memoratum principem Do-

*Libri duo e-
pistolarum fa-
miliarium.*

*Opus pollo-
graphiae.*

cipem Dominum Ioachim Marchionem Brandenburgensem. Scripsi & alia quædam minora opuscula, quorum absignare titulos superfluum existimo. Præterea quæ in manibus uersantur cum perfecero, forsitan intelliges. Steganographiam uero meam, cuius primos duos libros in Colonia uidisti, nescio si unquam in lucem aditurus sum, trium intuitu rationum. Prima ratio quæ me ab eius aditione retrahit, est futuri consideratio, & timor uerisimilis mali, quod per abusum prauorum hominum contingere posset, cum nostris inuentis mali non minus uterentur ad malum quam boni ad bonum. Secunda est maximi laboris intentio & parua mercedis retributio. Nam ut uidisti, opus est arduum & acutissimæ speculationis, quod sine labore maximo nequeat consummari. Et quæ tanti laboris retributio, nisi auri forsitan pondus modicum, quod transitorium est, & ob id à Christiano monacho potius contemnendum. Pro mercede temporali nunquam mihi fuit animus laborandi, qui me uocatum in uineam Regis conspicio sempiterni. Tertia uero causa est, indoctæ plebis æstimatio, qua omne quod non intelligunt malis artibus adscribunt. Nihil adhuc scripsi, de quo merito quispiam possit admirari, nihil feci stupendum, & tamen uulgi opinionem patior, dum magum me plerique arbitrantur, asseuerantes me suscitasse mortuos, euocasse ab inferis demones, prædixisse futura, furesque reduxisse carminibus & ligasse latrones. Quæ omnia conficta & eumentita nec feci unquam nec cogitavi quidem. Libros fateor magorum plerosque legi, non ut imitarer, sed ut eorum superstitiones pessimas aliquando redarguendo confunderem, quod largiente Domino Iesu Christo breui me facturum confido. Quid putas de me opinabitur stulta hominum indoctorum futura temeritas, cum steganographiana

*Quare nolit
edere Stega
nographiam.*

*Tritemium
non esse ma
gum.*

in lucem produxero, quæ talia confinxit de me mendacia cū nihil adhuc uiderit archani. Quamuis nō magnifacio hæc garulamenta imperitorum, conscientiaæ testimonio contentus: dare tamen occasionem suspitionis malæ quantum fuerit possibile non intendo. Vale sanus & foelix, ueteris amicitiaæ robore firmus & cōstans. Ex Herbipoli decima sexta die mensis Augusti. Anno Christianoꝝ millesimo quingentesimo septimo.

IOANNES TRITEMIUS ABBAS S. IACOBI Herbipolensis, Iacobo Kymolano Carmelitani ordinis Theologo & mathematico salutem.

Iteras tuas Kymolane quas prima die Maii ex Gaudauo scripsisti ad me, ultima die mēsis Iulii per quædam mercatorem accepi, in quibus te more tuo rerum mearum ostēdis percupidum, de quo tibi gratias ago immortales. Scias ergo uelim, me Christo Iesu miserante, sanum & incolumem, & quod te multorū relatione audiuisse scribis, abbatiam resignauisse Spanhemensem, & eam in qua nunc dego pauper uoluntate spontanea acceptasse. Causas huius cōmutationis audiuisti ex me, cum ante biennium unā essemus in Colonia Agrippina. Bibliothecam preciosam duorum milium uoluminum, quā olim uidiisti, integram dimisi in Spanheim, quia de monasterii substantia comparata fuit. Nihil eū proprium mihi est, qui monachum iuxta regulam sanctissimi patris nostri Benedicti profiteor. Quosdā uere libellos de rebus naturæ mysticis & archanis, quorum lectio non omnibus conducit, mecum detuli Herbipolim, qui ad Spanheim nunquam pertinuerunt. Græca quoq; uolumina centum & Hebraica præter Bibliam illam paruulam impressam, simul cum cæteris in monasterio dimisi. Comparauī autem postea mihi in

utraq;

utraq; lingua uolumina de pecuniis mihi donatis à Marchione Brandenburgensi, & si quibus indigeré amplius mihi cum tēpore prouidebo. Prior mihi in abbatiā Spanhemensi successit, homo sane quē intus & in cute nouisti, qui non magnificat studium scripturarū, à quo si uellem libros Græcos uili precio facile redimeré. Sed nō placet mihi Spanhemensi cœnobio suū auferre decoré, quē magno satis precio cōparauī. Sufficit mihi paupertas mea, qui paucis didici esse contētus, cum tēpus iā mihi uideatur adesse quo multitudo ad unitatē debeat reduci. Multa & ferme incredibilia legi, satis est, opera sequantur aliquādo tēpus postulat. Quid opus est multa legēdo percurrere, cum sufficere ad necessariā eruditionē pauca queant? Scatet hodie uoluminibus mundus, tōtq; in lucem quotidie ueniunt libri, ut nemo sit qui legere omnes possit. Ars enim quam impressoriam uocant tēpore infantia meæ apud Moguntia metropolim Francorum inuēta, infinita penè & ueterū & nouorū uolumina quotidie producit in lucem. Ioānes Amorbachius ciuis Basiliēsis, uir doctus & integerrimus, anno præterito omnes diui Augustini libros quotquot inuenire potuit in quindecim uoluminibus satis emendate impressit. Simili diligentia formis exculsit omnia opera sanctorū Hieronymi & Ambrosii, impressurus etiā de nouo diui Papæ Gregorii opuscula, quorum aliqua male, aliqua uero nunquā fuerunt impressa. Sed de his hætenus. Scire cupio abs te quid factū sit cum literis quas tibi Colonia tradiderā Libanio Gallo mittēdas in Franciam: Scripsit enim mihi interea, & nullam facit earum mētionem, quo fit ut eas in manus illius peruenisse addubitem. Ioānes Paleonydorus concarmelita tuus quando ultimo recessit à me ex Spanheim, in breui se reuersurum promisit, & ecce transierunt iam anni quatuor, in quibus nihil audire de illo uel perci-

*Impressoria
quando in-
uenta.*

pere uspiā potui. Si tibi cōstat ubi sit an uiuus uel mortuus, me
 q̄ primum certiore reddas precor. Ego hic sedens in loco
 solitudinis & quietis uictoria de inimicis facta mihi uaco & lite-
 ris sacris, experiōq; uerum quod scriptura promittit diuina.

Treno. 1. Bonum est uiro cum portauerit iugum Domini ab adolescen-
 tia sua, quia sedebit solitarius & tacebit, & leuabit se supra se. Tu
 supplex ora pro me ad Deum, qui pauperē de inopia releuat,
 ut me custodire in sua uolūtate dignetur. Scio enim breue tem-
 pus esse peregrinationis meae in terra, & ut Seneca inquit, pun-
 ctum est quod uiuimus, & adhuc puncto minus. Et hoc mini-
 mum specie quadam lōgioris spaciū natura diuisit. Nam aliud
 ex hoc infantiam esse uoluit, aliud pueritiam, aliud adolescen-
 tiam, aliud inclinationem quandam ab illa in senectam, quam
 propriis grauem incommodis non finit esse quietam, ut iusta
 consyderatione dixerit uir quidam sapiens in ecclesiastico.

Caput. 40. Occupatio magna creata est omnibus hominibus, & iugū gra-
 ue super filios Adam, à die exitus de uentre matris eorum, usq;
 ad diem sepulturae eorum in terram matrem omnium. Om-
 nia enim quae de terra sunt in terram conuertentur. Et pro-
 pterea homo uanitati similis factus est, quoniam dies eius sicut
 umbra praterunt. Ecce breues anni transeunt, & semitam per
 quam non reuertemur ambulamus, multisq; repleti miseriis
 continuis aduersitatum agitamur procellis. Quid enim sumus
 miseri mortales, nisi uentus & umbra, qui in turbatione uiui-
 mus, & in momento decidentes amplius non comparemus,
 Sicut Sophocles in Aiacē furētē Vlyssēm introducit loquentē.

**Fragilitas
 hominum.**

ἰδὼ δὲ ἡμᾶς οὐδὲν ὄντας ἀλλ' ὀψίλλω
 Εἶδω δ' ὅσοι περὶ ζωῆς ἡμῶν κούφην σκιάν, Id est.
 Video enim nos nihil existentes aliud, q̄
 Simulachra quotquot uiuimus, seu leuem umbram.

Vnde

Vnde Homerus poëtatum princeps, hominis intuens miseriam ingemiscit dicens in Iliados. ρ. quod & ipse nō ignoras:

Οὐ μὲν γὰρ τί ποτε ὄϊζυρ ὀϊζυρώτατον ἀνδρῶς

Παντῶν ὄσα τε γαῖαν ἰδὴ πνείη καὶ ἔρωει,

Id est

Non enim certe aliquid est miserius homine

Omnium quæ spirant in terra serpūntq̃.

Arborum foliis cōparandi sumus ut idem Homerus dicit in sexto, quoniā sicut folia cadunt de arboribus hieme prope rāte, ac ueris alia tēpore succrescūt: ita & hominū genus aliud quidē nascit, aliud uero morit. Foliū quod semel deciderit, amplius ad arborē nō consurgit, & homo postea q̃ semel morit, ad hanc uitā deinceps nullatenus reuertetur. Proh superi quantū mortalia pectora cæca noctis habēt: Viuimus mortales, & morturos non cogitamus. Latamur, gaudemus, & amplectimur caduca tanquā semper uicturi, & cū existimamus minime hinc rapimur quasi nunq̃ nati. O Kymolane cogitemus nouissima nostra dū cogitasse iuuat, ne tarde ignauia uitæ ploremus. Grāmatica Lascaris Græca quā tibi Coloniae comodauerā tua sit, quā mihi necessaria nō est. Habeo enim similit̃ alteram Venetiis nuper impressam. Neminē hic Græcis noui literis intentū, præter unicum Engelhardum Funck Decanum noui monasterii, uirum doctum & tam carmine q̃ prosa exercitatū. Vale nostri memor ad Deū. Ex Herbipoli decima sexta die mensis Augusti. Anno Christianorū millesimo quingentesimo septimo.

Glauci uerbo sum.

οἷκτες φύλα

λαμ γενεή,

ποίη δε καὶ

αὐδρῶν,

&c.

D. Engelhardus Funck.

IOAN. TRIT. ABBAS MONASTERII

diui Iacobi in suburbano Herbipolensi Christiano Mas-

seu presbytero Gandau in cœnobio diui Hieronymi commoranti amico cha-

risimo salutem.

Quanto cupiam scire defyderio quid agas, quomodo ualeas, & quid scribas noui, aut si chronicon perfeceris tuum, nec literis possum exprimere, nec uerbis, cum lōge simus ab inuicem disūcti, notum tibi facere. Maxime tamen optarem tuas aliquando uidere de temporum supputatione lucubrations, quas mihi dudum adscribere pollicitus es. Quinq; iam anni effluxerūt ex eo tempore, quo Chronicam scribere adorsus es, quam si necdum cōpleuisti, opus profecto aut maximū est, aut tu compilerator omnium tardissimus. Vehemēter autem timeo ne tibi cōtingat quod multis hodie claustralibus sub obedientia constitutis praelatorum nouimus euenire, qui nobilissimis ingeniis præditi, ad uiles mundanarū actionum sarcinas cōpelluntur subeūdas: & quibus animus ad studia literarum aptissimus est, manibus contrectare librum prohibētur. Miseram tibi ultimo ut postulaſti nomina duodecim mensiū, quibus apud Græcos appellantur simul & Hebræos ppriis literis scriptos, nec satis intelligo ad quid tibi in chronicarum æditione conducant. Epigrammata uerogræca quæ in aurea cruce dicis inscripta cōseruari apud uos, admirationē mihi non modicam pepererunt, quomodo ex Constantino-
 poli Gandauum uenerint. Habet enim inscriptio crucē ipsam
 iussu & impensis Constantinopolitani factam Imperatoris. Celsauit admiratio statim, cum uenisset in mentem, Constantino-
 polim captam olim & spoliatam tempore Henrici Imperatoris
 quarti, per Gotfridum comitē de Bulyon, qui ob magnifice
 gesta in terra Lotharingiæ, ducatus nomine meruit insigniri,
 & in regem Hierosolymitanum sublimari. Is enim per Ungariam
 & Bulgariam exercitum ducturus in Palestinam, iniuriis
 prouocatus Alexii Imperatoris, Bizantiū cœpit, & spolia militibus,
 quorum multi postea in Germaniā reuersi, reliquias,
 cruces

*Constantino-
 polis quādo
 capta.*

cruces, & tabulas aureas, argenteasq; sublatas à Græcis Latino-
rum ecclesiis ac monasteriis contulerunt. Memor esto Chri-
stianè in æditione chronicorum tuorum, quòd omnes ferme
chronographi in supputatione annorum Domini grauius er-
rauerunt, & mittentes quatuor & uiginti annos, qui sub consu-
libus nò recte supputati transierunt, qd' ex Mariano Scoto mo-
nacho, & Augustino Vuestgallo Louaniensi theologo subtili-
ter inuenies calculatum. Scripseram tibi de hac ipsa re ante tri-
ennium latius ex Spanheim per Ioannem Steinenmoelen pref-
byterum Mechiliniensem. Scripsimus aut & nos interea chro-
nicon nò parua quantitatatis monasterii Spanhemensis cui tunc
præeramus, incipientes à prima ipsius fundatione, quæ facta
est anno Christianorum millesimo quadagesimo usq; ad an-
num secundum supra quingentesimum atq; millesimū, in quo
per successiones omnium abbatum seriem narrationis deduxi-
mus, usq; ad nonumdecimū prælationis nostræ annum, mul-
ta inferentes rerū in Alemania gestarū, q̄ nobis memoria uide-
bant digna. Festina quæso tandē operi manū imponere ulti-
mā, ut illud uidere quandoq; mereamur. Quam primū fieri po-
test fac nos eorum quæ circa te gerunt certiores. De nobis autē
tibi significamus, q̄ abbatia nostrā Spanhemensem pacis amo-
re dimisimus, & eā in qua nūc uiuimus S. Iacobi Herbipolis af-
sumpsimus, occasionem nobis præbentibus quibusdam æmu-
lis, quibus nostra studia sancta minime placuerunt. Vale & De-
um ora pro nobis. Ex Herbipoli decima sexta die Augusti An-
no Christianorum millesimo quingentesimo septimo.

IOAN. TRITE. AB. MONASTERII D. IA-
cobi in suburbio ciuitatis Herbipolensis, Ioanni
Damio Curtensio salutem, ac in synceram
in Domino charitatem.

Retulit nobis lator presentium frater Vuilhelmus orphanus, nepos abbatis Macharii Lympurgensis, magna temeritatis historiam, quae si uera est satis nos facit admirari. Dicit enim abbatem Bursfeldensem cum nescio quo alio nuper in Spanheim uisitationis peregrisse officium, & inter alia suae autoritatis mandata, praecipisse abbati Nicolao successori nostro certis sub poenis, quatenus oia linguarum graecae uolumina scripta simul & impressa de monasterio studeat alienare, distrahere & uendere, quae nos cum magno labore ut nostri grauibulq; expensis ex Graecia & Italia copportauimus. Quae si uera sunt, te enim latere non possunt, maxime rogamus quatenus ad monasterium Spanhemense quantotius accedas, & ipsa uolumina Graeca simul & Hebraica pro nobis compares, aut scire nos mentem abbatis facias. Curabimus enim ex his quae nobis principum sunt largitione collata tamen comportare pecuniarum, quo libros redimamus uenales. Quamuis non temere fide dictis adhibere possimus. Quae nam causa bonum abbatem illum potuit permouere, ut libros iubeat uenundari graecos, in quibus nihil continetur mali. An forte nostri laborat odio, uel zelo ductus amaritudinis memoriam per hoc Tritemii de terra delendum existimat, quod olim diuo Papae Gregorio primo legunt fecisse Romani, qui post mortem eius omnes libros ab eo compositos quos poterant inuenire ignibus tradiderunt. Sed credere non possumus hoc abbatem cogitare Bursfeldensem deuotione Christo iuratum, qui nos meruisse de reformatione ordinis meliora cognoscit, quam quae pro memoria apud posteritatem habenda cura sit nobis aut nulla, aut parua. Magis autem credimus illum pia consideratione motum, ut quia neminem graecae literae peritum in Spanheim reperit, propterea libros quasi inutiles arbitratus loco, uendi ac uerti in usus fratrum necessarios precium mandauit.

Quam

Quamuis ista uenditio mihi non placeat, propterea q̄ omnes
 libros multis pecuniis comparatos per me ad perpetuū cœno
 bii Spanhemensis ornatū atq; decorē, in ipso suo loco maxime
 uellem permanere. Scis enim q̄ plus q̄ mille quingentos auri
 ducatos pro libris exposuimus in quatuor & uiginti annis no
 stræ prælationis, magnamq; & copiā & multitudinē eorū com
 portauimus in unū. Duo quippe milia numerauimus uolumi
 nū Bibliothecæ monasterii Spanhemensis ante hoc trienniū,
 quando Henricus de Bunau eques auratus Ducum Saxonie
 doctissimus orator fuit nobiscum, quorū nullū fuit in loco tpe
 introitus nostri ad abbatīā, qđ tu frater minime poteris ignora
 re, quippe qui & monasterium mecum intraisti, & multo tem
 pore minister mihi & Camerarius fuisti. In omni facultate sci
 entiarum multa uolumina cōportauimus non solū impressa,
 sed etiam pergameno scripta complura, preciosa & rara, ut cō
 fidenter ausim dicere, in tota Germania similem non esse bibli
 othecam, in qua tot, rara & peruetusta reperiantur uolumi
 na in omni uarietate scripturarū tam diuinarum quā sęcula
 rium: diuersarū quoq; linguarū, Hebraicæ, Græcæ, Latinæ,
 Chaldaicæ, Arabicæ, Indianæ, Ruthenicæ, Tartaricæ. Ta
 ceo reliquas consulto quæ nostris utuntur characteribus, ut Ita
 licæ, Gallicæ, Bohemicæ, ac similes. Scio enim quod Græco
 rum uoluminum scriptorum simul & impressorum numerus
 centenarium excedit, pro quibus ut curam habeas te uehe
 menter oramus. Et siquidem uenales sunt, pro nobis compa
 rentur. Dabimus enim iustæ æstimationis precium quod ne
 mo alijs daturus est, cum hodie sciamus neminem in omni
 prouincia Rhenensium Græcarum literarum studiosum & do
 ctum. Sin uero libri non sunt uenales, quā optime sumus cō
 tenti, quatenus in suo loco permaneant. Age precamur ut
 diligentiam tuam nostro experiamur conuenisse desyderio.

Vale nostri memor ad Deum. Ex Herbipoli uicesima die Augusti Anno Christianorū millesimo quingentesimo septimo.
IOAN. TRITE. AB. MONASTERII S. IACOBI in suburbio ciuitatis Herbipolensis Ioanni Virungo de Hasfurt mathematico doctissimo salutem.

Xhibuit mihi literas tuas Henricus Gronigerus Reuerendissimi præsulis nostri à secretis, quibus plane cognoui causam meam petitoriam apud Illustrissimum principem Philippū Comitē Palatinū per te fuisse promotam. Quare tibi gratias habeo quā maximas, referamque pro uiribus quoties mihi dabitur occasio. De libris uero principis faciam iuxta consilium tuum, quamuis timeam ne mora inducat periculum, quoniam homines sunt uigilantia ut plurimū carentes, qui paruam rebus etiam arduis adhibeant curam. Librum uero tuum quem mihi comodaſti manibus comiſi ſcriptoris, qui mox ut fuerit reſcriptus, ad te ſine mora reuertetur. Libros autē Berengarii meos, quos apud te Budoris dimiſeram reſcribendos, cum perfeceriſ ad me ut redeant iubeto. Homo ille de quo mihi ſcripſiſti Georgius Sabellicus, qui ſe principē necromanticorum auſus eſt nominare, gyrouagus, battologus, & circuncellio eſt, dignus qui uerberibus caſtigetur, ne temere deinceps tam nefanda & eccleſiæ ſanctæ contraria publice audeat profiteri. Quid enim ſunt aliud tituli quos ſibi aſſumit, niſi ſtultiſſimæ ac ueſanæ mentis inditia, qui ſe fatuum non philoſophum oſtendit? Sic enim titulum ſibi conuenientem formauit. Magiſter Georgius Sabellicus, Fauſtus iunior, ſons necromanticorum, aſtrologus, magus ſecundus, chiro-manticus, agromanticus, pyromanticus, in hydra arte ſecundus. Vide ſtultam hominis temeritatem, quanta ſeratur inſania, ut ſe fontem necromantiæ pſiteri præſumat, qui uere omnium

Georgius Sabellicus.

nium bonarum literarum ignarus fatuum se potius appellare
 debuisset quàm magistrum. Sed me non latet eius nequitia.
 Cum anno priore de Marchia Brandenburgensi redire, hunc
 ipsum hominem apud Geilenhusen oppidum inueni, de quo
 mihi plura dicebatur in hospitio friuola, non sine magna eius *Fausi uanitas*
 temeritate ab eo pmissa. Qui mox ut me adesse audiuit, fugit *cas insignis.*
 de hospitio, & à nullo poterat persuaderi, q̄ se meis presenta-
 ret aspectibus. Titulum stulticiæ suæ qualem dedit ad te quem
 memorauimus, per quendam ciuem ad me quoq; destinauit.
 Referebant mihi quidã in oppido sacerdotes, q̄ in multorum
 præsentia dixerit, tantã se omnis sapientiæ consecutũ sciẽtiam
 atq; memoriã, ut si uolumina Platonis & Aristotelis omnia cũ
 tota eorum philosophia in toto perisset ab hominum memo-
 ria, ipse suo ingenio uelut Ezras alter Hebræus, restituere uni-
 uersa cum præstantiore ualeret elegantia. Postea me Neometi
 existẽte Herbiopolim uenit, eadẽq; uanitate actus in plurimo-
 rum fertur dixisse præsentia, q̄ Christi Saluatoris miracula nõ
 sint mirãda, se quoq; omnia facere posse quæ Christ⁹ fecit quo-
 ties & quandocũq; uelit. In ultima quoq; huius anni quadrage-
 sima uenit Stauronesum, & simili stulticiæ gloriosus de se polli-
 cebatur ingentia, dicens se in Alchimia omnium qui fuerint
 unquã esse perfectissimũ, & scire atq; posse quicquid homines
 optauerint. Vacabat interea munus docendi scholasticũ in op-
 pido memorato, ad quod Francisci ab Sickingen Baliui prin-
 cipis tui, hominis mysticarũ rerum percupidi promotione fuit
 assumptus, qui mox nefandissimo formationis genere cũ pue-
 ris uidelicet uoluptari cœpit, quo statim deducto in lucem fu-
 ga poenam declinauit paratã. Hæc sunt quæ mihi certissimo
 constat testimonio de homine illo, quem tanto uenturum esse
 desiderio præstolaris. Cum uenerit ad te, non philosophũ, sed

EPISTOLAE FAMILIARES.

314

hominem fatuum & nimia temeritate agitatū inuenies. Vale
mei memor cum oportunitate principali. Ex herbipoli uicesi-
ma die mensis Augusti, Anno Christianorum 1507.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PA-
tri, Illustrissimōq; principi & domino, Domino Hermāno
Coloniēsis Ecclesiae Archiepiscopo, Angariae Vuest-
phaliae q; Duci, administratori Ecclesiae Padel-
bornensis, sacri Imperii per Italiam Archi-
cancellario, Principi Electori, Ioan.

Trite, abbas S. Iacobi Herbipo-
lensis felicitatem optat.

Reuerendissime Princeps, promiseram ultimis literis
quas dedi ad R. P. T. in fine mēsis Iunii, uenturū
me circiter ad festū sancti Michaēlis archāgeli, quod
& fecissem quā libentissime, nisi pestis epidimiae interea ni-
mium grassari cōpisset in omnibus pene locis cisrhēnanis,
per quae fueram descensurus, atq; in hunc usq; diem non cessa-
uerit. Quapropter necessarium mihi fuit domi cōsistere, scien-
ti q; praesentia cuiuscūq; hominis per loca in quibus pestilentia
uiget, cunctis solet esse principibus nauseanda. Metuens ergo
ne hoc ipsum R. T. contingeret paternitati, cum pene in o-
mnibus locis hodie circa partes Rhēni hoc sauiat malum, ne
cessaria consideratione aduentum meum in aliud differre ten-
pus decreui, nisi tua Serenitas hoc meum institutum iudica-
nerit immutandum. Interea quae restant adiiciēda paratis pro
eadem tua serenitate, ut quā abunde perficiantur pro uiri-
bus curabo. Omnipotens Deus tuam paternitatem reueren-
dissimam diu cōseruet incolumem, cui me quā humilime fa-
cio commendatum. Ex Herbipoli uicesima quarta die mensis
Augusti, Anno Christianorum 1507.

IOAN,

IOAN. TRITE. AB. MONASTERII DIVI
Iacobi apostoli in suburbano Herbipolési Iodoco Beiselio
Iurifconsulto perspicacissimo salutem.

Nunciatum tibi credo Iodoce per communes ami-
cos, Rogerium, Herbenum, & Kymolanum, & a-
lios rerum mearum uariatam iuxta Genesim statū,
ut compleretur prædictio astrorum, si quid uirium habere cre-
dēda sit, quam ante uiginti annos Regis Philippi uaticinauit
astronomus. Sapius fateor & ipse interea comminantes inue-
ni facta calculatione figuras, sed diui Augustini cōsilio persua-
sus, risum computauit uaticinia stellarum. Euenit mihi tādē
quod uidebantur polliceri, & data mihi occasio est, qua deinceps
experientia faciat necessario cautiorem. Inuidia æmulo-
rum præstitit uaticinio locum, quam ne mathematici uacilla-
ret prædictio nulli dubium dæmonium aliquod malignum su-
scitauit. Libenter enim, si Deus permittat, dæmones uaticiniis
cooperantur humanis, per quæ in erroris deuiō mentes capi-
ant nimiū credulas uanitatibus. Præualuit aduersum me teme-
ritas æmuloꝝ dæmonis haud dubiū instigatiōe agitata, quod
etsi præsignauerint astra futurū, hominū tamē libertate proue-
nit arbitrii. Nemo enim ut in me sæuieret æmulos prouocauit
inuitos, nec me ut abbatiā dimittere Spanhemēsem compulit
quisquā: sed uolūtate quidē celsi spontanea, causam uero ut uel-
lem ingratitude præstitit monachorū, de qua tibi olim ex Co-
lonia q̄ latissime scripsisse me memini. At nunc uiuo hic mul-
to q̄ in Spāheim quietior, mihi uacans & lectioni scripturarū,
pauper quidē reb⁹, sed animo ut mihi uideor diues, utpote qui
uanas mundi occupationes amauerim nunquam. Quod me
hortaris ut ueniam ad te, promittēs mihi omnia uitæ huius ne-
cessaria quoad uixero, amoris ergā me tui maximū est inditiū,

cui gratias & habeo & ago pro uiribus immortales, referamq;
 si unquá mihi facultas data fuerit. Descendere auté ad te ibiq;
 manere deinceps, quod maxime uideris oprare, scis quoniam
 mea non cõgruit profefsioni, qui monasticæ sum religioni ad
 dictus, & in uerba sanctissimi patris mei Benedicti iratus. Nul
 latenus enim proposito meo cõuenit monasticam solitudinẽ
 relinquere, & cum hominibus sæcularibus quantũlibet bonis
 & iustis in sæculo continue habitare. Nam etsi mihi forsitan co
 habitare tibi nullum sit periculũ, fieret tamẽ multis in religio
 ne mea scandalosum, quoniã sicuti non omnibus omnia pla
 cent, ita nec omnibus omnia expediunt. Statui ergo in mona
 sterio aliquo consistere ordinis & obseruantia regularis, ne ali
 cunde me præberetur male sentiendi occasio. Habuiffem alio
 quin ex magnis mundi principibus nõ ultimos qui me copio
 sissime prouiderent in necessariis uitæ præsentis, si me curiis &
 ministeriis eorum inscribere uoluiffem. Vnde usq; in hunc diẽ
 qui me proposito annali stipẽdio satis copiose ad curias inui
 tant suos cõplures agnoui. Sed non est uita piscibus in arido,
 nec monacho tuta cõuerfatio sine claustro. Propterea ne mè
 elacem cõstituam memetipsum, elegi pauper & abiectus habita
 re in cõenobio, magis q̃ diues & gloriosus apparere cum prin
 cipib⁹ in sæculo. Quid enim mortuo homini magis cõgruit q̃
 latere in sepulchro? Et monachum qui semel abrenũciauit sæ
 culo, quid amplius decere putas, q̃ ut spretis omnibus negociis
 mũdi, corpore quietus & mète tràquillus, sibi uacans & scriptu
 ris diuinis in monasterio permaneat? Maxima enim & princi
 palis causa ut Spanhemensem abbatia plenam inutilibus mun
 di curis resignarem, istãmq; sancti Iacobi, qua non est in ordi
 ne pauperior, assumere, fuit amor solitudinis, pacis & tran
 quillitatis, nõ ut ocio defluerem inerti, sed quo studio liberius
 possẽ

possem insistere scripturarum. Neq; enim inuidiam amulorū
usq; adeo insuperabilem expertus fuit animus, ut eam non faci-
le domare fauore & auxilio serenissimi principis Philippi Co-
mitis Palatini potuerim si uoluisssem, præsertim cum patres or-
dinis de obseruantia omnes nihil magis cupierint, q̄ ut abbati
am nō defererem Spanhemensem. Vnde miserunt ad me Bu-
dorim duos abbates ex Synodo, quam apud Moguntiam ce-
lebrabant, qui redditum ad monasterium mihi persuaderent.
Sed ego non minus amore pacis & tranquillitatis q̄ iniuriarū
cōsideratione permotus, fixum apud me quod statueram ser-
uauit, patienter sufferens datā mihi occasionem, qua uanis &
inutilibus mundi occupationibus uel sero tandem eximerer.
Itaq; largiente Domino nostro Iesu Christo, qui est saluator fi-
delium animarum, quam semper optauit pacē affectus sum:
pace nūc fruor desyderata: pacem quoq; sequar q̄ diu in carne
spiritus in me uitæ permanferit. Neq; paupertatem loci præsen-
tis quem assumpsit grauiter duxi ferendam, sciens breuitate hu-
ius uitæ consummata tandem nihil hinc mecum transiturum
ex omnibus quæ possidentur in mundo. Visum ergo habens
& uesitum Christianus iubetur esse contentus, quoniam qui
diuites fieri cupiunt, uarias tentationes demonum incurrun-
t. Monachus autē qui diuitias amat, nec monachus est nec Chri-
stianus, sed apostata potius & infidelis, quoniam & Euangeliū
transgreditur, & uoti cōtemptor monastici suo domino men-
titur. Sed uale, & rerū quoq; tuarum me facito certio-
rem. Ex Herbipoli uicesima sexta die mensis Augusti Anno Christiano-
rum millesimo quingentesimo septimo.

IOAN. TRITE. AB. D. IACOBI HERBIPO-
lensis, Rogerio Sycambro salutem & charitatem.

Epistolam tuam prima die mensis Augusti ad me datam Rogeri charissime, suscepi sexta die eiusdem mensis, in qua iterum atque iterum postulas, ut tibi titulos & rationem omnium lucubrationum mearum transmittam, quod itidem & te prius rogasse, & me promissione pollicitum non ignoro. Faciam nunc itaque quod hortaris, pinacemque additionum mearum per ordinem temporis quo sunt factae tibi designabo.

Catalogus librorum Ioannis Tricemij

In primis cum essem annorum trium & uiginti, comportaui ex scriptis doctorum summam uirtutum in duobus libris, quam nec dum in lucem addere potui. Hoc opus sic incipit. Magna uirtus animae est uirtutem amare.

Ad instantiam quoque Ioannis Damii Curtensii, nunc praepositi sanctimonialium in Nouiburgio prope Budorim, tunc monachi & capellani mei, scripsi de tentationibus monachorum libros duos, qui & ipsi nec dum sunt emissi. Hoc opus sic incipit. Humanum genus.

Ad instantiam denique Nicolai Stauronesii, tunc prioris mei claustralis in Spanheim, scripsi super regulam sancti patris nostri Benedicti libros duos, quod sic incipit. Venite filii audite me, timorem Domini doce.

Ad petitionem quoque memorati Ioannis Damii scripsi duos libros exhortationum ad monachos, qui & ipsi delitefecerunt. Hoc opus sic incipit. Militiae conuenit Christianae.

Ad instantiam cuiusdam amici librum scripsi unum de miseris uitae praesentis, in quo legentis animam ad mundi contemptum inducere conatus sum. Hoc opus dudum fuit impressum & incipit. Cum nihil sit uita &c.

Contra uitium proprietatis monachorum atque claustralium scripsi librum unum, ad instantiam cuiusdam monachi in Bliden stat, qui est impressus Moguntiae ante plures annos. Hoc opus sic incipit,

fic incipit. Omnes ad uitam &c.

Chronicon quoq; monasterii tunc mei Spanhemensis, à tempore foundationis suæ usq; ad annos Christianorum millesimū quingentesimum secundum cum magno labore conscripsi, in quo successiones, tempora, & gesta omnium abbatum eius à primo usq; ad me, quantum inuenire potui diligentissime ordinauī, magnum uolumen conficiens historiarum in quo singulis annis multa per digressionem inserui rerum memorata in Alemania dignarum. Hoc opus sic incipit. Anno Dñi.

De modo & forma uisitationis claustralium scripsi librum qui Nurenbergæ dudum iussu patrum est impressus, & sic incipit. Fratres tuos uisitabis si recte.

De modo etiam & forma celebrandi synodum ordinis prouincialem scripsi librum unum iussu & imperio patrum, qui præscripto coimpressus est, incipit. Quoniā in celebrand.

Statuta quoque capitulorum prouincialium à tempore concilii Constantiensis usque ad capitulum in Hirsauia celebratum, mandato Patrum abbreviando in unum librum comportauī, qui duobus præscriptis Nurenbergæ coimpressus est, & incipit sic. Quoniam uolenti singula ord. stat.

Statuta etiam annalis capituli patrum de obseruantia eorum iussu in unum librum ornatiore stylo abbreviando redigi, qui Coloniae habetur in cenobio sancti Martini, & in Spanheim habetur, & incipit sic. Reuerendis in CHRISTO.

Ad instantiam Ioannis abbatis Bursfeldensis modum & formam descripsi annale capitulum celebrandi, quod opus priusquam perficerem ille obiit, & libellus in Spanheim cum aliis remansit. Incipit autem sic. Reuerendo patri Domino Ioanni.

Ad preces Blasii abbatis Hirsauensis chronicon eiusdem cœnobii scribere adorsus maiorem partem compleui, sed illo mortuo æditione intermissi, incertus qua mercede successor eius laborem recompensare futurus sit.

Ad eiusdem abbatis Blasii preces scripsi librum unum de ruina ordinis nostri, quem *πενδυον*, id est lugubrem, prænotavi. Hoc opus Moguntiaë impressum est, & mandato patrum ad mensam in prouinciali capitulo semper legi consuevit. Incipit autem. Cum ordinis nostri pristinum decorem.

Ad instantiã Gerlaci de Breytbach abbatis Tuitiensis prope Coloniam, scripsi de laude scriptorum librum unum, qui est Moguntiaë impressus, & incipit. Venerabili patri Dño &c.

Ad preces quorundam patrum de ordine carmelitarum scripsi libros duos, in quorum primo, principium, incrementum, & laudes eiusdem ordinis digessi. In secundo illustres viros qui in eo claruerunt consignavi. Hoc opus Moguntiaë impressum est & incipit. Precibus & instantiã uene, &c.

De laudibus quoq; sanctæ Annæ matris intactæ atq; castissimæ uirginis Mariæ Dei genetricis scripsi librum unum ad preces Rumoldi Prioris Francofordensis memorati ordinis, qui est impressus & incipit. Voti compellit necessitas.

Ad preces cuiusdam nouelli sacerdotis Nicolai Mernicensis apud Grunes quondam conscholaris mei scripsi de institutione uitæ sacerdotalis librum unum, qui est impressus & incipit sic. Pætis à me Nicolae frater charissime.

Ad Ioannem Camerarium Dalbergium Vangionum eruditissimum antistitem librum scripsi de ecclesiasticis scriptoribus prænotatum, qui Basilea fuit impressus, sic incipit post epistolam. Multorum instantiã sæpe rogatus.

Ad preces Jacobi Vuimpfelingi Sletstattenensis, poetæ, oratoris, atq;

toris, atq; theologi clarissimi opusculum scripsi de illustribus Germaniæ scriptoribus, quod prenotavi: Catalogum luminariū Germaniæ. Hoc opus Moguntiaë impressum sic incipit. Quoniam sunt nonnulli Iacobe.

De uiris quoq; illustribus ordinis nostri scripsi libros quatuor, qui hæc in lucem prodierunt, quorum primus loquitur de principio & incremento ipsius ordinis in genere. Secundus uero catalogus est sanctorum ex ordine ipso canonizatorum. Tertius Romanos continet pontifices ex ipso assumptos. Et quartus uiros ordinis exprimit insignes, qui non minus Ecclesiam catholicam q̄ ordinem ipsum scriptis & lucubrationibus suis magnifice ornarunt. Hoc opus sic incipit. Cogitanti mihi ac crebrius.

Ad fratrem Albertum Latronem, ordinis Minorum scripsi de computo Ecclesiastico librum unum, qui non est adhuc deductus in publicum. Incipit autem: Ioannes Tritemius abbas, &c.

Ad imperium patrū ordinis mei de obseruantia nostra quæ Burffeldensis à loco suæ originis dicta est, scripsi arduum opus de triplici regione claustralium, occasione accepta ex quibus synthematis in prologo fit mentio. Sunt autem tres libri quorū primus regionē describit claustraliū incipientiū, secundus proficientium, tertius perfectorum. Hoc opus Moguntiaë impressum est, & post epistolam meam ad presidentes sic incipit: Cum uitæ monasticæ statum.

Ad preces quoq; cuiusdam amici, prefato trium regionū claustralium operi adiunxi post finem, spirituale exercitium monachorum librum unum, qui similiter cum illo est impressus, & incipit sic: Quoniam opusculum de triplici reg.

Rursus de ipso monachorum exercitio unum epitoma ad

eiusdem amici petitionem extraxi, quod cum praescriptis similiter est impressum, & sic incipit: Et si formula spiritualis.

Magnum post haec & nimis arduum opus Steganographiae mirabilis ad inventionis in octo libros partiedum scribere sum adoratus, cuius primum quidem librum & secundum ad finem usque perduxi, tertium uero mancum & reliquos omnes dimisi usque in hunc diem animo sepultos, multiplici consideratione persuasus, cum & labor sit magnus, & forsitan retributio parua. Maneat ergo impercum, sicut iacet, donec aliud persuadeat utilitas. Hoc opus sic incipit: Antiquissimos sapientes, quos graeco sermone philosophos.

Ad preces Valrici Estingensis Theologi, Colonienisq; maioris Ecclesiae Canonici, de certis dubiis & quaestionibus in Euangelio κατὰ Ioannem scripsi ad textum graecum libellum qui non est impressus & incipit: Crebris amicorum.

Ad eundem alium scripsi libellum de quibusdam in Pfalterio dubiis ad exemplaria graecorum, quorum breuem feci abolutionem. Incipit autem: Cum nuper ad Coloniam.

De sanctissima quoque matre Anna rosarium quinquaginta distinctum articulis ordinaui, pro mea in ea deuotione, simul & horarias preces, quas cursum appellare consueuimus, officium missae cum sequentia. Exultent in hac die, & alia quae incipit. Iesu coelorum regis sanctam laudemus.

Ad preces Macharii abatis Lympurgensis scripsi de miseria praetorum claustralium libros duos, qui necdum in lucem sunt editi, sed in Spanheim manserunt. Hoc opus sic incipit. **Vt de miseria praetorum claustralium, &c.**

Orationes in capitulis ordinis & extra habitas, plures scripsi numero quam uiginti, quorum aliqua Moguntiae fuerunt impressae, aliae uero per amicos dispersae sunt.

Rosaria quoque multa de diuersis sanctis, Petro, Paulo, Maria Magdalena, & aliis, collectas, profas siue sequentias, orationesque supplicatorias sine certo numero complures, ad instantiam deuotorum hominum scripsi, quorum omnium exemplaria non retinui. Complura etiam parua scripsi opuscula, quorum hac uice titulos omnium ad memoriam nequeo reuocare. Ex his nonnulla in lucem edita iam dudum prodierunt, alia uero in Spanheim necdum satis elucubrata dimisi, in posterum forsitan perficienda.

De origine & progressu ducum Bauariae historiam quoque scripsi iubente serenissimo principe Domino Philippo Comite Rheno Palatino, cuius exordium operis a memoria lapsum est.

Epistolas uero ad amicos scripsi multas, quarum paucas in unum librum coadunavi, illas uidelicet quas in principio abbatiae meae spanhemensis emiseram. Reliquae autem absque ordine iacent adhuc in schedulis dispersae, quas si potero in unum uolumen aliquo tempore comportare curabo.

Haec sunt synthemata mea Rogeri amatissime Sycamber, quae in abbacia Spanhemensi scripsisse ad praesens memini, inter occupationes rei familiaris continuas, & creberrimas ut nosse in ordine meo uisitantes, ab anno Christianorum millesimo quadringentesimo octogesimoque tertio, die mensis Iulii uicesima nona, quando in abbatem fui electus Spanhemensem, usque ad annum millesimum quingentesimum quintum, primam uidelicet diem mensis Aprilis, quando de Spanheim ultimo exiui non amplius reuersus. A tempore uero exitus mei de Spanheim usque ad introitum meum in hanc diui Iacobi abbatiam, fluxerunt menses decem & octo, dies quindecim, in quibus parum scribere potui, praeter quasdam epistolas familiares, quas in unum librum hic postea redegi. Nouem uero mensibus, qui

EPISTOLAE FAMILIARES.

324.

bus interea cū serenissimo principe Ioachim Electore in Marchia Brandenburgensium manseram, quod te non latet, minime fui ociosus, sed quædam ad eius imperiū lucubraui opuscula, quorū aliqua cōpleui, reliqua imperfecta dimisi. Nam complurium historias abbreviaui sanctorum ad eiusdem Principis instantiam, quorum deuotione peramplius feruebat, multasq; & uarias orationes de eisdem supplicatorias in uno uolumine comportauit quod sic incipit. Magnum & arduum opus tui amore Princeps, &c.

Eodem quoq; tempore in Marchia constitutus iubente memorato principe scripsi de uariis atq; diuersis materiis & rebus antiquitatum ex disputatione quotidiana emergētibus libros 14. in uno uolumine, quod opus prænotauit Panaethiæ, cuius prologus prim⁹ sic incipit. Multa sunt præceptor magne, &c.

Aliud etiam opus Hieraticum scripsi ad eundem principem pro diuersis morbis propellendis necessarium, in quatuor & triginta particulas diuisum, cuius primus prologus sic incipit. Ea quæ tuæ maiestati scripturus aggredior, &c.

Præscripta tria uolumina compleui ad finem, reliquorum uero quæ necdum perfeci titulos hic dicere nemo compellit.

Hæc sunt Rogeri charissime, quæ abbas Spanhemensis in tribus & uiginti annis lucubraui opuscula, quæ uero sequuntur postea scripsi abbas monasterii sancti Iacobi Apostoli in suburbano Herbipolensi, cui nunc præsum indignus, tanto literarum intentioni uacans liberius, quanto propter inopiam rei temporalis minus sum in externis occupatus. Sciens enim locum esse pauperem & quietum eo assumpsi libentius, quo me posse uacare studio scripturarum liberius sperabam. Scis enim quod plures magnas abbatias & pingues mihi à principibus oblatas, amore quietis & scripturarum contempsim. Hanc autem, cum mihi fuisset oblata, meo confidens amplius conuenire.

proposito sciens pauperulam assumpsi, in qua necdum integrum compleui annum, unde & pauca lucubraui.

In primis scripsi librum unum in laudes sanctissimi Iosephi nutriti Domini & saluatoris nostri IESU CHRISTI, cui adiuuaxi rosarium quinquaginta articulorum ex praëconiis meritorum eius. Officium quoque cum orationibus, & prosa quam sequentiam appellant. Hoc opus sic incipit. Magnosæpe desyderio statui satisfacere & deuotioni propria.

Post hæc scripsi ad Iacobum Tritemium fratrem Epistolarum mearum familiarium libros duos, quorum primus continet quasdam epistolas numero .66. quas scripsi ad diuersos per totum illud tempus, quò de monasterio Spanhemési exiui, usq; ad introitum meum in hunc locum. Secundus uero continet epistolas similiter .60. quas hoc anno abbatiae huius primo scripsi ad diuersos. Hoc opus sic incipit: Oportune satis admonuisti suauissime, &c.

Scripsi præterea hoc ipso anno magnum & laboriosum opus in sex libros partiales diuisum, quod prænotauit græca dictione pollographiam, quod latine sonat multam scripturam. Docet enim miranda subtilitate naturali, multos immo infinitos scribendi modos, & nunciandi secretissime tutissimè que ac sine aliqua suspitiõe uniuersaliter in omni lingua totius mudi quodcunq; fuerit nunciandum uel scribendum. Hoc opus sic incipit: Legimus complures ueterum sapientes, &c. Sed notandum Rogeri, qd hoc opus habere neminem æque decet ac principes magnos atq; potentes, per quod secretissima negotia sua nunciare possunt absentibus sine timore, ita qd archanū eorū totus mūdus nō possit inuenire absq; huius libri scientia, quæ facile dicitur habito uolumine, & sine labore in memoria retinetur. Propterea statui hoc opus cuidam offerre principi.

cuius sapientia & uirtus omne bonum meretur.

Contra perniciosum quoque Simoniacae ac proprietatis claustralium morbum & uitium maxime monialium ad propositam mihi quaestionem respondendo scripsi librum unum, qui sic incipit: Est cœnobium quoddam monialium, &c.

Hæc etiam sunt Rogeri quæ præsentis anni in hac sancti Iacobi abbatiæ constitutus lucubraui, quorum scire titulos & seriè toties desiderasti. In manibus adhuc quædam uersantur imperfecta, quorum titulos & prænotationes te scire faciam, cum ad calcem ædita fuerint.

Decreui autem in posterum, si uoluerit altissimus, qui potest omnia solus, opus lucubrare meorum omnium quidem maximum, quod libris duodecim foret distinguendum, quorum materia erit de demonibus artibusque prophanicis & maleficiis eorundem, quibus humanum genus misere decipiunt: estque mihi animus omnes superstitiosas demonum artes & hominum pro uiribus explodere, confutare, & quam sint uanissimæ, perniciosæ ac detestandæ multipliciter ex propriis stultorum qui eas tradiderunt libris demonstrare. Videtur enim mihi necessarium opus his maxime temporibus, in quibus homines nimium sunt curiosi, docti uidelicet nonnulli similiter & indocti, ea perquirentes quæ melius nescirent. Laboris tamè ardui magnitudine non mediocriter deterritus ad tempus differre intentionem hanc me amutile putauit, quo interim successue materia in unum pro tanto necessaria opere compositur. Hæc sunt quæ tibi ad literas tuas iudicio meo rescribenda fuerant. Si qua uero post hæc in lucem ædidero, non inter ultimos scies. Vale nostri memor ad Deum. Ex Herbipoli ultima die Augusti. Anno Christianorum millesimo quingentesimo septimo.

Reueren

REVERENDO IN CHRISTO PATRI

domino Iohanni Tritemio abbati sancti Iacobi in suburbio
Herbipolensi præceptoris suo egregio atq; do-
ctissimo, Bartholomæus Lescanius presby-
ter indignus, & Marchionis Alberti
Capellanus salutem exoptat
æternam.

L T si paruo tempore uobscum reuerende pater in
Vrsulo sum conuersatus, non paruum tamẽ ex ipsa
conuersatione profectum reportauì, quoniam ue-
stro medicamine de grauissimo capitis mei dolore, quem per
annos decem & octo continue ac sine intermissione aliqua su-
stinui, & à nullo medicorum poteram releuari, Domino Deo
miserante curatus sum & plene conualui, de quo paternitati
tuæ infinitas gratiarum actiones dico, meq; totum in mâcipiũ
offero, do, & impendo. Omnipotens Deus reuerentiam uestrã
& in corpore & in anima saluam & incolumem perpetuo con-
seruare dignetur, sicut me miserum miserandumq; hominem
uestra pietas misericorditer respexit, & de tam graui ac diutur-
no capitis dolore curauit, de quo medici nostri omnes semper
quotquot cõsului desperauerũt. O spes mea post Deum unica,
salus & promotor egregie, calamo exarare non ualeo tenui,
quanta uobis sum charitate obnoxius & inclinatus, in tantum
ut si uestre complaceret paternitati, omnibus uitæ meæ dieb9
me uobis obligare in famulum unã cum his quæ possideo uel-
lem ac optarem. Vestre namq; gratiosæ paternitatis recorda-
tio semper apud me est, & de memoria cordis mei nullo unq;
momento potest deleri, quoniam nõ est hora in qua presentia
uestri non cogitem. Valde autem sum tristis, & multi ciuium
Berlinsium necum dolent uehementer de perpetua pater-

nitatis uestrae absentia, qui omnes nihil magis cupimus, q̄ si foret possibile q̄ aliquando ad nos rediretis. Nouimus enim plures q̄ princeps noster clarissimus multum desiderat reditum uestrum, & quotidie uestrum dicitur praestolari aduentum. O, si ad nos cito reuertatur uestra paternitas, quanto cum gaudio suscipiemini à nobis? Sciat paternitas uestra, q̄ promotione Domini Georgii prioris amicissimi uestri, capellanus factus sum illustris magnificiq̄ principis domini Alberti Marchionis, cum quo mihi uideor in loco esse paradisi, quia licet iuuenis sit, ualde tamen religiose uiuit, & honestis me in omnibus conuersatur. Laus cunctipotenti Deo, qui non deserit sperantes in eum, cuius benignitas uestram paternitatem mihi merito colendam, felicem in auum conseruare dignetur. Amen.
 Ex Berlin decima tertia die mensis Maii. Anno Domini millesimo quingentesimo septimo.

IOANNES TRITEMIUS ABBAS Monasterii sancti Iacobi Herbipolensis, Bartholomæo Lescanio presbytero salutem.

teris tuis amantissime uir, quibus mihi de tua sanitate magnifice gratias agis, quid aliud respondere, aut possum, aut debeo, quam illud quod Ioannes Mesue medicus in principio cuiusdam aggregationis suae praefat, dicens: Sanat solus laegores Deus, & de frugalitatis solo produxit in largitate sua medicinam benedictus, gloriosus, & excelsus. Vnde non mihi sed Deo gratiarum actiones habendae sunt, quia sua bonitate non solum infirmos sanat, sed cum sit omnipotens etiam mortuos uiuificat. Ego autem non medicum, sed monachum profiteor Christianum, cuius si quid tibi profuere consilia, ille merito benedicendus & collaudandus est, à quo totum accepimus bonum q̄ intelligimus. Memoria

uero

oro mei, quā te iugiter habere testaris, cum pro peccatis meis
intercedendo cōuerteris ad Deum, esse mihi gratissimā scias,
hoc est, ut quoties in altari sacrificiū redēptionis nostræ obla-
turus Deo Patri omnipotēti memoriā amicorū tuorum cele-
bras, etiā orando pro me mētaliter dicas. Oro te Domine san-
cte pater omnipotens æterne Deus, per dolorē uulnerum Iesu
Christi Domini nostri, memēto etiā seruitoris tui licet prauī Io-
annis Tritemii abbatis, & quicquid peccauit in te per sangui-
nem eiusdē filii tui misericorditer Ecclesia tua per me postu-
lante relaxa. Si hāc memoriā mei sedulo habueris Lescani cha-
rissime, beneficio me q̄ maximo donasti. Congaudeo tibi nō
mediocriter, q̄ boni principis fauorem & gratiam inuenisti, in
cuius te seruitio ita uiuere decet, ut animæ profectū atq; salutē
nunq̄ postponas illecebris carnis, nec ita diligas cōmodum &
pacem mūdi, ut obliuiscaris cœlestis cōsolationis regni. Redi-
tum uero meū in Marchiā sicuti promittere postulantibus cū
principe amicis uobis non audeo, ita non temere nego. Potest
enim omnia Deus, cuius nutū & uoluntatē sequi, omnis crea-
turæ salus. Futurorū autē nulla mortalibus est determinata co-
gnitio. Vale nostri memor. Herbipoli penultima Augusti.
Anno Christianorum millesimo quingentesimo septimo.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PA-
tri domino Iohanni Trit. abbati S. Iacobi Herbipolen. præ-
ceptoris suo q̄ charissimo, frater Theodoricus mo-
nachus Fuldensis reuerentiā & honorē cum
humilima sui recōmēdatione.

Reuertende pater & præceptor amantissime, audiens
paternitatē uestrā aliam suscepisse abbatīā, & resigna-
uisse Spanhemēsē, ultra modum sum animo cen-
ternatus & fluctuās in memetipso quedāmodo diuisus, & con-

tristatus euasi, & letus. Contristatus quidē propterea, quod inuidia aemulorū uestrorū in tantū ualere permissa est, ut uobis occasione præberet monasteriū uestrū deferendi, quod uestris ingenio scriptis & libris per totū ferme orbem notū, clarū, famosūq; reddidistis & insigne. Quid enim fuit monasteriū Spanhemēse priusq; uestra paternitas reuerenda eidē præficeretur? In obscuro latebat & in tenebris, ita ut ultra decē miliaria in circuitu nominis eius nulla aestimatio uel noticia haberetur. Reddidistis illud uestris lucubrationibus longe latēq; gloriosum & notū, ita sicut uidi per memetipsum, qui ultra trienniū sub uestro magisterio militaui discipulus, quod ex Gymnasio Parisiēsi in Gallia, Louaniēsi in Brabantia, Tubingēsi in Suetia, ex Italia quoq; & Alemania, aliisq; remotioribus terrarū locis, q̄ multi uiri doctissimi, Principes quoq; & pontifices excitati fama nominis uestri, certatim cōfluebant ad Spanheim nō sine monasterii ipsius cōmodo & utilitate, qui omnes non hoc quidem nomine uenerūt ut monasteriū uiderēt, immo quod indubitāter tenendū est, propter te ac eruditionē tuā aduenerūt. Ornauisti etiā nouis structuris monasteriū atq; pulcherrimis, libris quoq; & multis & preciosissimis, de quibus uehementē doleo quod penes indoctos ingratisimōsq; monachos illos Spanhemenses debeat remanere. Lætor autē & cōgratulor paternitati uestræ nō mediocriter, quod locum inuenistis quietū & studiis uestris cōuenientem, quāuis ego cōsuluissē potius, ut apud illustrissimū principē in Marchia māssissetis, qui uobis, ut mihi tūc uidebatur, non spernendas cōditiones offerebat. Benedictus Deus, qui pacē uestræ paternitati tribuit, & aduersarios uestros iam in eorum cōfusione dereliquit. Aestimauerūt se animā paternitatis uestræ partibus suis inflectere posse, sed minime potuerunt: & cōtiguit uobis quod sancto patri nostro Benedicto &

Rabano

Rabano quondam Fuldensi cōtigit abbati, qui cum essent animarū idonei optimiq; pastores, odium monacherū suorum propter iusticiā inciderunt, & quos uenerari summo honore debuerāt, inuidis machinationibus persecuti sunt. At illi mox relictis ouibus ne dicam hōdis ingratisq; atq; peruersis, ad alia se loca transfulerunt. Scra tandē pœnitētia ducti se pastores perdidisse optimos lamētabantur, quos prauis antea moribus excæcati nō cognouerunt. Simile cōtinget in breui nō dubito monachis in Spanheim relictis, colūna totius ordinis spreta & cōtemp̄ta, iam sub ficu sterili & fatua, hoc est, sub stolido priore, quē sibi in abbatē prefecerunt, degentibus, qui se una die rū mœsto corde altisq; fatebuntur suspiriis grauit̄ deliquisse & peccasse in patrē māfuetissimū doctissimūq; pastorē, qui nulli contra æquitatem fuit molestus, nulli grauis, nulli onerosus. Tunc sine dubio dicturi sunt, & forte iam etiā dicunt, huius in quo nunc uersantur monasterii status incōparabilem cōparationē faciētes, ad eū, in quo sub uestro regimine claruerūt. Nos insensati atq; omnium hominū miserissimi, quare tam utilem, insignem & humanissimū pastorē ad indignationē iniuriis & cōtumeliis nostris prouocauimus? quare detractoribus & amulstati uiri credidimus? ecce quomodo nunc sedemus abiecti, despecti atq; cōtemp̄ti sub fatuo & inexperto pastore, ille autem corā Regibus & principibus magnus inter doctes uirūsq; uix uiros reputatur habeturq; ac uariis honoratur muneribus. Credat mihi reuerēda paternitas uestra, quoniā cito indubitanter dolebūt se peccasse in personā uestram, cum euenerit eis iusto Dei iudicio uindicta quam meruerunt, reportabuntq; ingratitudinis suæ cōdignam mercedem. Quantum ad meas pertinet conditiones noscat paternitas uestra, quod postea q̄ anno præterito recessi à uobis de Spira cum licētiatorio abbatis mei

Vuiffenburgensis ueni ad Fuldam, ibiq; in maiori cœnobio iã professus & stabilitus manere deinceps promisi. Commiserunt mihi statim patres loci negociũ stationariũ S. Bonifacii in terris Thuringorũ & Buchoniorũ procurandũ, ratione cuius in breui uenturũ me cõfido ad Hamelburgiũ, inde si quoquo modo fieri potest uestrã paternitatẽ accedam, de cæteris latius cũ eadem collaturus. Te enim tanquã protectorem & cõsolatorẽ meũ unicũ humanissimũq; semper & habui & expertus sum in omnibus tribulationibus, tam meis q̃ monasterii quondam mei Vuiffenburgẽsis, in quibus per annos extitimus quatuordecim, cum sæuere in nos impiissimus ille tyrannus Ioannes de Drade frater Episcopi Meriburgẽsis Palatini comitis Marschaleus, militiæ nomine indignus unã cum Acherõtis satellitibus, qui suis ausibus temerariis adhæserunt. Abbas noster tyrannorũ crudelitã declinans pro rebus monasterii apud sedem Apostolicam Romæ certabat, amul. cõtra nos miserabiles monachos in patria tot & tãtas crudelitates exercebant, ut nusq̃ essemus securi. Interea patres ordinis penẽ omnes, & maxime obseruantia Burffeldensis metu tyrannorũ manus subtraxerũt, & cum præ inopia monasterii nos dispergi esset necessesse, uix quempiã ex nobis hospicio recipere audebant, & præsertim uiciniores, qui magis incendi cortes timueres suas, q̃ fraternam uiolare charitatẽ. Vestra autẽ paternitas Deum magis timuit q̃ homines mortales, & quãuis hostes nostri uobis essent multũ uicini, nihilominus uelut alter Thobias, nõ solum hospicio nos, sed etiã ad conuentũ uestrum cõplures nostrũ multo tẽpore suscipiẽs humanissime tractauit. Inter quos & me tãdem clementer admittẽs in quartũ tenuit annum, gratis mihi omnia necessaria tribuens, & quod maximũ est omniũ, studiis me imbuere curauit bonarum literarum, de quo gratias paterni-
tati

tati tuæ ago immortales, nec agere cessabo quæ diu in carne fuerio. Semper enim non solum mihi, sed omnibus quoque monachis desolatis, & miseris, aduocatus extitisti atque patronus, & multos ad uiam ueritatis reduxisti, nec aliquis unquam sine consolatione abiit, qui tuum consiliū implorauit. Propter quod sicuti nullatenus dubito, misericors Deus, qui te tribulari ad tempus modicum permisit, locum tibi postea magis quietum & aptum pro studio scripturarum prouida dispensatione ordinauit. Patreat mihi paternitas uestra de prolixis & ineptis scriptis meis, & longæue ualeat utriusque hominis incolumitate, cui me humilime commendo. Data ex Fulda uicesima octaua die mensis Augusti. Anno Domini millesimo quingentesimo septimo.

IOANNES TRITEMIUS ABBAS DIVI
Iacobi in suburbano ciuitatis Herbipolensis, fratri Theodorico de Eltz monacho Fuldensi S.

Congratulor sanitati tuæ Theodrice frater charissimus, & paci tuæ uehementer cogaudeo, quod ut facia tua merita ratione iustissima exegerunt, foremque ingritudinis uitio perpetuo arguendus, si ministeria per te mihi exhibita multipliciter tam cito traderentur obliuioni. Quonia quidem ut cetera pertranseam, hoc unum a memoria mea nunquam ulla delebit obliuio, quod me apud Budoras cum serenissimo principe Palatino ante biennium in causa exusti Lymphurgensis monasterii per plures dies existente, cum principis Cynonotorum quidam satellites interea monachis meis dissimulantibus, ne dicam consentientibus in contumeliam mei conspirassent, eo quod partium memorati principis Philippi me dolerent fauorem, temerariam tuam mihi presumptionem illorum & primus & solus nunciasti, per minas eorum & gladios iter charitatis tibi tutum faciente. Monachi uero mihi regulari fidelitate professi cum amulis infideliter

conspirantes, quid in me commiserint, scienti non opus est enarramus. Nec solum mihi denunciasti conspirationem aemulorum, quae mihi alioquin ignorata nimis perniciofa fuisset, sed etiam libellos nostros & instrumenta scientiarum & rerum archanarum apud Stauronesum & monasterium, tua industria & fidelitate ad nos de manibus aemulorum traduxisti, meque Necmeti & Nöuiburgo infirmantem non dereliquisti. Ad Coloniam Agrippinam, indeque ad Marchiam Brandenburgensem eunti mihi comes & minister indefessus semper extitisti, quando in his omnibus fratri meorum uenire nec unus quidem curauit. Quocirca dignum est & iustum uidetur protuis in me ministeriis, quod fidelitatem tuam condignis beneficiis, quantum cum Deo potero, recognoscam. Ex literis igitur tuis, quas nuper dedisti ad me duo notaui, quae tibi ad periculum animae respiciunt tuae, nisi quototies per fugam eorundem salutem tuam prouideris. Quorum alterum est, quod contra aequitatem de regulari ordinis obseruantia declinasti ad monachos deformatos. Alterum uero quod ratione ministerii tibi commissi quaestum sequens publicum, non sine iniuria propositi uitae monasticae hinc inde medicus & uagus discurras. Oro te frater ut audias consilium meum, quae fidum tibi semper contestaris extitisse patronum. Rem animae tuae perniciosam nimis & sine haesitatione aliqua periculosam fecisti, recedens a legitimis patrum nostrorum, derelinquensque obseruatiam uitae regularis, quam in coenobio Vuissenburgensi publice professus es, iurasti, & promissisti coram Deo & sanctis eius solenniter, & nunc inter monachos deformatos uitam agis professione tuae minime congruentem. Quomodo stabis in iudicio Dei? aut quid respondebis, si in tali statu decesseris, qui professione tuae omnino est contrarius? Ecce iam facis ea quae sanctus pater Benedictus tibi & omnibus interdixit, carnibus uesceris, ludis & potationibus uacas, peculium possides

possides, cōtra institutionē monasticam uagus in mūdo cum
 dissolutione animi discurre, & quæ sequuntur ista calamus ex
 primere per singula erubescit. Nō sic in Albiburgio Heluctio-
 rum institutus es, nec apud me in Spanheim hunc uiuendi mō-
 dum didicisti, sed neq; aut à me talis cōuersationis exēpla ullo
 tēpore uidisti, aut uel minimo norasti. Contrariū potius in me
 tibi manifestum, qui tam in Spanheim q̄ extra uitæ & cōuersa-
 tionis ultra quadrienniū semper testis affuisti. Scis enim nec te
 latere potest, q̄ plariq; Reges & principes me sollicitari mul-
 toties fecerūt amplo satis promisso stipēdio, quatenus ad eorū
 curias declinarem, sed nec hodie penitus cessant à cōcepta peti-
 tionis instantia. Ego tamen hactenus semper restiti, & nec mu-
 neribus nec promissis eorū acquiescere uolui, ut ab obseruan-
 tia regulari, quā semel professus sum, ullatenus recederē, quā-
 uis maior data fuerit mihi q̄ tibi occasio ad alienos declinādi.
 Memento frater obsecro primæ institutionis tuæ, memeto uo-
 ti, memeto promissionis, & redi ad cor, quoniā non est licitum
 quod facis, sed omnino prohibitum, damnabile, & apostaticū
 à sancta reformatione uitæ regularis discedere, & ad deforma-
 tum cōenobium trāsmigrare. Proficere semper unicuiq; in me-
 lius licuit, uotūmq; in bonis augerē semper laudabile fuit, sed
 à bono in malū deficere nunq̄ licuit: nec uiolare & imminuerē
 uotū Deo solenniter factū alicui permissum fuit. Nulla te cōē-
 git necessitas propositū regularis obseruantia transferendi ad
 non regulariter uiuentes, propterea minime poteris excusari.
 Monachus es sub regulari obseruantia professus, qui ob id ex-
 tra obseruantiam nullatenus poteris saluari. Aut ergo si uis
 esse saluus ad obseruantiam regredere, aut si perseueraueris in
 deformatione uitæ quā assumpsisti, scias te damnandum ab
 eo quem uoti transgressor contempsisti. Reuertere itaque te

hortor quando poenituisse iuuat, & considera quod licenciatorum tuum non extendit se ad deformatos. Ego me operam daturum polliceor, ut uel tecum, uel ad placitum alibi locum in obseruatione habeas honestum. Vale mente sanus & corpore, monita charitatiue suscipies amici. Scribam tibi alio tempore super his latius. Iterum uale nostri memor ad Deum. Ex herbipoli prima die mensis Septembris. Anno Christianorum 1507.

REVERENDISS. IN CHRISTO PATRI
& domino, domino Matthæo Lang Ecclesiarum Cur-
censis Episcopo & Augustensis praeposito Ioan-
nes Tritemius abbas monasterii sancti la-
cobi in suburbano Herbipolensi S.

Reuere[n]dissime praesul, is qui paternitati tuae reueren-
dissimae has meas exhibuit literulas, Ioannes dictus
Rummel ex Nurenberga se missum afferens, a maiestate regia pridem ad me uenit, multisque modis mihi persuadere
conatus est, quatenus eandem aditurus maiestatem iterum cum eo uer-
sus Augustanam ciuitatem assumerem. Dicebat enim se duos & tri-
ginta recepisse ducatos pro uaticano de manibus tuae celsitudi-
nis nomine regio, iussumque ut me quototies curaret sacris praesentare conspectibus. Verum quia literas non exhibuit ulla, neque
regias, neque tuas, quibus ueritate subsistere doceret asserta, sub-
dubitare coepi, ne forte sollicitator ipse fuerit apud Regiam maiestatem de me promittens magna quadam profutura maiestati,
quae professus fuerim nunquam. Homo sum in religione monastica sub potestate constitutus, cui non licet sine manifesta ratione le-
uiter extra coenobium uagari. Quocirca tua paternitate reueren-
dissimam humilime duxi rogandam, quatenus mihi uera finiri-
ciauit, & abs te regio nomine commissa, absentiam meam ratio-
nabilem habere digneris excusata: sin uero aliter, mihi non re-
putes

putēs ad præsumptionē, q̄ scripsi ab homine deceptus. Enim-
 uero si literas mihi exhibuisset necessarias, quis ego qui nō ma-
 xime optarem complacere Cæsareæ maiestati, quāuis nihil in
 me sciam tātæ celsitudini dignū. Nostra enim studia nihil ma-
 gni promittunt: humilia sunt, qualia non magnos oblectare
 principes, sed mediocribus soleant cōuenire hominibus. Ni-
 hilominus si quid in me est uirium, quod regiā queat oblectare
 magnificentiā, uias aperiet lator, quibus me coram licebit allo-
 qui principem. Vale pontificum decus. Herbipoli prima Se-
 ptembris. Anno 1507.

IOANNES TRITEMIUS ABBAS MO-
 nasterii S. Iacobi in suburbano Herbipolensi Eberhardo
 Scnff. Decano Ecclesiæ eiusdem S. Iacobi Bam-
 bergensis, Capellano Regio S.

Quod literas ad te mitto meas tibi ignotus uir huma-
 nissime, earundem latortibi notus effecit. Retulit
 enim mihi q̄ me fauore prosequaris ingenti, sapēq̄
 nominis mei rationē habeas cum laude coram Maiestate, ma-
 ximēq̄ optes & noticiā habere nostri & amicitia familiarē, atq̄
 p̄pterea Cæsareā sollicitaueris maiestatem, ut me suis faciat astare
 cōspectibus, ad cōferendū de his uel maxime, quæ ad historia-
 rum pertinet æditionē. Habeo tibi gratias immortales pro be-
 neuolentia in me tua, quas etiā, si licuerit unquā, referre pro ui-
 ribus curabo. Venire autē personaliter ad maiestatem Cæsareā
 hac uice propterea distuli, metuens notari pro leuitate mea, si
 ad unius incogniti hominis instantiā me uocatū à maiestate re-
 gia credidissem, cū nulla affuerint testimonia literarū, quibus
 fides mādati potuerit astrui maiestatis. Leuis iudicarer ab om-
 nibus & ambitione plenus, si nulla probatione confirmatis
 tam facile mouerer suasionibus; Ita que si Maiestas regiam e

EPISTOLAE FAMILIARES

coram uult esse praesentem, literis me faciat certio- rem. Non enim mihi est animus ad ignoti hominis instantiam quoquam uagari, cuius in hac parte solum ac quicui uotis, ut literas ad te dare meas, quibus tibi occasio praeretur ad me scribendi, animumque tuum non uerbis alienis, sed propriis manibus referandi. Vale nostri memor. Ex Herbipoli prima die mensis Septembris, Anno Domini millesimo quingentesimo septimo.

IOANNES TRITEMIUS ABBAS MONASTERII sancti Iacobi in suburbano ciuitatis Herbipolensis, Conrado Beutingero Iuris utriusque doctori salutem:

Ilbaldus Pirckenheymer communis noster amicus scripsit ad me ante paucos menses, eam mihi conditionem ad instantiam tuam & amicorum a Regia maiestate dispositam, quasi uelim sub certo sufficientique stipendio quo ad uixero libere mihi deinceps liceat in ciuitate Augustana philosophari: domum quoque aptam cum ceteris uitae necessariis copiose fore constitutam, nihilque restare amplius, nisi quod meum in his duntaxat praebam consensum. Gratias Caesareae ago maiestati, tibi quoque & ceteris in communitate amicis habeo non uulgares, pro tanta beneuolentia in me uestra. Conditionem uero quam mihi proponitis nullatenus acceptare possum, quia locum deserere meum, quem mihi dominus reuerendissimus praesul & princeps Herbipolensis sub fide & confidentia singulari commisit, non solum turpissimum foret, uerum & ingratitude uitio plenum. Malo enim omnibus uitae meae diebus in paupertate consueta hic latere in exili coenobio, quam meo discessu tantum principem offendere aut parum turbare patronum. Enimvero confidentiam eius quam semel ad meam uisus est habuisse personam, ego quantum in me est nunquam infirmabo. Neque meo conuenit

propo

proposito qui monachus sum, & in regulam diui patris Bene-
 dicti uoluntate spontanea dudum iurauī, relicto cœnobio in
 ciuitatibus conuersari, & post gustatam utcūq; cœlestis secreti
 dulcedinem, mūdi rursus occupari tumultibus. Non enim de-
 cet homines, imo nec licet, qui se diuinis semel mācipauerunt
 obsequiis ad actus redire seculares, neq; habitare in urbibus qui
 monasteriis sunt addicti. Piscis in coquina & monachus in prin-
 cipis curia, ab extremo nihil uidentur distare periculo, quoniā
 morti uterq; est proximus, alter uidelicet uitæ & carnis, alter spi-
 ritus & mentis. Nam sicut impossibile piscem uidetur diu in cu-
 lina differendum à morte, cum propterea sit illatus ut come-
 datur ab hominibus, ita nō est possibile, q̄ monachus in curia
 principis, uel in tumultu mūdane actionis propositum suum
 monasticum inuiolatum custodiat, maxime si eum ambitionis
 aut auaritiæ cupido extra monasteriū trahat. Secus est iudicā-
 dum, si ad hoc ipsum cōpellat quempiam ratio pietatis. Ego
 autē quietis & pacis amator, qui tumultuosam propterea dimi-
 si abbatiam Spanhemensem, per inuidiam æmulatorum prasti-
 ta mihi occasione, istamq; reuera pauperculā assumpsi, ut à cu-
 ris mundi aliquantulum liber & absolutus, mihi & studio uacē
 scripturarum, in consilio mētis dudum iam studium tenere &
 continuare decreuis solitudinis, & quantum sine iniuria fieri po-
 test cura pastoralis, nullam de mūdi negociis habere sollicitu-
 dinem. Quod si maiestas Regia pro chronicorū aditione meo
 delectatur officio, uoluntarius & paratus sum hic in meo face-
 re cœnobiolo quicquid lucubrādum injunxerit, modo labor
 ipse meus aliquantulum pro loci recompensetur necessitate, ne
 grauis persona iudicetur mea alienis intenta uel onerosa. A mi-
 cissimo tamen affectui tuo erga me gratias iterum atq; iterum
 ago, & ne moleste feras hanc meam sententiam oro. Vale sa-

EPISTOLAE FAMILIARES. 340

nus & foelix longoque tempore saluus. Ex Herbipoli sexta die
mensis Septembris. Anno Christianorum 1507.

IOANNES TRITEMIUS ABBAS DIVI
Iacobi Herbipolis, magistro Libanio Gallo præceptor
suo doctissimo salutem, & perpetuam in Do-
mino charitatem.

Escio Libani quid mali nobis intulerit fortuna, quid
ue inuiderit boni, ut cum natura simul & gratia nos
mente & spiritu fecerit unanimes, illa tanto locorū
interuallo uoluerit ab inuicē corporibus esse distates. Vnde fit
q̄ uterq; uehemēter dolemus, neq; uerbis quidē, neq; literis mu-
tuis, nisi post mēses & annos plerūq; plures, nos posse cōsolari,
& interdū ne hoc ipsum quidem, propter rarū qui literas perfe-
rāt nostras referantq; occursum. Accepi nuper in fine mēsis Se-
ptēbris literas quas ad me cuidā mercatori Francfordiā petito-
ro in Hispania nicesimā quarta die mēsis Iunii ut apparuit tra-
didisti, ornatas simul & multis philosophiæ nostræ mysteriis
plenas, in quarū lectione sapius & iterū repetita, usq; adeo mi-
ratus & lætatus sum, ut pene mihi uiderer extra me factus, nec ef-
se in Frācia mecum, sed in Hispania, uel in Maiorica tecū. Erūt
mihi literæ hæ tuæ quoad uixero memoriale sempiternū, & in
unicū post Dominum nostrum Iesum Christū repositæ cōfu-
gium, per quas in aduersis constantiā, in ambiguis experiar ue-
ritatē. Magnis mirandisq; in philosophia scætēt archanis, quæ
meo iudicio nullius capiet mortalis intellectus, qui tuo prius
nō fuerit magisterio imbutus. Cellam te breui proponis intra-
re magistri, quæ imitari moribus sanctis tēpore paruo in terris,
te perpetuo nunq̄ pudebit in cōlis. Sed interea præceptor di-
scipulum cui imbuendū cōmēdas, si pro Christi amore tu cre-
mum, ille inhabitat mundū. O Libani animæ dimidiū meæ,
me pre-

me precantē si possibile fuerit exaudi, ut prius quā tuum hac in re nimis ardua exequaris propositū, fidelem imo fidelissimū tibi accedas Melanium, cui sapiētissimus archicomes iugiter adest Theophilus, qui forsitan sua prudētia Pelagiū tibi nouū ex matheo suscitabit. Maioricam siccine Libani abibis cōfusio ni exponēs Triādricū, mœrori quoq; Megalopiū, quorū alter promisit, alter iam diu anhelus præstolatur aduentū. Quid uelim intelligis, fac ut amorē in nos tuū fortissimū etiā nunc experiamur ualentiorē. Libros diui Pelagii cœlestis doctrinæ, quos Melanio internūciante postulauimus a te, iam nos cōfitemur adeptos, pro quibus & tibi gratias agimus, & iuxta placitū fideliter remitemus. Mearū cupide rerū Libani, uiuo hic tāto liberior mihi, quāto mūdi pauperior rebus, ternarium pro uiribus ad unitatē reducēs, mentēq; restituēs sibi, quo purior intellectus ad metas euadat principii iure propositas. Est mihi cōtentio interdū cum Melantianis, qui binarii partē subuertere conātur, aliquātōq; tēpore nō iure sed uiolētia quadā septimā sub æquinoctiali portionē agelli possederunt. Noster ille pigmentarius suo more in orbe rotatur, parū stabilis loco, qui quoties ad nos reuertitur, nouos semper auribus ingerit uentos. Mare Deo optimo maximo largiēte trāquillum agnoscito, q̄ diu placuerit illi qui omnia dedit, quo nobis feliciter nauigandum, hoc solū triste habētibus, q̄ tēpestate trāfacta incōmodorum meminisse pudet. Archicomitē Melanii præceptorē uigilātissimū, si quo tēpore uiciniorē tibi intellexeris, nō prætereas uelim, utpote amātissimū tui, & qui cōmunis in Christo sit multorū amicus, crebroq; benefecerit nobis. Dedi has ad te perferendas literas cuidā mihi ignoto, qui se in Galliā testabatur iturū, cum mādatis, quatenus Carolo Bouillo Theologorum principi eas a pud Parisios philosophanti cōsignaret, per

EPISTOLAE FAMILIARES. 348

quæ ad tuas tuto peruenirēt manus. Tu mihi rescribere cū de-
creueris p ipsum Bouillū, si aliter nequueris, mihi & notū & a-
micū, literas tuas ad me ordina perferēdas. Vale nostri memor
ad Deū. Ex Herbipoli 5. Octob. Anno Christianorum 1507.

SERENISSIMO INVICTISSIMOQUE

principi & Domino, D. Ioachim Brandenburgen-
sium Marchioni, Stetinēsum Pomeranorūmq;
Duci, sacri imperii Archicamerario, princi-
pi electori, Ioan. Trit. abbas S. Iacobi
Herbipolensis salutem.

Erenissime princeps, tuæ in primis excellentiæ notū
facio, me serenitatis humilimū oratorē, Deo mise-
rāte optimo maximo, sanū & incolumē, meoq; mo-
re ualentē ac nihil magis optantē, q̄ ut omnia circa statū tuæ
Serenitatis, uxoris quoq; filii, ac fratris prospero gerātur succes-
su. Librū pro quo in mēse Maio tua serenitas ad me literas de-
dit, iuxta uotū scriptori meo dedi rescribendū, quē mense per-
fectū Septembri, quāta mihi fuit possibile uenustate ac pulchri-
tudine feci operimentis ligari, de forisq; more tuo in superficie
deaurari per totū. Volui autē quātotius ipsum librū tuæ desti-
nare maiestati, nec differrē uel pauculos dies, nisi tabellarium
quē eram missurus febres detinerēt quartanæ, qui mox ut con-
ualuerit, librū tuæ celsitudini portabit. Cætera uero quæ tua se-
renitas mihi lucubrāda cōmisit, partim iam ædidi, partim ad
hunc perficienda in manibus uersantur usq; diē. Curabo enim
pro uiribus, ut tuis in me beneficiis memor & gratus inueniar,
quibus etsi referre gratias nequeo, habere tamē & agere mini-
me cessabo. Quod uere desyderatū uolumē cum latore præ-
sentiū literarū serenitati tuæ nō miserim, factū ratione arbitre-
ris oportet. Est enim iuuenis & pauper scholaris, aliquādiu fa-
mulus

mulus meus existens, qui mea cohortatione studiū repetiturus quod interimiserat, Francfordianū illud serenitatis tuæ Gymnasium adibit, cui has quidē tradidi literas: librum uero committere periculorum metu non audebam. Spero tamen q̄ breui conualescente tabellario meo, gratiā lætior tuam aditurus sit. Cyphum argenteū intus & foris deauratum, quē mihi clementia tua per eundem tabellarium destinauit, cum maxima animi gratitudine me fateor suscepisse, pro quo gratias ago quantas possum & habeo immortales. Erit enim mihi serenitatis tuæ memoriale magnū, & signum beneuolentiæ tuæ in me manifestum. Compleui Domino adiuuante polygraphiæ meæ opus in sex partes, siue libros distinctum, quod tuæ maiestati constat esse dicatum. Operam dabo ut sacris conspectibus tuis quantotius exhibeatur. Omnipotens Deus celsitudinem tuā, o princeps in clyte, diu conseruet incolumē perpetuūq̄ felicē, cui me humilissimè supplicatione cōmendo. Ex Herbipoli 16. die mensis Octobris. Anno Christianorum 1507.

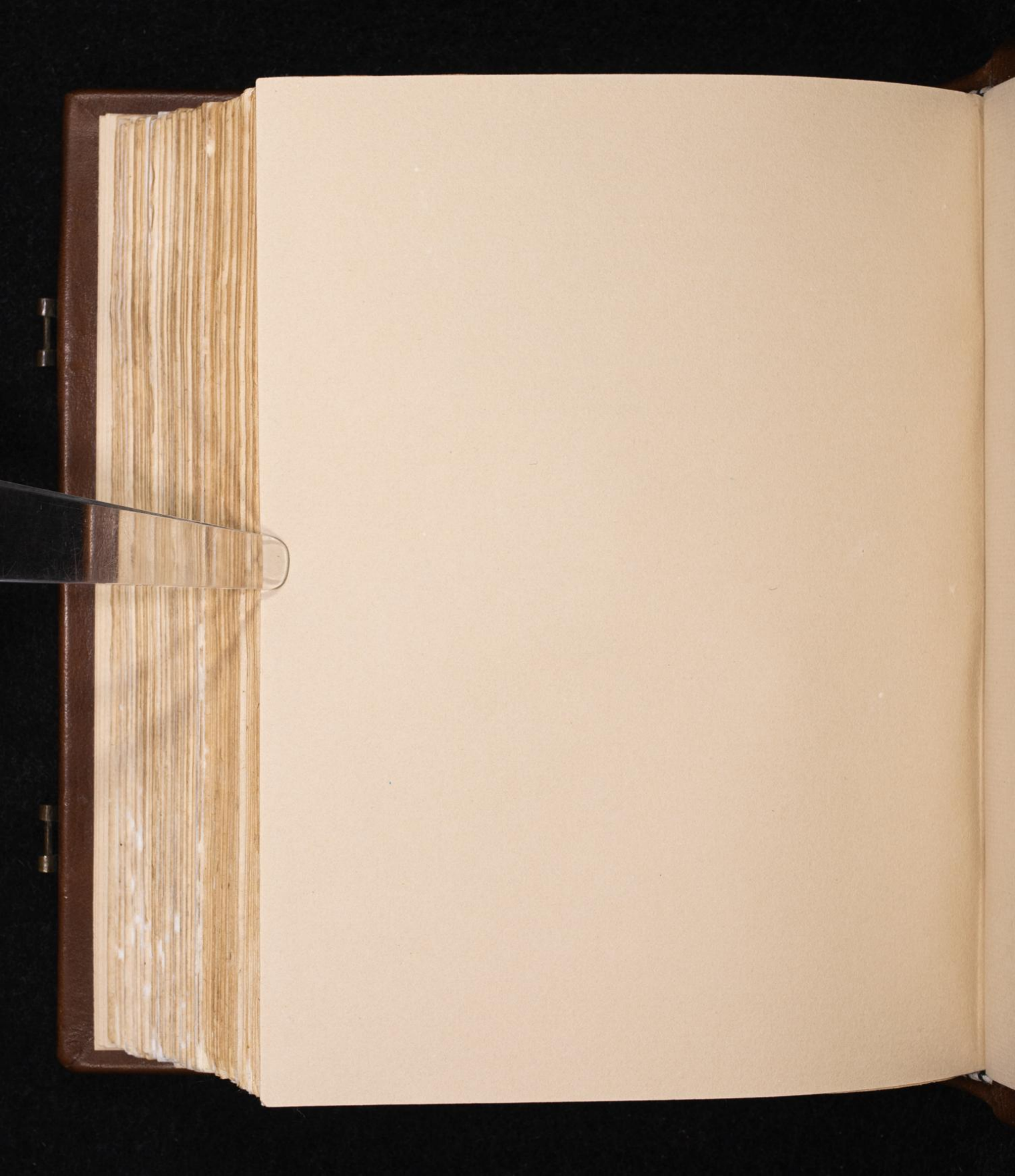
IOANNES TRITEMIUS ABBAS MONASTERII sancti Iacobi in suburbano ciuitatis Herbipolensis, Iacobo Tritemio fratri charissimo salutem.

Quod in principio huius secundi uoluminis epistolarum nostrarum Herbipolensium tibi sumus polliciti amantissime frater, pro uiribus nos credimus executos. Congelsimus enim in unum librum epistolarum nostrarum non omnium, sed quarundam, iuxta promissionem exemplaria, quas ex eo die qua monasterium istud intrauimus anno proxime transacto emisimus, usq̄ in hunc diem quo ista ad te perscripsimus. Accipe nunc igitur absentium cogitationes amicorum, quibus interdū reuoluendis nostri memoria

Inim

rum

of eo

ente

ocul

in t

para

na

pre

am

to

cul

de a

tur

dam

in fa

re be

C

tor
r mī
tor
ab in
dede
rren
unt
runt
quet
in
cla
o scō
in
ures
it ter
con
qm
n iya
rsit

ueth
fistur
et aut
grer
ne vias
audu
doci
ponere
plu dū
to creat
hora i
tū ill
a de
t za
et vid
supce
ange
ua
no tu
dobe
poco
hūre
tibi
u ne
duu
ora
uam

beth sterilis. et ambo p̄ces
sissent in dieb; suis. factū
est autē cū sacerdos fun
geret zacharias in ordi
ne vias sue ante deū: se
cundū consuetudinē sacer
dotij. sorte erit. ut incensū
poneret. ingress⁹ in tem
plū dñi. Et oīs multitu
do erat ppli orās foris:
hora incensi. Apparuit au
tem illi angelus dñi: stās
a dextis altaris incensi.
Et zacharias turbatus
est videns: ⁊ timor urruit
super eū. ait autē ad illū
angel⁹. Ne timeas zacharia:
quā creaudita est deprecā
tio tua. Et vxor tua eli
zabeth pariet tibi filiū:
⁊ vocabis nomē eius iohā
nēm. Et erit gaudiū
tibi ⁊ exultatio: ⁊ multi
in natiuitate ei⁹ gaude
bunt. Erit ei magnus
corā dño: ⁊ vinū et lic
iam nō bibet: ⁊ spū scō

filiorū isrl' cōuertet a
minū deū ipsor. Et
p̄cedet ante illū in
et virtute helye: ut
uertat corda p̄m in
os. et incredulos ad
denciā iustor. para
dño: plebem p̄fecti
off. Gloua et hōre corōst
et constituit eū sup opa
minū tuarū dñe. *Sermon*

Munera dñe obl
sactifica. et iter
te b̄fō iohē baptista.
per hec a p̄cor nror
culis emūda. per
na ē glā ei⁹ in salutar
glām ⁊ magnū decorē i

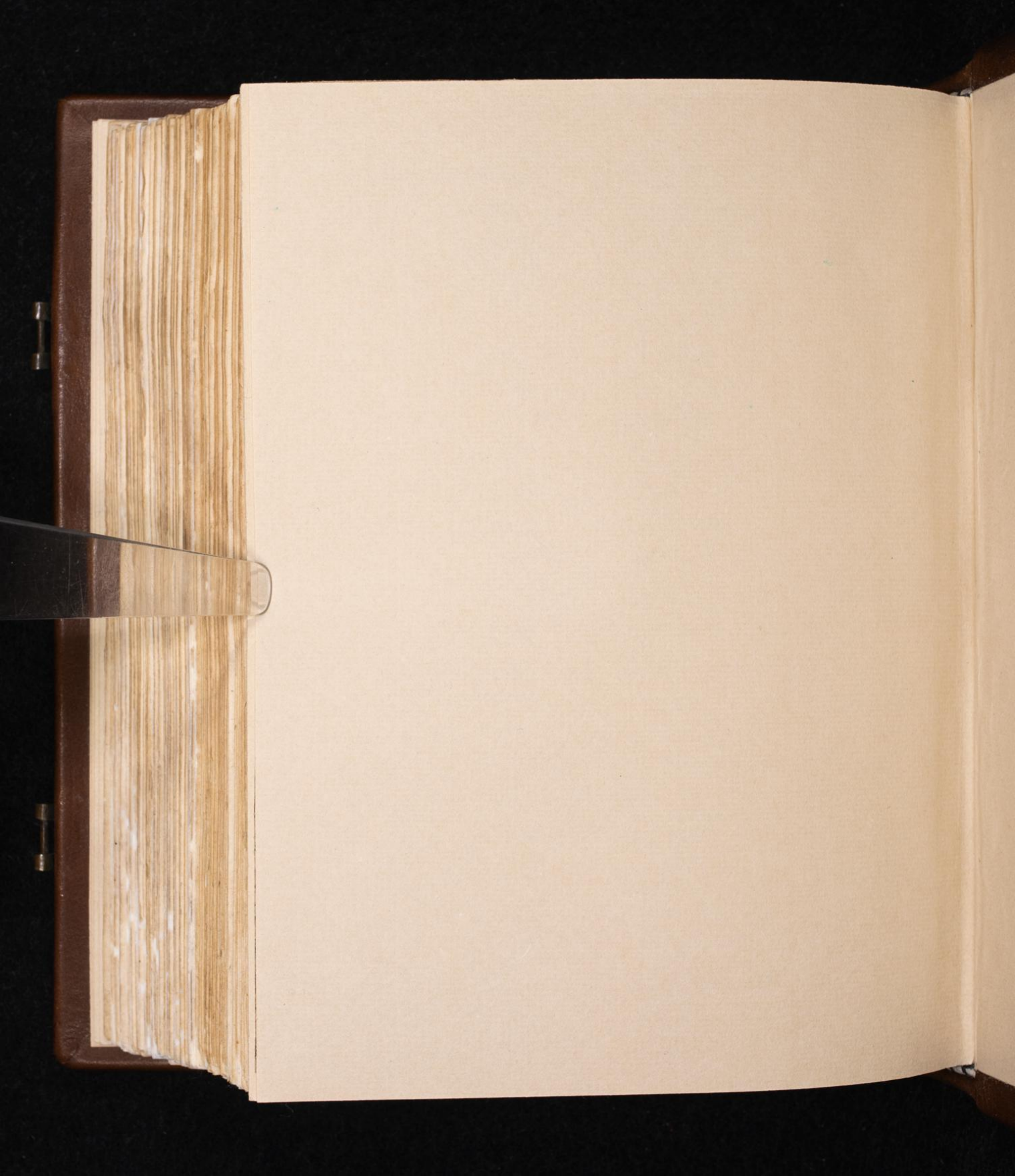
Bnes sup eū dñe. *Cō*
cati iohis bapti
nos dñe p̄clara com
tur orō: et quē vent
esse p̄dixit? poscat n
bis core placatū: *D*

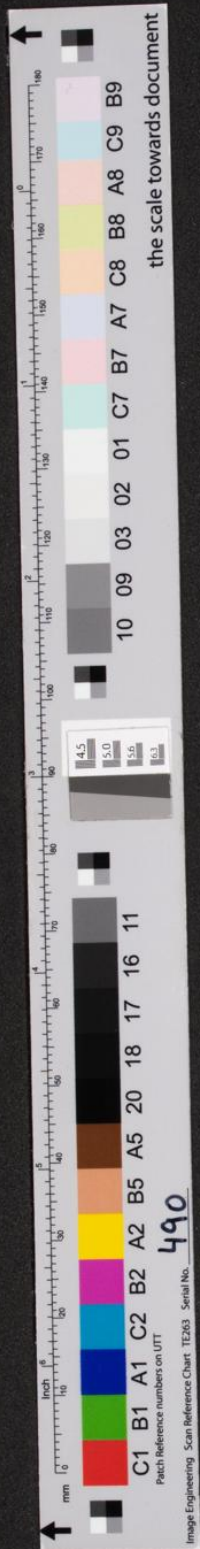
Dñm. *In die s̄c̄i*
e ventre meīs u

TRITEMII. 345

cohortatione studiū repetiturus
ianū illud serenitatis tuæ Gym-
nadii literas: librum uero com-
muni audebam. Spero tamen q̄ bre-
uiter, gratiā lætior tuam aditurus
foris deauratum, quē mihi cle-
ricarium destinauit, cum maxima
suscepisse, pro quo gratias ago
mortales. Erit enim mihi sereni-
signum beneuolentiæ tuæ in me
no adiuuante polygraphiæ meæ
distinctum, quod tuæ maiestati
dabo ut sacris conspectibus tuis
potens Deus celsitudinem tuā,
et incolumē perpetuōq; felicē,
commendo. Ex Herbipoli 16. die
Iuniorum 1507.

MIVS ABBAS MO

suburbano ciuitatis Her-

bro Tritemio fratri

salutem.

Ius secundi uoluminis episto-
lipolensium tibi sumus pol-
ter, pro uiribus nos credimus
unum librum epistolarum no-
rundam, iuxta promissionem
monasterium istud intrauimus
us, usq; in hunc diem quo istā
cigitur absentium cogitatio-
reueluendis nostri memoria

